

7 60
YALE
MEDICAL LIBRARY

HISTORICAL
LIBRARY

*Perfectiones cosmographię ad usum
philosophię, et medicinę.*

Demonstratis affectionibus motuum tam solidorum quam fluidorum
2^a. hydrostaticas leges anno transacto, comprehensum est
in subsequenti munere huius uigesimo septimo, sed dante,
eadem hydrostatica methodo omnia ea que quotidie observamus
tam in celestibus corporibus. tam terrestribus. multis auditionibus ostende-
re. omnia enim ista corpora nulla alia machina mouentur. et
conseruantur. nisi ob gravitatis vim 2^a. mechanicę leges
ab Archimede demonstratas. nec hoc asserere nouimus. ut
fusiús ostensum fuit a clauio. Freyero in ipsius Astronomię
přefatione. Hęc igitur methodo cosmographia daponat cuius
nomen iuxta latine signat mundi delineationem seu descri-
ptionem. Ad hanc enim scientiam non solum pertinet indagare omnia
ea que pertinent ad figuras, quantitates, situs, motus, illa-
militones et pondera tam corporum elementorum. quam stellarum.
uerum etiam temporum uicissitudines ostendere. Eclipses
predicere. tam futuras. tam transactas. indagare. Graduum
ista a Nepotio. Septuaginta ordinata, abque descripta fuerunt in
duobus columnis quarum una lapidea latior altera. de
hoc ut si hęc diluuium destrueret. in lapidea superstita aliquando
adhuc inuenturę. omnia ea que a primis cosmographis et precipue
ab Italo observata fuerunt. quomodo fuisse legimus. lib. 2. c.
3. de antiquitatibus Iudaicis. apud Josephum. Patres enim
illi qui fuerunt ante diluuium nulla alia causa aspens. a Zona
vā multos seculis uixerunt permittente Deo. nuda ut solis et
lune. atque reliquarum stellarum motus ad humani generis usum
continuatim obseruonibus. et plures centenos annos certis legibus de-
terminarent. et posteris transmiserunt.
Cosmographi ad docendos tyrones tribus spheris. seu spheris
matris. uouunt. que communis denominatione. Armillarum Geogra-
phica et astronomica. quarum usus est sub oculo ponere ea que
quotidie accidunt in mundi machina composita duabus parti-
bus. celi. et terre.
Sphęra armillarum usus est ponere sub oculo. et explica-
re ea que in mundo accidunt tam motus diurni primi motus
li. sed etiam planetarum. In spherę uero geographicę superfi-
ciem uidemus. descriptę. et similis. posite ac descriptę omnes regio-
nes. maria montes. atque flumina que totam terrę. et mari
usque adhuc cognitam superficiem constituunt. In 3. uero spherę
rad astronomica uidemus. descriptę. et similis. fixe in eadem
proportionibus. et similis. posite. sicut sunt in superficię concaua

concaua celi primi mobilis disposita.

Definitiones circulorum et ignorum
componentium sphaeram Armillarem.

Articulus. I.

3. Observaciones ab Astronomis factas in motu
diurno et annuo solis, et etiam reliquorum planetarum
ab Archimede constructa fuit sphaera armillaris, compo-
sa ex decem circulis, sive armillis. quarum sex dividunt
sphaeram in partes aequales maiores, appellantur, et sunt Ho-
rizon, meridianus, equator, ecclyptica, et duo solares.
Alii quatuor circuli dicuntur minores, et sunt qui dividunt sphae-
ram in partes inaequales, ut duo tropici, et duo polares.
Itarum decem armillarum definitiones facile illustremus: et
prius percipiamus, in superficie concaua celi primi mobilis de-
cem puncta quorum 3° et 4° sunt poli mundi, super
quos temporis 24 horarum rota celi concaua, in superfici-
bus inuolutis, annus istorum dicitur. Arcticus sive Borealis aut
septentrionalis, qui est nobis semper conspicuus, et immobilis, alter
vero Antarcticus dicitur, qui est diametralis, oppositus Arctico
et etiam denominatur Australis, nobis semper inconspicuus, li-
nea vero ducta per istos polos, dicitur axis mundi.

5° et 6° puncta dicuntur poli solis, qui designantur
in superficie concaua celi primi mobilis, ita ut aequales
distent a circumflexione illius circuli, maxime descripta
in eadem superficie denotantis motum annuum solis, ab occi-
dente in orientem. Linea vero ducta per istos polos dicitur
axis solis. 7° et 8° puncta sunt duo, in superficie
in superficie concaua primi mobilis communis, ab Astronomis
dicta equinoctialia, sub quibus existens solis in quacumque
temporis parte dies aequat noctem, scilicet hoc sunt horae aequa-
les dies, quod sunt horae aequales noctis, sub istis punctis equi-
noctialibus sol suo motu proprio peruenit circis. In istis
mo primo dies martij et 23° dies septembrij. 9° et 10° sunt
duo puncta in superficie concaua celi primi mobilis sub
quibus cum sol suo motu annuo peruenit dies autem maxi-
ma aut minima totius anni. maxima nobis Europe-
y accidit circis. die 21 Junij, minima vero circis. die
22 Decembrij. 11° enim dicitur punctum solstitiale estivum,
et 12° dicitur solstitiale hybernium.

horum et decimum punctum sunt Zenith et nadir,
quorum 3° existit in superficie primi mobilis, supra uer-
ticem habitatoris seu alicuius loci salutaris, et dicitur etiam
a verticali; punctum vero in superficie concaua celi primi

mobili alterius emisphae diametralis oppositioris.
Nadir seu pedale. Linea vero ducta per Zenith et Nadir
communis appellatur. Linea verticalis per quam omnes gravia de-
scendunt suo motu ad centrum unum gravium. Talis linea
à Mechanicis dicitur. Linea directionis.

Definitionis istius decem punctis et eorum positio indu-
perficie concava celi primi mobili facile designantur. in
eade superficie decem circulos circumferentiarum
vel armillarum componentes quarum circuli ita definiuntur.
1us Circulus maximus dicitur nominatur. Horizon est ille cuius
circumferentia secat totam superficiem concavam primi mo-
bilibus in partes aequales quarum una dicitur superior sive
diurna altera inferior sive nocturna et poli horizon-
tis Zenith et Nadir sunt. 2us Circulus dicitur meridians
huius peripheria transit per polos mundi Zenith et Nadir. Linea
dividens mundi sphaeram in duas partes aequales quarum una
dicitur orientalis altera vero occidentalis et eius poli sunt pun-
cta orientalis et occidentalis talis circulus appellatur. meridio-
nalis cognoscitur quando sol mediante motu diurno seu rapido re-
peritur sub hoc circulo tunc meridianus dicitur.

3us Circulus dicitur. Equator sive equinoctialis huius
circumferentia describitur in superficie celi concava primi
mobili transiens per puncta equinoctialia secat totam sphaeram
celestem in duas emisphaeras quarum una septentrionalis
dicitur alia australis. eiusque poli sunt poli mundi.

4us Circulus maximus à colure equinoctiorum
cuius peripheria transiens per puncta equinoctialia et
per polos mundi aequat superficiem celi concavam in aequa-
les partes quarum una dicitur estiva quae continet in punctis
solstitiales estivum et ad peripheriam alia vero dicitur
hyberna contenta in punctis solstitiale hybernus et ad
eandem peripheriam huius circuli qui dicitur colurus equinoctio-
rum.

5us à colure solstitorum huius circumferentia
secat superficiem celi concavam primi mobili in duas partes
aequales transiens per puncta solstitialia et polos mundi
secat globum celestem in duas emisphaeras quarum una con-
tinet in punctis equinoctialibus lenis et hunc circulum
et aliam in punctis equinoctiale diurnum et hunc
circulum solstitiale cuius poli sunt puncta equinoctialia.

6us Circulus maximus sphaerae armillaris di-
citur. Ecliptica cuius peripheria designatur in superficie
concava primi mobili dividens istam in duas partes aequa-
les transit per puncta equinoctialia quae solstitialia

circuli poli sunt poli solis. atenim tempore unius an-
ni ab occidentem versus orientem percurrunt totum circulum
qui dicitur. ecliptica. et semper eclipses eveniunt quod
est, et Luna reperitur. diametraliter oppositi sub hoc cir-
culo.

Eclipticæ peripheria in 12. diuisa in duode-
cim partes æquales, quarum quilibet continet viginti
gradus omnesque partes dicuntur signa denominata à
duodecim constellationibus, quæ reperiuntur circa eclipticam,
ut sunt

Aries Taurus Gemini Cancer Leo Virgo

Libra Scorpio Sagittarius Capricornus Aquarius et
Pisces.

ista signa in ecliptica descripta sunt cum latitudinibus
utraq. parte ipsius quiddam graduum circuli. et continet
tunc zonas communes. dicuntur Zodiacus sub quo motu pro-
prio mouentur planetæ diuersis temporibus ab occidentem
versus orientem habentes varias latitudines.

Alii quatuor circuli minores diuidunt superficiem
concauam globi primi mobilis in duas partes inæquales et præter
horum dicitur tropicus cancer qui transit per punctum solstitii
veris sub quo gradus canceris sub quo existente sole nobis
æstas est. et supra dictum est dies est maxima et eius poli sunt
poli mundi. secundus circulus minor denominatur. tropicus,
eo quia transit maximam remanentem in mundo
per gradum capricorni, cuius circumferentia secatur circulus
primi mobilis in duas partes inæquales et transit per pun-
ctum solstitii hybernæ sub quo existente sole, ut supra
dictum est nobis æstas est minima dies, cuius poli sunt
poli mundi.

tertius circulus minor dicitur. polaris arcticus,
cuius circumferentia superficiem celi concauam primi mobi-
lis secatur in duas partes inæquales, transitque per polum septen-
trionalem solis. Quartus poli sunt poli mundi et
consequenter iste circulus polaris est parvus æquator
et parallelus æquatori.

Ultimus ex minoribus circulis dicitur. polaris antarcti-
cus cuius peripheria secatur superficiem celi concauam primi mobi-
lis in duas partes inæquales et transit per polum solis antarcticum,
cuius poli sunt poli mundi. contra est alius circulus polaris
arcticus est parallelus æquatori.

omnes interius decem circulorum peripherias illi-
gunt. diuisæ in 360 partes æquales, quarum quilibet continet
duos gradus. quilibet vero gradus viginti diuisus in 60 mi-
nuta prima, et quilibet minutum primum in 60 secunda, sicut

etiam quolibet min: 2° in 60 minuta 3° et sic semper unde
verum est semicirculi peripheria istorum decem circulorum cono:
neret gradus 180 . quatuor partes 90 gradus; et sex pars con
tineret gradus 60 .

Hec divisio peripherie circuli in 360 gradus et
gradus in 60 minuta que divisio semper fuit in usum in cal:
culo astronomico et geographicis et geometricis fuit facta ob
commoditates divisionis, eo quia huiusmodi scilicet 60 et 360
habent partes aliquot et conz. divisiones sunt faciliores,
quam quolibet alia divisio cuiuscumque numeri. Numerus enim
 60 dividitur exacte $1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 12, 15, 20, 30$, et
numerus 360 per etiam dividitur exacte per nos subsequentes
 $1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 15, 18, 20, 24, 30, 36, 40, 45, 60, 72,$
 $90, 120, 180$.

In centro superficiem concavam primi mobilis, in qua nobis
descripte fuerunt decem circuli peripherie sphaerae armillares com:
ponentes, a globis detraqueus. certum enim est de re nobis apparet
in medio universi tamquam intrinsecus absque ulla motu, et a corpo:
ra celestia tempore 24 horarum occurrentes movens ab oriente
et in eadem telluris superficie concava et ab astronomis quibus
geographis designant. Decem circuli, id est definiti scilicet sex maiores
et quatuor minores qui dividunt totam superficiem concavam
telluris in eadem proportionem sive similitudinem qua ab istis divi:
dis superficies concava celi primi mobilis, unde et circumplexen:
tis componentis sphaerae armillares idem descripte sunt in super:
ficie concava celi. Verum etiam in superficie concava telluris, ubi
bates unus affectiones et proprietates istorum decem circulorum
in subsequenti primo capitulo demonstrant.

Cap: II De proprietatibus trium

sphaerae armillaris sitionum

Ab astronomis dividitur sphaera armillaris in triplicem
mundi poli sitionem si enim poli mundi positi sunt in horizon
tis circumplexentia tunc sphaera dicitur recta. Si vero unus poli
sit supra et alter infra horizontem, ita tunc 90° hi poli mundi in
convenient cum Zenith et Nadir tunc sphaera dicitur obliqua. Deni:
que parallela appellatur cum poli mundi convenient cum Zenith
et Nadir.

Proprietates sphaerae rectae sunt 1. omnes huius sphaerae
rectae habitatores habent continuu equinoctiu scilicet quod
cumque anni tempora in sphaera recta solis equator in parte
sic 12 horis et duodecim horis equaliter noctis. 2. Habitatores huius spha:
rae rectae in anno habent solum unum verticalem et tunc incipit tem:
pus estivum quod evenit circa 21. Martij, et 23. Septembris, cum vero

sol existit in punctis solstitialibus. tunc incipit tempus hyemale.
are agnoscitur autem et quando sol motu proprio e in qua:
li dista. ad equatorem et tropicum tunc e tempus veris aut autu:
rumni ex quo evidens. sequitur. habitatores huius sphaere ve:
ce habere duas estates, duas veres, tot hyemes, tot autu:
mnos.

3. Corporum umbra existenti in sphaera recta:
licet sub equatore sex menses existente in hemispha:
rio meridionali proiciat. versus septentriones, tempore vero
sex mensium, quando sol e in parte boreali tunc umbra
corporum y alios sex menses extendit. versus meridiem deniq:
existente sole sub punctis equinoctialibus tempore meri:
diei, umbra corporum nulla est.

4. Oes stelle et planete, y duodecim horas cir:
cis. existunt supra horizontem rectum et y tot infra.

Sphaerae oblique habitatores 2. habent dies ar:
tificiales inaequales sicut etiam noctes exceptis diebus equi:
noctis et diebus artificialibus et noctibus inaequalibus 2.
maior est qm maior e altitudo poli, scilicet dista poli
ab horizonte.

2. habitatores existentes in equatore et
polis Arctici huius sphaere oblique habent maximum di:
em artificiale, scilicet principis estate quando sol suo mo:
tu proprio pervenit ad p. gradum cancri, minimum vero
dies artificiales cum sol suo motu revertitur sub 1. gradu ca:
pircorni, tunc incipit tempus hyemale, y conuerso vero ha:
bitatores sphaere oblique in hemisphaerio australi scilicet in
equatore et polis mundi Antarcticis maximum diem ar:
tificiale habent et minima noctes cum sol revertitur sub p. gra:
du capircorni, minimum vero diem artificiale et maximum
noctes qm sol e sub pmo gradu cancri.

3. Oia corpora existant in polis Arcticis et
tropicis cancri quolibet anni die proiciunt umbras su:
as versus partes septentrionales oia vero illa corpo:
ra, que revertuntur in parte hemisphaerii australis in polis
antarcticis, et tropico capircorni, semper umbras suas pro:
iciunt versus meridiem.

4. In sphaera obliqua stelle et planete oblique
oriuntur et occidunt, sunt eni aliquae stelle, que semper reperi:
untur supra horizontem, et aliquae vero semper infra et
quo altitudo poli e maior eo maior e stellarum numerus
semper apparentium. sicut etiam maior est stellarum numerus
existentium infra horizontem que nunquam videtur.

In sphaera parallela in qua poli mundi conue:
niunt ad polos horizontis scilicet cum Zenith et Nadir 1.
equinoctialis circulus convenit cum plano horizontali et ob
hanc causam oes stelle, que reperiuntur in equatore et 2.
nith, huius sphaere parallelae motu diurno, seu pmi motu:

ly nec oriuntur. nec occidunt sed tali motu scilicet tempore:
ut per horarum equalium describunt periphysia circuli pa-
rallèles horizonti in emysphero diurno sicut etia ali-
quid scilicet que sunt infra horizontem nec oriuntur nec occi-
dunt sed motu diurno quoties annis die describunt pe-
riphysia circuli parallèles horizonti in emysphero noctur-
no

2.º sol y sex menses in sphaera parallèla vapor aut
supra horizontem et y sex alias infra. cum. huius anni tempus
continet unum solis diem artificialem sex menses et parit. utram-
que noctem sex menses. 3.º corporum umbræ singulis 24.
designant in ipso met plano horizonti tot circulos quot sunt dies
unius anni et quæ corpora sunt altiora eo descripsi circu-
li sunt maiores hinc tñ advertendum est quod quoties die eius-
dem corporis umbræ causa maior aut minor altitudinis solis
ab horizonte fit maior aut minor extendit. inde est et
circulos descriptos ab ipso umbræ corporis esse maiores aut mi-
nores. minimus tñ circulus dñ illorum qui describuntur ab um-
bræ unius corporis tempore totius anni est quando sol repe-
ritur in punctis solstitialibus. tunc enim sol est in maxima di-
stantia ab horizonte parallèlo.

Quarto notandum est licet sphaera recta et o:
aliqua habitabit ab st.º in cognitu tñ esse dñ sphaera paral-
lèla habitabit ab st.º aut aliquis alibi.

Tota superficies celi pñis mobilis per quatuor
circulos minores id descriptos dividit in quinque zonas qua-
rum duas dicimus frigidas et sunt illæ que continentur in
polos mundi et circulos polares. dñc aliæ sequentes zone
dicte sunt temperate que continentur inter duos circulos polares.
et a duobus tropicis quarum una dicitur septentrionalis que
est in emysphero septentrionali altera meridionalis que in
venit in emysphero meridionali. 5.ª zona dicitur torrida con-
tenta inter duos tropicos. ista tñ que dividit etia in duas
partes equales ab equatore quarum una contenta inter equatorem
et tropicum cancer dicitur zona torrida septentrionalis alia
vero dividit pars contenta inter equatorem et tropicum
capricorni appellatur zona torrida meridionalis.

Ne enim quinque zone non solum ad astronomiam
considerantur in superficie concava celi pñis mobilis sed
etia a geographicis designantur in superficie convexa telluris
que si illarum similis dividit ac superficies concava pñis
mobilis per supradictos quatuor circulos minores descriptos
in debent superficie tñ circuli quatuor secabunt totam
concava superficies telluris in quinque zonas.
Notandum tñ hic est multos ex antiquis philo-
sophis cum etia astronomis existimare torridam ab omni

nas esse inhabitabiles; haec propter nimium calorem et huiusmodi
propter nimiam frigiditatem et contrarium. Namque habitabiles sunt
vires ultimae pedibus mediante navigatione experiri et in Zo-
nas habitatas esse, licet aliquae partes ipsarum non sint usque
adhuc cognite et perlustratae. Notabilis enim pars redu-
it, scilicet quarta aut quinta est haec nobis incognita. To-
ta autem Zona frigida usque adhuc perlustrata non est et
hoc propter periculosa itinera et aciem intemperies sperandum in
hoc prope eas inventuras.

2° certum est iterum Zonarum incolae non experiri eadem
phenomena caelestia atque terrestria eo quod habitatores qui in-
veniuntur in una tropica et equatore habent dies artifici-
ales, noctesque parvas inaequales et differentes hi in anno habent
solum verticales umbras corporum breviores quam in a-
liis Zonis eodem tempore habent etiam duas gradus et duas hy-
emes sed una calidiores et altera minus sicut etiam una
et frigidior altera minus frigida hi in anno habent solum
verticales et tunc corporum umbras nullas et.

Habitatores regionum existentium sub equatore
sunt illi qui existunt in insulis strabant, Bornae summa-
vae celebri, maldivarum in insula S. Thomae in aliqua par-
te Africae quae vocatur Congo et imperium Abyssiniorum, in Fi-
necia vero sub equatore sunt regiones Andalusiae, Atlas
Parvae, Canariae. Habitatores vero exites sub tropico canci
sunt qui existunt in Arabia felici in India orientali in
China australi in Hispania nova in Aegypto superioribus
etiam regionibus semel tantum in anno habent solum verticalem
scilicet solum tropicum sub primo gradu canci et una gradus
et sicut una hyemem.

Habitatores vero Zonae temperatae semper ha-
bent dies artificiales inaequales ita ut horae et minuta
unius diei artificialis sunt maiora aut minora quam
sunt horae et minuta subsequentis diei. nunquam solum
existit in vertice horum habitatorum et sub hac Zonam
perata septentrionali sunt regiones Europa, maior pars
Asiae, Africa, pars contenta inter tropicum canci et mare
mediterraneum. Denique qui reperiuntur sub circulo polari
arctico quando solum inveniuntur sub primo gradu canci tunc habent
dies artificiales 24^{ae} sicut etiam habent noctem 24^{ae} quo
solum est sub primo gradu capricorni. Regiones quae reperiuntur
sub hoc circulo polari arctico sunt partes septentrionales
et extremae Europa, Asia, et America. Habitatores Zonae
sub septentrionalis habent solum et plures dies supra horizon-
tem tempore aestivo sicut etiam tempore hyemali existit solum
sub horizonte et plures dies. Et regiones existentes in Zona fi-
gida septentrionali sunt extremae partes Japoniae, Koreae,
Siberiae, Tartariae maioris, tota nova Zembla, tota

Costantia et Bithynia et plures menses. in ipsa regione
huius est maximus frigus ad prolixiora nivalis quibus tunc cau-
sata existens per plures menses.

Istam quinque zonarum latitudo in superficie conae-
da telluris continet eandem numerum graduum ac e numerus graduum
quinque: Zonarum celestium conz. Zonae torridae terrestri latitudo
est graduum 48 siue millionum italico 2480. Supponit. hic
graduum telluris circuli maximi continere 60 milliona italica.
latitudo vero Zonae temperatae telluris est graduum 48 siue mil-
lionum italico 2480. Denique latitudo Zonae frigidae ter-
restri continet gradus 23, et 30 minuta, siue milliona itali-
ca 1410.

ex latitudine superficie telluris in quinque Zonas
per supradictos quinque circulos minores evidens. Sed de quibus-
libet regione civitates et loca superficie terrestri repe-
riuntur in una ex istis quinque Zonis. conz. si locus terrestri
aut magna unalis geographica aut diuisa per istos quatuor
circulos minores facile cognoscitur. in qua Zona reperitur. Per
regio aut data civitas aut quilibet punctus datus. si au-
tem regio aut locus sit inter duos tropicos tunc talis
regio aut locus erit in Zona torrida, si vero talis regio,
regio aut locus erit in Zona temperata denique
aut civitas inueniatur. inter circulos polares, et duos tropicos,
tunc illa regio aut civitas erit in Zona frigida denique
inter duos tropicos, si civitas aut regio sit inter
duos tropicos, aut inueniatur. inter circulos polares, et polos mundi.

Independens a solo et planis geographico
cognosci per etiam in quibus Zonis quilibet civitas aut locus
datus sit, cognoscitur per eius latitudinem geographica seu distan-
tiam a quocumque quocumque equinoctiali poli, si enim hic minor
sit, quam gradus 23, et 30 minuta tunc ille locus aut civitas
erit in Zona torrida si vero altitudo poli aut latitudo
nulla sit, tunc locus ille aut civitas erit sub equatore.
quando vero latitudo geographica aut altitudo poli con-
tinet exacte gradus 23, et 30 minuta tunc locus ille erit
sub tropico cancro, si latitudo est borealis, si vero australis
sub tropico capricorni. aut vero si civitas aut locus habeat
latitudinem septentrionalem maiorem quam gradus 23, et 30 minu-
ta minores vero quam 66 et 30 min: tunc civitas aut locus
illius erit situs in Zona temperata septentrionali. in Zona ve-
ro temperata meridionali. si latitudo erit meridionalis quan-
do vero civitas aut locus habet exacte latitudinem geographi-
cam aut altitudinem poli gra: 66, et 30 min: tunc civitas aut
locus erit a sub circulo polari arctico, si latitudo est septentrio-
nalis, si vero australis tunc civitas illa, aut locus erit sub cir-
culo polari antarctico.
Denique civitates illae, aut loci qui habent latitu-

dine³ geographica aut altitudines poli maiores quā sunt gra:
60 et 30 min: erunt sub Zona frigida septentrionali, si la:
tudo ē septentrionalis, vel in Zona frigida meridionali, si
ē latitudo meridionalis: locus vero, qui habet latitudinē
aut altitudinē poli gr: 30, tunc erit sub uno polo mundi
A Casmograpia, regij habitatores hanc quin:
que zonam diuisi fuerunt in Amphitropos quorū umbra
procijs. tam ad dexterā quā ad sinistram ut supra dictū fuit
vales habitatores existere in Zona torrida 2. in Amphitropis
quorū umbra quando sol occidit, describit in horizonte
quolibet die circulus et sunt illi in Zona frigida, ut supra
demonstratum fuit deniq: in Ethnicijs quorū umbra tem:
porē meridiē semper respicit aut polū septentrionalē aut
polū meridionalē ut sunt illi qui existunt in Zoni temper:
peratij, ut supra demonstratum fuit.

etiam a Geographis regij fulvunt diuisi oēs velle:
ij habitatores in Periecijs, Antecol et Antipodes. Ne:
uocē Sabine signant circū habitantes, contra habitantes,
et diametralis habitantes.

Perieci sunt illi qui existunt sub eodē meridi:
ano et sub eodē paralelo et conz. hi habitatores qui dicti
sunt Perieci, necesse existunt in eodē emisphero, et ne:
que istorū distat ab alio p gr: 180 h. c. tū distat sumi 3.
in paralelo equatori, habent hi habitatores eandem
altitudinē poli, eandē quantitatem diei et noctis um:
bræ in differentia p dū unus ē meridijs, alter ē medi:
nox et quando unus sol occidit alter oriz, hoc tū eue:
nit tantū temporē squinoctij, quando ut vero in
verē et estate prius unus oriz, quā alter occidit, con:
trariū tū euenit temporē autūnis aut hyemis, prius
enim unus sol occidit, quā alter oriz, sequiz. etia quod
in horizonte ipsa pars quę diei, orientalis respicitur unius
diei, pars occidentalis respicitur alterius, tū etia sequiz.
qd etia, quę vespertina, semper supra horizontē unius,
eodē sunt etia, semper in alterius horizonte
habitatores vero qui vocant. Anteci sunt illi qui
existunt sub eodē meridiano et sub diuersij paralleli, qui
equaliz. distant ab equatore, et conz. Anteci existunt sub 2. hemis:
phijs, habent eandem latitudinē geographicā quāvis
una ē septentrionalis, altera meridionalis, habent eodē tem:
porē meridiē et mediā noctē cū hac in differentia qd cū unus
ē estas, alter ē hyems, quando unus ē ver, alter ē autū:
nus.

Habitatores qui dicunt. Antipodes sunt illi, qui ve:
periant sub eodē meridiano sed diametraliz oppositi sci:
licet distant a nobis 90 gradus meridiani 180 hi minimū experi:
unt. eandē quantitatem diei artificiali cū hac in dy.

ferentia qd quando illi qui habitant in emispha superior
habent diem: illi qui reperiuntur diametrali oppositi habent
noctem, quando una est vera, altera est hyemalis, sicut etiam quando
nobis est ver antipodes habent autumnum, quando est nobis ver. et in:
cipit dies artificialis tunc antipodes habent solis occasum et incipit
nox, contra. quod longior est nobis dies eo illi brevioris diem habent
et quando nobis est meridies illi habent medianam noctem denique: sol
stella que supra axiis sunt supra totum horizontem, antipodes semper
habent illas infra horizontem.

Hic debemus advertenda a plurimis philosophis et a. P.
precipue Augustino assertum fuisse antipodes non esse ab istis reg:
ab ullo alio corpore habitatas, ratio a D. Augustino deducta fuit
ab actis apostolorum in quibus apparet: in de verba exivit Iohannes
scilicet in universa terra predicatus fuit Christus ab apostolis,
contra. cum D. Augustino et 155. P. non erat quibus usus ap:
stolus illuc pervenisset, ob hanc causam ab illis assertum fuit Anti:
podes non esse ab istis habitatas ad quod clara respondet. qd apo:
stolorum predicatio fuit per totam terram tunc temporis cognita, et hoc
verificatum fuit ut historia ecclesiastica non docet.

Astronomi vero tam antiquiores quam in tempore
semper existimaverunt antipodes posse ab istis habitari, quod cum:
lenius fuit demonstratum duobus equalibus tractatibus dependens ex
observationibus celestibus. 1. observatum fuit ad astronomis ecclie:
pres lunares accidere in emispha australi tempore me:
die noctis, quo in Europa fuit Europa fuit meridies et
contra Eclipses solis in meridie tempore quo in Europa fuit
media nox.

2. qui in emispha opposita habent altitu:
dines poli meridionalis, equalem altitudini poli septentrion:
nalis et sunt in eodem meridiano quancumque uni libere acci:
dit meridies alij habent medianam noctem.

Superficies terrarum non solum fuit divisa a Ptolemaeo
et alijs Geographis in quinque Zonas et quatuor circulos minores
sed etiam in climata que sunt zone terminate a duobus circu:
lis equatori parallelis, ita ut unus clima ab alio dicatur ut
longior: dies artificialis unius climatis sit maior ab altera alce:
nis subsequentis climatis et dimidium horae; veteres Geographi
numabant totum in emispha septentrionali septem in cli:
mata initium primum positum erat in civitate Egiptie que dicitur
Meriden 2. in Sionem civitates Egypti 3. et Alexandriam
Egypti 4. et Rhodum insulam 5. et Romam 6. et Bonifacium fluv:
um salmarie. ultimum et Phippeo salmarie montes. Re:
centiores in unum tempore Geographi numerant 24 climata in
equatore et circulos polares arcticum in quo longior: dies
24, et circulus equator, dixerunt semper duodecim horarum,

inde a die artificiali sub circulo polari maximus et maior
ab illo sub equatore et 12. conz. climata inq. differant
et dimidius horz inde est climata inq. equatore, et circulus po-
larem aq. 24

Ex istis omnibus colligitur quod metodo inueniendum
est clima cuiuslibet ciuitatis aut loci. Vobis enim i. observant n. ho-
rarum longi. Diei illius ciuitatis aut loci scilicet quot horz
sol tempore solstitij stat supra horizontem. 2. ex istis substrahit
horz duodecim residuum n. si sumptus erit n. climatis ut
supra horizontem romanum tempore solstitij sol durat et 12 ho-
ras a quibus substraham. n. 12 residuum n. duplus, scilicet
sex erit n. climatis sub quo exiit Roma.

Si Geographus quodlibet clima diuidit in duo pa-
rallelos, conz. paralleli Geographici sunt 48, qui inq. et di-
stant ita ut longi. Diei artificialis unius sit maior altero
proportioni. et 12 dimidia horarum sine et quarta horz partes

Non solum superficies terrarum contenta inq. equa-
torem et circulos polares diuisa est in climata, 24, et paralle-
los 48 verum etiam terrarum superficies comprehendit inq. polos
et circulos polares diuidit in sex alia climata quorum differe-
rentia non est et dimidius horz ut sunt illa inq. Equatorem,
et circulos polares sed est unius integris mensuris.

Oia ista climata et paralleli Geographici descri-
buntur in tabula subsequenti composita ex quinque colum-
nis in prima enim inueniuntur n. climata in 2. n. paralel-
lorum in 3. diei longi. tum in principio, medio et fine
cuiuscumq. climatis. in 4. sunt descripte eorum altitudines
poli, siue latitudines Geographice scilicet et quot gradus cli-
mata distent ab equatore in principio medio et fine
in ultima columna descripta sunt eorum intervalla con-
tinua. ista nobis fiet qua ratione climata decreverunt et quan-
tum unum continet maius aut minus intervallum quam
aliud.

De diebus longi. artificialibus et eleuonibus
poli positis in predicta tabula. euidet. Deductis altitudi-
nibus poli non crescunt in eadem proportionem ac crescunt
horz diei artificialium longiorum, hi enim crescunt et
dimidius horz. Ita differentie eleuonum poli inq. unum cli-
ma et alia crescunt equaliter. ut observari potest in quarta
et quinta tabule columna in quibus descripte sunt alti-
tudines poli, et climatum intervalla.

Usus istius tabule est 2. cognita latitudine
Geographica siue altitudine poli alicuius ciuitatis vel loci
facile cognoscitur n. horarum diei longi. illius ciuitatis aut
loci et id quo climate iacet salis domus aut ciuitas, opor-
et obseruari. cum altitudo poli cognita in tabula climatum. in
columna ante inueniatur quantitas horarum diei longi. tum
etiam in prima clima illius ciuitatis, aut loci cuius altitudo

poli cognita sit si tabula de uero ipsa elatio poli non excedat
sinuamiam. in tabula tunc debemus inuenire proximiores? n. mino
v. aut proximiores maiores.

ex eadem tabula 2. facile etiam cognoscitur. cognita lon-
gitudine dici longis. alicuius ciuitatis aut loci. elatio poli aut
latitudo huius ciuitatis aut loci. inueniam. enim sub columna di-
citur longis. numerus horarum dici longis. datus in columna subse-
quenti inueniam. num. altitudinis poli illius ciuitatis aut loci.
huius longis. dici artificiali quantitas cognita est.

Eadem facilitate dependens. ex ista tabula cognita
climata determinari pte quantitas horarum longis. dici hoc e.
Leuatis poli illius climati. si enim reperiam. numerus climati
datus in ipsa met tabula. in subsequentibus columnis dicitur poli
inueniam. n. horarum dici longis. sed etiam n. graduum alti-
tudinis poli.

Quia quae usque adhuc ostensa sunt circa affectiones
superficii telluris diuisae in 30. zonas. annuam circulos in quibus
zonas. in 30 climata. et parallelos supponunt superficiem ter-
rae esse sphaericam. unde et ueritas est hanc hypotesin in 2.
propositione subsequentis capitis demonstrare in quo etiam multae
propositiones includuntur pertinentes ad alias telluris proprietates
mechanice demonstratas.

Caput II De fig. situ illuminatione magnitudine pondere et mo- tu telluris.

Propositio I

Corpus compositum ex terra et aqua
est sphaericum.

Ex cosmographis hoc conueniunt et clare de-
monstrant terra et aqua componere corpus sphaericum tam
dependens. ex obseruationibus. et testibus. quod terrestribus in quidem
exacte ob motuum altitudines. quoniam experientia constat quod
in quocumque loco superficiem telluris libere descendat aliquod
grauis. ad lineam descensus quae a mechanicis uocatur. linea di-
rectionis a perpendiculari ad planum horizontale. siue secat
superficiem telluris ad angulos rectos. sed ex propositione 2.
demonstrata in 3. libro. ab Euclide quando rectae lineae concu-
runt ad aliquod punctum. quod in nro casu a centro commune gra-
uium. constituant cum eadem linea superficiem telluris angulos re-
ctos. haec lineae erunt circulares. quod quilibet superficies telluris
constans ex uariis circumferentiis habentibus idem centrum. quod ra-
dius. erit sphaerica. haec eadem demonstratio mechanica non so-
lus ostendit telluris superficiem esse sphaericam. sed etiam mari su-
perficiem. secundo demonstrat. superficiem telluris esse sphaericam.

dependens. ex observationibus celestibus. quoniam Orientalibus. et aliis
ceteris omnibus. sol Luna et reliquae stellae quae occidentales sunt
semper enim observantur sunt in eclipsis. Lunamque quae licet co-
cedit momento eveniunt in eadem hora conspiciunt. ipsi enim qui
sunt in Oriente si observant initium eclipsis lunae in media
nocte alii qui habitant in parte occidentali observabunt eandem
eclipsim principium ante media noctem quod evenire non potest nisi tel-
lus sit sphaerica ab Oriente versus occasum quod vero sit sphae-
rica a speculatione in Astris probatur. etiam quoniam si terra
meridie versus septentrionem procedat apparebunt aliquae stellae
quae antea non videbantur. ex parte septentrionali. idem vero
quod erant conspicuae ex parte australi redduntur inconspicuae quod
evenire non potest nisi ob telluris globositatem a septentrione ad
Australi.

Similes observationibus celestibus etiam clare demonstrat
telluris superficiem non esse planam eo quod si hoc esset super-
ficies omnes telluris habitatores eodem momento temporis viderent
Lunam et omnes aliasque orientales sicut etiam occasus eodem mo-
mento occidere. 2° absurdum esset quod una regio habitatorum
eodem tempore et momento viderent principium medium et
finem eclipsis solis et lunae. 3° ubique esset eadem quantitas horae
squalis tam diei quam noctis. 4° omnes habitatores telluris haberent
eandem altitudinem poli ad Horizontem. 5° y telluris universam
superficiem una corporis umbra eadem hora et momento simi-
les erant sicut etiam gradus caloris et frigoris ubique eodem tempo-
re essent equalis quae omnia sunt contra contrariosque observationes
Astronomiae factas a principio mundi usque ad nostra tempora.
Demonstrat etiam altera propositio per aquam in mari habere
superficiem sphaericam quoniam naves navesque partes meridionales
vident stellae quae prius erant deceptae ab Horizonte. si vero navi-
gatio sit versus partes boreales tunc polus anticus videtur altior ab Ho-
rizonte et conspiciuntur aliae stellae quae prius apparitionem quae pri-
us non erant et quo magis procedunt versus polus arcticum eo ma-
gis est altitudo poli ad Horizontem. 2° quando naves decedunt re-
versas terras primo vident montes cacumina licet sint remotiora et
post aliquod tempus conspiciunt. idem bases licet proximiores
quod aequum est si terra aquae maris superficies esset plana eo quod
prius deberent videri montium partes inferiores quae sunt pro-
ximiores quas ignorat cacumina quae sunt remotiora. 3° ut de-
monstratur quod ab Archimede cum corpus fluidum pro-
prietate esset superficies sphaerica habere itaque quolibet parte
superficiis fluidi equalis sit distantia a centro telluris. Item
huius communi experientia contra partem au-
gumentum. fluidis quae in maiori vasa a telluris centro semper
descendunt usque ad sit in equali distantia cum altera fluidi parte
inferiori. et hoc huius fuit demonstratum ab Archimede in
lib. de fl. quae infundit velum quod a nobis in tractatu

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf from an old book. The paper has a slightly textured appearance with faint horizontal ruling lines. There are several signs of wear and damage: a large, dark, irregular stain is visible on the left edge, and a smaller, dark stain is located near the top center. The page is otherwise empty of text or illustrations.

Clima ta	Paralel la	Dies longissi mus	Eleva tio Po lorum	Interva llum	Clima ta	Parale la	Dies longissi mus	Eleva tio Polo rum	Interv allum
1	Principi um. Med ius. Finis	12: 0 12: 15 12: 30	0: 0 4: 15 8: 30	0: 0 0: 15 8: 30	13	Mediu m. et Finis	18: 15 18: 30	59: 14 59: 58	
2	Mediu m. et Finis	12: 45 13: 0	12: 30 16: 25	8:	14	Mediu m. et Finis	18: 45 19: 0	60: 40 61: 18	
3	Mediu m. et Finis	13: 15 13: 30	20: 15 23: 50	9: 25	15	Mediu m. et Finis	19: 15 19: 30	62: 55 62: 25	
4	Mediu m. et Finis	13: 45 14: 0	22: 40 30: 20	6: 30	16	Mediu m. et Finis	19: 45 20: 0	62: 54 63: 22	
5	Mediu m. et Finis	14: 15 14: 30	33: 40 38: 25	5: 8	17	Mediu m. et Finis	20: 15 20: 30	63: 40 64: 6	
6	Mediu m. et Finis	14: 45 15: 0	39: 2 44: 22	4: 52	18	Mediu m. et Finis	20: 45 21: 0	64: 30 64: 49	
7	Mediu m. et Finis	15: 15 15: 30	43: 32 45: 29	4: 5	19	Mediu m. et Finis	21: 15 21: 30	65: 6 65: 22	
8	Mediu m. et Finis	15: 45 16: 0	47: 20 49: 1	3: 32	20	Mediu m. et Finis	21: 45 22: 0	65: 35 65: 47	
9	Mediu m. et Finis	16: 15 16: 30	50: 53 51: 58	3: 7	21	Mediu m. et Finis	22: 15 22: 30	65: 57 66: 6	
10	Mediu m. et Finis	16: 45 17: 0	53: 15 54: 22	2: 59	22	Mediu m. et Finis	22: 45 23: 0	66: 14 66: 20	
11	Mediu m. et Finis	17: 15 17: 30	55: 54 57: 37	2: 10	23	Mediu m. et Finis	23: 15 23: 30	66: 25 66: 28	
12	Mediu m. et Finis	17: 45 18: 0	57: 30 58: 29	2: 52	24	Mediu m. et Finis	23: 45 24: 0	66: 30 66: 36	
Climata hien: trium		1	2	3	4	5	6	Tabula Cli maticum	
Horizonte, seu la titudine Poli		65: 8	69: 30	73: 20	78	89: 0	90: 0		

Clima- ta	Parale- la	Dies Lon- gissimus	Eleva- tio Polo- rum	Clima Internu- m Lun- mata	Clima- ta, et	Paralle- la	Dies Lon- gissi- mus	Eleva- tio Internu- m Lun- mata
I	Principi- um Medium Finis.	H 09 12: 0 12: 15 12: 30	0: 0 0: 0 8: 25	XIII	Medium et Finis	18: 15 18: 30	59: 24 59: 58	0: 0 0: 0 8: 25
II	Medium et Finis	12: 45 13: 0	8:	XIV	Medium et Finis	18: 45 19: 0	60: 40 62: 18	8:
III	Medium et Finis	13: 15 13: 30	9: 25	XV	Medium et Finis	19: 15 19: 30	62: 55 62: 25	
IV	Medium et Finis	13: 45 14: 0	6: 30	XVI	Medium et Finis	19: 45 20: 0	62: 54 63: 32	
V	Medium et Finis	14: 15 14: 30	6: 45	XVII	Medium et Finis	20: 15 20: 30	63: 40 64: 6	
VI	Medium et Finis	14: 45 15: 0	4: 52	XV III		20: 45 21: 0	64: 30 64: 49	
VII	Medium et Finis	15: 15 15: 30	4: 7	XIX		21: 15 21: 30	65: 6 65: 26	
VIII	Medium et Finis	15: 45 16: 0	3: 30	XX		21: 45 22: 0	65: 35 65: 45	
IX	Medium et Finis	16: 15 16: 30	3: 7	XX I		22: 15 22: 30	65: 55 66: 6	
X	Medium et Finis	16: 45 17: 0	2: 49	XX II		22: 45 23: 0	66: 24 66: 20	
XI	Medium et Finis	17: 15 17: 30	2: 20	XX III		23: 15 23: 30	66: 25 66: 28	
XII	Medium et Finis	17: 45 18: 0	1: 52	XX IV		23: 45 24: 0	66: 30 66: 36	
Climata mon- strum		1	2	3		4	5	6
Altitudo Po- li, seu Latitudo		67	69: 30	73: 20		74: 0	84: 0	90 0

Drostatice.

Ex istis omnibus evidens sequitur, non solum terram et aquam
habere figuram sphericam verum etiam constituta una fere glo-
bum qualem terraqueus dicitur, quoniam experientia etiam constat
corpora gravia descendere, et eandem lineam directionis perpen-
dicularem ad sphericam superficiem horizontalem esse manum quam tellu-
ris tendentia ad idem centrum gravium unde in ea quae demonstra-
ta sunt a Theodoro evidens est superficies sphaerica telluris et
manu habentes idem centrum constituta una fere globus. hoc idem
etiam evidens. Deducitur ex observatione astronomica quoniam quoli-
bet tempore observatum fuit, eclipsin lunarem umbram provenien-
tem ex terra et manu aqua circularem esse in disco lunari
ergo evidens etiam est et demonstratum fuit etiam a nobis in pre-
lectionibus. Optici umbram circulares similem esse figure um-
brosi corporis conz. extant tali principio evidens. Deducitur, terra
et aqua simul constituta admodum sphaerica terraquea.
Licet usque adhuc ob supradictas rationes ostensum sit terra
et aqua constituta una corpus rotundum dicendum tamen de non
esse exactam sphericam eo quod montes altissimi non equaliter distent
centro communis ac sunt ibi bases ac vales aliter aqua
gluminis non descenderent ex parte montium superiorum ad par-
tem inferiorem, experientia enim constat aquam ad locum de-
cliniorum descendere, ob istam observationem Geographicis asserunt illu-
d esse in maiori distantia a centro telluris quam sunt reliquae partes
Germaniae, interiori et hoc quidem verificatur de quacunque regione,
cuiuslibet esset parte superioris montium.
Hec valde aperere telluris umbram in disco lunari
eclipsin tempore eadem perfecte rotunda quoniam montibus
inequaliter ad totam telluris circumferentiam habet tam parvas
proportiones ut in ea magna distantia a nobis perspicitur prout a
nobis in praefectionibus optici demonstratum fuit.

Hic debemus advertere aliquos astronomos recentiores esse
vere figuram telluris esse ellipticam. ita ut a centro telluris ad
polos istius sit minor distantia quam ab eodem centro ad punctum su-
perficiei telluris quod sub equatore et ratio istorum semidiamet-
rorum a ut 577 ad 528. Hi astronomi hoc asserunt ex motu
diurno dependentem. in quo telluris circa suum axem tunc etiam ab
expressum. factum ab astronomis Galilaei quod pendulum velocius sub
equatore quam utrumque polos, ad quod brevius respicit telluris motum
non solum sed incertum verum etiam a nobis in praefectionibus sub-
pendulis demonstratis falsum, ad quod expressum penduli respo-
nere provenire ex varia gravitate aeris, qui sub equatore propter
minores ponderosiores aeris causas ex maiore mixtione
igniculorum, qui ibi brevius a sole sub zona torrida compen-
ditur, quo proximius est equatori eo maiori velocitate move-
ri debet. experientia enim constat quod idem pendulum velocius
moveatur in terra quam in aqua et hoc propter maiorem gravi-
tatem aquae ut a nobis antea transacto fuit demonstratum

in prelectionibus hydrostaticis

Ad autem 1. ex telluris figura spherica quod illi qui ambulant super hanc superficiem sphericam caput ibidem plus itineris conficiunt quam pedes eo quod cum pedes ambulantibus sint in minoribus distantia a centro telluris quam caput. inde a pedes conficiunt eodem tempore minora spatia quam caput quod enim radiorum distantes sunt proximiores centro. Ad minora circumferentias describunt, et conseq. euidentius a capite pedes in vicino: res a centro telluris quam caput minus itineris conficiunt quam caput; unde si quod per totam circumferentiam telluris ambulant caput plus itineris conficeret quam pedes quantum a distantia duobus circulis maximorum quorum radii ducti a centro telluris, unus ducit ad pedes et alius ad caput. Conseq. si supponamus mensuram 10. ambulanti octo palmorum caput itineris 10. plus itineris conficeret quam pedes 8. palmas circiter. Demonstratio huius asserti dependet ex illa propositione geometrica demonstrata a Pappo Alexandrino, in qua ostenditur radios duorum circulorum esse in eadem proportionem ac sunt circumferentiae eorum.

Colligitur 2. quod si quis deambulet super superficiem telluris ab oriente versus occiduum et alius eodem tempore ab occasu versus orientem. 3. vero consistat in eodem loco, de istis tribus hominibus verificatur, quod dies illius qui deambulat ab oriente versus occasum creditur esse talis. videt solem occidente postquam ille qui stat. conseq. dies numeratus ab uno occasu solis ad alium maius tempus spatium continet quam a illius qui numeratur ab ipso stante. Contra vero ille qui ambulat versus orientem videt solem prius occidente quam ille qui stat. conseq. spatium tempus contentum in. unde occasum et alium est minus respectu illius qui ambulat versus ortum quam est illud spatium tempus contentum in. unde occasum et alium respectu illius qui stat euidentius. igitur de his solum deambulantibus per dies fieri maior, aut minor quam a die illius qui semper stat in eodem loco.

Colligitur 3. ex eo quod si ambulantes versus ortum per quindecim gradus telluris istis una hora citius oriuntur sol et contra ambulantes ad occasum per quindecim gradus telluris istis tardius oriuntur sol una hora ut ab astronomis semper observatum fuit in eclipsibus lunariis hoc supposito euidentius est quod qui ambulat per totam circumferentiam telluris versus occasum peragrat diem perdet. ille vero qui ambulat versus ortum per totam telluris circumferentiam integrum diem lucratur.

Colligitur 4. res nobis eadem hora ex istis primis per habere una diem plus quam secundus et tertius per habere una diem minus quam secundus quoniam si enim primus perambularet tunc per totam telluris superficiem versus ortum hic autem a dictis fuit numerat integrum diem plus quam ille qui stat in eodem

situs, 3us vero qui ambulabat e usque occasus p tota telluris
superficiem numerabit integros dies minus, quia ille qui eodem
tempore commoratur e in eodem loco.
Colligitur 6°. Duo telluris loca sibi invicem vicina posita:
unico die ad invicem distare solent si in uno sit dies sabati in al:
tero dies venens. quoniam cum sol unico die circa terram describat cir:
culum motu diurno in cuius peripheria non e rex: tunc rex: principi:
nisi p designationem. cons. initium diei scilicet sabati non habet.
nisi p designatione ab H. b. facta ab aliquo puncto cuius peripheria cir:
culi diurni descripta e sole et in Italia a puncto in quo occi:
dit sol incipit dies natus sabati. habitatores vero qui sunt in
partibus immediatè posterioribus adhuc vident solem non ince:
psisse a die sabati sed numerant dies multos. cons. verum e in his
partibus telluris sibi invicem vicinas unico die in se differre, qd
erat assertum.

Propositio 2ª Telluris situs respectu Stellarum et primi mobilis e in centro totius universæ

Ex continuatis observationibus astronomicis statutum fuit tel:
luris situs esse centrum huius universi exceptis fñ antiquis Pythagoricis,
et nri tempore Copernicanis qui ponunt solem in centro universi, et
qd stellæ terra vero motu annuo moveantur circa solem et spatio
24 circumvolvis circa proprium axem ita tñ qd telluris axis semper
parallelus sit mundi axis sine universi.

Observationes propter quas astronomi asserunt telluris situm
esse centrum universi sunt sequentes 1°. ex quacumq; parte tel:
luris eodem tempore planete, stelle, et oia que videntur in celo
apparent nobis habere eandem quantitatem. si enim terra non e
qualis. distaret a stellis et planetis, hi non viderentur a nobis
eandem magnitudinem habere, tempora quo oriuntur, et quo occidunt.

2°. semper observatum fuit qd astronomi supra nra horizon:
tes esse dimidiis sphaera celestis, n solus ex una parte telluris, verum
etiam ex quocumq; horizonte ita ut qd una stella oriatur, altera dia:
metraliter opposita occidit, qd n pot verificari, nisi terra esset in
medio constituta.

3°. quolibet mensis tempore plenis lunis semper observatum
fuit eodem momento, quo occidit sol, oriri lunam qd euenire non
pot, si situs telluris non esset in medio universi. H. etiam observa:
tione fuit ab astronomis eclipses lunares euenire tempore
plenilunii, ex quo euidentur inferri situm telluris esse in medio uni:
uersi quoniam si non esset ita necessio eueniret qd eclipses
lunares aliquando euenirent post plenilunium, vel ante.

5°. experientia constat, quolibet anno æquinocidia obseru:
abilia cuiuslibet parti telluris, in sphaera enim obliqua vel nullius q.
seu, vel non in medio eueniret tempore quo sol æqualis distat

ab utroque tropico. 6. in die æquinocij 2. observationes factas a
astronomis umbra extremi latibz alicuius stylz observat. Describo
re lineas rectas in alijs vero temporibus non, p. euenire n. p. l. i. t. r.
va non esset. ita in medio uniuersi.

Deniq. dies artificiales isti non essent equalis noctib.
hybernis que æqualis distant ab æquinocij quoniam si celum
sit n. p. l. i. t. r. in centro equatorij seu in medio uniuersi, euident
ut q. d. illos arcus diurnos qui equalis distant ab equatore ac ar-
cus nocturni non esse equalis q. d. arcubz nocturnis, cuiusmodi
sit ita in centro equatorij ut demonstratum fuit a Theodosio in
libro de sphaera.

Propositio 3. Problema p. m.

Inuenire quantitatem

illuminationis telluris et eius umbræ extensionem.

Semper ab omnibus observatum fuit corpora luminosa ut sol,
ignis et alia lucem vibrare p. rectos radios quoque uersum ita ut
p. radij luminosi incident in corpora diaphana ut ær, uisum
celum, et alia libera p. ista corpora diaphana hi radij luminosi tran-
seunt si uero incident in corpora opaca, ista radios luminosos re-
flectunt et eodem momento ab ipso illuminant. et p. hoc fiunt
nobis uisibilia. cum hac tñ differentia q. diaphana corpora nulla
umbram efficiunt. Opaca uero ex e. parte, radij luminosi
auctora umbras proiciunt, que triplici modo ostendi p. causa
a corporibus sphaericis.

1. si corpus sphaericum illuminans equalis sit corpori sphae-
rico opaco, tunc superficies illuminata erit emisphaerica. et u.
tra emisphaeræ partibz auersæ, erit cylindrica cuius extensio
erit infinita et indeterminata. si uero corpus sphaericum illumi-
nans è maius quàm corpus opacum illuminatum tunc pars huius
sphaeræ illuminata, erit maior quàm emisphaerica superficies et con-
p. pars auersa ad umbrata minor erit quàm emisphaerica. et ista
proicit umbram conicam. Quia si uero corpus illuminans sphae-
ricum sit minor quàm sphaera illuminata opaca tunc umbram
istius corporis sphaerici erit truncus conici cuius basis minor circulus
erit ex parte corporis illuminati et extremis huius umbræ erit in-
determinata ex ea parte ubi circulus è maior huius trunci.
ex omnibus istis inferre. superficies telluris illumi-
nata a sole cu sit sphaerica ex demonstratis in præcedentib. p. p.
lectionibus et corpus solare sit maius quàm terrestris superfici-
em telluris illuminata esse plus quàm emisphaericam et valigil-
luminatio 2. computa ab astronomis facta è nulli ariorum 206
28; corp. pars superficiis telluris obscurata continet gradus 179,
et minuta 32 siue milliaria 20772 in circulo extensa.

Demonstratio huius computi dependet ex ista propo-
a nobis demonstrata in præcedentibus ap. p. in qua dicitur
sphaera minoris partibz illuminata esse ultra emisphaericam p. p.
bitate determinata ab arcu cuius gradus et minuta sunt p. p.
lia angulo apicis conici umbræ partibz sphaeræ obscuratæ.

ex observationibus ab astronomis factis in media distantia solis a luna
 apud coni umbrosi telluris continet angulum minutum 14 cuius di-
 stantia sunt minuta 14, ob hanc rationem a principio optice ueritate
 ut in medio distat solis a luna solis illuminatio quae distat dimidius super
 frici globi terraeque p Longa arida undiq: latus p minuta 14. Com ad
 quilibet gradus telluris p. calculu comutandi astronomoru continetur
 Italia italica 60. eadem p. predicta min: 14 officere miliaria 14.
 circa extinctione axis coni umbrosi telluris in media distantia
 solis a luna, quae e secundae pars huius proponit sequenti computat
 Astronomi fuit determinanda 1. adimbuerunt astronomi propor-
 tiones diametroru solis et lune qd sol e in media distantia a centre
 telluris quae e tunc ut s cu distat ad una sua astra distat in so-
 lens et luna quae continet telluris semidiametros 1142. id ipso
 ponit mediantia regula trium inuenit. axis coni umbrosi telluris
 cuius p. quae e differentia diametroru solis et lune scilicet 4.
 2. p. regulae trium e unitas scilicet semidiameter terre atq:
 e dista media, quae intercedit inq. solis et luna continens telluris
 semidiametros 1142. n. resultans ex tali regula trium scilicet 234
 determinat longitudine axis coni umbrosi globi terraeque in media
 distantia solis a luna. Demonstratio huius calculi dependet ex 4. propo-
 ne libri 6. Euclidi: in qua demonstrat. qd duo triangula equiangula
 circa angulos equales habent latera proportionalia in sui-
 quadrato. Quia calculo sunt duo triangula rectangula equian-
 gula quoru unu circa angulum rectu habent pro basi differenti-
 am diametroru solis et lune, et altitudine quae e dista media inq.
 solis et luna, alia uero triangulu equiangulu circa angulum
 rectu habet pro basi semidiametru telluris et altitudine axis
 coni umbrosi, et 2. hanc theoria inuenta e ab Astronomis ex-
 tentio axis coni umbrosi telluris.

Hic tri debemus aduertere. Lucem a sole uibrata et illumi-
 nante telluris superficiem ad ipsam et telluris superficiem opaca ef-
 se reflexa et de continuo obscuras. in p. distat huiusmodi ab
 astronomis, eandem partem lune n. illuminata a sole a nobis uidei
 et hoc prouenit a radijs solaribus uibratis a sole illuminantibus
 superficiem opaca telluris, et ab ipsa terra repereculis u:
 ad superficiem lune, quae a sole n. illuminatur.

2. debemus aduertere, necesse mi l alius esse quod lunis p.
 uenire et illam partem telluris a radijs solaribus n. illuminata im-
 bra proicere usq: ad luna. quoniam tempore observatio fuit de astr-
 nomis eclipses lunares. Aliud esse quod p. uenire lunis in lu-
 na tempore quo huiusmodi in telluris umbra huius extentio e na-
 ior uel minor. 3. maiore uel minore dista solis a terra quae diu-
 sol e in maiori dista. Longitudo seu axis coni umbrosi telluris
 maior, ita ut maxima longitudo huius axis e quando sol e in
 apogeo scilicet in maxima distantia a centro telluris q. euenit
 quando sol e circa in grad: 7. cancri.

Problema 4. Problema 2.
 Inuenire miliaria italica contenta tum in
 circumferentia quae in diametro
 circuli maximu globi ter-
 restris, tum etiam miliaria quae sub contenta

in superficie sphaerica quae millia solida eius:

dem globi terrae.

Resolutio huius problematis apud astronomos uariis
methodis habet. aliqui enim 1° inveniunt globi terrae
diametrum ex eius cognatione dependens. et proportionem diamet-
ri ad circumferentiam quae prima fuit adinuenta ab Archimede
et scilicet circuli ut 17 ad 11. his suppositis si astronomi
determinant mediante regula tria non solum circumferentiam
circuli maximi, verum etiam superficiem et totam globi terrae
quae soliditatem.

Methodus tamen communis quae apud astronomos est in usu fa-
cilior et certior dependet ex soli elevatione cuius praecipuum
sequens. 1° mediante aliquo instrum^{to} astronomico observat
exacte altitudo poli in aliqua parte superficiei telluris quae
et montibus non sit impedita ut n. g. gradus 42. 2° ad illi
loco in quo facta fuit observatio altitudinis poli observat
ambulans procedat versus Austrum aut septentrionem sem-
per in eodem meridiano donec inveniatur altitudo poli
maior una qv. si observat. ambulans fuit versus septentri-
onem, si vero versus austrum una gradus minor.

3° Istorum duorum locorum distantia exactis mensuranda
ab observatore mediante aliquo instrum^{to} geometrico et
sic habet. exacta mensura unius gradus maximi circuli globi
terrae quae multiplicata per gradus 360 qui continentur
in tota peripheria circuli maximi telluris. productus n^{us}
indicabit totam circumferentiam circuli maximi telluris
si talis mensura unius gradus ut communis observatus fuit ab
astronomis sit millianorum italicorum 60, talis n^{us} ductus in 360
determinabit n^{us} millianorum totius circumferentiae
circuli maximi globi terrae scilicet continere milliana
italica 21600.

Cognita tota circumferentia et circuli maximi globi terrae
quae facile mediante regula tria inveniatur. eius diameter cuius ve-
luti patet et 2° quae proportio inuenta ab Archimede in octavo
libro de quadratura circuli in 2. circumferentia et diameter quae
est ut 17 ad 11, seu tripla sexagesima ista enim proportio
parum differt a vera ut demonstratum fuit in eodem loco ab Archi-
mede. 3° vero quae regula tria ex tota circumferentia circuli
maximi telluris scilicet 21600, productus n^{us} ortus ex hac ve-
luti patet scilicet 6872 vel in fractione 6872 $\frac{11}{17}$ indi-
cabit n^{us} millianorum italicorum contentis in diametro globi ter-
rae et eius dimidium scilicet 3436 sine fractione indicat n^{us}
millianorum italicorum quae denotat distantiam centri globi ter-
rae a superficie convexas eiusdem globi.

Ex cognatione peripheriae et diameter circuli maximi
globi terrae facile inveniatur non solum tota superficies circuli
maximi telluris verum etiam tota superficies convexas eiusdem
globi soliditatem eiusdem globi terrae, si enim dimidium
diametri scilicet 3436 multiplicet in dimidia peripheria
scilicet 10800, productus n^{us} 3719600 denotabit summam millia-

novus quadratorum italicorum quae continentur in circulo maximo
 reliquis. superficies vero composita eiusdem globi iuxta Archimedis
 demonstrationem in lib. de sphere ac cylindris. Tab. 8. multiplicatio-
 nem totius diametri in totam circumferentiam ad circuli maximimi tel-
 luris sive ex multiplicatione millia: quadrata: quae continentur in
 circulo maximo scilicet 37119600 x 11.4. n. productus 42347
 8400 indicabit miliaria quadrata italiae contenta in tota super-
 ficie composita globi terraeque. fuit enim demonstratum ab Archi-
 mede in superficies loco superficies cuiusvis: sphaerae contineri
 vel superficiem planam circuli maximi quatuor.
 Denique miliaria cubica sive solida globi terraeque har-
 dent. x. multiplicatione miliariorum quadratorum italicorum quae con-
 tinentur in diametro globi terrae in 3. partem superficies eius con-
 vertitur. eiusdem globi n. productus. Ex tali multiplicatione erit, 34001
 5564 8. demonstrabitur n. miliariorum cubitorum italicorum quae
 continentur in tota soliditate globi terraeque.
 Quia per eundem miliaria quae continentur pedes geometricos 5000
 sive passus 1000 evidens erit unum miliarium quadratum contineri
 vel pedes quadratos geometricos 25000000 et pedes cubicos 125
 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000
 plices in supradictis n. productus n. ex tali multiplicatione quae
 erit 42347 8456 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000
 tricos continens in tota soliditate globi terraeque.

Proposio 5^a

Proposio 5.
Globus terraqueus in comparatione ad firmam: sive punctum
mobile non est quantitas sensibilis sed punctus
physicus.

licet ex supradicta prope-
 rione computatum fuit totus globus terra
 quem continere poterat officio manus quatuorcentis vi-
 ginti quinque milliones millionum, millionum millionum, atamen ista
 quantitas tam magna in comparatione ad extensionem totius fir-
 mamentum. Item nulli mobilij nullus habet proportionem seu comparationem sen-
 sibilem. Sed est veluti punctus physicus. hoc appertuit in ista evidens
 aqua astronomos ut semper sit in suis observationibus astronomi-
 cis, sed etiam in istis calculis supponunt suos oculos esse tempo-
 re observationis in centro non solum motu circulari diurno primi
 mobilis in quo supponunt. Sed etiam verum etiam esse in centro
 motus lunae solis et reliquorum planetarum insuper in constructi-
 one orologiorum solarium de istis delineant vel in plano horizon-
 tali vel in verticali aut inclinato semper supponunt verticem
 istius positi in quocumque puncto superficiei telluris nulla habere
 sensibilem distantiam a centro. Unde etiam rationem imo supponunt apicem
 istius esse centrum telluris. experientia animi testatur oia orologia
 solaria ita constructa sine ulla errore indicare horas insuper
 si magnitudo telluris supra inventa comparanda sit cum magni-
 tudine totius firmamenti ista proportio etiam sequenti ratio-
 ne insensibilis et nulla est. quoniam si aliqua esset differentia sen-
 sibilis inter globum terrae et ceteros esset etiam inter horizontem

sensibile et astronomicus. conz. medietas globi qlesit ad illi,
 qui sunt in superficie telluris sive in horizonte sensibili non
 videret. qd e contra quotidiana experientia, semper enim ho-
 rizon sensibilis undiq. productus secat superficiem concavam
 celi in duo emisphaera quoru unus e visibilis et dici, dicitur
 sub alia vero invisibilis et dici, nocturnus. Observat. etiam
 ab astronomis, qd stelle qd motu diurno veniunt ad mediu
 celi tunc he stelle habent eandem quantitatem visibiles de il-
 lis quas habent prope horizontem sensibilem licet qd sunt in
 medio celi sit nobis viciniora integra semidiametro globi tel-
 luris conz. cu sint nobis viciniora q miliana 343 qz qd
 quantitas semidiametri telluris deberent a nobis videri mul-
 to maiores quam qd sunt in horizonte sensibili, qd e contra quo-
 tidiana experientia.

Debemus ita advertere si tali quantitas telluris compa-
 randa sit cu quantitate corporu lune, venery et martis
 in proportione line sensibili, globus enim terraqueus habet
 proportionem multiplicatam supradictos planetas scilicet mul-
 tiplicat illos continet et aliquid plus. quoniam in proportio-
 ne telluris ad illos planetas determinata a Francisco Mar-
 tico in sua cosmographia e subsequens. Magnitudo lu-
 ne ad magnitudinem terre ut 1 ad 39 $\frac{1}{2}$ Mercurius
 ad terram ut 1 ad 21952. Magnitudo venery ad terram
 e ut 1 ad 37 $\frac{1}{2}$. Terra vero ad solem ut 1 ad 106
 $\frac{3}{4}$. Ad martem ut 1 ad 1742. Ad Iovem, ut 1 ad 95 $\frac{1}{2}$
 ad saturnum ut 1 ad 91 $\frac{1}{2}$

Proposio 6. De pondere globi terraquei
 Cu globus terraqueus sit compositus ex solis ex aqua et terra
 vero etiam ex alijs innumerabilib. corporib. sicut b. gravibus
 et levibus; scilicet quantitates equalis istoru diversoru corporu
 non equalis ponderant seu non habent equalia pondera conz. licet
 sint equalia in diamentra italia cubica contentos in globo terraqueo
 ut fuit demonstratus in propone 4. huius capituli impossibile
 nobis videt. nulla certa demonstratione dependens ex principijs
 mechanis inveniri posse totius globi terraquei pondus. facta
 in aliquo suppone qd aliquod volumina determinata scilicet
 unius pedis cubici habeat determinatum pondus ut lib. 1000
 pondus sit maximu cuz. maximu et minimu cuz. heterogeneoru
 qd acciunt componuntur globi terraquei dummodo ista corpu-
 ra scilicet maximu et minimu habeant eandem magnitu-
 dinem tunc mediante multiplicatione cu pedum cubicoru qui
 continentur in tota soliditate globi terraquei in talis nro
 ducent n. scilicet 40501848000000000000000000000000
 gravu que continentur in toto globo terraqueo facta in suppone
 qd quilibet pes cubicus sit lib. 100, et qd talis sit pondus totius medi

ing. maximus et minimus pondus ad illorum corporum compositionem
 globi terraquei, dummodo maximus et minimus corpus in gravitate
 habeant eandem quantitatem.

Aliqui Aethiopes tñ dependens ab experim: ab ipis facto in
 quo sphaera cuius diameter erat trigesima pars unius passus
 tñ et composita ex tribus materiis scilicet ex terra, arena et ferro
 continetur unius libri pondus facto hoc experim: et supposita dē:
 monstrare eundem in libro ipa pōne, et in qua dē: ipa
 vas quod ing: et in vāne triplicata quorum diameter undē
 vāne triplicata n: 1 ad 30 sit ut ut undē ad 27000 eo quia
 hi sequentes quatuor n: 1:30:900:27000: sunt in continētia
 et eundem aut sphaera habent diameter trigesimā
 partem unius passus et cometū a sphaera unius passus compositam
 ex supradictis materiis est in vāne unius libri et librae 27000;
 eundem si talis n: 27000 multiplicet in n: passus componetur
 sphaera unius miliaris italici, qui sunt 1000000000 productus
 n: 270000000000, indicabit n: libras illius sphaerae habē:
 et diameter unius miliaris deniq: coquere pondere unius mili:
 et facta suppositione qd diameter illius contineat miliaria
 6660 facile invenitur oia miliaria contenta in toto globo
 terraqueo mediante triplicata vāne unius ad 6660, huius
 triplicata ratio est 1 ad 3325000000000 talis n: denotat
 n: miliariorum totius globi terraquei ductis, seu multiplicatis in
 supradictis n: libras unius miliaris scilicet 200000000000
 productus n: ex tali multiplicatione scilicet 666000000000000
 000000000000 indicabit n: libras quae continentur in globo terra:
 queo, quod erat hac alia methodo inveniendum.

Propositiō 7. ex principiis mechanici demonstrat.

Asserendum illud à dicto Archimede: Quod
 pedes fixam et terram movebo.

In praefatione. notandum fuit à nobis demonstratum esse im
 illud scilicet à quacumq: minima potentia quodlibet corpus pondus medi
 et aliis machine moveri etc. quoniam si disponas aliquam vel
 ita ut minima potentia data ad movendū sit ut dist: in pondus
 et sustentaculum ad distand ing: sustentaculum et potentia certū sit ad
 principiū mechanici demonstrati et Archimede hanc minimā potentia
 et sustentare pondus datū, conz si disto minimā potentia, datū hōi
 et maiorē vāne ad disto pondus datū in hoc casu talis vāne datū m:
 imā potentia mouet quodlibet pondus datū, unde si disponas velis

A

B

et B ita ut sit divisa in C, et qd potentia A B ad partem CB

Derivaque in uno extremo, et in alio: it potentia.

Non solum mediante machinis uerbi orbis terrarumq; moueri po-
test sed etiam trocleis et alia quacumq; machina tam simplicia quam compo-
sita ut fusiis demonstratum fuit a Paulo Casati in tractatu de terra
machinis motas: sint enim trocleis n. 50 et quilibet contineat duos
orbiculos erunt 100 et annuo ponderis ultimum trocleis et potentia
applicae funis p. trocleis tali machina ita constructa momento
potentiae trahentis ante compositionem ex trocleis tantis 50 triplici ratio.
Ad unitatem et ita ratio composita est ut n. 515597944 625 625
86720249 ad 1 tali ratio orig. ex continuata proportione unita-
tis ad 100 ut sunt isti n. 1: 3: 9: 27 81 usq; dum hi n. sint continu-
ati in eadem ratione ut 1 ad 3 et rationes sint 50 n. calculi p. h.
li casati tali machina composita ex 50 trocleis moueri pot. globus
terrarum.

[illegible]

Propositio 6^a de motu globi terraquei a^r. Coperni:
ci opinione.

Certe ex continuatis observationibus, quae non solum astronomis,
 sed etiam civibus notae sunt, solem Luna, et reliquos planetas
 etiam recte nobis appere habere motum diurnum 24. circiter
 gradibus ab oriente versus occasum, et ab oriente habere proprium motum
 ab occasu in ortum qui diu. motus longitudinis licet aliquando sa-
 tis tardus, Iovis, Martis, Mercurij et Venus videantur. habere motum
 retrogradum contra ordinem signorum ab ortu in occasum, et aliquo
 tempore videtur stationari, scilicet per aliquot dies observantur in
 eadem distantia ab aliqua stella fixa et habere eandem longitudinem
 a primo gradu arietis.
 Sed isti varij motus, qui semper fuerunt observati ab Astro-

nonis y aliquos qui vocant. copernicani sunt apparentes et
allucinationes inveniuntur de sensu communi y fantasia vulgar
vnde decepto. Minime copernicani astronomi applicant supradic
tos varios motus y triplicem motus telluris; la cuius opinionis fuit
it. Pythagoras anno 550 circiter ante Christi natiuitatem et post
eum fuerunt eiusdem sententiae Philolaus Nicomachus et Archimedes Syracusanus
et Aristarchus Sammius et alij; Tholomaeus vero anno Christi 120 circi
tis cum tota Calippo Democrito et alij astronomi usque ad tempora
copernici applicant in suo sistema hos varios motus planetarum y
nos circulos eccentricos et epicyclos, et posuit totum immobilitatem
in centro universi ita ut sit centrum commune omnium motuum astrorum
copernicani vero in hoc eodem centro statuerunt solem qui non solum
est centrum omnium motuum planetarum et stellarum verum etiam globi ter
rae cui isti copernicani tribuunt triplicem motum scilicet de
urnum, annum et motum parallelismi sui axis ita ut y motus diu
nus 24 circiter proprius axem ab occidentem in orientem globi
terrae habet. dies et noctes y motus annum et motum ip
sius axis qui semper parallelus est axi mundi habet. variaturque dies
et noctis in varia quantitate horarum. cons. habet etiam
variabiles temperaturas ita ut totus annus sit diuisus in 4. diuer
sas temperaturas scilicet ^{ver} uer, aestas, autumnus et hyems. insuper
tali motu annuo globi telluris describitur tota ecclesia cuius peri
phera illius ^{in 12 signa} in 12 signa et quodlibet signum in 30 gradus. Apparet
etiam copernicani non solum tali motu annuo circulant. circa solem
et circa proprium axem moueri globum terrae sed et ipso mo
tu etiam motu diurno et annuo totum axem sine demerere globum
asperunt cuius lunae globus tempora fore unius motus moueri
circularem circa terram.

Per supradictos duos telluris motus scilicet annum et diurnum
axis qui semper respicit idem semitalem punctum firmamentum copernici
excludunt a sole et a stellis fixis motum proprium ab occidentem
in occasum seu ut astronomi asserunt in consequentia signorum et
y motum diurnum ipsius motus telluris excludunt motum sui motus
y ab orientem in occidentem ut fusi copernicani in suo sistema
applicant.

Alij vero astronomi cum Longomontano Origano et Deauxino
licet ponant terram in centro mundi y sistema Tholomae
et Thicomy tribuunt tamen telluri unicum motum diurnum et ipsum
bili sed firmamentum. Per istos auctores globus terrae solum motum
uet. ab occasu in ortum ut dicunt. ab astronomis in consequentia
circum suum axem qui etiam a axis equatoris tempore 24. ex quo
motu nobis apparent omnes planetae et stellae mediantibus ortum in
occasum seu in precedentia signorum. unde et per supradictos astro
nomos planetae et stellae habent unum motum proprium quo ab oc
casu in ortum vel a posterioribus in anterioribus temporibus.

Ati Astronomi tribuunt tales motus diurnos & illum ad
evitandas illas imperceptibiles celeritates motus firmament: quo-
nia ubi sit certus quid aliquos utteret astronomos scilicet distare
a globo & illum per semidiametrum ipsius 20220, quod a quod Astrono-
mos e minima dista scilicet a terra con-
quiescat. ea itaq; continet millia italia 3440 recessit
scilicet fixas ideas quatuor tempora unius minuti & vel unius
hursus artionis moderati officera mill: itali: 5040 quod celeritas
in tam minimo tempore ab illa humano percipi & per se ob-
solum vnde a supradictis astronomis apertis terra moveri motu
diurno scilicet 24

Ponit: alii astronomi 2° systema thionis Ptolemaei qui iussit
usq; ad presentis seculi oramacti excludunt, tam systema thole-
maicum statuans epicycle et solitatem globorum planetarum,
tunc etiam copernicanus in quo apertis ois motus celestis diurnos, et
annuos esse apparentes.

In systemate thionico supponit globus terrarum esse in cen-
tro firmam: absq; ullo motu Luna habere motum circula-
rem circa terram et solem esse centrum aliorum planetarum et simul
cum ipsis habere motum diurnum. ita tñ qd mercurius et venus
habent non solum motum proprium circa solem sed semper sunt in lineis
a dicto ab ipso quod e distat Luna ab eadem ita ut vero Jupiter et sa-
turnus habent proprios motus circulares circa solem sunt tñ semper
ipso in maiori dista quod e dista celum. At Mars suo motu circulan-
te circa solem aliquoties innuit: proximior soli aliquoties remotior
quod e globus terrarum. 2° hoc systema stelle fixae habent
proprium motum circa terram et absolunt suum motum circula-
tem tempore annorum 25412 ab occidenta in orientem licet habeant
simul motum diurnum ab oriente in occidentem tempore 24° in duo
motus sed in Luna quod in stellis componunt unum motum de-
minutum spiralem sicut etiam quoniam Planete, habent similem motum
compositum ex duplici motu scilicet ex proprio et solari.

Ista systemata licet int. se sint quasi diametralis oppo-
sita tñ in phenomena quae a nobis observantur in corporibus ce-
lestibus, tam in systemate copernicano quod thionico explicari pos-
sunt: Atamen catholica astronomia ob decretis sacrosanctis, et
magis deinde ex sequenti b. asserit a sacra scriptura nō admittunt ut
horum systema copernicanus In psalm: 19 dicitur: = solem currere ab
una extremitate celi ad alteram = in psalm: 103 = habet = solem su-
per occasum suum et in eodem psalmo apertis etiam terra fundatam
esse super stabilitatem seu basim suam nec inclinabitur in quibusque
et eiection: cap: 1 = Terra in perennitatem statet dicitur etiam in Ierem:
20 et 13 = stabit sol in medio celi et nō fortinavit occumbere
trid unius diei, nō fuit antea nec fortis tam longa dies = intelligi:
diast: 1. habet, orig: sol, et occidit, et ad hoc suum restat, ibi: re:

nascens, girat p. meridie ad occidentem ad aquilonem. Lustrans uni-
versa in circuitu. pergit. quibus et in circulos suos. reuertitur. = cla:
ruiq. est ex his obis. locis sacre scripture. sola mundi motu diurno
circulans et ista quiescere. hic n. obsequio. copernicani. respondet
sacra scriptura in istis et similibus locis n. accomodat se ad explicandam
rei ueritatem. sed capulani apparentie communi omni sensui qui appa-
ret solum. planetas et alias circulan. motu motu diurno ab
orientis in occidentem tempore 24. ad quod respondet qd. hic copernico-
ni doctrina e. contra omnes philosophorum regulas et precipue. Augusti-
ni. de anim. meteo. et 11. pp. aperunt uerba sacre scripture ex-
plicanda esse ut iacent dummodo ex tali explicone. n. sequa-
tur manifestum contra dictio aut aliam absurdum contra uerba scri-
pturę insuper qd. hec uerba scripturę sanctę sumenda sunt
ut iacent. addit decretis. s. sedis apostolicę. q. uelut tribuere mo-
tu diurno terre. contra tribuendum e. talis motus obis alij corporib.
celestibus que circumferunt. a motu firmam. ad orientem in occi-
dentem tempore 24.

Astronomis tal pro motu terre quod pro quidam solent hinc
afferre plura argum. et licet pro astronomis. Chalcidius sufficit
authoritas sacre scripturę. et s. sedis apostolicę decretis nihilomi-
nus hic deducimus. et uelut examinare in sequentibus. dicamus pro-
ponitur. has rationes pro utraq. parte que ad ueritatem meram probabili-
tatem habere debent uim contra authoritatem sacre scripturę et
s. sedis apostolicę.

Proposio 9 rationes probabiles ex quibus de: ducitur. Telluris quies

Ad argum. deducitur. ex decemum grauium sursum proie-
ctorum. quoniam si globus telluris circulari. moueretur motu diurno
ista corpora grauiora sursum proiecta nunquam adterant in eundem
locum unde fuerunt proiecta. sed semper magis ultra oceanum et qui-
dam miliaris italici circuli. id. posito. qd. eorum arcus. et distan-
tia simul durarent. uno minuto. qd. idem ualde esset sensibile
et contra manifestam experientiam. ad qd. respondet copernicani hoc
esse uerum. si globus telluris terraqueus moueretur. motu diurno qui
adterat eum circumfuso. sed totus per se. et morphera simul
cum ipso globo terraqueo. ut copernicani dicunt. tempore 24. totum
reuolutionem absolet.

Si uera esset hec responsio. sequeretur. nullum omnino dari
motum uelut simplicem quoniam omni grauium motus deorsum esset.
compositus ex linea uelut deorsum. et a centro grauium tendentem
ad eandem. globi telluris et ex motu circulari ab eadem circulari
motu circa axem telluris motu diurno. hoc item etiam uerum
esset. de motu omni corporum que sursum exelant. contra aeris
erit secundum systema copernicani. si terra circulari. cum ipso

aere moveas. nihil dari motu recto corpora gravium sed talis
motus est spiralis componitur ex linea recta et ex motu dicitur
no talibus.

ut facilius ligas. talis motus spiralis in gravium tam arcan
dentur quod descendunt in terra motus dicitur duobus experimentis ex
plicari. primum quod si est subaquarius. sic vas aqua plenum in navi
que velis moveas. et in tali statu ponas aliquod corpus in ipso
vasa gravium quam aqua calidioris descendet in aqua et ran
git seque per eandem partem fundi usque. iuxta navi sit in quiete
de translatio magna velocitate ab uno loco navi ad alium quod
casu verberit graue descendens habet motum compositum ex di
plici motu recto ex motu recto proprie gravitatis ad totum
centrum et ex motu circulari navi que transferz ab una par
te superficiem circulari conuenit in aliam. ex compositione
igitur istorum duorum motuum recti et circulari origo 3us motus qui
est motus denominatur spiralis.

Aliud experiri. pro tali motu composita est subsequens si in navi que
velis. 2us motus. ab extremo altitudinis mali cuiusdam navi cadat ali
quod corpus graue perpendiculari ad superficiem horizontalem hoc graue
incidit simul super eandem partem navi sicut hec sit in quiete in
velis. moveas. ratio huius est obiecta quoniam hoc graue proiectum
ab ultima parte altitudinis mali tempore velocissimi motus nat
us in solis moveas sua gravitate tendens ad centrum globi telluris
motu recto verum etiam moveas motu circulari captato ad im
petum introitus ab ipsa navi talis impetus communicatus graui
cui sit equalis motus circulari navi velis. motus duplex super
ficiem conuenit manet efficit projectionem graue cadere in eandem na
vis partem ac si esset sine tali motu.

Debetur hic etiam advertenda motus planetarum etiam in sy
stemate Thilonico esse compositos ex motu circulari inordinato
solis et motu inordinato propter quod Planetae motu rei
dentur. magis motu minus ad dextram acedunt de ex motu primi motu
ty ad orientem in occasum ex quo sequitur. tam in systemate copernico
ano admittente supradictos motus in globo telluris quod in systemate
Thilonico. admittit quiescentem dextra duplicem motum in plane
ty nihil dicitur motus simplex neque rectus neque circulari unde aer
est hanc rationem motus compositi in asphygari neque copernicani ne
que Thilonici.

Ad hanc objectionem supra dictam talibus in principio dicit
si istis de duplici mundi systemate verum falsum esse lineam
spiralem non esse simplicem et quod simplicitas motus debet unum in mo
tu factis. si lineas rectas sicut sursum sicut deorsum. imo ait motus re
ctum non posse esse ad aliquem fixum ordinatum in hoc universo
do quod ut ipse dicit motus rectus est inordinatus et extra sursum lo
cum. namque autem dicitur motus est esse infinitus et indeterminatus

Linea enim recta quod est indeterminata, et infinita continetur in
at in suis motibus habet uti tali motu lineae rectae ad hoc ut in
terminata et infinita. Et contra in motu circulari, et est punctus
prius et finis. in quo enim puncto penitus incipit motus circularis
in eodem fine habet. contra ob hanc rationem talibus neque gravibus
moveri motu naturali ad contrarium universi ob istam rationem quod motus
illiciter. ad contrarium globi delinunt. in eodem loco affirmat etiam cen-
trum totius universi esse diversum a centro globi terrae. in eodem libro
2. pag. 119 et 132 proponit contrarium istum argum. demonstrando quod in
quo sapienter corpora gravia duntaxat projecta sine deorsum descendunt
semper debent descendere lineam rectam et quod argum. ipse Galileus respicit
asserendo, tale argumentum supponere id quod debet probare scilicet
de supponere terram quiescere quod est id quod queritur.

Ex istis igitur allatis in hoc primo argum. lucidius colligitur. et
sententia copernicana necesse est asserere quod gravium motus sine
descendunt sine ascendunt libere a seculis sine manibus superfluis
sunt perpendiculariter. quod licet si motus nostri apparerent istis quod
necesse esset attamen sunt idem motus ad hanc lineam descendunt in qua
motus ascendunt sine descendunt in eodem motu rectis
sunt curvae compositae. istud ex motu gravitatis utrum etiam
istis illis indolis qui a Copernicano ponuntur in aere qui simul
utrumque ipsa etiam verum orientem.

Secundum argum. est si terra moveretur motu diurno idem
globus gravis descendens ex eadem altitudine in uno loco descendit
per inclinam curvam, in altero per lineam rectam quoniam si talis gravis
descenderet non plano equatori, aut in quocumque alio circulo
maximo illius descenderet apparetur per lineam rectam ut supra
monstratum est recte. vero per lineam curvam at vero descenderet in apice
equatoris descendere non solum apparetur. sed etiam per lineam rectam
sine. nec gravem supposito motu diurno delinunt in uno loco moveretur
apparetur. per lineam rectam scilicet sub equatore aut alio quocumque
circulo maximo. in alio vero equatore
sine uno motu diurno.

tertium argum. deducit ad innumeras variatas motus
diurnos quos admittere debemus si globus delinunt moveretur motu
diurno per annum. dicit enim alia tam vegetabilia quam animalia
sive in solis haberent proprium motum compositum ex variis motibus
solidorum et fluidorum componentium corpora animata utrum
etiam motus istorum esset compositus ex aliis aliis motibus qui tribu-
untur a Copernicano globi delinunt qui cum non sint sensibiles sicut
sunt alii qui considerantur in corporibus vegetabilibus et sensibilibus
attamen si motus debent causari in corporibus animantibus quod
sunt afflicti qui a philosophis et medicis considerati fuerunt.

4. argum. deducit ex maiori facilitate concipiendi motum

notus diurnus in tellure et motus annuus in sole quoniam motus diurnus
 et annuus in aere et globo telluris visus sunt contrarium motum
 et alia motus telluris de aere debemus concipere de aere in
 aliis aliis corporibus existentibus tam in toto aere quam in tota tellure
 scilicet telluris hac sua difformitate et irregularitate ita ut quod
 sunt corpora in equatore et polos hoc sunt variis motibus inue
 nientibus quo enim sunt remotiora ab equatore versus polos
 o motus est minus velox de o. eodem tempore conficiunt minus
 in spatio mediante motu diurno telluris et aere con. novum
 sit corpora existantia sub equatore in superficie telluris conficere
 maximus spatio scilicet una hora percurrere miliaria italica 900
 nubes vero et alia corpora existantia in aere sub equatore quocumque
 centro telluris remotiora eodem tempore unius horae percurrere
 spatio quod supradictum miliaria italica 900 factum hypot.
 scilicet quod unus circuli maximi telluris contineat miliaria italica
 1800 et quod una hora percurrat punctum telluris existens sub equato
 re percurrat 15 gradus ipsius con. utrum etiam sint corpora existen
 tia sub parallelo geografico distante ab equatore gradum dimidiatum
 si hora per gradus efficeret una h. miliaria italica 536 circ.
 et existantia sub parallelo geografico distante ab equatore
 per gradum per solus efficeret miliaria italica una h. 15.
 Nec irregularitas motuum verificas. de aliis aliis corporibus
 existentibus sub aliis parallelis geographicis. Impletus in sculo
 Kepleri circumferentia orbis magni seu motus annui telluris
 contineat miliaria italica 146880430, sequens. Et in unum
 centum telluris in circumferentia orbis magni sine motu annui
 telluris percurreret miliaria italica 14926. et 2. hypothese m. de
 Riccioli 43338, inde est quod velocitas unius loci telluris sub equatore
 composita ex motu diurno et ex motu annuo centri telluris sit talis
 magna ita ut tempora unius horae talis locus percurreret spatium
 miliarium italicum 14426, reliqua vero que distant ab equatore
 versus polos conficiunt tali motu composito minora spacia
 et quo sunt remotiora ab ipso equatore eo minora sunt. et ita
 talis spatium in loco illic tempore quo sol aut occidit in lo
 co vero ubi est media hora punctum telluris percurrat castra motus
 diurni et annui telluris in una hora spatium miliarium italico
 15328, secundum Keplerum. et secundum Ricciolum 44425
 modo talis locus sit sub equatore in aliis locis vero ab equatore
 distantibus hoc spatium tempore est minus ita ut corpora quocumque
 ab equatore remotiora, eo minus spatium supradictum spatium per
 currant.

Propter hanc difformitatem motus partium aeris et telluris
 verum est, quod motus uniformes corporum que in aere sunt
 constanter ab equatore versus polos ad hoc, ut motus sint uniformes

silicet temporibus equalibus spacia percurrat equaliter cetera aut ista
corpora moueri uelocius et uelocius propter tarditatem motum
partibus aeris et telluris tendentibus ad polos, et talis mutatio tri-
onis et uariis uelocitatibus ad hoc ut motus sint uniformes
debet esse in eadem proportionem in qua est maior et maior tar-
ditas motum illarum partium aeris uel telluris tendentibus ad polos
in quibus partibus repiuntur corpora mota et contra uero mo-
tus uniformes in tota corporum que horizontaliter mouentur a polos
uersus equatorem ad hoc ut motus eorum sint uniformes necesse
erit ista corpora horizontaliter mota moueri tardius et tar-
dus propter uelocitatem motum partium aeris et telluris ten-
dentibus a polos ad equatorem et talis mutatio maior et ma-
ior retardationis motum ad hoc ut motus sint uniformes debeat
ut esse in eadem ratione in qua est maior et maior uelocitas
illarum partium aeris uel telluris tendentibus a polos ad equatorem
in quibus partibus repiuntur corpora mota motu uniformi
uersus equatorem, conz. quilibet est quod oia ista corpora
motu a equatorem ad polos sunt a polos uersus equatorem
que nobis apparent habere motu uniforme sed in aere quam
in superficie telluris in re habent motus diuersos accel-
eratos et retardatos compositos ex innumerabilibus motibus
acceleratis et retardatis quos sunt puncta diuersa in polos
et equatorem hi motus non solum sunt imperceptibiles propter
uiam continuam uariationis uerum etiam nunquam fuerunt
considerate neque a philosophis neque a medicis.

5. Argum. est si globus telluris moueretur motu diu-
no et annuo idem globus alicuius materie solide eadem uia ad
admirabilem dictam ad aliquod signum determinatum uersus orientem
tem proinde percurreret ualidiori ictu quasi esset proci-
tus uersus occidentem quod est contra experientiam quoniam mor-
tu est intentus motus telluris uersus orientem inspectu globi
proiecti uersus orientem esse compositum ex motu diuino et
annuo globi telluris et ex impetu impetu proci-
tis a orientem inmomentum huius motus est maior quam est
momentum globi proiecti uersus occidentem cum hoc momentum
sit retardatum a momento motus diuini telluris uersus orientem
ta. Copernicani tamen de hoc argum. respondet quod idem uenisse
u debet etiam in systemate thiconico in exemplo nautis
que transferunt ab occidentem in orientem eo quod hoc tempus
longius nautis sorabu globus aliqui solidus proiectus nunc ad or-
ientem uersus ad occidentem inmomentum peruenit diuini
globi in aliquod obitu, et in equali distantia positi semper est

de ut experientia constat. ad qd. respicit Thiconii, qd. in tali
experiencia. diuersitas percussionis sit inobservabilis, quia
motus itineris globi propter in superficiem nautis motus videtur
sui orientis rursus velis occidentis a. v. rursus, et cons. inobservabi-
lis e. eius diuersitas.

Hoc 5. argum. comprobari pot sequenti experim: quoniam
 si ab aliqua summitate altius nris notabilis altitudinis mediante
 balista expulsus sit solidus globus in aliquod obitu molle maiori
 situ perforat tale corpus molle positus in base nris quasi idem
 globus eadem balista et eadem via a base nris subitus proiciat
 dim eadem dista ratio huius experim: e eadem quando enim
 globus mediante balista ad alto curvis ad imum proiciat habet mo
 mentum impetus compositus ex impetu gravitatis ipsius globi
 qui descendit et ex motu accelerato ex impetu in se ipso ad ipso
 balista quando vero globus ab imo sursum proicit momentum
 impetus in se ipso a balista globo solido continuo diminuit a gra
 vitate globi sursum ob hanc causa in hoc secundo casu effectus
 perussionis.

peruersionem. ex isto experiri: euidens. Tenet: qd si celus moueretur mo-
tu diurno, et annuo uersus orientem, idem globus eadem ui seu
momento in eandem dista a tormento solitico in aliquod signu
proiectus uersus orientalem partem uelidion ietu percuteret ide
signu, ac qto esset proiectus in eandem signu in eadem dista
et eadem ui at momento in parte occidentali qd e contra ex-
periri: factum a pluribus planis.

faciem à pluribus pluri.
 Argum: qd n sit minus illigibile ceterisq in stellis
 fixis in stellis quicquid ceteris, quas immensa magnitudo stellam
 et principia illarum que sunt p^{re} magnitudinis in sensu motu
 stellis thico scribens ad orthomani p^{re} 167 affirmat qd imo
 sunt 9000: stellis. Et qd tertia magnitudinis, quas hinc
 minutis in diametro habent recte erunt qualesq^{ue} hinc ubi
 annue id e comprehendit in diametro 2264 semidiametror
 terre, distabunt enim 165000, eiusdem semidiametri p^{ro}xim.
 Quid dicimus de stellis p^{re} magnitudinis, quarum alique binag.
 tam vero terna minuta in diametro visibili occupant. Supp^o
 ut hic thico ut copernico diametror orbis annui stellis continere
 stellis diametror visib^{is} 2264, ac 2^a alacu Congomontani 11.
 la fixa p^{re} magnitudinis, cuius diametror apparetur e duob^{us}
 minutis continere diametror cervorum 2306, unde talis num^{er}
 cubus producit n° 12, 6700000 denotat enim stellam
 fixa p^{re} magnitudinis cuius diametror visibilis e duob^{us} minutis
 continere globos ceruorum scilicet quot unitates sunt in
 supra dicto n^o. Insuper cu^m vol^u 2^a computat Longemontani contiⁿ
 neat terram 140 visib^{is} ind e si supra dictu n^o denotans quanti^{tas}
 stellis continet in stellis p^{re} magnitudinis similes p^{re}
 inueniet talis stellis p^{re} magnitudinis multo q^{ui}da.

[illegible]

33
nisi systemata, atque dei potentia sit infinita, et imperceptibilis
non fuit in illa maior aut minor difficultas in corporibus tam
celestibus quam terrestribus creandis. maior aut minor facilitas in
operando reperitur in causa creata et finita. Deus enim eadem
facilitate creavit lapides ac alia omnia composita ex variis partibus
solidis atque fluidis habentibus innumerabiles proprietates varias
figuras pondera et motus in se diversos producentes innumeras
variabiles affectiones quae a nobis continue observantur. Omnia itaque alia
composita ex variis innumerabilibus partibus. tam fluidis quam
solidis potuit deus creare simplicioribus motibus et figuris quod
non legitur contra evidens est supradictis principium nullo modo
verificari in deo.

Ad velocitatem stellarum quae est valde imperceptibilis ab
illorum humano, ut copernicani dicunt, facile etiam resistitur. licet
verum sit illorum humanam difficultatem posse comprehendere
talem velocitatem in tam parvo tempore et quod talis velocitas
sit supra omnia nostra cogitationem non est in proportionata dei omni
potentiae quae cum sit infinita omnia quae ad ipsam facta sunt ab illorum
creato et finito comprehendere plane non possunt contra. nil mihi
videtur istam immensam celeritatem in seculum quibus telluris in
tam parvo tempore in stellis fixis creari a deo ab illorum huma
no finito comprehendere non posse.

Imper ad supradictam copernici rationem etiam in sexto ar
gum: a nobis allato in propositione precedente pro telluris quiete
evidens conclusus fuit magnitudinem esse immensam magni
tudine stellarum fixarum in copernici systemate quod evidenti
se earum celeritas in hypothese quibus telluris.

2^a Ratio copernici desumpta ex proportionem motuum
solaris planetarum qui quo magis distant a centro suorum motuum
eo tardius est eorum motus circa propria circumferentiam
saturni enim motus est tardior quam est motus solis nam motus
illius per totam suam circumferentiam id tempore 30 annorum
vivit, illius vero per 12. Solis vero motus proprius tardior est
quam est motus proprius martis cuius tota revolutio perficitur
per tempore duorum annorum contra. ut copernicani dicunt
necesse deo stellis fixis quae cum sint in maxima distantia a cen
tro universi et sine ulla proportionem ad distantiam saturni a
centro universi ut communis asseruit astronomi et a fortio
re nulla est comparatio inter distantiam stellarum et distantiam plane
tarum quietis orbem globo terraqueo.

Ad quod argum: respondetur. falsum esse motum saturni tar
diorem esse motu solis et motum solis tardioris esse motu
martis supposito systemate thionico aut tholemaico in senten
tiarum motus diurnus est communis tam stellis quam planetis
et per talem motum eodem tempore cum saturnus sit in max

in dicitur a centro telluris quod est Jovis necesse est maiorem circumferentiam describere motu suo quod est illa quae describitur eodem tempore a Jove, comae velocior est Saturni motus quod est motus Jovis et ob eandem rationem motus Jovis velocior est quod motus Martis et sic de omnibus aliis planetis motus motu proprio. Si postea debemus considerare motus proprios cuiuscumque planetarum et stellarum tunc verum est quod una integratio: volubilis Saturni perficitur annis 30, Jovis 12 et Martis 2 et stellarum fixarum 20000 secundum calculum Thiconicum, et 2. 10. 1. 5. 6. 0. 0. 0.

3. ratio deducitur ex observatione continuata. cum astronomi vident dicunt Copernicani certum esse stellas fixas semper servare in se eandem distantiam at si eodem motu diurno in eadem velocius moverentur non conservarent eandem in se distantiam cum sint corpora habentia diversa et immensas magnitudines cum etiam diversa velocitate quae enim sunt proximiores diurno eo maiori velocitate eodem tempore moventur motu diurno. Ad id respondet aut firmam: in quo sit sunt stellae solidae tunc facile concipitur ratio propter quam stellae conservant in se semper eandem distantiam. si vero fluidum sit aut vacuum facta hac hypothese responderet divinus omnipotens cuius est difficile est evadere stellas fixas cum hac proprietate conservandi semper in se eandem distantiam non obstante illa magna velocitate orba ex motu diurno, sicut etiam reliqua corpora caelestia quod terrestria quae a Deo fuerunt creata conservant eandem proprietatem cum quibus creata sunt semper enim observatio fuit breviora in univoco existentia quocumque tempore eodem in modo producere effectum et hoc provenire non potuit nisi si ea corpora vel caelestia quod terrestria conservassent eandem proprietatem quae in eis ab initio fuerunt a Deo creata. igitur si fluidum sit stellae fixae creatae in firmam: siue solida siue fluida siue stellae conservant in se semper eandem distantiam non obstante illa magna velocitate motus diurni.

4. ratio desumitur ex observatione perpetua ventorum occidentalis in zona torrida talis effectus a Galileo tribuitur motui telluris versus orientem nulla enim ratio ut ipsi dicunt ventum melior potest afferri cum talis ventus in zona torrida sit perpetuus versus occidentem nisi quod aer et precipitatio quae sit mixtus vaporibus aqueis ac terrestribus in eo enim velis navigare sunt semper uno tenore inflati a vento orientali versus occasum et ob hanc causam navigium iter semper longius et facilius et in minori tempore fit in occasum quam in orientem talis enim effectus et ipsi dicunt provenire non potest nisi a motu diurno telluris ad id respondet si hoc proveniret tam motu diurno telluris talis ventus tota die servaret eandem vim sed ex observationibus a P. Costa observatis fuit quod neque ibi ventus orientalis toto die servaret eandem tenorem

tempore ortus solis et tempore meridiei sensibilibus variantur,
neque talis effectus necessario provenit ex motu diurno Terrae, nec
enim provenire ex motu diurno stellarum solis et omnium aliorum
planarum velut occidentis sub eorum provenire nec ex motu
omnium vaporum qui continuo eleuantur. sed a superficiei aquarum
quas Telluris hi vapores movent. Tali motu diurno velut occi-
dentis ita Nautae ut asperius a Tuleo tribuunt tales effectus mo-
tui diurno solis, et ob eandem causam dicunt validiores esse
ventus, qui ab orientali plaga excitantur, quam sunt illi qui ve-
niant ab occidentem.

Quinta ratio, propter quam Copernicani affirmant Pla-
nebas habere in suo motu circuli centrum Telluris est sub-
sequens quoniam omnes Planetae ab Astronomis observantur. modo
viciniores Terrae modo remotiores, maxima enim distantia Ve-
neris ad minimam a centro Telluris est ut sex ad unum Martis
vero ut 8 ad 1. Et sic de omnibus aliis Planetis qui non
semper equaliter distant a centro Telluris ad quod respicitur. Licet
hoc verum sit contra systema Ptolemaicum attamen verum
hoc non est in Thiconico in quo ponitur. Sed in centro quing. Pla-
nebarum, neque hoc verum est in sententia Astronomorum sequen-
tium Copernici sententia systema huius temporis, ut sunt Klepe-
rus, Biliardius, qui affirmant Planetas motu proprio de-
scribere in lineis circularibus sed ellipticis circa solem
positum in uno foco elliptico. Ob idiam verum esse centrum
omnium stellarum elementorum lunae, et solem esse centrum motus
aliorum Planetarum.

6. Ratio ob quam a Keplero lib. 4. Copernicanae astronomiae
asperitur Telluris motus subsequens credibilis enim a maiora corpora
circumferre circa magnos sicut Idurmus Iuppiter Mars, Venus, Mer-
curius, minora corpora ipso corpore solis circum quod moventur. Et sicut
etiam Luna minor quam est globus Telluris circa quem moventur. sic quae
duor saccharites lunales minores sunt ipso soli corpore circa
quod illae volvantur. ita pariter credibilis est Telluris corpus parvum
circumferre circa solis corpus magnum, ad quam rationem Kepleraeanae ratio-
ne respondet, si verum esset principium supradictum cuius sequeret
systema Copernicanum. Respondeo statim, eo quod totus globus elementor-
um ut totus ipse lunae multo maior est quam corpus solare ut
communis ab Astronomis demonstratur. ergo non supradictum prin-
cipium non debet totus hoc corpus elementorum ut totus ipse lunae
circumferre circa solem continenter mole minore, ut asserunt
Copernicani.

7. Ratio systematis Copernicani est quod Terra non sit centrum
planarum eo quod Planetae semper fuerint ab Astronomis obser-
vati modo propiores modo remotiores a globo Terrae et talis
ratio inter maximam et minimam distantiam a Terra observatam esse
ut sex ad unum in Venere, in Marte vero ut 8 ad 1. Et hoc
idem verificatur de aliis Planetis, contra si centrum esset Planetae

[illegible]

ducatur unus gradus impetus propter quem graue descendat per aliqd
spacium determinatum in p. uero tempore propter eandem
causam grauitatis continuata producat alius impetus quasi pro
ducto conz. in 2. tempore sunt tres impetus & quales unde ne-
cesse e 2. tempore graue descendere spatium triplo maius quod
in pmo tempore. In 3. uero tempore grauitas et impetus
de nouo productus sunt causa duorum maiorum impetus. qui
addit tribus prioribus efficiunt quinque gradus impetus conz.
percurrit graue ob id istos quinque impetus, quinque spatia
in quarto tempore graue et impetus ultimum productos sunt
causa duorum aliorum impetus qui addit prioribus quinque gradus
efficiunt septem impetus ab quibus causa spatia decursu in qua
ob tempore sunt septem et sic deest in subsequentibus temporibus
fz. semper enim grauitas corporis descendenti et impetus ul-
timo productus producant duos impetus quia haec hypothesis facit
liberius cur spatia decursa temporibus equalibus sint ut n. in qua
res, scilicet 1, 3, 5, 7, 9.

ex his obis euidenter deducit ad intelligentiam et explanationem
incrementi uelocitatis grauium descendentiu. ut est necessarium
telling motus diurnus et copernicani asserunt.

10 argum. desumit. a Galileo ab exitu maris qui facile
ut credunt copernicani ab ipso explicat. ex motu diurno
telling sequenti experiri. Si alius aqua posita in uase
celum motu delato et statim firmato extra uisum uariis de
peltis, ita parit. ut terra mota sit motu diurno ab occasu
uersus ortum et simul motu annuo. Si duo motus in unum
emisphaeriu concurrentes in altero emisphaerio tunc mo-
tus diurnus aduersus motu annuo; conz. necesse est in pun-
ctis diuisionis terrae subito indeterminone motus sui si-
steri ex quo necesse est aqua contenta in cauitatibus tel-
luris debere in istis punctis sursum ascendere extra cauitatem
sicut quotidie ut dixi, obseruatur in uase pleno aqua uide-
re aqua magis necesse est sit in maiori distantia a centro telluris
quod e illa quae e in litorea descendit et postea sua gra-
uitate iterum recurrit ad medium maris, in quo aqua e in mi-
nor distantia a centro telluris quod e illa quae e in litorea.

Ad hoc argum. respondet. licet uerum sit experiri. uariis
pleni aqua attamen applicari potest in fluxu et refluxu
maris etiam si uerum sit systema copernicani quoniam maris non
est singulis diebus bis fluere et bis refluxere sed debet tan-
tum una reciprocatione in die reuerrere ut ex eodem diuino
evidens deducit. qd evidens. conuincit. ex obseruatione conti-
nuata facta in tempore i. Nautis.

Colligit. deniq. ex obis assertis et demonstratis in listis
obis proponit. terra immobilis esse in medio uniuersi et ex-
se telluris firmam. in quo sunt stelle fixae quae tempore non

14. circa terram feruntur ab ortu in occasum. Distantes a cen-
tro telluris per semidiametros ipsius 14000 et insuper habent
motum circularem parallelum eclipticæ ab occasu in ortum
tempore 24000 annorum etiam ab ortu in occasum ad ortum circa ter-
ram circumferens spatium unius anni 12 circa quod mercurius circum-
volvitur tempore 66 dierum et distat in mediocri distantia a terra 12
semidiametros ipsius 1150; Venus circumferens circa solem mensibus sex
distat in mediocri distantia a terra ab ortu in occasum 12 annorum et distat
vero circumferens circa solem tempore duorum annorum et distat
in mediocri distantia a centro globi telluris spatium semidiametrorum ipsius
1345 qui aliquoties invenitur in minor distantia a terra quam sol; Iu-
piter circumferens circa solem cum suis quatuor satellitibus tempore
12 annorum et distat in mediocri distantia a centro telluris per semi-
diametros ipsius 3990. Denique Saturnus etiam cum suis satellitibus circa
solem in duobus annis circumferens spatium semidiametrorum ipsius 10550 unde secundum
hoc systema theoriam omnium planetarum movens circulariter circa solem
excepit Lunam que circumferens circa terram tempore circiter unius
mensis ab occasu in ortum et distat ab ipsa matre terra in medio-
cri distantia per semidiametros ipsius 56.

Denique proportio sunt rationes quantitatis globi telluris inconpa-
rabilis ad solem sicut et Saturnus et minorum inæqualitatis scilicet ad
solem ut 1 ad 139. ad Iovem ut 1 ad 14. ad Saturnum ut 1 ad 22. ad
relíquos vero planetas habet ratio maiorem inæqualitatis scilicet
ad Lunam ut 142 ad 1. ad mercurium ut 19 ad 1. ad Venere ut 6 ad
1 et ad Martem ut 13 ad 1. solum hic superest notandum facere
auditoribus. fuisse demonstratum a nobis in prælectionibus astrono-
micis systema hoc theoriam explicare omnia celestia phenomena et
quædam modis a solis semis. nisi verum etiam obsequiis asseritur in
sua scriptura circa globi terræque stabilitatem et motum.

Capitulum III De aqua eiusque figura situ motu magnitudine illuminatione et pondere. Propositio I De mari figura eiusque situ atque creatione.

In prima propositione capiti 1. fuisse demonstratum quod geometrice
principia corporis compositionis lex terra et mari aqua esse ipse
scilicet certum est quod aqua graviora esse quam aerem et minus gra-
vem quam terram. experientia enim constat aerem positum infra
aquam ab ipsa subito expelli et e contra, terram positam intra
aquam descendere et hanc subito expelli in gravitatem maiorem ipsi-
us terre. contra. necesse est secundum ordinem corporum gravium aqua so-
li debere esse in medio aere et terra et quidem si terra ab initio Mun-
di a Deo fuit creata perfecte rotunda sine ullis cavitatibus aut
montibus et vallibus. et communis a. 11. R. credimus tota superfi-
cies globi telluris esset circumfusa aquis cuius extrema superficialis
conspiceretur perfecte splanica et eadem contra fuisse creatum so-
lem. cuius vero velis dixit congregantur aquæ in locum unum at

apparet arida tunc facie sunt ualtes, montes: et aqua decliui:
Loca pedit: hoc fuit factum ob commodas berresbrii alia ha
bitone. Montes enim ex partib. illius terrae exorati ex lauitab. fuy
fuerunt constructi p. archiz. et eo, qd quanta e montis alioiudici
geomor. indagata: hanc e. man. profunditas a nautis observata
ex qua obervatione facile illig. quoniamlibet partem superficiem
v. d. man. uenit etia palud. lacus habere eamdem alioiudici
ne coru. liorib. a cenoro stehung, alig. si littora eferunt in minorib.
dista a cenoro de. idas part. q. a in medio. d. eam. lacus gl.
eret ex locis alioiudici. So littora qd e contra experientia neque
obstat illud, qd conuentioni philo. his aperunt, mediu. man. f.
se alioiudici. q. a littora e. eo qd mare conspicitur a littore uo
deas. alioiudici. q. a littora, ad qd resp. hoc a se erroneu, qd ideo e.
nim experimur planoru. terrarum, horizontaliu. partes ramo
riores equaliz. distantes a cenoro stehung, q. a uicinis, etiam uide
in magis eleuata q. a uicinis causa huius fallacia fusa.
nobis fuit demonstrata in p. sectionis opticae, eo qd partes ui
cinores in oculi uicina depingunt. supra et remotiores infra,
et ob hanc causam uidentur magis eleuatae licet sint in eadem
dista q. a sint partes propinquae sicut etia partes infio:
res abiciunt alioiudici. huiusmodi demus depingunt. in parte re
ting superior et partes superiores in parte inferior eiusdem
reting. hoc idem accidit in man. coru. euident. et huius erro
y causam omni ex exhibitantiu. ignorantia.

Sequitur. 2. quoniamlibet telluris superficiem p. qua fluunt
flumina in partes inferiores uenit man. aqua. q. a remotio:
rem q. a superficiem man. aquae quanta sit ista dista alioi:
tudi. in superficiem stehung ad alioiudici. man. a eorum facile
agnoscitur. deinde. ex p. p. 47 lib. 1. Euclidis obseruata.
ista part. superficiem telluris a superficiem uia man. ex cogni:
ta semidiametro terre, istu. cogniti. ex summa istoru. duoru.
quadratoru. extrahat. radia. et ex ea subtrahat. semidiametru.
telluris, residuu. erit dista. d. ite. man. et istius part. terre, in qua
facta fuit obseruatio a cenoro stehung.

Denique debemus hic aduertere qd infra superficiem terre
inuenit. etia magna quantitas aquae, ita ut quotidie obser
uat. effodendo, aquae vaporiz. stagnans, aut profluens et hoc
fuit necessu. 3. idu. propter alim. uas. et nautis uenit etia
propter generatione lapidib. metalloru. alioruq. corporu. in apert
uriones aquaru. in mare mediterraneu. rubru. Balticu.
et oceanu. fuerunt necessu. propter commerciu. et commun
mionu. flum. q. a itinera, q. a sunt p. telluris superficiem sunt diffi:
lora, q. a ista q. a sunt p. aquas, imo d. ista aliqule. regiones, ut. thuri
ca et insule, ad quas accedi n. p. n. n. aquae man. et huius ob
patet. locu. aquae et man. n. uoluit esse infra aerem in ora ual
ley, et superficiem telluris, uenit etia magna aquae partem habere

re suis pondus intra superficiem terre, globosa et delitescere in
caueis et inueni intra terra, remanet etiam demonstratum
in 2. cap. et rotunditate globi telluris, et etiam aquae.

Proposio **II** De aquae motu

ex supra dicta propeione fuit breuiter aqua tunc quiescere, ito
eius partes equaliter distant a centro telluris et ob hanc causam distan-
tia eius extremae superficies esse sphaerica et tali propriebat et fig-
aque euidenter colligitur motus proprius aquae, sicut ex parte alba
re ad inferiores descendere usque ad oas eius partes superficiem
in equali distantia a centro telluris, ad aqua vero maris sunt plu-
res motus, quorum aliqui casualis, alii motu continui, sicut
qui motus uersus terram et talis impetus aeris, uentus uocatur,
qui semper mouet aqua maris in oppositam partem et cum ae-
re modo mouet, uersus unam modo, uersus aliam partem, inde sequi-
t. uarios esse motus in mari aqua.

ex obis istis uariis motibus, duo dicuntur continui, sicut genera-
les quorum unus est ab oriente in occidentem alter uero ab occidente
maris, sicut fluxus et refluxus qui circit. p. sex horas a maris a-
qua fluit ad littora et p. sex fere alias horas refluit a littor-
ibus ad medium. primus motus maris ab oriente uersus occid-
entem, quodammodo a natura in suis navigationibus et praecipue in
zona torrida ubi talis maris motus ab oriente in occidentem est ualde
sensibilis.

Causa huius motus primaria est sol, qui motu diurno ab
orientem uersus occidentem transierit, et tali motu sol continuus
erat in aere innumerable igniculis, quorum grauitas est ualde
minor, quam aeris grauitas, uelut origo in quo causa continui motus
ab oriente in occidentem, et contra, uelut ex tali motu uentus per
perale orientem ob quatuor oceanum, et maris superficies perperale
mouet, ab oriente uersus occidentem.

Secundus aquae motus perperale dicitur fluxus et refluxus
maris, fluxus est ille accessus aquae maris ad littora, refluxus uero
recessus eiusdem a littora ad medium.

Sensibilis causa fluxus et refluxus in medio maris facit ex ali-
qua causa externa, ex hoc enim tumore fit ut aqua quae est in
maiori distantia a centro telluris, quam est illa quae est uersus littora inde
sit uersus aqua in medio pariter mouetur, sed experientia nos
docet quod una pars aquae est altior, quam altera semper pars sit
perior uersus inferiores mouet, quae est in minori distantia a centro
telluris, causa sensibilis refluxus est, quod aqua praedicti tumoris mo-
tu uersus littora sit tanto impetu uelut quod est in littora tan-
ta uersus littora sit tanto impetu uelut quod est in medio maris et contra,
ita uersus impetu sit altior, quam illa quae est in medio maris et contra,
descendit uersus maris medium in faciem depressam, seu in minori
distantia a centro telluris, quam est littora aqua.

Causa uero huius tumoris in medio maris est habitus et uoluntas
similis ei quae in olla fervente, sit et luna p. suos radios uibrant
continuo, non solum in telluris superficie uerum etiam in mare in-
numerable igniculos ad maiorem uel uictranz a luna, quod arguitur
lunae motu, sed enim luna nobis dicitur, nobis quoque fluxus incipit

tunc enim tumor lunę orienti subiectus ē causa propter quā
aqua marij aqua nos fluit. Venit: continuo fluxus hic donec
luna veniat ad meridiā nūc superiorem, propter quod nūc aqua
facta ē proximior et propter hanc causā iis temporē quibz marij
ē maximus et a quo nūc: incipit aqua refluerē paulatim
temporē i quo luna a nūc vertice recedat longius donec per
veniat ad occasū et hoc temporē sex horarū fere. Tunc alius inuē
nit fluxus aquę nos, qui durat etiā continuū donec luna veniat
ad partē oppositā et inferiore supradicti meridiā, scilicet tunc
nūc ē proxima nūc Nadir quo tempore rursus quo tempore
fluxus marij ē iterū maximus et fit deinde alius refluxus du
rans usq: ad lunę ortū contg. Hic fere 12 sunt nobis duo
fluxus et duo refluxus adeo ut quilibet fluxus, et quilibet refu
sus sit horarū proximē maior sex

Ex istis itaq: observationibz continuo factis a nautis evidens in
sensu luna causare ebullitionē ibi y scilicet radios luminosos et igni
culos ab ipsa vibratos, aliquando y reflectit tantū ut in plenilunio,
aliquando y radios directos tantū ut in plenilunio et aliquando par
tim y reflexos, partim y directos, qd ducit qd luna ē exorta
plenilunio aut novilunio.

Ex tali explicatōe evidens cognoscitur causa cur fluxus et re
fluxus marij dependens a lunę motu sit semper altero aut mi
nor: cur etiā ut ad hanc ebullitionē concurrat: cur fluxus et re
fluxus marij in plenilunio aut novilunio sit maximus.

Ex quibz itaq: colligitur: marij fluxus et refluxus periodum
que observatur: tempore unius mensis circiter, causari a motu pro
prio lunę synodico quo luna accedit et recedit a sole ab occiden
te ad orientē spatio dierū 29; horarū duodecim et quadra
ginta quatuor minorū inde ē quolibet luna recedens a sole
circiter y quatuordecim et tardius opin fere una hora et ob hanc
causam fluxus et refluxus marij sit sumptus sit tempore 12
fere, et quotidie a nautis observatur.

Ueteres oī philosophi tūc etiā astronomi: et maior pars
recentiorū sunt huius sentē. aliqui tūc recentiores negant
lunę motū synodicū esse causā estus marij propter quod
nūc quoniam luna ducit et continuat observationibus, quoniam
constat fluxus et refluxus ad littora ubi inveniuntur: magna
flumina ut ibi alia ad Brach Aquitanie flumini aquę
marij, accedere ad littorū tempore sex horarū et ad eo recede
re demerere quing: horarū. hoc idē accidit in America ad flu
viū Canada Vāc latus quing: horarū spatio 4: accedere, et 4
recedere et hęc eadem irregularitas observatur in multis alijs
fluminibus.

Ex continuatis experim: aīa constat in mari medi
terraneo tūc etiā in alijs locis ubi fluxus et refluxus sensi
bile sicut etiā in diversis alijs marij. nūc eadē periodo et tempo
re observant fluxus et refluxus ad qd respicitur oī hęc et ali

as diversitatis et irregularitatis que observantur in motu maris
provenire ex innumeratione motus contrarij qui in mare esse
videtur a nautis observantur: sed etiam ex varia positione qua Luna
vibrat suos radios luminosos in mare, sicut sol varijs tempo-
ribus e causa diversorum effectuum diurnis et nocturnis ita patet. Lu-
na propter variam positionem et variam distantiam a sole causat in
fluxum et refluxum maris, in varijs locis varios effectus, sub eadem
varias periodos.

Ratio propter quam supradicti auctores negant Lunam
esse causam fluxus et refluxus a. e. Luna non potest eodem tem-
pore duplicem tumorem, quia est in parte opposita nri meridiani
sed etiam quia est in nro horizonte vel interponat totus globus terra
quod est impossibile. Luna et tumores illum.

Ad id respiciens. Luna et ceteros planetas illuminari a sole glo-
bula apponit. soli, tunc radij reflexi vibrati a Luna sunt illi:
quod videtur supra mare sicut etiam in novilunio radij reflexi
soli, et directi stellarum simul coniuncti ad partem oppositam
telluris fortassis agunt in superficie maris tempore quo Luna est coni-
uncta cum sole. Sed hanc rationem tunc collitio maris seu fluxus et
refluxus est maior, quia Luna est coniuncta vel est in oppositione
cum sole.

Existente vero Luna in quacumque alia distantia a sole citius
maris est debilius, et in quadraturis fluxus et refluxus sunt
debiliores tunc enim radij soli oblique incident in superficie
Lunae et oblique vibrantur a Luna supra superficie maris. Pro-
pter quod obliquitas radiorum soli continetur variis. Ob hanc
etiam causam continuo variis fluxus et refluxus et quodam-
modo solares radiorum incident in superficie maris vibrati a
Luna, et maior est effectus.

Sunt aliqui mechanici, qui secundum cornu gravium. Leges
maris quod applicant asserentes visum corpora gravitare vel
visum centrum telluris sed visum illius planete centrum cui sunt vi-
sionis centum. Hanc hypothese non erit acutius dimidiis
quod est visum centrum Lunae, gravitare visum Lunae et aliud,
quod est visum telluris centrum gravitare visum globi terrae
et visum centrum gravitare visum globi terrae. Ex tali ratione pres-
sione illa maris aqua quae minus premis sit proximior Lunae
et visum in maiori distantia a centro telluris. Quod omnis fluxus
maris. Talis explicatio licet a plurimij astronomis sit rem-
pore admittatur. At cum sit contra nostra mechanice principia
asserentia omnia corpora gravia gravitare visum unius
in centrum a nobis admittitur.

Denique Cosmographi aliqui admittentes in globis terrae
motum circumferentialem diuersum a motu diurno telluris tribuere
hunc motum fluxus et refluxus maris causam. Hi enim cosmo-
graphi asserunt globum terrae esse in equilibrio, et habere

pro centro centro unale ou gravit ex qua hypothesis nece-
ssario sequitur quod quod aliquod corpus gravi ex quo gravitas causatur illud
quale impetum in ipsa terra quilibet, sicut globus terrae
quod aliquantulum movere et causare in eo motum commu-
niz. dicitur de quidam: unde et cum luna circumferat. motu
diurno circa terram globus necesse a aere ex pelletur ab eo
loco quod transit ita ut pars alij sursum et pars diorsum vel
in terra impellitur. contra globus terrae in appositione sursum
recipit aliqualem motum quod lentius huius globi y alij
minimas distat distrahitur. a centro ou gravit. inde necesse est
superficiem aquae gravitanti circa centrum ou gravit propter
sua fluiditatem circulari se disponere ita ut quilibet levis
pars equaliz distat a centro gravitanti. super. superficiem aquae
partim. terra et luna posita debet expelli versus luna et
fieri a maiori distat a centro ou gravit quod sunt reliquae
partes ipsius aquae et ob causam hanc aqua debet undique
diffundere.

Tota haec doctrina facilius intelligitur exemplo navis duce y aquae
navis enim quodammodo observant manum aquae ex cursu y navis
motum undique versus terra expellit et cum talis navis versus terra
non aquae sicut occupat ita ducit manum aquae versus terra
pellit. sic luna y aere motu mediante aere globus terrae
impellitur et quod impetu oritur aliquantulum distat minime in centro
ou telluris et centro ou gravit. inde et cum aqua sit immota
distat a centro ou gravit necesse est undique diffundere ut demonstrat
quod fuit in hydrastasia anno transacto.

Denique P. de Siala in tract. de navis. lib. 7. c. 1. et
firmat. luna y causare quod manum movendo aqua localizet
uno loco in aliud do. si talis motus esset in mari necesse
esset quod una hora aqua manum deflueret spatium milliarum
sed quod 20. Luna singulis horis transferat motu diurno ab
uno loco manum ad aliud y 15. et cum quilibet gradus contineat
milliarum 60. superficiem manum contra. evidens erit motus pro-
gressivus in fluxu et refluxu manum y provenire ex motu
progressivo lune sed ut asperit a P. de Siala ab aliqua for-
ma interna manum sicut enim quotidie observatur in
arboribus talis fermentatio propter quam verno tempore succus
et terra movetur versus arborum ramos et autumno ille succus
descendit ad radices unde talis humor in arboribus habet suam peri-
odum fluxus et refluxus tempore anni ita pariter in
aere similes periodos fluxus et fluxus venti habent. Cursus
enim et recursus unius temporis sunt velocius mo-
do sunt minus veloci. nunc sunt versus una partem nunc
versus oppositam, talis varia fermentatio observatur. in illis in aliis
manum versus

24
alern: uerū acriā in quo cumq; corpore tali; et præcipue in
animati; in quib; obseruantur periodi; in quorū humoribus
dependens. et fermentone periodica; quotidiē enim obser-
uaz. a medicis periodus febriū in corpore animati me-
diante fermentone spiritus refluent seu ad interiora forant;
fibræ et musculi rigent et obseruant. iaria symptomata frigoris
palloris, tremoris, et siti; post aliquod tempus obseruant. erysip-
mata contraria caloris, sudoris, et doloris capitis & ex isti duobus
motibus contrariis oritur quies; et post aliquod tempus decernuntur
vadunt eadem symptomata; efficiens ē talis humor componentis corpus
se prouenire nūq; aetherogeneitatē humorū componentium corpus
animatis hē enim partes aetherogenas, cū habeant diuersa gra-
uitatē & specificā recessu causant illā motionē communē. dicitur
fermentone. ita ē pars ætheris maris causaz. a partib; aethero-
genis, quæ videntur. in mari. tū enim corpora aetherogenea
quæ sunt in superficie telluris, pari ratione reperiuntur. in aqua
maris quæ ē receptaculū diuersarū aquarū prouenientium ex
superficie telluris; tū enim flumina habentia diuersa aeth-
erogenea aqua; scilicet salina, sulphurea, mercuriale flumina
in mari; et cū oī hē aetherogenea. minime partes habeant
diuersa grauitatē specificā quā a grauitatē aquæ maris necesse ē
nō in mari fermentatio; et tumescencia aquarū, eorū fluxus,
et refluxus maris. talis enim intumescencia præcipue causaz
ab illis partib; minimis aetherogenis habentib; minore grauitatē
specificā, quā habeant alię partes aetherogeneæ.

Hic debemus aduertere tales partes habentibus saltem
grauitatē specificā habere rationē de motu synodico lune, quæ
vibrat ut diximus per suos radios luminosos innumerabiles
igniculos, qui habent minimā grauitatē specificā in comparatione
ad alias partes aetherogenas quæ component aquas maris et ob
hanc causā motus lune, fluxus et refluxus maris habent in
oī periodos dependens. a motu synodico lune.

Hactenus uarię opinionones, et eorū rationes sū physice quæ
mechanicę a nobis oppositę sunt circa motū ætheris, sive fluxus
et refluxus eiusdē; alię proprietates aquæ de oīa alia, quæ ad
cosmographiā pertinent in proximo anno dabo autē differunt
schematizari rationē causā.

Prælectiones secundę partis cosmographiæ
ad usū philosophiæ et medicinę
anno 1688 nostri mundi
Propositio III ostendit causā mechanicā
continui motus Oceani septen:

Septentrionalis versus Meridionalis.

In ultima præfatione præcedentis anni fuerunt à nobis explicati duo maris motus scilicet et principales. scilicet ab oriente in occidentem et fluxus et refluxus. in hac 3^a præfatione explicabo motus maris à septentrione versus meridiem. Continuo R. Nauis experientia in suis navigationibus ab Oceano septentrionali versus meridionalem motus aliquis, cuius causa mechanica est, quoniam aqua maris septentrionalis dicitur sit minus salata cons. minus ponderosa et minori distans à telluris centro, quod est aqua maris Oceani meridionalis. inde necesse est aquam Oceani septentrionalis corrumpi et moueri prout lenius est à sua minori gravitate supra aquam Oceani meridionalis, cuius aqua habet maiorem gravitatem specificam et est in minori distans à telluris centro quod est aqua Oceani septentrionalis. Ratio huius diversitatis est eo quod quiculi vibrati à sole in superficie maris in partibus septentrionali sunt minores quam sunt illi qui vibrant à sole in superficie maris meridionalis, ubi radii solares sunt minus obliqui, quod in parte septentrionali ut à nobis demonstratum fuit in optica et experientia comprobatur. tempore enim æstivo quo radii solares incidunt in telluris superficiem minus obliqui quam sunt radii solares incidentes tempore hyberno calor est multo maior, quod est calor tempore hyemali. Cons. verum maiores quantitates aque dulcis extrahi ab Oceano meridionali quam ab Oceano septentrionali, inde est ceteris paribus salius esse, et magis grave mare meridionale quam mare septentrionale, cons. ob legem æquilibrii necesse est etiam esse mare septentrionale corrumpi supra mare australe, quod aqua maris Oceani meridionalis sit salior, quod est illa Oceani septentrionalis constat ab observatione sextæ contenta in actibus philosophici Societatis Regiæ Angliæ an: 1687 facta ab eruditissimo quoque à subsequens postquam ex angustiis fretis Angliæ maris à quo primo fusca deinde perfecte cerulea occurrebat, eratque eo salior, quo ulterius, quemadmodum experientiam opti^{phi} ascendebat circis dimidiis digitis supra aquam marinam freti ab Anglia recevuentis, et in ulteriore ad 24 distans duos digitos ultra postea nulla observari distans usque ad Iamaticam in mare ut venisimile est ita fuit salis impregnationis, ut plures imbiberent non potuerint.

Colligitur 1° ob hanc causam mechanica aqua dulcis, verum est, ut experientia constat aquas meridiorum paludis fluere in eusumum pontis deinde in Bosporum Traicium postea in Egeum deinde in Mediterraneum quoniam ut tota aqua repulsa maris fluit ab oriente ad meridiem, et cons. aqua est dulcior, quod est aqua mediterranei ut

in eadem salis dulcedo aquae septentrionalis provenit etiam ex flu-
minibus sancti danubij et hibernis fluentibus in supradicta
aqua septentrionalis et ob hanc 2^{am} causam aqua maris eadem
est dulcior, tunc ob rationem supradictam mechanica maius impletur
ut versus mediterraneum.

Colligitur 1° ratio, cur navigantes minus tempore trans-
ferantur a septentrione ad austrum quam ab austro ad septen-
trionem, experientia constat, ut dicitur a Fromundo facilius
et maius celeritate navigaverit ex Noruegia in Babaudiam et Lu-
sitania quam ex Lusitania in Babaudiam et Noruegia et P. For-
nelius lib. 9. c. 12 affirmat in sua Perographia navigantes
ab insulis azzohijs, quae sunt posita ad partem oceanus septen-
trionalis multo minus tempore veniunt ad Brasiliam, quam ad A-
mericam meridionale, quam redeunt ex istis provinciis ad Azzo-
ridas.

Colligitur 3° cur moles glaciei in zona frigida septentrio-
nali semper dirigant cursus suum versus partem meridionale
ut a Navijs diu tempore observatum fuit, quoniam demonstrat
tunc in propore precedenti aqua oceanus septentrionalis seu
zona frigida esse in maius distans a Telluris centro, tunc necesse
est ut demonstratum fuit in nostra hydrostatica anno
et minus in maius glaciei moles existentes supra aqua oceanus
zona frigida a fortiori fluere versus oceanum meridionale
seu zona torrida, cuius aqua est in minus distans a centro Tellu-
ris.

Colligitur ex supradictis duobus motibus maris, quorum
unus est ab oriente versus occidentem alter a septentrione
in austrum omni 3° motu ex istis compositis, qui dicitur inquiri
observatum a Navijs precipue in varijs fretis, ut est in fretis
bo messanis in hoc eodem tempore una parva pars aquae
rapidissime ascendit eo tempore quo altera velociter de-
scendit ita ut ex istis duobus motibus contrariis componitur terti-
us, qui dicitur vertiginosus, et in hoc eodem fretis aqua sic sin-
gulis diebus movetur in circuitu.

Non solum a Navijs in mare observati sunt tres supra-
dicti motus, sed plures alij, qui a Valerio in sua Geographi-
a unali lib. 1. secti. 4. cap. 12 fusius explicantur, certum e-
nim est ex Geometria si concipiantur duo puncta opposita in
littoribus maris A, et B, in quibus aqua incidat in istis

reflectantur, ita ut lineae rectae descriptae a duobus contrariis
 motibus aquarum maris provenientes ex partibus oppositis, et
 constituentibus semper angulos rectos uel equaliter obtusos uel
 acuos ad diuersas partes ipsius lineae A B ut sunt anguli recti
 in prima fig. C D E. F. G. H. Linea motus maris transiens
 per ista puncta est integra circumferentia circuli. si uero an-
 guli C D E. F. G. H. sint obtusi, ut in 2. fig. lineae curuae mo-
 tus maris A B: A. B. erunt portiones circumferentiae
 minores, quae sunt dimidia peripheriae, ut in 2. fig. maiores uero
 quam dimidia peripheriae, si idem anguli C, D, E. F. G. H.
 sint acuti, ut in 3. fig.
 Omnes haec proprietates
 demonstrantur ab Euclidi:
 ad in lib. 3. propositum 31.

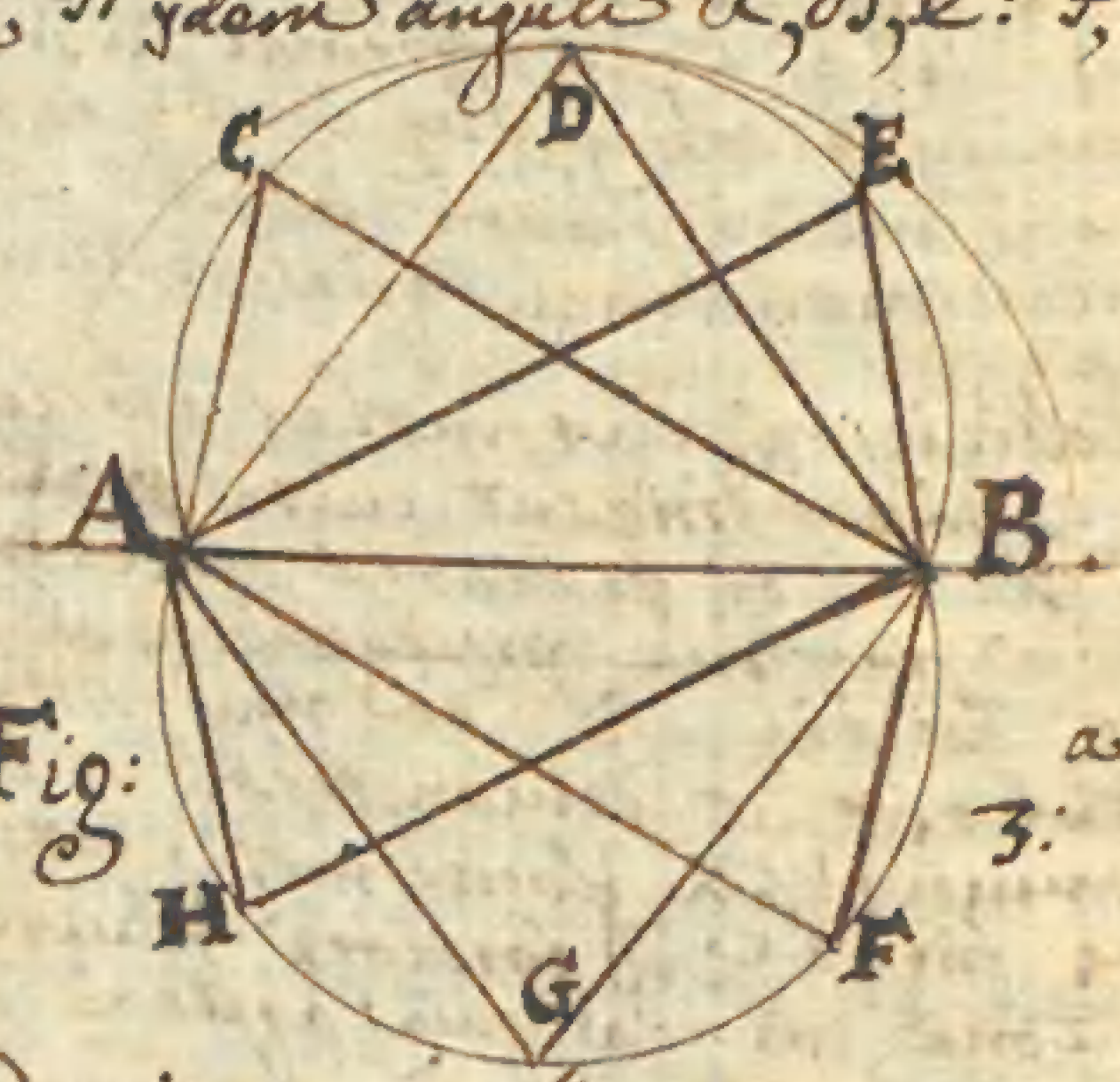

Fig: 2

Si uero lineae ductae
 ex utraque parte lineae A B
 concurrerint ad puncta
 C D E. F. G. H. sint semper in-
 ter se equaliter tunc lineae
 descriptae a duobus motibus
 contrariis provenientibus
 ex mare incidentibus in
 punctis oppositis A B
 erit linea elliptica, quae
 communis dicitur. Qualiter deducitur ex Apollonio in tractatu de sectionibus
 conicis, si uero eadem pars aquae maris illiusque mota eodem
 tempore per circulum A B C et insuper illiusque etiam mota
 uariis temporibus eiusdem circuli, tunc talis linea motus maris
 dicitur spiralis seu uirginosa, si uero eadem pars aquae eodem
 tempore illiusque mota per duplicem directionem scilicet
 per motum circulares et mo-
 tum horizonti parallelum
 talis linea curua orta ex
 istis duobus motibus partibus A
 quae maris dicitur. Sic loquimur
 pro uero eadem pars maris
 aquae illiusque mota ita ut
 pars lineae directionis ten-
 dentis ad centrum omnium gra-
 uium intersecta in horizontem
 et ex parte aquae maris
 mota sit semper eadem
 talis linea curua orta ex

Fig: 3

tali motu dicitur. Conchoidis. Eadem methodo et alij nume-
 rabiles motus, qui continuo obseruantur a Nautis in uariis partibus
 maris, lineae geometricae compositae ex uno uel pluribus
 motibus facile explicantur, quorum insuper et momentum
 a mathematicis demonstrari etiam possunt, dependentibus in exco-

quoniam elementorum euclidis, et principijs mechanici.

Propositio IV

Ostendit causa mechanica sepeque nauigantibus ex magna agitione maris et nauis accidunt nausea, vomitus, dolor capitis, et alia huiusmodi symptomata.

Terbū est hōrū effectū causa non posse provenire ab aliquo incoquinato effluvio aut specialī qualitate maris quoniam quotidianē ex perimur supradicta symptomata non solum accidere nauigantib. in mari, verū etiam illis, qui nauigant in fluminibus et lacubus, in similia symptomata accidunt etiam aliquoties illis, qui currus trahunt, et precipue qđ sedent ex conductoris parte vel illi qui in giro mouent. Vera ratio mechanica hōrū effectū ē insolita concussio, et irregularis agitatio corporū nauigan- tibus recipientibus oīes varios et insolitos motus, quib. naues mo- uentur ex quo sequitur qđ nauigantibus oīa solida et fluida be- nēntia non solum in fundo ventriculi verū etiam oīes alij hu- mores contenti in venas et canales humani corporis natū- motū suū propriam in circūlōne concutunt, et subuolunt unde propter hos extraneos et inusitados motus, qui cepti- mul sumpti componunt motū qui dicitur concussio sine subsultu, partes graciores humorū et cibi motū retro- grado sursum et ad caput et os ventriculi ascendunt ob- talem intrusione minimarū partium humorū et cibi ori- untur. Ad caput, quā stomachi alterationes et perturbationes, que sunt causa doloris capitis et nausę, et etiam reliquorū sympto- matū nauigantibus. Hec idē confirmat. Quoniam si nauis ve- nit fere, tunc nauigantibus. nausea ē maior, et minor qđ nauis fere. vento vel fune, aut motu fluminis, in pmo ē. nuda casu nauis agitatio et subsultatio ē maior eo, qđ sin- gulos remorū motus velis nauis y salus, cont. nauigantibus humores eodem modo subsultat ita ut ex parte inferiori sursum ascendant et postea descendunt simili motu ac et nauis motus ducte y remos qđ nō exenit, qđ nauis fertur vento vel fune, aut motu fluminis.

Confirmat. 2. ab obseruatione facta a Nauis, qđ qđ nau- igantes iacent prostrati in nauis secundū eius latitudinem minus sentiunt nauseam, quā si hi stent aut sedent eo. 1. a- centes prostrati y nauis latitudinem minus sentiunt concus- siones et subsultationes, qđ a methodo longitudinem nauis, unde ob eate motum minores minus agitant humores om- nē etiam cibi ventriculi cont. minus uolitant os eius, unde ob eandē causā huius motus mechanici ieiunij magis sen- tiunt tales nauseas eo. qui stomachus plenus cibi habet, tunc ciborū materia minus. Alit et refert quā qđ ventriculus est re- minatus, in quo casu mediante motu subsultationis facilius

cibus venit ad uentriculi os; conz. nausæa efficit; totus hoc: biam experientia constat si aliqua velocitate ferat. amplius aliquo fluido plena, vale fluidus minus agitat, quæ hæt rat seui plena.

Proposio V Construerè instrum: quo exactè et facitè cognoscas. salij quan: bitij contenta in aqua salsa.

Constructio.

Repensaz. aliqua fistula vitrea aut alterius mate A B longitudinis circis. unius pedis et in extremo B sit sphaera B C D E in cuius fundo ponas. tantum mercurij, aut alterius pondus, ita ut positus hoc instrum: in aqua destilla ta aut pura contenta in aliquo vase cuiusq: bibeudo sit paulo maior, quàm è altitudo melli menti A D, et extremus A fistule, A B tangat superficiem aque, cuius pondus sit exactè cogni: tum u.g. sint 100 librarum siue unciarum 1200.

2. sumas. una uncia ex sale optimo exil: cabo ita ut non sit in eo pars aliqua aque et reducbo in minubij. partes salij uncias salij iniicias. in vase. certum è, qd dissoluta sa: le aqua in vase contenta, erit grauior, conz. instrum: A B ascendet supra superficiem aque, y aliqua parte fistule A B ut demonstratu fuit in hydrostatica an: 20 minubij tunc punctus F signet aliquod quo ita ut deleri non possit.

3. ponas. in eadem aqua uasij alia simili uncia salij et falsa dissoluti: one huius salij uncie salij, ita ut: ite: ascendet. ob supradictas rone hydrosta: tice in equilibrio cum ipsa aqua salsa tunc punctus G, in quo fistula tangit extremam aque su: perficiem.

4. ponas. alia 3. uncia salij simili alijs, et pariter obserues. quantum pars fistule ascendet et id quo puncto conuenit. cur extrema superficiem aque et sit punctus H. hoc idem semper fiet usq: dum fistula A B uideat. ascendere y singulas uncias salij iniicias in aqua. deniq: in punctis I, K, et reliquis notabis in ipsa fistula A B signentur punctus 1, 2, 3, 4, 5.

Tali instrum: hac methodo constructo facile cogno: scis in qualibet aqua salsa quantum sit pondus salij in ea contenti. Certum enim est ex ipsa constructione, si hoc instrum:

mentum poneret. in aqua salsa 100 libr: illa pars fistule que
 exisset supra superficiem aque salis, statim denotabit nihil
 uari salis quod continet. in ipsa ^{unde si quan}
 titate aque salis sit maior omnimode quam n. 100 librarum tunc
 mediante regula trium seu proportionis facile cognoscitur quan-
 tum salis sit in illa data quantitate aque salis. Insuper regule
 trium, primus terminus semper e. n. 100. secundus est semper unciarum
 n. 1 tangens superficiem aque salis; tertius n. 1 pondus librarum
 totius aque salis in qua positum est instrumentum. Ut n. 1 resultans
 ex tali regula tribus denotabit n. unciarum totius aque salis
 cuius pondus notum sit in libris. Si em: gr: facta observatio
 in aqua salsa pondus 250 libr: et fistule n. 1 sex, 6 tanget
 superficiem huius aque tunc primus regule trium erit
 250 secundus erit n. 6; tertius n. 1 datus aque salis nomen
 lib: 250; 4. n. 1 resultans ex tali regula trium erit $15 \frac{2}{3}$
 qui denotabit n. unciarum salis contenti in aqua salsa ponde-
 ris lib: 250, & erat inveniendum.

Eadem constructione supradicta contrui per vitra aut alterius
 mater mediane qua indagari potest non solum quantitas salis alie-
 rius speciei quas e. sal continet, verum etiam quod duo fluida diuer-
 si quantitate specificis quod unus sit grauius quam alius non aut ali-
 ud fluidum ex istis mixtum, cognoscitur per quantitates fluidi graui-
 oris quod positum e. in fluido habenti minores quantitates specifi-
 cas. E.g. quanta sit quantitas aque posita iuxta habentem
 nore quantitates specificas quas est grauitas specifica aque me-
 diante illa fistula constructa simili methodo, ac fuit contru-
 ita supradicta fusiis descripta.

Propositio VI Asignat causa mechanica pro-
 pter quam aqua communis non potest
 exsoluere quamlibet salis

quantitatem, nisi
 ad certam mensuram, ita ut saturata reli-
 quum sal remanet insolubile.

Quotidie experientia constat aquam communem coque sita
 vasa esse sale quod si in eam infundatur quicquam alia pars
 minima salis, hec descendet ad fundum remanens insolubili:
 cet eadem aqua saturata sale communis, etiam sit aliqua
 pars Zacchari nitri aut alterius salis diuerse speciei a sale
 commune. Communis assignant ratione huius effectus naly facta
 hypotesi, quod aqua communis habeat in se non vnius poro-
 rum sed figurarum diuersarum speciem, et ut etiam sales diuersarum spe-
 ciei habeant eorum minimas partes componentes diuersarum
 figurarum, quod evidens. ex observatione demonstrat, & microscopio
 inde est, quod quod e.g. minima salis communis que sunt figure
 cubice implent omnes salis poros figure cubice, tunc reliquum
 sal remanet inter ista granis. Sed Zaccharo nitro et alij sali-
 bus quorum minima distrahuntur ab aqua usque ad non citisplem
 figure, ac est figura minimarum partium replebit.

Hanc hypothese[m] euident[er] experientia[rum] conuincit. est
falsam, quoniam si hoc esset uerum aqua dulcis molens in
sione diuersorum salium non deberet crescere, quia aqua est saturata
sola quod est contra experientia[m]; uera uero ratio mechanica huius
effectus est subsequens.

Quoniam certum est aqua dulcis fieri salia quia aqua dulcis
minime partem suam grauitate[m] introducens in salis poros tan-
to impetu et momento, quod sit maior, quam ex uis, et momen-
to, quo partes minime salis in se uixite illigantur. Conz. pro-
pter tale maius momentum et impetu partes salis minime diffu-
munt, et unumq[ue] minime aqua dulcis uita[m] in qua ista composita
minima ex minime aqua dulcis, et minime salis sunt in se. De
equi ponderantia[m] et in equilibrio, alia composita que habent
maius momentum ex pelle erunt iura habentia minus momen-
to, quod est contra experientia[m] partes enim equae salis, siue sint
superiores, siue sint inferiores obseruantur. eiusdem grauitatis specifice
insuper certum est minima aqua dulcis uita[m] minime salis specifi-
ci grauitatis specifice quae erant antea eo quod alia maius grauitat
quod est grauitas aqua dulcis, conz. diffa grauitatis in minima
salis et minima composita ex aqua dulcis et sale est minor quam
erat diffa grauitatis salis, et aqua dulcis, inde sequit[ur] composita ex
minime aqua dulcis et salis, minor momentum, et impetu inserunt
in salis poros, quod antea, quia aqua non erat salia, ob hanc causam
mechanica minor impetu et momenti aqua salis saturata
non pot[est] dissolueri alio salis eiusdem speciei, licet si ponatur in
ea salis tales diuersae speciei ac est sal commune et aqua saturata
sa salis commune soluet istos sales, usque dum sit etiam saturata eisdem;
hoc euenit propter supradictam causam mechanica[m] maiori et mino-
ri impetu, siue momento.

Quoniam aqua salis grauitas minus differat a grauita-
te salis, quae est diffa grauitatis aqua dulcis a grauitate salis, ab ali-
men diffa grauitatis in aqua saturata sale commune et ali-
os sales diuersae speciei a sale commune est maiori momenti,
et impetu, quod ex uis seu momento, partium minimarum
aliorum salium, quae illigantur. Conz. aqua salis saturata
sale commune in se impetu et momento inserit in poros aliorum
salium diuersae speciei a sale commune conz. idem supradictum
vone mechanica uerum erit aqua saturata sale commune leue-
re solueri istos alios sales, usque dum impetu et momento dif-
fa grauitatis in aqua saturata sale commune et aliorum
tena diuersae speciei sit maior, quod est momentum et uis, quae
partes minime istorum salium illigantur. colligat[ur]; quod uero tale
momentum et impetu est equali momento, quod partes minime
aliorum salium illigantur. Conz. hanc aqua salis saturata sale
communi erit etiam saturata salibus aliarum specierum. Conz. ob
momenti et impetu defectu aqua saturata sale commune
non erit alijs salibus diuersae speciei, non pot[est] amplius solueri
non, sed sale commune, uerum etiam alios sales diuersarum

specierum.

Dependens. ex hac ratione mechanica facile soluitur. quoniam
humiditas quare aqua dulcis si sit calida tunc magis salis
quantitas dissolvitur, tunc etiam cum quo aqua salsa sit frigida
tunc aliqua portio salis contenta in aqua salsa decidit
nam fundus in 1. enim casu gravitatio diffusa in aquam
lata et dulcis et salis est maior quod est diffusa qualitatum
in aqua dulcem frigida et saltem tunc. maius impetum et mo-
mento aqua dulcis calida ingreditur in poros salis, quod aqua
frigida et ob valde maius momentum, et impetum maius salis
quantitas soluitur ab aqua calida quam ab aqua frigida.

Idem quod est facile soluitur. quoniam partes aquae calidae sal-
is, mediante calore aut igniculi sunt minus graves, quam ante
a, et unire minimis partibus salis sunt inaequali momento in se
et contraria una repellit aliam, neque sursum, neque deorsum, quo verum
calida fit frigida per recessum caloris, aut igniculorum, aliquas
minimas partes salis, quae antea erant calidae et in aequali gravi-
tate specifica ac erat gravitas specifica aquae calidae, et in equi-
librio cum ea, tunc partes graviores per recessum caloris, quod sunt
minimas partes aquae tunc non possunt amplius natare in ipsa
aqua sed necesse est descendere ad vasis fundum.

Hac supradicta causa mechanica non solum demonstratur. sed
salium diversae speciei dissolutioni, quae quotidie sunt in usu com-
muni qua ratione mechanica sales extrahantur. ex obis corporibus quae
fluida, quae solida, utrumque etiam eadem methodo mechanica
vel explicantur omnes fermentationes, corrosiones, metallorum soluti-
ones, et de fluidorum congelatione, et fixatione sive uale sive
artificiales, quod enim hi affectus, qui quotidie observantur non
fiunt sine motu corporum habentibus maiorem, aut minorem gra-
uitatem propter quem motus fluida aut solida tumescunt,
ebulliunt, feruent et postea quiescunt. salis motus commu-
niter vocatur fermentatio quod vero fluida aut solida per con-
tractum, sequitur corrosio aut dissolutio tunc motus dicitur corro-
sivus, et resolutivus causatur a partibus communibus dictis acidis, et
est aliter aut alia fluida sive solida quae corpora metallica dis-
solvunt experientia constat aerem corrodere ferrum cuprum
et multa alia corpora nitri spiritus solvere ferrum, aqua for-
tis argenti, aquam regiam aurum, licet aurum possit in aqua
fortis et argenti in aqua regia, nulla mutatio observatur nec
in auro, nec in argento.

Quod hi effectus non proveniunt nisi ex maiori mo-
mento aut impetu quae minimas partes aeris, spiritus nitri a-
que regiae inseruntur in poros dilatorum corporum metallorum,
quand est vis quae minimas metallorum partes colligat illarum
tunc necesse est has metallorum minimas partes operari ob
valde extraneum maius momentum et impetum dissolui et uni-
re minimis partibus supradictorum fluidorum, fieri in equi-
librio, utque dum calor, sive igniculi, qui sua nonnulla gravitate

uniri et colligari partibus minimis metallorum eas in equili-
brio cum fluido sustentabat. si postea illigant. Dissimulati,
tunc necessitas est minimas partes metallorum in fundo descom-
dere, prout graviores sunt eorum. tunc fit separatio.

Experientia enim constat omnes aquas corrosivas componi:
ex variis salibus sive artificialibus sive naturalibus ut nitrus vi-
trius alumen, sal armoniacum et omnia similia. quibus salibus
conficiuntur et compositi, sive a natura sive ab arte non mediante
igne subterraneos aut artificiales quos sole vibrante innume-
rabiles igniculos, ita ut in supradictorum salium generatione plu-
res igniculi remaneant oppressi et colligati cum ipsius mi-
nimas partibus salinis et propter tales colligationes reddun-
t. haec partes salis minus graves et ob hanc causam quod salis
solubili sunt ab aqua et partes salines colligatas igniculis cum
sint in equali gravitate specifica, ac est gravitas aquae nativae
in ipsa met aqua.

Hae doctrina unaligi et brevis. hic exposita ita leges
mechanicas fusiis, et facilius demonstrabitur. in quibus partibus
quorum solutiones in ultima propone huius capituli a nobis tra-
duntur.

Propositio VII De quantitate et pondere aquae maris.

Soliditas aquae maris in miliaribus cubicis ita doctrina
a Geometria demonstrata invenitur mediante multiplicatione mul-
tiplicando superficiem maris in eius altitudine quae cum in va-
riis locis una sit, a Naturae enim quotidie observatur in uno
loco maior altitudo maris, in altero minor inde est possibile
esse istas altitudines exacte indagare atque determinare. At-
amen Hydrographi auctores existimant sumendo medium inter
maximas et minimas maris profunditates ita observationes ab
ipsis factas esse circa unum miliarium. Insuper ita conti-
nua observatione facta a Navigantibus. Mares superficies est
dimidius superficiei totius globi terraquei.

Hic suppositum facile invenitur. tota quantitas aquae maris
in miliaribus cubicis, quoniam superficies globi terraquei ad
superficiem circuli maximi eiusdem globi terraquei est ut 140
1, quod demonstratum fuit ab Archimede in propositione 27 lib.
2. de sphaera et cylindro. insuper etiam certum est ex eodem
Archimede in lib. de quadratura circuli, quod si multiplices
diameter circuli in sua tota peripheriam, productus noster
inducit quantitate quadrupla ipsius circuli. Constat si
diameter Telluris, quae est miliariorum italicorum 6873,
ut a nobis fuit demonstratum in cap. de Terra, multiplicat
in sua circumferentia maxima Telluris quae est miliarium
orum 21600, productus noster ex hac multiplicatione scilicet
146456400 denotabit miliaria quadrata totius super-
ficiei globi terraquei, cuius dimidius 73228200 denotabit

inueniendus. Ad hoc ut habeas aliquam certitudinem de quantitate et pondere salis in mari contento, necesse erit ut aqua maris salsam ubiq. habeat eandem gravitatem specificam, id est ut ab experim. facta a navigantibus tam etiam a mathematicis et praeipue a Boyle in tract. de salsedine maris, et ob rationes supradictas maris aqua in uno loco habeat maiorem, in alio vero minorem salis quantitatē et cons. ob hanc rationem diversarum gravitatum impossibile erit exacte totius aquae maris pondus determinare nihilominus certum est idā observatione facta a P. Cabelo aquam maris esse minus salsam quam sunt plures aquae salsae minerales in regione enim Mutinae inueniuntur aquae mineralis salinae 100 libris continent 18 uncias salis, et cum ab eodem ad eandem absent. secundum observationes ab ipso factas aqua marina esse valde sensibilis salsam quo in singulis 100 libris aquae dulcis ponas una libra salis. facta igit. hac hypothesis deducta ex hoc experim. P. Cabeli facile inueniuntur unius librarii non solum aquae dulcis in mare verum etiam unius librarii aquae salinae in eo contentus sequenti constructione.

Propositio Octava **VIII** Quoniam vero Mechanici
ca. unumquemque quoniam a se ipsis aut igne et

ca propter quam à sole, aut igne, et
aqua salsa dulcis extrahat.

Quotidie observat. ex aqua salsa contenta in alembico aut
in aliquo vase mediante igne vapores sursum ascendere, qui sive
capiant. in aliquo supraposito corpore, sic vapores decidunt et re-
solvunt. in aqua dulcem et insipidam, veridum vero aqua salis
observat. salis, hoc idem quotidie experimur in mari aqua

de qua extrahit à sole aqua dulcis, et non salsa.

Hoc idem evidens fuit demonstratis experim: à nobis factis
positis enim fuerunt in aliquo vase quing: libr: salis communis
vel decem lib: aque dulcis, tempore estivo post exalationem facta à sole
integra salis præstantia quing: librarum fuit in vase reperta.

Ratio mechanica horum effectuum est subsequens quæ
nam cum aqua salsa sit composita ex minimis salis partibus
ex minimis partibus aque dulcis, quæ habet minorem gravitatem
specificam, quæ est salis gravitas, inde est minimis igniculis vibrati
à sole, et suis radios luminis, unitis minimis partibus aque dulcis
componunt fluidum minus grave, quæ est corpus compositum
ex minimis partibus salis et igniculis vibratis à sole, vel à quo
cumque alio igne terrestri, contra ob leges hydrostaticas exha
lationes, siue compositum ex minimis aque dulcis, et igniculis
sursum expelluntur ab aqua salsa habente maius momentum,
quam est momentum aque dulcis unitæ igniculis tanta vi ac
momento quanta est differentia ponderum aque salis, et exha
lationum, ac cum pondus nostri aeris sit etiam maius mo
menti, quam est momentum istarum exhalationum, quæ sursum
expulsi, sunt ab aqua salsa, etiam hi vapores, et exhalationes
sursum ab aere expelluntur, usque dum inveniatur aer habens
quale momentum, hoc est momentum exhalationum, et tunc exha
lationes erunt in equilibrio cum ipso aere, contra in eo naturæ
nubes componunt. ex hoc igitur patitur quo pacto extrahatur aqua dulcis
à sole, et igitur ex dictis, cum mare non sit exiccatur, ob innume
ros igniculos continuo vibratos, quoniam aqua exhalata ubi
develata fuerit à minimis igniculis, qui minorem gravitatem spe
cificam eam reddunt, redit ad primitivam gravitatem maiorem
ipso aere, quare hic rursus trahitur ab aqua recedente, quæ pro
copiam quædam fuerit exhalata, tanta recidit, et mare nec crescit, nec
decrevit, ex tali officio mechanico igniculorum qui vibrant à sole, vel ab
alio igne terrestri, vel subterraneo minime partes aque dulcis suble
vantur in pluviam decidunt ad hoc ut omnes partes reddantur fru
ctiferæ, et ferunt, cum etiam ut plantæ nascantur, et crescant.

Colligitur 2. ex hac eadem doctrina, quare mare in tot
seculis recipiens omnia flumina non videatur crescere, certum enim
est omnia flumina intrare in mare, et mare non crescere. va
rio mechanica huius effectus est supradicta, tantum enim mi
nimarum partium aque dulcis existentium in mari sursum à maio
ri aere gravitate expellitur, tantumdem aque dulcis descendit
per pluvias et intrat in mare, contra ob hanc mirabilem mecha
nicam mare nec augetur, nec decrevit.

Colligitur 3. aquam maiorem esse quæ salsa est in summo, quam
in medio, et in fundo, quoniam fuit demonstratum à nobis in
tractatu hydrostatico, quod quicquid ponitur minus grave
infra fluidum magis grave illud sursum expellitur, tanta vi quan
ta est diff: illorum ponderum, contra aqua in fundo maris, est
minus salsa, siue dulcior, sursum pellitur, ab aqua saliore
tanta vi, quanta est diff: inter pondera aque dulcis, et salis.

Hec uentus fuit etiam demonstrata a Patribus contra scilicet ligens. mediantem experim: ab illo facto coram Philippo Mucenico in mari cretico in quo uas uacuum in profundo mari demersum fuit replebatur aqua et bene clauso ore, salis aqua fundi mari fuit obseruata eiusdem salsedinis, ac erat aqua in superficie mari.

Ex doctrina iam exposita in hac supradicta propositione facile etiam illius rationis illius experim: descripti a Charolo Mardino in somno 3. naty philosophiz folio 144. fuit ab ipso obseruatum quod aqua maris ponderis in altero uase he aqua uase et aqua dulcis eiusdem ponderis in altero uase dulcis exposita, uenit post 24 horas in aqua uero marina, uix decem: quasi tota euaporauit, in aqua uero marina, uix decem: obseruatum fuit.

2. posita fuerunt sex uncie aquae dulcis, simul cum debita quantitate salis in alio uase, et fuit obseruatum a supradicto auctore post 24 horarum aqua salis factitiam maior ex parte exalata fuisse ita ut sal fere totum infusus erat superficiem interni uasi, et ex mari aqua posita in alio uase parum exalata fuit.

Ratio primi experim: facile demonstrat ex supradictis quoniam minime partes aquae dulcis minus ponderant quam minime partes aquae salis, contra. igitur vibrata ab aere calido, minime partes aquae dulcis habentis. uti: poro et facilius unitis minimis partibus aquae dulcis rursus ex: mouem grauitate specifica ad alij partibus aquae dulcis rursus ex: pellunt, quod euenire non potest minimis partibus aquae salis habentibus maiorem grauitatem specificam.

ex 2. experim: colligitur quod minime partes aquae dulcis in aqua maris sunt maiori uinculo unitae, salis minime partes salis quod sunt minime partes salis in aqua salis artefacta eo quod he facilius separantur a minimis partibus salis et facilius rursus unitae igitur ab aere grauiore expelluntur. contra uero minime partes aquae maris difficilius disperiunt a sale, et contra. difficilius unitae igitur subleuantur ab aere grauiore.

Propositio IX assignat causam mechanica propter quam mediantem aqua omnia uel: et ab illa nutriantur.

Certum enim est non solum y obseruones factas ab etmonio et Boyle plantam iuribam in pauca terra quantitate pro latu aquam et aerem in aqua crescere habentes notabilem pondus plurimum librarum sine diminutione illius terre, in qua erat uita inuenerunt in pluribus locis obseruare et praecipue in Noruegia esse arbores uocabiles altitudinis sitas in fissuris rupium, in quibus nulla est terra sicut etiam quotidie experimur plantas crescere in notabilem molem y aqua irrigatas, huius effectus causa mechanica est subsequens.

Quoniam certum est omnes plantas et arbores compositas esse ex innumere canaliculis ~~longitudinem~~ ~~in quibus~~ in quibus a radicibus et extremitatibus y tota longitudinem et attributione: y plantis, et cum y poros telluris, in qua sitae sunt arbores reperi:

nium. exalones compositae ex igniculis vibratis à sole vel ab
igne subterraneo, et ex minimis partibus aquae quae inveniuntur
in aere quae supra aut infra superficiem telluris, hae exalones
combinantur in pluviam. ab aere graviori in poros plantarum
sane impetu, quanta est diffinitio ponderis aeris, hae exalones
inde est exalones intrare, dabo impetu intra plantarum
canaliculos, quorum fibrae cum sint inter se collatae, minorum
et momento quod est momento supradicti impetus, tunc
ad leges mechanicas, necesse est plantarum fibras undique
dilatari, ac crescere tam in longitudine quam in latitudine
et profunditate, in eadem proportione quantitatis exalo-
num, quae ab impetu exteriori aeris habentibus gravitate mai-
orem fuerunt introductae, ex quo necesse sequitur in regione
illa, ubi aer est ponderosior, ut est in Noruegia et reliquis
partibus septentrionalibus, arbores esse maiorem longitudinem
latitudinem, et profunditatem habentes fibras maiorem in la-
te collatas.

Hec est ratio mechanica propter quam plantae et arbores
vegetant, crescunt in longitudine, latitudine, et profunditate mai-
oribus aqua, quod erat demonstrandum.

Propositio X Quaevis quibus operationibus.

Mechanicis utitur natura in aque
gine, nubes, pluviam, nigram, glaciem,
et in pruina.

Certum est omnia ista phenomena mutare minimarum
partium aquae sine motu mechanico fieri non posse. Immo
certum etiam est ex principiis mechanicis, et hydrostaticis
quod omnes partes minimae aquae sursum ascendant sunt habent
minus momentum vel minorem gravitatem specificam quam est
momentum vel gravitas aeris qui sursum expellit minimas par-
tes aquae à contraria, quod hae partes minimae aquae descendunt in
aerem transformantur in pluviam, in nigram, in glaciem, et gra-
dinem tunc necesse est hae minimae partes aquae transfor-
mari in supradictis corporibus, et aerem descendunt. habere maius
momentum sine maiore gravitate specifica quam est momentum
aut gravitas aeris, hoc supposito evidens est aquae partes mi-
nimas, et intromissione igniculorum quod fieri calidius minus po-
derant propter unionem igniculorum habentium minimam
gravitatem ad corporum terrestrium, contra ab alijs aquae partibus
gravioribus sursum in aerem expelluntur. tanta ut, quanta
est diffinitio ponderis inter aquas et aerem, et inter aquas et
aerem ut à nobis demonstratum fuit in hydrostatica. inde est si
partes minimae aquae ex parte in aerem habere idem momen-
tum et gravitatem ac est gravitas aeris, tunc hae exalones
vegetant in ipso met aere viciniore superficiem telluris et compo-
nunt fumum, caliginem, et nebulam. si vero hae partes aquae

ex pulvis in aerem habeant minus momentum proveniens ex
mai calore vel ex mai n. igniculorum quod est gravitas aeris,
tunc sursum expelluntur ab aere graviori nos: cum repens aer
eiusdem gravitatis specificae ac est gravitas et momentum itarum
minimorum aquae partium: long. h. exalones ob legem equilibrium
in ipso aere in mai dista a superficie telluris natant compo-
nentes nubem qd. vero h. exalones componentes nubes fiunt
graviores et dispersionem et recessum caloris aut igniculorum quod
est gravitas aeris circa nubes tunc exalones redeunt. in plu-
via, quae descendit tanto impetu quanta est diff. gravita-
tis inq. aerem et istas minimas aquae partes.
si vero inq. poros exaloni componentium nubes ingradiam
istis minimis aeris distat unicorum loco igniculorum qui erant in
a fluiditatis exaloni, tunc h. exalones fiunt solide et in nives
descendunt, si vero nives decedentes sint undiq. ab aeris pondere
compressae, tunc causa istius compressionis componunt. grandine
habentes sphaera figa.

Deniq. pruina componit. ex exaloni. quæ fuerunt eleva-
ta causa calori aut igniculorū tempore diurno parū & super
ficie telluris distantes. postea vero tempore nocturno ex calori
defectu, aut igniculorū qui ab exaloni. disjuncti, ac ex alo-
nes fiunt graviores, quā est gravitas aeris, et ob id tempore no-
cturno in pruina decidunt.

ex tota ista doctrina remanet remanet minima pars
 ij. q. 1. uis. nota in transformone minimarum partium
 in supradicta corpora, qd. erat demonstrandum.
 ex supradicta propone. facile illigiz. propter quod rone mecha-
 nica quod rone mechanica habere minore gravitate specificam,
 quod est gravitas aque. hoc enim evenit propter notabile com-
 mixtionem minimarum partium aeris habentis minore gravitatem
 specificam quod est gravitas aque, quarum proportio est ut 1000
 ad 1. huius aeris minime partes ingredientis intra poros aque
 fluere, expellunt sua gravitate maiores igniculos intra
 substa. aque apprehos, propter qd. aqua redditur fluida. ex
 tali expulsionem igniculorum et commixtionem partium mini-
 marum aeris in notabili quantitate, ut supradictum fuit non so-
 lum aqua redditur solida et frigida, verum etiam occupat mai-
 us spatium quam antea et redditur nix minus ponderans.
 Secundo debemus advertere aque congelatione facta sub
 aere aperto, et sub diu esse diaphanam magis duram, et magis
 ponderantem ad instar crystallicam quam est illa aque congelatio,
 que fit in loco clauso intra domum que in solis. Ne dia-
 phana sed est nimis dura, et minus ponderosa qd. sit salis
 deducit. ex sequenti experim. quoniam si exponas illam infra
 aquam in fundo alicuius vasis, maiori tempore, et minori
 motu dursu. expellit a maiori gravitate aque vasis quam il-
 la aqua congelata, que facta est sub diu, contra y. & ephedro

statica corpora minus gravia posita in fundo uarij sur-
sum expelluntur, tanto momento et motu, quanta est distan-
tia ponderis in aqua et ipsa corpora sursum expulsa. inde est
quod aqua congelata in loco clauso maiori momento et
motu sursum expellatur, quod ita quod facta est sub diu erga
uidens erit diffama gravitabundius. facies factas sub diu et
aqua minor est, quam illa, quod facta fuit in loco cla-
so, contra glacies facta sub diu magis ponderat, quam illa facta
in loco clauso.

Quoniam etiam sic cur, ubi nix telluris superficies occupat
notabile tempore, plantae sunt magis fructiferae, ratio
mechanica huius quae est subsequens. quoniam exhalationes
compositae ex igniculis et humoribus qui continuo ex uisce-
ribus telluris verticaliter sursum expelluntur, retinentur propter
uis impedimentum infra superficiem telluris, ubi necesse est ut me-
tus fieri debet horizontalis infra superficiem telluris et
propter talem motum horizontalem hae exhalationes notabili in-
ter se inseruntur intra plantarum radices, et per ipsarum canali-
culos sursum ascendunt, et plantas magis nutriunt mediante
illo nouo humore, qui continetur in superadditis exhalationibus.
Quoniam denique cur eto tempore, quo in inferiore telluris
parte decidat pluuia in parte superiori montium
decidat nix, ratio mechanica dependet ex illa ratione, per quam
aer inferior, aer enim inferior semper est plus calidus et plenius
exhalationibus et igniculis, et solus exualis ex uisceribus telluris uerum
etiam ex radijs vibratis a sole et refractis, quod est montium aer,
qui frigidior est causa uentorum septentrionalium.

Propositio XI

signans rationes mechanicas
propter quas aquae communes potabiles
inter se differant.

Aqua quae alio pro potu interuit in sex speciebus com-
munis diuinitatis, scilicet aqua putealis, fluminalis, aqua cister-
nae, aqua stagnans, pluuialis, et aqua fontanae, quae de quibus
continuo ex terra uisceribus, quales ex his sex speciebus sit
salubrior et magis apta ad digestionem et nutritionem animi
et continuo ex experientia et observatione a medicis facta
certum esse illa, quae minus ponderat et quae uidetur clara
pellucida, et etiam magis fluida, et magis apta ad motum
ita ut posita supra ignem intra uas cito fit sensibilis co-
ctura, et ita propriebat aquae salubrioris causa mecha-
nica est notabilis, et maior calor natus, proueniens ex ma-
iori numero igniculorum qui continetur oppressis intra aquam red-
dentes illa fluidiora magis apta ad motum, magis clara, pellu-
cida minus ponderantur et magis apta ad receptionem caloris
ex inferiori, ob tales maiores quantitates caloris nati sine
igniculorum, quae reperiuntur in aqua alia quae uisuntur
tali aqua sunt robustiora, et contra etiam eorum partes,

cum corio musculi humores et oēs alij partes solide facile
nutriunt. ex tali aqua minus ponderante maior enim nū-
gunculorum qui in aqua minus ponderante continentur. com-
mixti cum alium sanguine, et alijs humoribus, humedibus
partibus solidis sunt causa mechanica et oēs hę alium par-
tes frant minus ponderantes, et aptiores ad motū, conti-
nentes partes alimenti maiori motu et momento in-
nutriunt. intra partes solidas alium ex quo deducit. Causa me-
chanica propter quā animalia membra esse robustiora, et
sine ullo morbo et vitio partium.

Qualis ex supradictis aquarum habeat conditiones iam
assignatas cognoscis. si enim ponas aquas intra ollam su-
pra starnam et statim ferueat et legumina in ipsa con-
tenta parus tempore coquant, tunc nigrum est illa aquam
esse minus ponderantem et magis fluidam oñem hoc com-
probas. sequenti experimur: si enim supradicta aqua minus
ponderans fit salsa et coris magis ponderans et ante
quā ipsa ferueat tunc leguminum concoctio fit maiori tempore,
eo quod minime partes aque salse minori momento et impetu
quod sunt calide ingrediuntur intra leguminum poros quā quod
sunt salse, fuit etiam demonstratum in nostra hydrostatica quod mo-
mentum et impetus quo minime partes aque agunt contra legu-
minum duntaxat est dista quę intercedit inq. momentum mini-
marum partium aque periculis legumina et vinum quia legu-
minum partes minime sunt connexę; inde est quod dista
inq. vinum, et momentum aque dulcis calide, minus ponderan-
tis et vinum duntaxat leguminum sit maior, quā dista vinum aque
salis calide, magis ponderantis et connexionis partium mini-
marum leguminum, ergo etiam evidens est propter quam cau-
sa mechanica ab aqua salsa calida maiori tempore
legumina coquant, et amittant duntaxat quā ab aqua calida
non salsa.

Aque bonitas cognoscis. etiam si circa fontem in quo origi-
nata non repenans plantę habentes malas qualitates ut
sunt musci et iunco, et oēs alie habentes natura frigidam
acquisitas propter continuam nutritionem aque, cinis et terre
habentis maius pondus quā est aque clare pondus illius loci,
ubi plantę sunt natura calide, et odorose.

Salubritas aque cognoscis. etiam si alia, quę ea videntur
sint bonę validitudo et corio membra, et partes, tam fluidę
quā solide, siue sint externe, siue interne, sint proportionatę
et non sine deformati.

ex aquis pluvialibus ob eas rationes supradictas quę la-
tior, clarior et magis fluida est, et magis apta ad motū re-
liquis preferenda est, cuius natura sunt aque pluviales deci-
dentes in estate, quo tempore aer est calidior, et plenus igni-
culis a sole vibratis, qui commixti cum minimis partibus aque

pluvialis y aeris transeuntis, reddunt istas notabilis. minus
ponderantem fluidas et tenuissimas et ob has proprias
ad alium nutritiones et digestiones sunt aptiores, quas est aqua
pluvialis, que tempore hyberno decedit, tunc enim aer est frigidus
et minus calidus et minores n. igniculorum habet, contra. aqua
pluvialis commissa istis partibus aeris habentibus minores n. igni-
culorum et grauior minus apta ad motum et contra. minus apta
ad alium digestionem et nutritionem.

De his rationes mechanice deducit ex supradictis proprieta-
tibus. aqua pluvialis confirmans ex Clarij. Auctoribus et celeberrimis
medicis i. ex Hipp. qui in lib. de aere et aqua determinat
istam pluviam esse optimam quia est leuius, magis, liquida et tenuis, sub-
tilis minus ponderans, et etiam ex Plinij lib. 2. c. 2. quod
que ex imbribus aqua colligitur, salubriores habet virtutes eo quod
eligitur ex omnibus fontibus leuissimis, subtilissimis, tenuissimis, deinde
per aeris excretionem percolata temperatissima liquefando peruenit
ad terram. A Columella lib. 1. c. 8. fuit assertum et aqua
pluvialis salubritate corporum esse accommodatissimam. Denique Galenus
lib. 1. c. 2. affirmat pluviam aquarum, que tempore aestivo cadit
nigra cadere salubriores esse, quam ista, que in nimbis quae
novo ex glacie et nive liquatur, fuerunt esse deteriores, et plu-
ra ab Aetio Galeno tradunt. De bonitate pluvialis aquae
lib. 1. de sanitate tuenda, et lib. 1. simplicium medicamentorum
in ex omnibus istis rationibus et auctoritatibus evidens est quod
aqua pluvialis, que leuior, clarior, et magis fluida est, re-
liqua est preferenda.

Ex supradictis rationibus mechanice propter quas aqua
pluvialis, que tempore aestivo decedit, preferenda sit reliquis
decidentibus. quocumque alio tempore deciderit militante pro aqua
curis ex telluris visceribus fontes constituentibus. mediantibus ca-
lore provenientes ex igne subterraneo, enim aqua ex conti-
nua observatione sunt minus ponderantes et magis fluidae
et magis clare, quam sunt omnes illae fontaneae aquae provenientes
ex glacie et nive. Cogit. ob congelationem calorem internum sine
minime partes ignis, que erunt causa fluiditatis claritatis
et minoris ponderis expulsi fuerunt ex minimis partibus
frigiditatis aeris glaciem componentibus. ob quam causa quae
glacies dissolvit in aquam et observas. minus fluida plu-
via raro, minus diaphana et magis ponderans, quam ista quae
provenit ex visceribus telluris mediante calore ignis sub-
terranei. hoc etiam comprobatur sequenti experim. si aqua
nive proveniens per alembicum distillet. pestiferus odor
dat, quod ex aqua pluviali vel ex ista quae ex calore in-
terno telluris destillata vel exhalat talis pestor, ex quo expe-
rim. evidens. Deducit. aqua ex nive habere malas qualita-
tes propter quas, et impediunt alium digestionem, et nutri-

Ex his omnibus demonstratur, evidens colligitur, fluida aqua ex fontibus provenientes, quoniam aqua expelluntur. Ex licentia. et tunc est aptiora ad alias digestiones et nutritiones, quae sunt illi flumini, quae, quae proveniunt ex nive vel glacie. Et enim nitantur digestionem et nutritionem, et supra demonstratum fuit, attributa: revertendum est, haec flumina aqua provenientes ex nive post multum miliariorum spatium fieri minus ponderantes, quod proveniunt non solum ob commixtionem partium minimarum aeris, sed et calore, sine igniculi vibrati a sole, et radios luminis verum etiam ex maiori motu acquisito in decursu tot miliariorum, quoniam flumina aqua, quo maiori spatio distant a suis fontibus, eo maiori velocitate inveniunt.

Ex aqua putcalibus illa salubrior, et aptior pro aliis digestionibus et nutritionibus, quae habet supradictis qualitates, scilicet minus ponderat, quae est gravior, fluidior, et nullam habet odorem, atque saporum.

Denique: omnes aquae stagnantes, et praecipue paludosa quae contritus sunt in quiete absque ulla extraneo motu habent maiorem ponderositatem, quae est illa ex obitu supradicti aqua caliditate commixtionis minimarum terrae partium, et ob hanc rationem communis appellatur crassa, cruda, et morbida, cuius natura sunt omnes illae aquae paludosa, in quibus nec ingreditur, nec ab eis egreditur aliquis flumini, et praecipue sunt paludosa, quae sitae sunt in sylvis, quoniam aqua propter arborum folia vix videtur a sole, propter quod haec paludosa aquae dicuntur cruda, crassa, et maxime ponderantur, contra maxime impediunt digestionem et nutritionem, ob quod viscera obstruuntur. Humores vitiantur efficiuntur istos lentificantes. Omnes humores et pestiferi effectus proveniunt ex maxima gravitate, quae observatur in aqua paludosa.

Propositio XII Designat causa mechanica aliquorum fontium, cur sursum aqua expellatur ex visceribus telluris, usque ad eius superficiem

Haec causa mechanica ex supradictis facile intelligitur, quoniam minime partes aquae subterraneae calefactae a igne contento in visceribus telluris per intermixturem igniculorum fiunt minus ponderantes, quod sunt aliae minime partes eiusdem aquae minus calidae, contra habentes minorem numerum igniculorum ab istis partibus expelluntur, usque ad superficiem aquae subterraneae, et cum haec minime partes aquae propter commixtionem igniculorum sint etiam in minor gravitate specifica, quam est gravitas illarum minimarum partium aeris, quae reperitur intra poros, et canaliculos telluris, eorum ad istos minimis partibus aeris sursum expelluntur, usque ad telluris externam superficiem, in qua ob separationem istorum igniculorum, haec minime partes aquae simul recedentes, ac nus tandem solidae igniculis fiunt graviores, quod est naturalis aeris gravitas;

conz. Idem leges hydrostaticas sursum expelli se possunt, unde simul collecti fontes et flumina componunt.

Hic in aduertendum est has aquas subterraneas ex caliditate et sursum expulsas et telluris poros componentes fontes et flumina provenire ex aqua maris, quae, per uenas et tuniculos subterraneos introducitur in viscibus telluris, in quibus, ut dixi, ad ignem ibi per se hanc minime partes aquae dulcis minus grauiore uisitate ignis uelut exhalans usque ad superficiem montium ubi simul collecti fontes et flumina componunt quae intrant in mare et eo per ~~causa~~ mare ad eandem ad locum unde exeunt reuertuntur. Hec causa etiam propter quam aqua maris semper uides eiusdem quantitate hic semper in ipsum intrent omnia flumina proueniencia huius ex viscibus telluris, tum ex uisitate et pluuji.

Tota supradicta mechanica ratio comprobatur ex continuata observatione. Observatur enim in montibus sectionibus a natura factis, uel ad arte uaria plana plena sapienter diuersimode figurati, ita ut intra eos necesse includitur aer et insuper obseruatur terra argillosa ex qua continui et si tempore quicquam expelluntur; hoc idem obseruatur intra montium caueernas ex quarum superficie concava, ubi etiam ex infimo plano horizontali uides expelli infinitum aquarum. Sed enim haec aquae tam in montibus sectionibus, quae in caueis, quae per omnia transiunt, ita secula obseruata sunt componere flumina quae intrant in mare nulla alia operatione mechanica ab initio telluris ascendere possunt ad montium uertices nisi mediante igne subterraneo, ut furius explicabo postea.

Ex observatione etiam constat fundi maris superficie esse arenosa, argillosa admixta spongiae, et cuius foramina et poros aqua maris per canaliculos subterraneos telluris per multos passus a pondere aquae salae, existentis supra dictam superficiem fundi maris, sursum expellit ad eandem altitudinem, quanta est profunditas maris, siue quae ubi collecta est aqua maris non reseruat calor, aut ignis, tunc ibi formantur fontes aut flumina subterranea salia, quae obseruantur in fodinis distantibus ab extrema superficie telluris per plures centenos passus.

Quod in fundo maris sint hi canaliculi ostenditur per subsequentes observationes. Quoniam sunt multa flumina quae se exonerant ad mare per ductus, in Palestina aquae Jordanis continuo fluunt in lacum dictum Asphathoticum longitudo miliarum sex et latitudo quinque ex tali lacu exrenit nulla aqua uides exire, cum uideatur est intenus in fundo tales lacus habere occultos canaliculos, per quos supradicti fluminis aquae in mediterraneum aut mare rubrum sese continui exonerant, huius uis a Valerio in sua geographia unali octo alij lacus numerantur et ab eodem in libro primo describuntur. Flumina quoque, quae per locos ductus sese exonerant ad mare.

Aliqui enim mechanici asserunt aqua maris per supradictos multiplices anfractus, abque arenas et argillas transirentem deponere salitudine et amaritudine, et sic in sinceram aquam dulcem transire minus ponderantem, quam est pondus aquae maris.

ex quo idem Legem hydrostaticam necesio sequitur; quod salis aqua
 salta transiens per poros, et canaliculos telluris facta leuior
 et depositiones partium minimarum salis a mari ponderetur
 que salis maris sursum expellitur. usque dum hec aqua dulcior
 sit ad marii altitudinem, sit in eadem proportionem ac est pon-
 dus aque salis ad pondus aque dulcis, cumq. hac ratione hydrosta-
 tica sine artificio caloris subterranei aliqui auctores explicant
 quia arte mechanica ubiq. natura ad expellendam sursum aqua
 marii et canaliculos telluris ac poros.

Tota ista ratiocinatio confirmatur sequenti experim: quo
 niam si tubula AB constans ex
 duabus partibus. AC CB continetur a:
 quam dulcem DC, tunc necesio et
 Legem hydrostaticam altitudo DC erit
 equalis CE siue vero ex parte D inici-
 at. sal ita ut aqua CD fiat salata tunc
 ex observatione facta aqua in alia
 parte CE altius surget in E et
 aqua salta DC descendet in F, ita
 ut altitudo FC ad altitudinem CE
 sit in eadem proportionem ut pondus
 aque dulcis CE ad pondus aque salis
 CF, simili modo dicunt in Lucro:
 res aquam marinam que salta est es-
 se graviores quam est gravitas
 illius marii aque que transacta et
 terre meatus facta est dulcis.

Sicet tota supradicta ratiocinatio deducta ex principijs
 mechanicis sit vera attamen ratio in altitudinem ex qua
 oriuntur flumina usque ad planum superficiem marii ad altitu-
 dinem marii inveniuntur semper similis ratione que inter:
 cedat in pondere aque salis et dulcis, ob hanc rationem exi-
 stimo causas mechanicas esse calorem aut ignem subterraneum
 id, sicut enim calor aut ignis proveniens ex sole e causa ut
 partes minime aque existentes supra superficiem telluris sursum
 eleventur, ita pars ex igne subterraneo partes minime aque
 que reperiuntur in visceribus telluris sursum eleventur usque ad su-
 perficiem montium.

Ex his itaq. supradictis facile illigis, cur mare medi-
 terraneum tunc etiam oceanus non facta sint maiora ex
 continua additione immensarum quantitatibus aquarum prove-
 nientibus ex innumerabilibus fluminibus sese exonerantibus
 in mare a creatione mundi usque ad presentem diem. Causam
 istius mirabilis effectus duplex est et supradictis, quarum prima
 est sol qui per suos radios abstrahit in tota et loci terra
 quei superficies eiusque tam fontibus fluminibus et marii
 et aliis, que reperiuntur dispersa per totam telluris super-

ficies & commixtione igniculorum facit minus ponderantes
sursum ab aere graviore expellunt. ut supra demonstratum
fuit, et postea in pluvias et nives descendunt.

2. Aqua manij quod est gurgulis non facta est maior eo quod
eadem aqua manij & canaliculos subterraneos supra demon-
stratum fuit diffundit in telluris viscibus. In quibus ab igne
si reperit resoluuntur in exhalationes, quae ob vim mechanicam
minoris gravitatis ab aere graviore sursum eleuantur usque
ad telluris superficies, in qua spoliatae igniculij, et facies a-
eris grauiore unitae eiusdem particulae redeunt in mare
descendentes in flumina & montium superficies.

Propositio XIII

Assignatur ratio mechanica cur plantae generantur, con-
servantur, et destruuntur mediante aqua, et calore solis.

Ex continuatis observationibus evidens est totum tempus
aestivum, maxime stare supra horizontem alicuius partis quodammodo terra:
quae et habere maximam altitudinem meridionalem contra vibrare
maximum calorem scilicet maximum in igniculorum qui uniti non
solum cum minimis partibus aquae verum etiam cum minimis partibus
corporum vegetabilium quae sunt tempore hyverno destructa fue-
runt. Quod verum est dispersa in telluris superficie sursum expel-
luntur ab aere grauiori & canaliculos et fibras plantarum
contra itas maxime nutriunt, et ob hanc causam mechanica
plantae, folia, flores, et fructus generant, maxime tempore
aestivo.

Tempore vero autumnali cum sol minus eleuetur supra ho-
rizontem et minores habeat altitudines meridionales tunc radij
solares sunt magis obliqui inde sequitur calores minores esse,
scilicet igniculos a sole vibratos esse in minori numero et habere
minores vim seu momentum, et ob hanc causam corpora vege-
tabilia minus nutriuntur. Tempore enim autumnali minor
numero igniculorum qui in minori numero minimarum partium aquae et
minori numero minimarum partium corporum vegetabilium commixti
sunt, et ab aere grauiore sursum expulsi & canaliculos plan-
tarum solum sunt sufficientes ad soliorum, florum et fructuum
conservationem et non ad istorum novam productionem.

Tempore vero hyemali quod radij solares sunt maxime
obliqui et sol minus stat supra horizontem, tunc necesse est
calores esse minimos, contra etiam necesse est numerum igniculo-
rum qui vibrantur a sole esse minimum, et ob hanc causam par-
tem minimam alimenti tamen etiam aquae connexae ibi minimis
igniculis habentibus maiores gravitates specificas quas affert
visitas aeris, non possunt sursum ab aere leuiori expelli &

et vegetabilium corporum fibras, folia, flores, et fructus ali-
mentare, et conservare. Ob aliam: defectus plantarum, putrescunt,
folia, flores, et fructus decidunt, et brachia temporis immi-
mas partes dissolvunt. Denique tempore veris cum calor sit maior, scilicet igni-
culi vibrati a sole sunt in maiori n. et conservantur. habent maiore
vim et momentum tempore veris, ut est in mai-
ori albedine meridionali, quam tempore hyemali et ob hanc
rationem radiales sunt minus obliqui, et in maiori n. unde
ob tales n. igniculorum, minimas partes aquae, minimas partes
fructuum, foliorum, et foliorum, quae huius tempore hyemali intel-
lunt superficiem dissoluta fuerunt, ob aliam: defectus uni-
tatis, quod ad hunc igniculorum, sunt ab aere graviori expelluntur
et fibras, et canaliculos corporum vegetabilium et ob hanc
causam mechanicam tunc incipiunt plantas nutrire, folia fru-
tus, floresque generare.

Ex his omnibus colligitur primo, quia ratione mechanica calorem
sive igniculos solares vibratos a sole accedente vel recedente a Zenith
aliquam partem telluris et suos radios magis aut minus directos
se causam generationis nutritionis, et conservationis in corporibus ve-
getabilibus diversitas enim caloris, aut n. igniculorum, propter
omnia corpora terrestria sunt nunc magis, nunc minus calida
conservantur. nunc magis ponderosa, nunc minus, provenit ex motu
nunc solis et eclipticam, cuius motus huiusmodi circularis sunt
diversitas motus diurni, primo motus circa tellurem su-
perficiem, et ob hanc diversitatem motus diurni et annui
sunt. solum accedere et recedere a vertice, aliquam par-
tem telluris, conservantur. ob talem recessum solis ab horizonte aliu-
ius partem telluris, radios solares sunt magis directi, et tunc ea-
dem pars terrae recipit maiorem n. igniculorum, quam quod va-
rius solares et accessum ad planum horizontale sunt minus di-
recti.

Colligitur 2. quod si radios solares essent semper eodem modo
inclinati ad telluris superficiem corpora vegetabilia non
producerent folia, flores, et fructus; experientia enim
ostendit aliquos fructus aliqua folia, et flores indigere
maiori calore, et alios minori, ad hoc se maturecant. ob
hanc causam fructus, flores, et folia, et omnia alia corpora vege-
tabilia variis temporibus nascuntur, maturescunt, et corrumpuntur.

Hoc idem observatur in rebus artificialibus constructis me-
diante ignem, aliquem diu perficiunt, et conservantur. a mai-
ori quantitate ignis et caloris, minori de praecipuo observatur
a chimicis, non solum in mineralibus, et metallorum effusione,

verum etiam in alijs suis operationibus.

Colligis. 3. ob quatuor terra reddi aptior ad plantandum
generone ob solam actionem motus terrarum, nullo addito fimo,
aut nulla addita fecundiori terra, ita ut si post aliquos an-
nos laboris terra et in maiori n. reddat fructus quos si in
singulis annis laborata sit; Ratio huius effectus est, eoq. mini-
mus partes corporum vegetabilium, quae prius mediante calore
ut dictum fuit exhalatae fuerunt, et natabant in ignem et ab
tempore frigido, et postea tempore facte gratioris ob dese-
ctum calorem descendunt usque ad calorem superficiei et ibidem
post aliquos annos maiorem copiam istarum minimarum partium
corporum vegetabilium in eadem parte telluris inveniunt. Con-
stat hunc maiorem numerum minimarum partium corporum vegeta-
bilia inibi semina iniecta abundantius alunt, et crescent,
quasi si in singulis annis ity minimis partibus corporum vegetabi-
lia semina proiecta nutriantur; haec est vera ratio, propter quam
semina proiecta in terra, quae non ita mota per aliquos annos, hoc
est aratro subiecta reddunt maiorem n. fructum, quam si singulis
annis in ea proiciantur semina.

Colligis. deniq. in eadem terra debent semper seminari
eandem seminum speciem, eo quia partes minime partes mini-
me vegetabilium unius speciei intermunt solus pro alimento il-
lius plantae, quae est eiusdem speciei ac est species istarum minima-
rum partium, cum in anno subsequenti talis n. partium est velde
minoratur, et non sit sufficiens. intermune nutritionis plantae
eiusdem speciei.

Propositio XIV Assignat ratio mechanica,
propter quam aquae pluviales magis
fecundant terras quas aquae
fontibus provenientes ex iis
scenibus telluris.

Et supradicta propositio fuisse demonstratum fuit quia ro-
tas mechanicae plantae, herbae, flores, folia, exsiccata et
corrupta separantur in minimas partes, quae postea calefactae
a calore solis si fiant minus ponderantes, quam est pondus
aeris tunc ab aere graviori h. partes minime calefactae for-
tioribus, floribus et herbis subis expelluntur usque ad illud aerem
verum qui est eiusdem gravitatis specificae, et tunc in isto
aere remanent natescentes, secundum leges hydrostaticas. quibus
h. minime partes habeant eandem gravitatem specificam
quam est gravitas aeris nostralis, tunc non expelluntur rursus
sed in nostro aere natescent.

Quod vero in aere, tam superiori, quam inferiori sint h.

partes minime, florū et fructuum, et reliquorum corporum ue-
getabilium in eo natantes ex sequenti observatione constat. pro-
pina oculis existens in aere illuminato solum lumine reflecto
solis videt infinita minima corpuscula habentia innumerabi-
les frigida natantia in aere illuminato per radios solares directos.
itaque minima corpuscula necesse est reperiri supradicta
minima corpora vegetabilia quae prius corrupta fuerunt et
mediante calore fuerunt expulsa sursum ab aere gratiori.
His demonstratis et observatis evidens est decidendum plu-
via necesse has minimas partes corporum vegetabilium natan-
tes tam in aere inferiori, quam superiori unidas cum aqua pluvii-
alis acquirere maiorem gravitatem specificam quam est aeris gravi-
or. Constat itaque legem hydrostaticam hoc minime, partes propter
suam maiorem gravitatem expellunt sursum aere habente mi-
norem gravitatem et simul cum aqua pluviali in terra deci-
dunt. Inadventes ita secundiores quod si eadem terra esset io-
lus humefacta ab aqua proveniente ex visceribus telluris, eos-
dem huc spoliata sit supradictis minimis partibus corporum vege-
tabilium, quae prius natabant tam in aere inferiori, quam superiori
et postea tempore nevis, tunc etiam estivo ut in proprio precedenti
demonstratum fuit hoc minime, partes huiusmodi specie, et eadem proprie-
tates illarum plantarum, quae prius destructae fuerunt mediante calo-
re solis factae minus ponderantes, quod est aeris pondus ab isto per poros,
et canaliculos sursum expellunt, et ita nutrunt. At cum haec partes u-
nite cum aqua pluviali similes n. mai, quod ille vegetabiles unite cum aqua
fontium, constat melius nutriri ab aqua pluviali quam ab puteali.
Hoc ex operonibus chymicis constat, quoniam fructus, flores, veridica
et minores compositos ex minimis partibus aquae, et ex minimis partibus
huius plantae, floris, aut fructus, qui prius positus est in alembico,
huiusmodi propter impedimentum extremis alembici non directe
ascendunt sursum sed oblique per clambic canaliculos simul uniti
et minus calidi facti graviores quod est gravitas aeris descen-
dunt in aqua compositam ex partibus minimis illius plantae, quae
fuit inclusa in clambico, simili modo corpora vegetabili-
a dissoluta, vel corrupta in minimis partibus mediante pu-
redine vel mediante igne vel a quacunque alia causa possunt
mediante calore solis facta minus ponderantia ut sepi-
us demonstratum fuit sursum ab aere graviore expulsa fue-
runt et mediante pluvia facta graviora, quod est gravi-
tas aeris descendunt, usque ad telluris superficiem, et camno-
tabilibus fructuant. Et hoc obus evidens inferis pluviae a-
quas compositas esse ex aqua communi et mixta ex in-
numerabilibus minimis corporum vegetabilium. ob eandem
rationem. fuisse demonstratum etiam nebulas vases, prius et
nubes fructuant magis terra, quam aqua ex visceribus tellu-
ris.

Propositio **XV** quæ methodo, et
observatione inquiri, et indicari. aqua latens sub
telluris superficiem.

Architecti, et præcipue Vitruvius in lib. 8. variis methodis,
et observationibus inquirunt aqua infra terram latente. nemini
primo observant locum, ubi sunt plantæ quæ, ad earum conservan-
tiones, et nutritiones notabili quantitate aquæ indigent, ut
sunt salices, vitæ, ranunculi, nymphææ, et generaliter, ubi in
foreis sunt notabilij altitudinis, et abundant folijs viridis
insuper ubi inveniuntur arundines, tenuij iuncus, hedera a-
quilegia, graminum, et multæ aliæ plantæ, quæ humoribus
sunt plene, hæc enim, ut asserit a Vitruvio lib. citato na-
ta, hæc aliæ, quæ sine humore, et præcipue ceteri montes in-
dicant esse terra viscera plena aqua, quod terra superfi-
cies eorum est plena arboribus fructifera, quoniam evidens
est ad plantarum nutritionem esse necessariam aqua, cum quo
plantæ sunt in maiori n. et sunt fructifera, necesse est
maioris aquæ quantitatem delitescere sub telluris superfi-
ciem.

Ita claus. Vitruvius in lib. 8. præcipue et determinat:
etiam telluris locum, in quo querenda est aqua sequenti
operatione quæ a Palladio lib. 9. cap. 8. ita expressa fuit
ante ortum solis, in locis quibus aqua querenda est equalis,
prout mentio ad solum depressio iacens in terra orientis
inspectabilis, et in quo loco visus subtili nebula aerem mu-
get, videtur, et velut vortem pariter, signo aliquo vicini
arboris, aut arboris notabilis, nam constat istis locis, ubi hoc fi-
et aqua latente contineri.

Ad eodem Vitruvius citato loco aquæ, delitescentes ita
inveniuntur; fodias, quaquaversum locum latius pedes tri-
et alius saltem pedes quing. in eor. collocas. videlicet. Istis
occasus, casum, quæ, aut plumbum, itaq. intrinsecus oteo
ungas. ponasq. inveniuntur et summa fossura cooperias;
arundinibus, aut fronde supra terram obvias, tunc post
10 dies aperias, et si in vasa stille sudores erunt, his lo-
cis habebit aqua; idem si vasa ex creta facta in eor.
in ea fossa eadem vasa cooperitis positis fuerit, si in lo-
cis aqua habuerit, ut aperitis fuerit, vasa humidis erit, et
etiam dissoluetur ab humore. Vellut. si collocatus
fuerit in eadem fossura, sequenti autem die, si aqua
expressa fuerit, denotabit illud locum habere aquam co-
piam, non minus si lucerna connata oleo, plena, et
censa in eo loco aperta fuerit collocata, et postero die in

ent exumpat sed habuent reliquias olei, et elienj ipsaq: hu-
mina inueniunt. indicabit etiam locus habere aqua prop:
quod si taylor ad se ducit humore. Item in eo loco ignis, et
factus fuerit et calefacta terra et adusta, vaporu uolubilis
ex se, eructant. et locus habebit aqua.
Alij Architecti ad inquirendas aquas latentes infra telluris
superficiem utuntur etia alijs operationibus, scilicet in da telluris par-
te, ubi qua dubitas. ex praecedentibus signis, aquas esse latentes
monunt aliquas extensas telas sive spongas, si huc mane uere-
riaz ualde humida signu est eas telluris partes continere aqua
latentes et quo maior est humiditas eo maior est aquae quanti-
tas: aliqui facilius aquas inquirent, scilicet si in aliqua par-
te terre aut pona audiat infundat aliquas tenias et continum
murmur uel ad oculo obseruet, pars aliqua telluris uigior uel
minis firmior, uel plus humida quod altera, ex omnibus ite
inquis obseruationibus arguunt sub ima telluris parte probabili-
ter aquas delitescere.

Proposizio **XVII** De aquis mineralibus,
atq: thermalibus de earu diuersitate,
proprietas. et eam mechanicis,
propter quas et aquae gener-
vanz.

Minerales aquae appellantur. non solum ille, quae commixtae
sunt cum minimis metallorum partibus, uerum etia omnes ille,
quae habent speciales proprietates et singulares qualitates di-
uersas ab aqua communis interuenienti alium nutritioni et con-
seruationi conz. nomine aquarum mineralium non solum ueniunt il-
lae quae sunt in eadem specifica grauitate cum minimis partibus.
Sed et mercurij, argenti, cuius, stanni, plumbi et ferri uerum
etia continens. aquae, itaq, quae sunt in eadem grauitate spe-
cifica ac sunt partes minime sulphureae, nitrosae, nitrogae-
aminosae, salinae, oleosae, et innumerae aliae, minime partes bi-
uminosae, quae reddunt aquas ardentes sive calidas, quarum
fontes uocant. thermes a uoce graeca signante calorem sive i-
gnem; insuper etia sub hoc nomine ueniunt etiam ille aquae,
quae permixtae sunt cum minimis partibus terrarum et lapidum
habentibus specialem, et iniquas aliquas proprietates.

Nu istarum aquarum mineralium et thermalium est indeter-
minatus; nulla enim e regio, quae non habeat suas aquas
thermales, et minerales, includentes uarias, et mirabiles pro-
prietates humanis uisibus interuenientes.

Istarum aquarum qualitates cognoscuntur uel dependentes a
sensibus, uisus, gustus, et tactus; uel ab effectibus. i. uisus cognos-

quoscumque. quod aqua in colorate, vel mixta cum pluribus partibus mixta possit
humiditate mineralibus, si vero haec minimae partes propter sua mini-
ma quantitate conspicui non possint, tunc mediante distillatione co-
gnosci solent; tamen cognoscuntur. quod sunt calidae, et gustu quod ha-
bent aliquem specialem saporis. denique ab effectibus quos sunt
nimis ponderantes, vel quod in animalibus istis aquis utentibus,
itaque aut post aliquod tempus observantur. aliqui, alii erunt mor-
bose, dum si vestigant eis sanitates deperditas.

Quod si aquarum, tam thermarum quam mineralium minime
partes in eis latent, nullo alio tutiori examine cognoscuntur. qua-
medante calore citius solij, quo tempore minime partes sal-
is, vel nitrore, vel alumine, vel sulphure, aut alterius
cuiuslibet salis, qui erant in eadem gravitate specifica cum
gravitate aquae, ob quod natabant in ipsa, nec aqua postea
tempore citius haec partes minime salis unite igniculi vibrati-
a sole, ut sepe demonstrabatur fuit. sunt minime ponderan-
tes, quae sunt minime partes aquae, contra. et haec quilibet haec mi-
nime partes salis calefacte, tunc expelluntur. a gravitibus
partibus, quae sunt minime calefacte, usque ad extremam superficiem
aquae et simul unite comburunt solidum vitabilem indicans speciem
harum minimarum partium, ex quibus aqua mineralis, aut therma-
lis est composita.

Hoc eodem examine incedi potest etiam mediante igne ar-
tificiali cum hac conditione, quod haec aquae thermales et mi-
nerales sint concoctae levi calore. Valis. si calor sit violentus
partes minime mineralium commixtae aquae et unite notabili
v. igniculorum tunc expelluntur. non solum usque ad ultimam aquae su-
perficiem ab ipsa, nec aqua graviori, verum etiam ascendent in
ipsa aere, cum propter nimium calorem, sint minime graviorae
quod est gravitas aeris, et ob hanc rationem Chymici non exa-
cte per istas distillationes examinant aquas minerales, eo quia
partes minime componentes dictas aquas una cum humore
aeris et unite igniculi dissipantur. per aere ob nimium calorem,
ob quod non ita facile cognoscitur. earum mixtio.

A Serardo medico affectus fuit aquarum dulces saporis
indicare, valem aqua habere qualitates plumbi aut aeris. si
non sapor est acidus, tunc habet naturam cupri aut ferri, quod non
sapor est medius inter acidum et dulce, tunc participat stanni,
et argenti naturam. quod aqua maxime lingua mordet, tunc est
nitrosa. et bubulenta aqua indicat includere matrem
aluminosam aut bituminosam.

A clary. Bartholino sequenti experim. cognoscuntur aquae
aquarum mineralium qualitates. Si lignum lineum siccum aut lignum
plurimum aqua minerali humectatum et sic ut sine verbo
sit exsiccatum. si lignum, aut lineum, maculas contrahit aut.

pondus mutat, tunc dic illas aquas esse minerales cognoscitur. Et
si exsiccata sit aqua posita in phiala, aut olla, et imporea
nocturno et interne superficie habere aliquod notabile se-
dimentum, facile ex eius natura indicantur qualitates aquarum minera-
rum, sicut etiam cognoscitur aqua esse aluminosa, quod videtur etiam
supra carbonem inflat, et esse sulphurea, quod videtur etiam habere
nitrioli, quod in ea indicatur. Pulvis gallarum, aqua nigra
cit.

Nunc iterum notabilium aquarum mineralium in Italia quibus-
dam medicis est subequens, scilicet in Comitatu Viterbensi
decem balnea. 1. dicitur de Agrota y miliaria una a civitate
distant cuiusque minime partes sunt comixte cum minimis par-
tibus ferri et eius. 2. dicitur nuncupari balneum dominarum natura ali-
minis et ferri. 3. dicitur conliaborum, cuius minera est sulphur.
4. dicitur denominatum Bulitani et eius aqua est aluminosa
et ferrea. 5. dicitur deusebis dicitur, cuius aqua simul sulphurea
et ferrea est. 6. dicitur de palatij, cuius aqua habet minimas par-
tes sulphureas et aluminosas, in gradu superioris. 7. dicitur de
die, cuius aqua sunt sulphurea et ferrea. 8. dicitur de Prati dicitur, cuius
aqua est composita solum minimis partibus sulphureis. 9. dicitur de
ganebi, cuius aqua clara est et minus calida quam precedenti
aqua. 10. dicitur de Minelle dicitur, cuius aqua provenit ex minera est
et est parva sulphurea.

Sunt etiam in castro s. Caspiano distantes ab Urbe vetere
dimidium milliarum nonne balnea quorum aqua est aluminosa
et ferrea. in civitate Perusij inveniuntur balnea nuncupatum non-
ni alti habens aqua sulphurea. In Sicilia sunt plura bal-
nea in diversis locis situata quorum aquae sunt sulphureae. In du-
cibu senensi sunt undecim balnea variis nominibus appellata,
quorum aquae sunt omnes sulphureae, aluminosae et ferreae. In Co-
mitatu Bononiensi est Balneum solum distans a civitate 40
milliaribus dictum della Porretta in quo inveniuntur aqua mine-
ralis composita ex minimis partibus sulphuris, salis, et nitri. In
Romaniola sunt balnea tria quorum primum s. Maria in balneo
appellatur, cuius aqua includit minimas partes sulphureas alu-
minosas, ferreas, et eas 2. denominatur balneum de Mallo
cuius aqua est magis aluminosa quam sulphurea. 3. dicitur bal-
neum dominarum cuius aqua est composita etiam ex mini-
mis partibus aquae praecedentis. In Comitatu Lucano sunt
etiam tres aquae thermales. 1. constituit balneum dictum de Lor-
seno, et eius minimas partes sunt sulphureae, aluminosae et mi-
nimas. 2. constituit balneum dictum tubum, cuius minimas par-
tes sunt ferreae, cuius aqua distat a Corvenno y miliaria cuius
minimas partes sunt ferreae.
Inveniantur etiam aquae thermales in Comitatu Priarum

conponentes s balnea, et 1.^a e in monte S. Juliano et dicitur
balneum uetus cuius aqua est composita minimis partibus alu-
minis et aliquibus sulphureis. 2.^a denominatur. Salsae cuius aqua
e maxima sulphurea. 3.^a appellatur. tanquam cuius aqua maxi-
ma e composita ex minimis partibus. aluminis, et sulphureis
5.^a dicitur. Neque cuius aqua sunt maxime ferrea et aliquando
partes aluminosas habent. Vltimum appellatur. Maximum, ac prin-
cipali, cuius aqua ferrea et aluminosa est.

In terra Labori reperimus etiam speciales aquas thermales,
et sunt 10. 1.^a dicitur. Sudatoria que e composita ex minimis par-
tibus sulphuris et ob notabilem quantitatem minimarum partium sulphu-
ris 2.^a dicitur. sulphurea; 3.^a dicitur. Debula. 4.^a Astraea. 5.^a Mantia-
ma, eo qd locus e apud litus maris. 6.^a Debrisae cuius balneum
e etiam iuxta litus maris. Septima Petrasa eo qd petras francit.
8.^a diungali etiam posita e iuxta litus maris. 9.^a Cellabura
10.^a denique dicitur. Lacus cuius balneum: oes hae aquae, ut exen-
entia constat sunt sulphureae.

In Comitatu Patavino reperimus septem aquas thermales 1.^a
dicitur. Dealbana que est composita ex minimis partibus aluminis,
sali, natri, calcis et sulphuris. cuius balneum distat a ciuitate Patu-
ni quinque miliaribus. 2.^a Est eiusdem speciei ac prima distat
ab Albano circiter 8 miliaribus, ab hac tunc distat qd sit salior qua-
prima 3.^a dicitur. domus Noue includit multas minimas partes mi-
ni, et cineris. 4.^a denominatur. Montisoraque que est composita ex
minimis partibus sulphuris et aluminis, et eiusdem naturae est 5.^a
denominatur. S. Bartholomei distans a ciuitate Padue miliaribus
duobus. 6.^a dicitur. T. Helene cuius mixtura continet partes mini-
mas solum aluminis, uerum etiam cineris et natri solum etiam habet
aliquas minimas partes alinas. 7.^a aqua thermalis reperitur in Br-
thone monte composita etiam ex minimis partibus sali, sulphu-
ris, et aluminis; in reliquis Italicis regionibus sunt similes aquae ther-
males in notabili n. que praecitatis gratia hic describuntur.

Germaniae balnea insigniora sunt sequentia. In Rhodia
sunt aquae in diocesi canensis quorum balnea uiperina vocantur
partes minimas solum aquarum ut dicitur. sunt compositae ex mini-
mis partibus. auri sulphuris et natri cum hac tunc conditione quod tem-
pore hyberno balnea sunt exiccata, incipiunt tunc continere
aqua a menore maius usq. ad mensem septembrem.

In Suebia sunt uaria balnea quorum aquae sunt compositae
ex copiosis minimis partibus sulphureis, et ex exiguo n. minimarum
partibus aluminis.

In montibus Lotharingie sunt aquae dictae plumbeae, eo qd
constant ex minimis partibus plumbi, et etiam aquae continent
minimas partes sulphuris et aluminis.

Balnea in Marchionatu Barenensi continent aquas

valde efficaci commixtas ex minimis partibus sulphuris, sali-
nis, et aluminosis.

Aque thermales in Ducatu Vitembergensi sunt tres quarum
prime prope oppidum Chabitz denominata Aphelina est composita
ex minimis partibus sulphuris, salis aluminis, cupri et Nitri.
Aqua thermalis dicitur cellensis composita ex partibus sulphuris, alu-
minis et cupri. 3. aqua dicitur acida constans ex minimis partibus aci-
dis, in quibus sunt aliquae minimae partes sulphuris.

In Alsatia prope Sebestien verentur aquae thermales quae
continent mixturam aluminis, Nitri et ferri.

In Boemia apud Olomovicum oppidum sunt aquae compositae
minimis sulphuris et aluminis. illae vero quae sunt in Vuisbawla compositae
sunt ex sulphure aluminis, et exigulo Nitro, ut sunt illae quae existunt in
Boionaria in regione Apyndburgi, cuius aquae sunt compositae etiam cum
minimis partibus sulphuris, aluminis, et Nitri.

A Clavio: Varrenio lib. 1. cap. 17 in sua Geographia unali de aqua acida
reducuntur ad decem species subsequentes scilicet ad 1. pertinet aqua
quae absolute dignissima dicitur. ad 2. quae stannica. ad 3. calida. ad 4.
quae sunt notabiliter frigida. ad 5. oleosa. et pinguis. ad 6. ueritioris sive
thifera. ad 7. colorata. ad 8. ebullientes. ad 9. conuertentes. ad 10. Sal-
sa. Praeter istas sunt aliae aquae quae minerales proprietates habent a. horati-
co, citato Verenio, quod in tota Germania aquarum acidarum n. ad militem
non accedit. innumerabilium aquarum acidarum replentur. non solum
in regione Italica et Germanica, ut etiam intra vallium superficiem.
Dastlenium spiritus acidus, ut observavit Chinnius qui videtur in solo in
herbys et fructibus uerum etiam est unum ex elementis Chinnius ab ipso
nominatum mercuriale.

Ad praesens reducuntur illae aquae fontis civitatis Teboniae quae in
signis aciditatis, videlicet illae quae sunt in Sicilia in Provincia Sicana
quae ut supra videtur loco citato. Item aliquae aquae acidae dicitur in
nostris. sunt enim uini saporis et huius naturae aquae replentur in Germania
ad oppidum Rheunabach. In Gallia in agro Lugdunensi et in Episcopatu
prope Vobis Repe. et a citato Verenio affertur in Rheno flumine influere
vel viros aquarum acidarum ad minimas hic certum, sed propter spiritum
subtilitatem nihil in Rheno sentis aciditatis, sicut etiam in Mosella
flumine influunt plures aquae acidae quae praecipue existunt in
Romano agro et tunc aqua nullo modo est acida hoc idem evenit
in Danubio. notabile tamen est, quod istarum aquarum acidarum a se nebulis
et pluvio aciditas minor est. ut mechanica huius effectus est sub-
iens, quoniam aer nebulosus et pluviosus magis ponderat, quod aer
rarus, unde est minimas partes sulphuris Nitri aluminis, aut al-
terius materiae huius in quibus delitescunt innumerabiles igniculi
unde velocitate vento expelluntur et conz. maius vero ab aere graviori
nebuloso quod ab aere clavo, unde cum aciditas procedit ex su-
pra dictis minimis partibus aqua acida tempore aeris nebulosi
aut pluviosi remanet, pluviosioris itaque minimis acidis, quod
tempore aeris clavo. hoc est vero mechanica propter quod affertur
unde minus acida supra dicto tempore: ob eandem rationem sequitur
etiam, quod si aquae acidae positae in aliquo vase sint expositae calo-
ri, aut sine non sit bene sectu, aut y aliquo tempore inde vobis.

neant.
in omnibus istis casibus observas. has aquas, aut amittere, ac idcirco
aut effugere, vel uti. *diminuatam.*

Ad aquarum acidarum species reducimus. de iis que sunt amaræ,
cuius nature, sunt aquæ in oppidulo Hispano in Asia minor, que componunt
flumen dictum Hippantem cuius aquæ sunt valde amaræ, in regione
ea Coromandelica in parte orientali Asia sunt plures putide
fontes quorum aquæ sunt valde amaræ; in Palestina mare mortuum
unde continetur etiam aqua amara cuius odor et exhalationes sunt pes-
simæ qualitatibus ita ut ab habitantibus huius loci communis est
stimulus. has aquas compositas esse ex minimis partibus arseni-
calibus ob quod causa, dicunt. he aquæ venenatæ; de his su-
perdictis, aquæ, sunt etiam de aliis amaræ, a medicis indicantur
quod continent minimas partes impuri, sulphuris, nitri et frequen-
tius cupri experientia enim constat aqua posita in aliquo
vaso cyatho, notabili tempore fieri amaræ.

Tertia species aquarum acidarum continet eas aquas thermales
sive calidas continentes calorem in summo gradu. istarum aquarum
insigniores sunt in Comitatu Bavensi et in Suebia. sunt etiam
sunt ibi in Islandia et in Japonia, cuius aqua est ita calida
ut asperit a Charis. Coronio ut tempore triglo conservas. ca-
lida quæ communis aqua redita in summo gradu calida. in
Suebia et alijs regionibus globi telluris sunt istarum aquarum fon-
tes thermales, et supra insigniores a nobis fuerunt enumerati.

Causa huius caloris excessivi ut deducis ex earum odore et
exhalatione sulphurea est commixtio ex minimis partibus sulphuris
et minimis partibus aquæ; experientia enim constat quod si supra
sulphuris flores aqua frigida effundas tunc he aqua statim
fieri incalens, quod mechanica sit operatio a natura introductum
si in aqua he minime partes sulphureæ est subsequens. que
visus ipse demonstravit fuit igniculus undique vibratos ab
igne subterraneo habentes minorem gravitatem specificam quam
est gravitas aeris contenti intra poros telluris sive ex pelu
a quo aer subterraneos graviores corp. evidens est, quod si ignis
culi transiunt per terra sulphurea tunc unum cum minimis
sulphuris partibus. et ob talem commixtionem he exhalationes, et fumus
plures transientes per aqua reddunt eam in totum calidam sed
etiam odori sulphuris, et cum aqua sit valde gravior quam est
gravia istarum exhalationum ob hanc causam non leges he
ostaticas suos expellunt. ab ipsa aqua in aerem nostrum
sed propter quod sentis in aere odor sulphuris, et videns. con-
tinuo fumus

Ad quartam species aquarum acidarum reducimus. eas aquas
quæ sunt frigide propter notabilem frigiditatem insigniores sunt
que reperimus in delphinatu Gallicæ. Sicca civitate Thuringia

que habent talent. Frigiditas quod illi qui ea bibunt, eorum
ora intumescent neque manibus tangi possunt sicut etiam in Ethiopia,
et Syria prope Eratz, repunt plures fontes frigidi sicut quo
vis aqua propter nimiam, et excessivam frigiditatem, potui inserui:
ut patet.

Salis proprietates frigiditatis, ut Chymici asserunt proveniunt ex
commixtione minimarum partium natri, vel alumini, vel ferri,
aut mercurij, sed ratio magis clara est, hoc provenire ex caren-
tia igniculorum qui nati sunt igne subterraneo, neque a sole vi-
brati cum minimis partibus istius aquae frigidae miscentur, neque in eis
delitescunt, et hoc provenit ob omnino gravitatem istarum mini-
marum partium aquae, igniculos vibratos a sole, vel a igne sub-
terraneo habentes minimam gravitatem sursum in aerem expelli-
unt aqua notabilis. spoliata istis igniculis remanet summe
me frigida.

Ad quintam speciem reducuntur omnes aquae acidae, dicitur oleorum seu
pingues, quarum nata sunt istae, quae inveniuntur in duabus duo-
bus milianorum ab Hedemburgo, quae est civitas principalis scho-
bie, in istis aquis observantur innumerablem nati olei, nati-
tes, etiam huius nate sunt omnes istaeque a Vaserio numerantur.
In sua geographia lib. 1. c. 7. quarum olea habent differentes
proportiones provenientes ex varietate corporum mineralium
quae reperiuntur in visceribus telluris, ut sunt succinus, ambra,
pix, et reliqua corpora oleosa, quae mediante igne subter-
raneo dissoluta, illorum minimas partes habentes minimam
specificam gravitatem, et sunt partes oleorum et aquarum trans-
lucens sursum expelluntur a minimis partibus aquarum habentibus
maiores gravitates specificas. hoc idem quod dicitur a nobis ob-
servatur, quoniam omnes nate bituminosae, et vegetabiles me-
diantes igne naturali emittunt oleum, et spiritum.

Ad sextam speciem aquarum acidarum pertinent aquae di-
citur, venenatae, seu lethiferae, ut sunt istae in Thalia, quae nul-
lo corpore animato bibi possunt. In Macedonia tempore vi-
vunt prope sepulchrum Euripidis, erat fons aquae lethife-
rae etiam antiqui Geographi tradunt in Archadia fuisse aquam
hanc dictam Infernalem, sicut etiam a supracitato Debravo
asseritur in regno Coari circa Syres fuisse aquam le-
thiferam, ita ut qui eam bibebant, vita privabantur.

Causa mechanica generum istarum aquarum venena-
tarum provenit ex igne subterraneo, qui connexus cum par-
tibus minimis arsenicalibus, aut mercurianis, aut antimo-
nialibus, quae reperiuntur in telluris visceribus, reddit istas mi-
noris gravitatis specificas, quae est aemulatio gravitatis contenta

in telluris poris; conz. ob leges hydrostaticas sursum expelluntur
ab ipso met aere graviori usque ad superficiem telluris, et hinc
in partes venarum committuntur in aquis, reddunt eas venenatas,
et febriferas.

Ad septimam speciem aquarum acidarum redeunt omnes aquae
coloratae, quae in variis partibus telluris reperiuntur. ut est aqua
quae in valle Chinon Bessie, Gallie, provinciae habet colore
sub flavum ut est etiam aqua fluminis in regno Conchy Africae
coloris plumbei sed etiam sunt multae aliae aquae numeratae
ab antiquis coloratae, quarum causas facile intelliguntur quoniam
eorum est, sed in superficie, quae infra terram reperiuntur. Varias
partes eiusdem habentes diversos colores, inde est, aquae flu-
entes supra tales terras coloratas ex commixtione partium
minimarum aquae et minimarum terrae coloratae fieri coloratas
et eiusdem coloris ac est terrae color, et quae aquae fluunt.

Talis doctrina quotidiana experientia confirmatur,
quoniam aquae fiunt lacteae quod cum eis commiscens minimas
partes alium corpus candidi, et sunt cretae caliae, cerusae, et
sulphuris albi sed etiam arsenici albi, ita patet observari. In omni-
bus aliis aquis coloratis, quarum color provenit ex mixtura minima-
rum partium corporis colorati eiusdem coloris, ac est aqua colorata.

Debemus tamen hic advertere quod multoties aquae, licet non
sint apparenter coloratae, causa reflexionis lucis, quae ob-
nitatur vel levitatis fundi maris, aut fluminis aut ex super-
ficie interna colorata variis reflectitur ita ut vasis luminosi
qui depingunt obiecti imaginem in retina sint eiusdem coloris
ac est color fundi maris, aut fluminis, aut superficiei interna
variae, in quo continentur aquae, ob idem rationem reflexionis lu-
cis variae aquae maris, aut fluminis denominantur. Diversimodis
coloratae ex variis coloribus illius fundi maris, aut fluminis, in
quibus continentur.

Ad octavam speciem acidarum aquarum pertinent omnes aquae
ebullientes vel per excessum calorem, vel per occasum frigi-
ditatem, talis ebullitio ut solus ut experientia constat proveni-
rit ex minimis partibus ignis quae reddunt aquam summam cali-
dam, ut sunt igniculi latentes in sulphure, sed proveniunt et-
iam ex minimis partibus nigris, quae reddunt aquam summam
frigida; huiusmodi sunt illae, quae sunt prope Culmas quae sunt
nigrae appellationis, sed etiam aquae quae continentur in fluviis Tame-
ris in regione Salecia dicuntur ebullientes, et in Vesper-
spalia reperiuntur aquae quae expelluntur ex visceribus telluris ac-
tabili orejion.

Huius naturae sunt etiam in multis alijs regionibus qua-
rum causa provenit ut iam dictum fuit ex minimis partibus.
sulphureis, includentibus innumeras igniculos vedentes
aqua in solis calida, verum etiam ebullientes aut ex minimis
partibus nitrois includentibus minimas partes aeris vedentes
et aquam non solum summam frigidam, verum etiam ebullientem
ad insar aquae calidae. ratio mechanica huius mirabilis:
fecit est, quoniam innumeras minimas partes aeris inclusi
in nitro dissoluto, commixtae cum minimis partibus aquae ab
alia parte aquae sursum expelluntur causa maiori gravita-
tis, tantum et momento, quanta est diff. ponderum in a:
quam et aerem commixtum cum aqua, et cum ista diff. ita
valde notabilis propter aerem nitrosum conz. aer commixtus
cum aqua magno impetu sursum expellitur. et ob hanc cau-
sam aqua videtur ebullire ad insar aquae calidae.

Ad notam speciem aquarum acidarum pertinent aquae
dilez conuertentes, ut sunt illae quae existunt circa Vrbem
macanensem Hybernicae in quibus si ponas aliquam astam ligneam post
aliquos menses pars illa quae vestitur fundo sub luto transfor-
matur in ferrosque non est in ista aqua verum in cute, et extre-
mitate quae est extra aquam remanet lignum. At Briebris non in sua
Geographia asperit, sed aqua non habere supradictam proprie-
tatem; Idem asperit à Vrbem in Cappadocia inq. Mazzacam,
et Iuapam repens, fons in quo si proicias lignum tempore
v. 24. fieri lapideum, sicut etiam provincia Vrbem in parte
boreali Hybernicae inuenitur aqua in qua positis lignis post
septennium fieri lapideum. et prope urbem Senonesse Bruam
de repens, fons, cuius aqua conuertitur in lapidem.

Viatores in suis itineribus numerant varias aquas habentes
natura corpora trans formandi in aliam speciem, et praecipue
in lapidem, sed etiam in corpora mineralia. Mechanicam
ita istarum aquarum habentium supradictam proprietatem trans-
formandi est: lignum in lapidem est subsequens.

quoniam ex observationibus constat corpora liquida esse
composita ex varijs minimis, fistulosis humoribus plenis.
unde si humor loco inseruntur partes minimae, tenues quae
repentem naturam in aqua tanto impetu ~~trans~~ tantum quan-
titate, ut de his minimis, fistulis, lignis componentibus sint
plene, istis partibus minimis terris, tunc lignum, non solum
acquirit pondus, verum etiam omnes alias proprietates istarum
minimarum partium terre, eadem operatione mechanica
utitur natura in transformando corpora positorum in aqua
in natura alicuius metalli, vel alicuius corporis.

Ad decimas, et ultimas species aquarum acidarum perti-
nent omnes aquae salae, ut sunt illae, quae reperiuntur in Suebia, et
sonia, Istria, et in Archiepiscopatu Alburgensi, et Mal-
diburgensi, et alij fontes salis reperiuntur. non solum in
Germania, qui numerantur. ab Auctoribus. plerumque centum,
verum etiam in alijs telluris partibus, eorum generatio fa-
cile intelligitur. 20. q. ex supradictor. aquar. fontium expellitur
in ex telluris visceribus, inde est, si haec transit per terram
salinam, tunc fit salina.

Aliqui Auctores, et praecipue Medici asserunt, salinam
aquam salinam esse man. aquam, quae per canaliculos, et meatus
subterraneos ex fundo man. usque ad locum fontis aquae sal.
is provenit; debemus huic advertere, ad hoc ut salido
brina sit vera, necesse est, sales fontis aquae, salis, sit
cuius hydrostaticae leges debere esse in eadem distan-
tia a centro telluris, ac est man. superficies, quod in supradic-
tis fontibus. aquae salis non verificatur, cum sint in maiori distan-
tiam est aquae man. superficies, quod evidenter deducitur
in supradictar. regionum flumina proveni-
entia ex fontibus. salis in mare, contra necesse
est eorum fontes esse in mai. distan. a telluris centro,
quam est man. superficies, evidens igit. est istorum
fontium aqua salina provenire ex terra salina in visce-
ribus telluris contenta, per quam fluit aqua communis.

Præter istas decem species aquae, acide, inveniuntur. et
etiam aliae, variae, aliae mirabiles proprietates habentes.
In provincia Angliae denominata Vhalia prope Castellum
Dineux est fons, cuius aqua crescit et decrescit singu-
lis diebus eodem tempore quo Oceanus innumescit et
decreuit ita fluxus et refluxus maris, hoc idem obser-
vatur in provincia Conacie in Hybernica in qua est fons
aquae dulcis in excelsi montis summitate, quae crescit et
decrescit tempore fluxus et refluxus maris. Rursumque
numerantur. alij fontes in alijs telluris partibus, quorum
mechanica causa est eadem, quae a nobis demonstrata
fuit in prop. 2. de fluxu, et refluxu maris anno tran-
sacto.

sunt etiam innumerabiles alij fontes numerati, et
observati ab Auctoribus, quorum aquae aliquo modo
determinato siccant, et postea alio mense renascentur.
Causa mechanica talium fontium dependet ex motu
annuo, siue proprio solis, qui necesse in determinatis

mensibus vibrat maiores nū igniculorū sine calore et in
alijs minore nū igniculorū qui commixti ut parvis
minimis aque efficiunt tempore etiam aliquotus fontis
und aquas deperditas esse propter nimiam exhalationem et
tempore hyberno aquas abundare, eo qd exhalatione sine
indubilibz minorē.

Causa rō mechanica istorū fontium, quorum a-
que singulis diebus si deficient, et si renascunt. ē 10:
ly motus diurnus, siue vaporis, ut fusiū explicatum
fuit in eadē propōne 2. anni tractatu, in qua fusiū a-
ctū fuit de fluxu et refluxu maris.

Ob eundē solij motū diurnū explicat. causa mecha-
nica illius aque, que repēz. in vertice montis excelsi
in provincia Siliis, Rec enim aqua incipit scaturi-
re tempore ortus solij, et desinit qd sol occidit, ita ut
tempore nocturno nulla aque pars observat; similiter
et motus annuus solij mechanica rōne explicat. quē situm
istud, cur plures aque solis tempore p̄bino videant. flu-
ere.

Omnia ista que fusiū usque adhuc explicata sunt in hac
decima sexta propōne circa aquas thermalez sunt neces-
saria, ad hoc ut medici non sine rōne possint mediante istis
aquis valitudine humanas conservare, et eā restituere
quando deperdita est, qd in subsequenti propōne notū
fiet ex continuabz observationibz a medicis factis.

Propositio XVII

De balneis naturalibus, que inservire possunt circa
varios morbos, quorū aqua a medicis communiz. dicunt.
medicatz.

In supradicta propōne observatum fuit in variis re-
gionibus repēiri innumerabiles fontes, quorū aqua
licet non interduant nutritioni alimē, sunt tū in usu
circa varios morbos. qd enim balneorū aqua sunt com-
positę solū ex minimis partibus sulphureis, tunc calfa-
ciunt, et exsiccant de iuvant apoplecticis, et epilepti-
cis, cerebrū ab humiditatibus purgant, maximē iuvant
ad expellendos morbos cutaneos, attenuant humores fa-
cilitant digestionem, nutritionē et iuvant hydropticis,
cachecticis, paralyticis, tūq; at maximē nocent illis
qui nati sunt igneis.
Aque, que solū compositz sunt ex minimis alu-
minis sunt asringentes, exsiccentes, iuvant scabiei vul-

cerate, immodico sudore, ventriculo vomituriendi, do-
ribus, reiectione sanguinis.

Balnea salsa calefaciunt, exsiccant, resoluunt et
venositates dirumpunt, conferunt scabiei, ulcerosque
morbus frigidi, et humidus fluxionibus capitis et thoracis,
asthmaticis, et doloribus articulo. Balnea quorum a-
que sunt composita, solum ex minimis partibus nistri ca-
lefaciunt, exsiccant et resoluunt et etiam prosunt sur-
ditati, hydropticis, cathartici scabiei, prurienti, et vermes
interficiunt.

Balnea bituminosa sic inveniunt nervis exsiccat;
atque in his sepius utuntur tractu temporis capitis dolore et
oculorum debilitate experiantur.

Balnea ferrea infrigunt, exsiccant, ventriculo consolidant,
et lienis, et hepatis morbos adiuvant, arenulas expellunt, et sanant
vesicae, ulcerones, tumores articulares morbos.

Balnea quorum aquae transeunt per argenti plumbi vel stibii
fodinas sunt, morbos eo quod multo humore viscera implent,
sicut etiam illae, quae cum argento vino miscentur, sales aquae
multa pituita caput moneant.

Si Balnea composita sint ex pluribus partibus minimis mi-
neraliis, etiam prosunt variis morbis. Balnea enim quorum aqua
est composita ex minimis partibus sulphuris et etiam alumi-
nis auxiliant, ulcers, malignis curatu difficultibus, cancro,
fistulis, et aliis ceteris vitii.

Balnea quorum aquae compositae sunt, non solum ex minimis
sulphuris aluminis, verum etiam ex minimis partibus salis con-
ferunt difficultibus, spirantibus, asthmaticis, doloribus articulo-
rum, podagra, frigide, hydropticis et conceptione promouent.

Balnea quorum aquae continent non solum partes mini-
mas sulphuris salis aluminis, verum etiam caput et nistri;
haec tollunt obstructions, decois, et lienis, auxiliant, para-
lysi, stupori succurrunt, renis, et vesicae calculi, et appeti-
tentiam excitant.

Balnea quorum aquae compositae sunt ex minimis partibus
acidis, et aliquibus minimis partibus sulphuris, ventriculo
corroborant, luxatis corporis partibus, et humoribus puer-
faciunt prosunt.

Thermarum aquae compositae ex aluminis salis, nistri cal-
ci et sulphuris mixtura calefaciunt et exsiccant adiuvant
podagra, capitis dolori, hydropi, ulceribus corrosivis, et articu-
lorum doloribus.

Balnea quorum aquae compositae sunt, non solum ex mini-
mis partibus ferri, verum etiam ex minimis partibus aluminis

conferunt hydrogici, et Isterici, purgant. vena, nocent A-
sthmaticis.

Balnea quorum aquae sunt ferreae et sulphureae ma-
xime iuvant hemorrhagiarum passionibus intestinorum doloribus et
paralyti.

Balnea quorum aquae sunt compositae ex minimis partibus
ferreae et quae augent appetitum consolidant membra
relaxata corroborant cerebrum et vires; iuvant Plethorici-
is, et Podagricis.

Non solum aquae transeuntes per terram sulphuream alumi-
nosam et per terras minerales iuvant supradictis morbis vel
vires etiam aquae transeuntes supra plantas acquirunt pro-
prietates illius plantae super qua aquae fluunt. illae enim
quae transeunt supra iuncum caput exaerant, somnum con-
turbant, alium constringunt, et urinam movent: quae fluunt
per plantaginem et nymphaeam maxime refrigerant sangui-
nem; illae quae garumcinas maxime iuvant venis relaxatis quae
per fabas Hordeum, beta, feniculum & reddunt corpus et
membra firmiora. quae per absinthium et alia herba amara
et viscosa expurgant meatus pulmonum, iecoris, et lienis.

Generaliter verum est aquae transeuntes supra plantas
acquirere permixtione minimarum partium illius plantae
qualitatem de speciale proprietate illius plantae, per
quam transeunt ita ut talis aqua inseruire possit promedi-
camento illius morbi, pro quo confert planta illa, per quam
transit aqua. sicut etiam quae libet alia aqua cuiuslibet
dispositio aliquod corpus vegetabile aut minerale agni-
tis proprietatibus et virtutibus illius corporis, et praecipue mediante
igne, aquae distillant, ut fusi in sequenti prope
explicat.

Propositio **XVIII** De aquis destillatis, et causa mechanica propter quam mediante alembico aquae de- stillatae, retinent odorem

venae, saporis et alias proprietates corporum
vegetabilium, mineralium, et fluidorum.

Sicut namque operatio in aquis mineralibus et thermalibus fit
mediante igne subterraneo, idem leges mechanicas, ut in proce-
denti prope fusius demonstratum fuit, ita pariter ars chimica
in suis operationibus igne utitur, et praecipue in aquarum
in aquis destillatis mediante enim igne extrahuntur odores, sa-
pores, et omnia corporum vel vegetabilium vel mineralium propria:
ita ut aquae extractae ex istis corporibus mediante alembico

que licet appareant esse diaphana, et habere eandem fluiditatem atque eandem naturam ac est illa aqua communis, atque ab ista notabiliter differt in solis in pondere odore et sapore, verum etiam includunt contrarias proprietates, alie enim distillant, et aqua refrigerant, et alie calefaciunt, quidam exsiccant, et alie humectant, alieque ignem causant, et solum alie lucem efficiunt: alieque sales solvant, alie vero non, tum etiam quibusdam observari. quod ex mixtione factum ex duabus aut pluribus aquis distillatis mirabiles effectus produci solent. De omnibus istis proprietatibus et effectibus, non solum in hac, verum etiam in subsequenti propositione demonstrat causa mechanica, propter quod necesse est, tales mirabiles effectus oriri.

Distillationis instrumentum: seu machina composita est ex tribus partibus. Scilicet ex cucurbita, ex alembico et ex fornace. Cucurbita est vas, in quo ponitur omne id quod est distillandum, cuius materia optima est vitrea et præcipue quando est alba et densior, tunc enim distillationi minus resistit. quod vero est timor fractionis tunc cucurbita ex aliquo metallo est construenda, ad hoc ut sit firmior. 1. loco debemus uti cucurbita aurea, aut argentea, vel ferrea. si vero cucurbita sit stannea, aut plumbea, cum istis metallis, et præcipue in plumbis infusantibus, et aliis morbosis qualitatibus in aqua distillationis, ut debemus uti cucurbitis uti sicut etiam maxima improbandum. cucurbita cuprea et quæ ex istis cucurbitis aqua distillat, videtur non solum habere colorem rubrum, sed etiam aliquas malignas qualitates acquirunt provenientes ex minimis partibus cupri et eius, quæ simul cum ignis, et inseruntur per istorum metallorum poros in aqua distillationis. Denique cucurbitæ terre construentes sunt ex luto purioris, et bene cocto, atque cubato, sed ex parte interiori, quæ adhaerens ad hoc, ut hæc terra non male qualitates communiatur aqua distillationis.

2. pars instrumenti distillationis pars est capitellum, sive alembicum, quod est pars superior supra cucurbitam positionis plerumque ex materia vitrea constructum ex latere, vel fictis, quæ simul collectæ aqua distillationis componuntur et per fistulas annexas alembico succatim ex eunt. 3. pars huius instrumenti dicitur fornax, cuius constructio fit ex materia lateris, qui non ignem, sed calorem solum sive concocti vel ex luto, quod pingue sit compositum et floccis et pando abrais, et filis liquore; fornax calor

sed igniculis qui sunt principalis causa distillationis ut infra
demonstrabitur. non solum sunt illi qui vibrant. ab igne sed
etiam sunt illi qui exhalant. ex aqua sive fervente sive calida
vel ex calce aut fimo aut cineribus et arenis calidi-
dibus, sive ex radicibus solummodo directis, sive reflexis sive refractis.

Isti cogniti aquarum distillatio bene deservit esse hu-
midarum minimarum partium in calorem sive igniculorum
in vapores resolutionem qui ob minores calores scilicet
ob minorem n. igniculorum contigendi et simul tunc in
liquore, sive aqua distillatam revertuntur.

Salis distillatio tribus modis fieri potest vel a centro com-
muni seu gravium, vel ad centrum, vel circa centrum 1.º est qd
minime partes humides dissoluitur corporum contentorum in cucur-
bita unitis igniculis acquiritur minore gravitate specifica
quod est gravitas aeris intra cucurbitam contenti, tunc hae
partes minime humide exhalant a gravitate maiori aeris
contenti intra cucurbitam id est lege mechanica sursum ex-
pelluntur, et salis motus dicitur a centro communi gravium. 2.º
si hae partes humide exhalant propter minorem n. igniculo-
rum sunt species graves ac est gravitas aeris extra cucur-
bitam tunc hae partes minime humide nascantur in ipso et
aeris et salis motus dicitur circa centrum seu gravium. 3.º qd
hae partes minime humide exhalant in cucurbitam propter
notabilem n. igniculorum qui diuturnum. ab istis minimis par-
tibus humidis acquiritur maiore gravitate specifica quam
est aeris gravitas contenti in cucurbita tunc hae partes
minime propter suam maiorem gravitatem descendunt expel-
lendo sursum aerem contentum in cucurbitae fistula, et salis
motus dicitur ad centrum commune seu gravium.

Idem has trius motus species a Chymicis adinvenuntur
tria instrumentorum genera instrumentis distillationibus. ad pri-
mum genus pertinent omnia illa instrum. distillationis ubi vapor
vel sive exhalationes sursum ascendant usque ad capitulum sive
alembicum in quo simul congregantur aquae aut olea
vel spiritus per fistulas descendunt istis instrum. Chymicis
utitur qd distillant sunt herbe semina, lacrymae, ve-
sicae, et alia similia corpora seu fluida quae solida quo-
rum minime partes humide facile dissolvantur ab istis corpo-
ribus, et partibus. Crafionibus cum istarum connexio est minor
momenti quod est momentum igniculorum qui vibrant ab
igne, vel a maioribus ignibus contentis in fornace.
Idem genus instrumentorum sunt illa, ubi fistulae sunt con-

nex cucurbitis, ^{infectioni} et ignis, ignis, poris ^{aut matre} hinc ex parte superioris cucurbitis, ita ut exhalatione humide partium minimarum idorum corporum, que continentur in cucurbita deorsum expellantur, et simul unite, ^{et dale fibrilla} infra partem descendentem et aquas destillantes componunt, talis destillatio dicitur, quod descendit, et fit, quod ex ligno et alij corpore, ^{et alij corpore} difficultius aquas extrahuntur. aut olea, sive spiritus.

Ad 3um genus instrumentorum destillatorij sunt illa, que inserviunt ad hoc, ut exhalationes ex aromatis aut alij corpore, ^{et alij corpore} odoriferis in cucurbita contentis remaneant natantes in ipsomet aere, propter quod aer radicatus est odoriferus. ^{et alij corpore} ut exhalationes nec ascendant, nec descendant, talis destillatio dicitur, circa centrum, et parallela horizonti.

In quolibet genere istorum instrumentorum continentur plures species, inter se valde diverse, que apud Chymicos sunt quodammodo in usu in destillatione aquarum, oleorum et spirituum, qui extrahuntur. mediante igne ex plantis, mineralibus et aliis aliis corporibus, sive solidis, quod fluidis quorum effectus, et proprietates, licet a Chymicis et Medicis fuisse explicatas, tamen in ratione medica propter quod aquas, olea et spiritus destillati aquirantur tot varias proprietates, et contrarias proprietares apud Chymicos et Medicos inveniuntur. Attamen a nobis tunc hydrostatice, principia, licet in precedenti propositione fuit demonstrata ratio mechanica, in constructione aquarum mineralium ita pariter. idem principia hydrostatica in subsequenti demonstratione assignantur. Ratio mechanica, quod utis, natus et fit in destillatione aquarum.

Quonia per hoc est, ut quotidiana nos docet experientia, quod calor, scilicet igniculi qui vibrantur ab igne vel a quocumque alio corpore ignito contento in fornace destillatoria undique expelluntur. ab aere exteriori et graviori tanto impetu, et momento, quanta est diffinitio, in gravitate aeris et gravitate minoris istorum igniculorum, ut demonstrabitur fuisse in 1^{is} lectionibus. Hydrostatice. Unde igniculi transeunt per cucurbitas poros in quae reperiuntur corpora vegetabilia, aut alia corpora mineralia solida aut fluida composita ex partibus subtilioribus, quod crassioribus, que inter se connexae sunt tali momento, et si quod minor est, quod est momento, aut vis istorum igniculorum, qui vibrati sunt ex corporibus ignitis, potius in fornacibus destillatorijs, tunc etiam ab aere graviori intra cucurbitas expulsi, contra. Idem principia mechanica necesse est propter tale maius momentum igniculorum, potius minimas humidas digerere a crassioribus et unibus igniculis factas minus ponderantes, quod est pondus aeris in cucurbita contento, tunc etiam quod est pondus aeris concentri in alembico sursum expulsi ab utroque aere graviori, utque ad con-

causa alembici superficie in qua propter impedim: istius par-
tis superioris hę exhalationes in possunt amplius ascendere unde
igniculi diuncti ab istis minimis partibus humidis hę partes
humide ob tales diuisiones fiunt magis potuerant et
simul congregate idē leges mechanicas in fistula descen-
dunt componentes aquas destillatas expellendo sursum ac:
venit minus graue qui repugnat in fistula tanto momento
et ut quanta est dista inq. grauitatis aque distillate et ac:
in grauitate: hęc est ratio mechanica qua fit et Natura
utilitur in compositis diuersarum aquarum que exorantur me-
diante igne ex plantis ac et alijs corporibus sũ fluidis quũ
solidis. Hęc methodus distillandi aquas dicitur distillatio y
ascensu ut supra explicabitur fuit. Si uo hę exhalationes com-
ponit ex minimis partibus humidis corporum contentorum
in cucurbita habeant equatę grauitates specificas ac et ac:
in grauitas contenti extra cucurbitam sũ exhalationes habebunt
in igne nec aerē et hęc distillatio dicitur circa centrum sive ho-
rizonti parallela. Denique si exhalationes habeant maiore gra-
uitate specificā quā est aeris grauitas tunc descendant y fistu-
la inferiore ut supra explicabitur fuit, et talis distillatio
dicitur y descensu.

Hic 1.º aduertendum est quod in cucurbita sunt flores
herbę, semina, et alia corpora sive solida, sive fluida, et
distillatio fit y ignem positum in fornace, tunc idē dicitur bal-
neum quod dicitur ab illo, in quo cucurbita posita intra
aliquid uas aqua plenum existit, et talis distillatio dicitur
passiva y aer calidus et frigidus sũ maior, quā resistit sũ con-
nexiis partium uas distillat.
~~Hic debemus aduertere quod qđ res distillanda y indigeant nota:
si calore sũt notabili y igne calidus tunc calor aque sũt
neq. mane debet esse talis qualis a dicto soleari posuit, quando
aque distillanda sũt sũt seruati debent, quā illi
balneum manę, sive balneum manę, et tunc fieri solet in
illis minimis distillationibus aquarum quę indigent longiori
concoctione sive digestionē, qđ uo solo calore et leni-
tius fit distillatio appellatur balneum vtrius. si uo ap-
plicatus ignis in fornace sit notabilis diuersus, tunc dicitur
fornax piger, sive accidit, denique qđ necesse est in
distillatione calor moderatus, et quasi tenues equaliter tunc
applicari debet cinis calidus, sive accensus arena, uel fer-
rum accensum, dummodò ista corpora calida conueniant
eundē caloris gradum.~~

Idē debemus aduertere, qđ ignis qui ponitur in forma:
neq. ex optimo carbone non fumo, neq. habere alias

morbosae qualitates et sit in tanta quantitate ut in faciat aqua
notabiliter ebullire, ita ut sit causa ad ebullitionem illius mater contentae in
cucurbita solus chymici utriusque ignis in notabili quantitate in suis destil-
lationibus, quod necessarium est calor vehementer. Ad hoc ut mater distillanda
partes minimas humidas ita sunt connatas cum alijs partibus crassioribus
ut non possint ab ipsis digregari, nisi ab impetu et momento pro-
ueniente ex notabili numero igniculorum qui simul uniti habeant vel
de minore gravitate specifica, quod est gravitas aeris ad hoc,
ut maior sit diffinitio in ignis numero maioris igniculorum gravitatem
et gravitatem aeris. Contra. Ob hanc causam non lege mechanica
talis maioris igniculorum maiori momento et vi intro-
ducitur in poros mater distillandae, et facilius partes minimas
humidas a partibus crassioribus mater contentae intra cucurbitam
separantur.

Secundo advertendum est, quod quod balnei mater aqua propter
continua exhalatione dissipatur alia calida ponenda est alij. Si
frigida periculum est, quod vasa vitrea frangantur, quoniam aqua
frigida posita in balneo marie magis ponderat quam aer, et aqua
libera, quae exhalat ex materia contenta intra cucurbitam, contra
statum, quod a nobis fuit demonstratum in praefectionibus
mechanicis de aere, venient quod si momentum seu vis diffi-
niti ponderis aquae frigidae contentae intra balneum et aeris, cum
tribus exhalationes, quae continentur intra cucurbitam sit maior quam
resista seu vis connexionis partium componentium vasa vitrea
tunc necessario vasa franguntur. et ob hanc causam tunc me-
chanica etiam advertendum est, quod peracta distillatione vasa vi-
trea in stabulum tolli debeant a fornace sed paulatim ve-
rigeranda sint, eorum aer frigidus qui est extra vasa vitrea
magis ponderat quam aer calidus intra vasa propter supra-
dictam rationem mechanica tunc necessario vasa franguntur, si momen-
tum seu vis diffi niti ponderis sit maior in aere, quam resista
seu vis connexionis partium vasa vitrea.

Quarto debemus advertere, quod quando res distillandae
non indigeant notabili calore, scilicet notabili numero igni-
culorum tunc calor aquae ipsius balnei marie debet esse talis,
qualis a digito tollerari potest, quando aquae distillandae
dubium servari debeant quam illae, quae distillatae sunt in
balneo marie, tunc distillandae erunt cineribus aut are-
nis mediocribus, quod cognoscitur etiam mediante tactu
manuum

mediante tactu manuum cineres, et arene plij quæ medicinis
lidi necesse sunt qd destillanda sint olea vel corpora sicca vel
tenaciora nec debent esse ita notabilis calidi, sed va propter
nimium calorem sit periculum fractionis vasorum ad quod evitandum
necesse est, ut calor sit semper equalis. Distributus, seu moderatus,
debemus in adveniens calore provenientem ex fumo, vel ex calore
in distillatione aquarum introducere itaqz malis de morborum qua
libet provenientem a fini pervenire ad calicem violentis et
judicium si y os hq aqua. tunc calore destillat sine.
5. adveniens est aquarum distillatione y radios solares, sine
directos, sine reflexos, aut refractos mediante speculo ustorio
esse efficaciores, quæ sunt ihs, quæ mediante igne extrahunt.
hæc enim habent aliqualem mordacitatem ut afferunt a clari.
Postea in suo tractatu de destilli lib: 1. c: 16 in quo habet.
vidimus namq. ex lignis aquam simplicem extractam adven:
tibus aliquas qualitates, et mor: qd in essentia ex sole ut in oculorum
medicaminibus experti sumus, utemus quoq. in odoribus, quæ
quædam maxime adustione formidant, tam tenuis sunt esse
bis.

6. Notare debemus in fundo cucurbitæ, in qua continetur
materia ex qua facta fuit destillatio, quasi semper remanens
istius corporis cineres, et talis operatio a chymicis dicitur calci:
natio mediante qta ex plantis, vñ etiam ex animalibus. vñ:
vest habent, sicut etiam mediante igne lapides metalla et quæ
libet corpus durum calcinatum reduit in calcem et cinerem quæ
vñ color est albus et ratio mechanica huius coloris a substa
quent; quoniam cuiusvis corporis minimæ partes resolvuntur
igne in actu calcinationis, motu fuerunt undiqz, conz y tales
motus circulares quilibet minima pars calcinata fit rotunda
et acquirit minimam fig: sphericam, inde est hæc minima spha:
vñ simul cinerem componendo, et calcem, id est id, qd a nobis
fuit demonstratum in reflectionibus optiis reflectere radios
luminosos y os partes, et conz. Color albus producat; a pluri:
6. Auctoribus afferit hæc minima partes etiam calcinatas con:
tinerent vñ organica de plastica istius plantæ, quæ reduta
fuit in cinerem dā clari: enim quævisanno essent. id videt:
de hyberno tempore id congelas bitumino factis ex viticulis
cineribus viticulis bene delineatis, sicut etiam a Polono ve
teris. Id expertis esse: experientia etiam cineres ex cancri
calcinatis, vel in aqua stagnantem proicetas alios cancos
roducat.

7. et ultimo advertendum est tempus destillationis et collectionis
plantarum, florum et cuiuscunque corporis vegetabilis esse quan-
do herbe, flores et alia corpora vegetabilia sunt in sua maturitate
quod ubi herbe, flores, semina, radices et alia vegetabilia sunt
arida tunc indigent digestionibus et sunt macerata sunt intra vi-
num, vel alium liquorem tempore trium dierum quod sunt minus arida
si vero non notabiliter arida tunc maceranda sunt septem diebus
tenuiore semina et aromata indigent maturacione tempore
dierum vel amplius si necesse est, radices vero per mensem, aut brevius
si fuerint recentes.

Ratio mechanica iterum diversitatis temporis in digesti-
one seu maturacione corporum vegetabilium, quando sunt talia
corpora destillanda est subsequens.

Quoniam plantae et herbes, semina, aromata et alia
corpora vegetabilia quae sunt magis arida eo magis eorum
minime partes sunt humidae et magis connexae et colligatae,
tunc etiam eorum pori sunt minorum diametri. Contra ut ligniculi
qui in vino reperimus appressi vel alio simili liquore ad-
iunguntur ut possint suo maiori momento et vi introduci intra
istos poros habentes minores diametros et disgregare seu
dilatare partes minimas supradictorum corporum aridorum,
necesse est maius tempus, quam quando supradicta corpora
vegetabilia sunt recentiora et minus arida quorum mini-
me partes sunt minus connexae, magis humidae, et eorum pori
maiorum diametri.

Propositio XIX De qualitatibus, et viribus
aquarum quae extractae sunt ex variis herbis,
floribus, seminibus mediante destillatione,
et sunt in usus contra varios
morbos deinde continuata ex:
perientia a medicis
factam.

Ubi adhuc in praecedenti propositione explicata sunt non
solum illa quae necessaria sunt ad optimam aquarum destilla-
tionem, verum etiam ostensum fuerunt rationes mechanicae et hydro-
staticae, propter quas mediante artificiali oritur. Hoc et si
verae aquae destillatae habent, hoc ad varias proprietates quod
sunt diversae herbes, radices, semina, et alia innumerabilia cor-
pora vegetabilia hunc locum. De iterum aquarum usu ad
conservandum alia medicandum corpus humanum deinde a medi-
cis factas observationes et

Aquae destillatae ex herbis, floribus, radicibus in balneo
mariae vel vapore aquae calidae vel in cineribus vel alio me-
derato calore domantur a medicis, aliae enim calefacientes
sunt, aliae frigificantes. Aquae destillatae calefacientes, seu con-

Contra uero qd per minime corporum uegetabilium sint connexa
igniculorum n. notabiliz. minoru. tunc h. plantz dicunt. frigide
dunt. qd itaru plantaru partes minime mediantes igni exteriori
dissoluit. et ab aere gradione suu expulsi. usq. ad capitellu suu
perficiu concava alentia. in qua simul unite factz grauior
res propter disunionem igniculorum aqua distillata componunt
huius minime partes cum includant ad igniculoru ualde mi
noru. ob qua causa euident est has aquas distillatas refriger
ari. ut sunt aque distillate lactuce. papauis. uiolaru. acetose
unde sine uice mechanica comuni. medici istas uicem. con
tra morbos partiu corporis humani. qd h. ut ipsi dicunt abun
dant bile.

Hic debemus aduertere. in solidis aquas distillatas habere supra
dictas proprietates. uero istas aquas transcurrentes supra plantas
aquiducum n. et proprietates istius plantz. ille enim aqua que
continuo fluit per capillum uenerem. et pullegiu. et similes
plantas. uinas mouent. ille uero que continuo transcurrent per
peruic. malabathrum. uiscera corroborant. et iunclum et alias
similes plantas caput grauant. somnu conciliant aliud adstrin
gunt sicut ille que continuo fluit per plantam uel nymphes
et maxima refrigerant sanguine et similes. de oibz alijs
aqueis continuo transcurrentibz. per uarias plantas. notabili tempo
re. quo mai tempore et modo supra istas fluit eo maior est
n. minimaru partiu istius plante contentis in aqua flu
ente. conz. efficacius bali. aqua ad conseruanda. aut resti
tuenda de perditis sanitatibz.

Proposio XX Breuius. resoluens. dependens.

Ex primis mechanis. et hydrostaticis plura que
ad pertinentia ad corpora sunt fluida.
sunt solida que ex aqua componunt.

In precedentibz. propositionibz. fusiue explicata sunt ista mechanis.
et hydrostatice principia aquarum phenomena pertinentia ad
uarios motus. maius ad thermas. et balneorid aqueas habentes ui
rabiles proprietates. tunc etia explicata sunt uice diuersarum
aquarum que reperiuntur. in aquis distillatis. et in oibz istis proposi
t. fusiue explicatis e. usui istaru aquarum ad conseruanda
et restituenda corporis humani salute.

Nunc uero in hac ultima propo. eadem methodo mechan
ca. resoluunt. reliqua aquarum phenomena. que a medicis et
philosophis obseruant. et supsequenda quippiam. et facilius. et
breuius eoru rationes et solutiones ibidem.

Quoniam. 1. ^{huius aqua} huius e. solida nunc fluida quando fit glaciem
quoniam aqua qd est fluida de seipso demonstratum fuit eiu.
partes minime sunt in continuo motu. causa igniculoru que in
trans. tas a sole. que ab igne subteruaneis in ipsa met aqua. et cu

5
cuius minime partes quibus minus specificae ponderant quam
sunt minime partes aquae, necesse sequitur. 2° huiusmodi vortatiles leges
propter tales connexiones et commixtiones igniculorum, hanc enim
magis partes aquae continuo motu. hae autem facile cognoscuntur
sunt. observando aqua contenta in istis fistulis vitreis commu-
nibus dictis thermometris, in quibus propter intrusiones aut ex-
clusiones igniculorum observatur, aqua continuo ascendere vel
descendere.

Contra vero evenit si maior pars igniculorum qui sunt
causa motus extra aqua expellatur, et intrusiones innume-
rabiles minimarum partium aeris habentium maiorem gravitatem
specificam quam est gravitas minimarum partium ignis, tunc ne-
cesse est, minimas partes aquae non amplius fluere sed he-
re. innumeras huiusmodi minimas partes aeris inter se est com-
ponunt corpus solidum habens maiorem extensionem quam an-
tea, et glacies dicitur compositum ex aqua et aere habens mi-
nore gravitate specificam quam a gravitate specifica aquae un-
da. 2° huiusmodi hydrostatica, necesse est glacies supernatare.

3° Cur aqua magis aere gellet et alia agitata spumescat
et albedinis colore induat, minus ponderat et minus est flu-
ida. quoniam aqua motu vel ab aliquo vento vel ab igne
vel a quacunque alia causa tunc intra poros ipsius aquae in-
greditur innumeras minime partes aeris tunc impetibus
momento quam est momentum et vis, quae partes minime a-
que sunt unite et cohaerent. 4° ob tales maiores impetibus
partes minime aquae diuisuntur et commixtae cum minimis
partibus aeris. 5° huiusmodi mechanica componunt corpus pu-
mum aquae minoris gravitatis et aliquo modo solidum
constans ex pluribus minimis sphaerulis superficiem quae un-
di reflectunt lumen, et cons. nobis apparent habere colo-
rem alium.

3° Cur aqua in olla, cum incipiat ebullire occupet maius
spatium et sursum ascendat et audiat strepitum ipsarum aquae par-
tium. quoniam partes minime ignis ingredientis ob poros et tran-
sientes et subit aquae et commixtae cum partibus minimis
ipsius aquae necesse occupant maius spatium et reddunt aquam
salidam cuius minime partes magis calefactae, cum sint minus
ponderantes, sursum expelluntur. ab alijs minimis partibus minus
calefactis habentibus maiorem gravitatem, ex illis vero partibus mi-
nimis aquae magis calefactae, quod sursum ascendunt, si habeant minorem
gravitatem specificam quam est gravitas specifica aeris, ut sunt illae quae
communis appellantur exhalationes, quarum aliquae non videntur propter ve-
locitatem motus quo ab aere sursum expelluntur. hae enim non
deponunt suarum imagines in retina, quod non solum motus non est ita
velocior, sunt etiam leges opticae tales exhalationes deponunt in re-
tina suarum imagines, et cons. causant visionem, ut est fulgur aere.

La. 4.º quanta sit quantitas aquarum que ex pluvias decidunt
aliquo determinato tempore in aliquo loco, civitate aut pro-
vincia cuius superficies horizontalis nota sit in aliqua deter-
minata mensura. solutio huius quesiti dependet ex aliqua ob-
servatione prius facta, si enim observas. u. q. qd tempore p.
horarum decidat in aliquo vase habente aperturam unius pedis
quadrati aqua pluvialis duorum pedum cubitorum; tunc facit
hac observatione facile mediante regula tria inveniri quanti-
tas aquae pluvialis, quae eodem tempore. 2.º decidit in superfi-
cie horizontali cuius aut pluvius miliariorum; huius regulae
tria. 1.º 3.º est quantitas superficialis horizontalis aperturam
vasis; 2.º quae est aquae pluvialis quantitas, quae recipitur in
vase tempore pluviae. 2.º 3.º quae est quantitas horizonta-
lis superficies loci civitatis, aut provinciae in qua eodem tempo-
re pluit; quatuor tamen resultans ex tali regula tria erit
quantitas aquae pluvialis quae eodem tempore. 2.º decidit super
data superficie horizontali.

Quaestio 5.º Cur guttae decidentis pluviae aliquando sint mai-
ores, aliquando sive maiores. Ratio mechanica est sube-
iens, quoniam cum aer nunc est maior, nunc minor, gravita-
tis, tempora quibus cum sit commixtus, mai. n. igniculorum quae
tempore hyberno ob hanc causam aer minus ponderat quibus tem-
poribus quibus hyberno. unde ob tales diversitates gravitatis necesse est
qd guttae aquarum, nunc mai. nunc minoris velocitatis decident
quando enim aer est magis gravior tunc diffusi in graviora aeris
aeris et aquae est minor, contra idem leges hydrostaticas quibus
minoris velocitatis moventur, et ob hanc motus tarditatem pluviae
guttae in una unius. et sunt mai. motus, qd contrarium est
aut, qd aer est calidus, sive minus ponderans.

Quaestio 6.º Cur guttae aquarum sint sensibiles sphaericae qd
in pluvias decidunt, ratio est subsequens, quoniam quan-
do guttae et aere decidunt, undiq. valent expellere aere,
contra ventum impediunt. et contactus quocumque aeris causat mo-
tus circulares et tota quae superficies. unde ex tali motu
est origo qd sphaerica et tota superficies quae.

7.º Cur ut communis dicitur qd aquae guttae cauat lapides in
his rebus cadendo; ad illigantiam huius quesiti necesse est asserere
ut quamlibet autam suo pondere et motu accelerato ita seve-
ritate habent vim infinitam lapidis, aliquam minimam quanti-
tatem excavare, et auferre aliquam quantitatem insensibilem ex
quo origo qd talis excavatio in prima percussione sit insensibilis
eodem modo in 2.º 3.º percussione. Transactis tamen notabile tempore
vel hae excavatio sit sensibiles; hoc idem evenit in qualibet alia fere.

- Cuspione facta à quocumque minimo pondere contra quodlibet corpus maxime duru.

Quæritur 8. Cur aqua maxime, fervens includens innumerabiles igniculos corpora usque: liquida durat: ratio est quoniam igniculi licet sint innumerabiles in aqua maxime calida sunt, non perivi: et cum minimis partibus aque, contra magis ponderant, unde diffusa que intercedit inter vim connexionis partium minimarum dicitur: Liquida est impetu minimarum partium aque ferventis minor est, quæ diffusa momentorum singulis minimas partes ignis et connexiones minimarum partium ignis contra minoris sunt et momento aquæ minimas partes aque maxime ferventis quæ minimas partes ignis; hæc est causa mechanica propter quæ minimas partes aque maxime ferventis licet sint unitæ innumerabilibus igniculis, tamen liquida et alia corpora durant.

Quæritur 9. Cur aqua frigida à vase proficiens acutius quæ calida refrigerat faciat: quoniam aqua frigida, cum sit pondusior, quæ calida maior est diffusa inter pondus aquæ frigide et aeris, quæ diffusa inter pondus aquæ calide et aeris, contra eundem densum est motus et aerem aquæ calide esse tardiores quæ est motus aquæ frigide, et eundem aerem, quo lenius motus est maior, et aeris est refrigerat maior.

Quæritur 10. Cur aquæ destillate non putrescant. quoniam cum aquæ destillate contineant partes subtiliores et contra minimas ponderantes illius corporis ex quo extractæ sunt contra subtiliores ad motum quo citius minime partes aque, minus moventur, eo facilius corrumpuntur, inde vestigia destillate habentes partes subtilis et tanquam igniculi esse in continuo motu et contra difficile putrescunt experientia constat, quod aqua destillata si per annum destillata sit, tunc conservatur, et per plures annos in aliquibus observant aqua destillata sapienter nunquam putrescere deest tunc partes sunt maxime minime, et contra habent maximam motum.

Quæritur 11. Cur aqua calida si mota sit magis calefaciat. ratio est cum aqua calefacta sit composita ex minimis aqueis quibus igniculi ad motum, et minime partes aque vivunt maius momentorum et impetu et contra maiori facilitate, et impetu introducuntur in corporis humani poros.

Quæritur 12. Cur corpora alia facilius natant in aqua salina quæ in aqua que non sit salina, quoniam corpora canina natant in aqua magis magis substantia, quæ in aqua dulci. fuit enim demonstratum in prescriptis quibusdam probatibus corpora natantia minus gravitativa in aqua graviore, quæ in aqua habent minus gravitativa. unde cuius densum est, cum aqua salina habeat maiores gravitates specificas,

quod aqua dulcis corpora animata magis sustentari a aqua
maris et minus a aqua dulci. Quæritur. 13. Cur aquæ putres
tempore æstivo observentur frigidiore. tempore vero hyemali
calidiore. quoniam æstivior tempore cum aer sit plenus ignis
a sole vibrat aqua putrescit licet sit eodem modo frigida
ac tempore hyemali putrescit magis frigida ob aerem calidiorem
venit. totum hoc evidenter deducitur. Experimentum. thermometri, a plu-
ribus observatum fuit thermometri tempore hyemali vinum
quod putrescit immersum quædam calida observatur spiritum
mini thermometri ascendere usque ad decimum gradum. Et tempore
veris æstivo in eodem putrescit aqua, quod ad sensum erat sum-
ma frigida ascendere ad gradum 15.

Quæritur. 14. Cur aqua posita in aliquo vitreo vase
la in principio congelatur aqua descendat, et postea ipso
congelatur notabiliter crescat, et vas frangatur. Ratio huius
phenomeni est. quoniam in principio congelatur aqua sit frigida
tunc igniculi appropinquat in aqua qui sunt causa motus ipsius exten-
sionis et pellunt. contra. aqua occupat minus spatium quam antea. po-
stea tractu temporis dicitur congelatur. et intrusione minimarum par-
tium aeris in notabili numero occupantibus non solum spatium veliculis ad
igniculis expulsi, verum etiam magis ob supradictam maiorem quanti-
tatem minimarum partium aeris, ita ut quantitas corporis glaciei in
actu congelatur occupat maius spatium quam antea tanta vi, et mo-
mento quantum est necessarium ut experientia constat ad hoc ut
vas, in quo congelatur aqua frangatur.

Quæritur. 15. Cur aqua facilius congelatur quam vinum. quoniam
in vino continentur plures igniculi quam in aqua et ob hanc
multitudinem igniculorum qui continentur in vino de vi in aqua
hæc in abstrahitur etiam in notabili quantitate assumpta.

Quæritur. 16. Cur aqua facilius attrahitur a corporibus siccis,
quoniam sicca corpora habent poros vacuos humores plenos
aerem et sunt porosiora. contra. aer inclusus minus pondetur
quam aqua facilius a pondere graviori aquæ expellitur.

Quæritur. 17. Cur cadaver in aqua fundo post aliquot dies de-
mergat. quoniam cadaver post aliquot dies intumesceat oc-
cupans maius spatium, seu molem quam antea, ita ut cadaver
pondus contentum in maiori extensione quam antea minus est quam
pondus aquæ in mole equali mole cadaveris occupantis maius
spatium quam antea, contra. in lege hydrostatica turris expellitur
ab aqua graviori tanta vi quantum est differentia pondera aquæ
et cadaveris.

Quæritur. 18. Cur aurum licet sit maximè gravior quam aqua,
si extendatur in planum habens minimam altitudinem posita in
aqua natat. quoniam aurum aut aliud corpus maximè exten-
ditur in planum habens minimam altitudinem in maiora super-

ficie includit innumerabiles poros aere plenos. Conz. tale cor-
pus extensum ex auro et aere compositum minus ponderat quam
aqua unde necesse est ab aqua sustentari quod si in inverso:
id est aqua gravior in istis poris aer minus gravis ex se illis hinc
aureis factis graviori demergetur.

Quæstio 19. Cur terra et alia corpora humectata mer-
guntur siccatio natant, quoniam pori siccorum corporum sunt
pleni aere sunt minus ponderantes quam aqua. Quod vero cor-
pora sunt humectata tunc sunt aqua plena et conz. magis
ponderant, quam aqua et ob hanc causam merguntur.

Quæstio 20. Cur in aqua corpora immersa facilius moventur
quam in aere quoniam corpora posita in aliquo fluido minus pon-
derant quantum est pondus illius fluidi mole equali in quo
posita sunt, at cum pondus aeris minus est quam pondus aque circuli
moli, inde est corpora magis in aere ponderare quam in aqua,
cum pondus detractum in aere sit minus, et in aqua maius. Conz.
facilius moventur corpora in aqua posita quam in aere.

Eadem supradicta methodo mechanica aut hydrostatica sol-
uitur quodlibet aliud questum, quod fieri possit circa aquarum innu-
merabilia phenomena. Cur uig. quidam fontes quorum aqua sunt
frigida, nullam continuo obliuiscuntur. Cur cibus aqua pluvialis
corrumperet, quam illa fontium? Cur aqua calefacta transacto
aliquo tempore se semetipsa refrigerat? Cur corpora bituminosa
in aqua calida liquebant in frigida non? Cur aqua gelida
fiat penitus dura non ita oleum? Cur aqua pluvialis utilior
sit hortis, quam fontane? Cur si ponas in aqua aliquod ferrum
candens, statim audias magni strepitum, et aqua spumat ebul-
livit? Cur aqua fluentes salubiores sint aquis stagnantibus? et
innumerabilia quæstiones circa aquas, quæ oia facile ad
quocumque ex meo auditonibus solui possunt additis prin-
cipiis mechanice, quæ hydrostaticæ.

Pro hac ultima nostrorum prælectionum de aquis indicare
debemus, quod anno transacto hæc prælectiones inceptæ fuerunt,
et intermissæ causa solennis vacationis. postea in principio
proximi anni continuatæ; tandem deo permittente integræ
fuerunt expositæ ad hoc ut possint inferuire ut a nobis in
principio ostensum fuit.

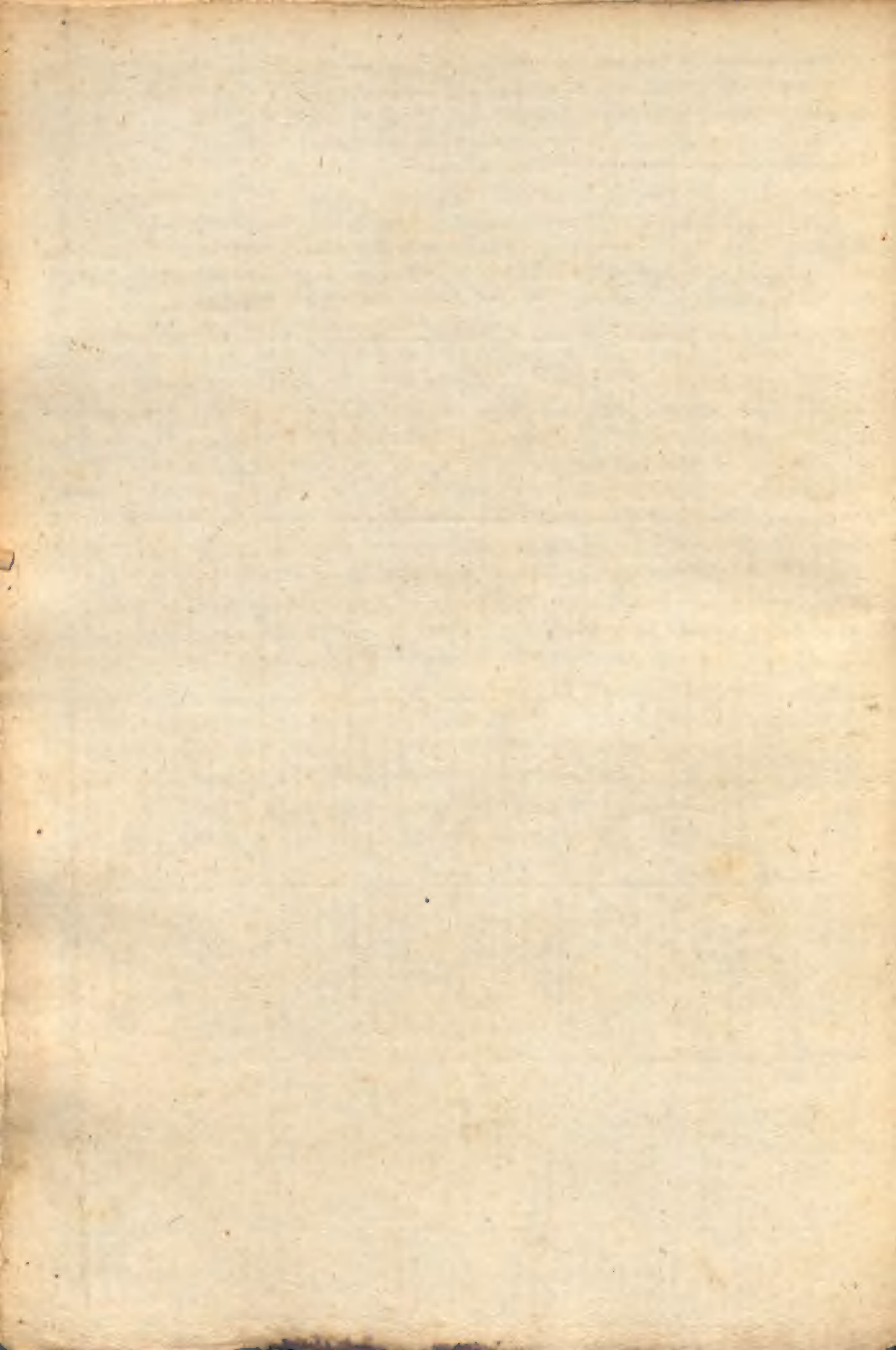

The first part of the manuscript is a list of names, some of which are written in a different script than the rest. The names are arranged in a column, and some are underlined. The second part of the manuscript is a list of names, some of which are written in a different script than the rest. The names are arranged in a column, and some are underlined. The third part of the manuscript is a list of names, some of which are written in a different script than the rest. The names are arranged in a column, and some are underlined.

De aëris siue Atmosphere proprietatibus
geometricè demonstratis ad usum
Philosophiæ, et Medicinæ
Prælectiones.

Fluidorum proprietates in ultimis prælectionibus
universalis fuerunt demonstratæ, in istis uo munus nostrum
an: 22. Deo dante, ostendimus specialis aëris phenomena
que licet ab omnibus quotidie obseruata sint, tamen eo
vix causæ solæ à Mathematicis distinctæ et clare percipi
possunt. Unde non abs re censui de aëris proprietati-
bus 2. Leges æquilibij demonstratis meij conditionibus in:
gularibus tractatibus tradere in quo aliquæ assertiones eui-
dentiæ et immediatè deducuntur ab ipsius experimentis, reli-
que uero suppositis obseruationibus. methodo geometrico demon-
strantur.

In ipsius prælectionibus 1. exponam mathematicorum more
definitiones necessarias ad aëris et Atmosphere scientiam. 2.
instrum: ac machinæ istius ultimi seculi 1. adinuentæ à
Sanctorio, Torricellio, Boyle, quibus non solus quotidie de
terminantur gradus caloris, aut frigoris, humiditatis, siccit-
atis, grauitatis, et reliquarum proprietatum aëris siue Atmos-
phæ, uerum etiam indagatæ sunt ob innumerabilia experim: a
claus: Mathematicis adinuenta plures notiones rerum natu-
ræ necessæ ad humanarum scientiarum usum, que penitus antiquis
Philosophis et Medicis fuerunt incognitæ.

In 2. huius tractatus parte ostendimus uiales totius at-
mosphere proprietates circa figuram, motum, pondus, quantita-
tem et altitudinem, tum etiam ipsius Atmosphere raritatem, den-
sitatem, opacitatem, elasticitatem, humiditatem et siccitatem.

In ultimo explicabimus operationes mechanicas Atmosphæ:
vel siue aëris in nutritione alium, in uexatione plantarum
in transpiratione duri corporum, et solidorum quæ fluidorum. quæ vo-
ne sensibiles oēs istæ transpirationes, siue euaporationes, uisum
ab aëre tolluntur, quæ uero mediante aëris operatione ori-
untur: odores, nubes, uentus. Denique quæ ratione dæmonis expel-
luntur: ab ipsomet aëre pluuie, rores, grandines, et Nixes.

Definitiones Caput I

1. Corpus solidum dicitur illud, cuius una pars sensibilibus
ita, tota extensio eius sensibilibus moueri debet, licet 2.

observationes à mathematicis factas notum sit metalla et
cetera corpora solidiora frigori exposita non nihil contra:
hi: et contra ito y aliquod minimus spatium extendi si
loco nimis calido ponerentur. unde suppositis istis observationib.
omnia solida corpora causa frigoris aut caloris erunt incon:
tinua mutatione maiori aut minori, seu extensionis.

2.^a Corpus fluidum est illud cuius minime partes
non coherent, ita ut una semibilib. mota, non semibilib.
totum spatium fluidi moveri debeat licet verum sit 2.^a
observationes, et experim: cuiuscumq. fluidi minimas
partes esse in continuo motu

3.^a Aer nostralis, siue atmosphaera est corpus fluidum
intermixtum non solum varijs minimis igniculis vibratis à
sole, luna et ceteris stellis, sed etiam exhalatib. ab igne terre:
stri, verum etiam exhalationib., quae ex terra, aqua, et alijs
alijs corporibus terrestribus, siue animatis, siue non continui:
o in aere ascendunt. Hoc subtilis fluidum, quod aer vocatur,
summè actum est ab ethnici anima mundi, et hominum
appellatur est. De vita actum est si à corporib. animatis. Al:
li: aer, si aer infectus est, vires vni corpori debilitant,
vbi uero aer purior est, ibi longius vivit, et minores mor:
bi sunt: Hippoc: = si quis de vita et morte iudicium
dare vult, necesse est prius aeris proprietates istius regio:
nis cognoscere = hoc idem affirmavit Galenus lib. 9 de med:
thodo = siue aeris ambientis cognitione, nec morbum ulu sol:
li posse, nec sanitatem conferre =

4.^a Magma siue massa aeris est aggregatum minimarum
partium aeris exclusis omnibus alijs minimis corporibus inter:
mixtis, et resperis intra poros ipsius aeris. experientia
constat, quod ex isto aere reperto in alembico vitro mel:
ante destillatione extrahit. notabilis quantitas aquae
5.^a Spatium siue volumen aeris illigis aggregatum
duo partium mate aeris simul cum minimis corpusculis re:
spersis intra poros ipsius aeris.

6.^a Exhalationes sunt innumerae minimae partes
corporum terrestrium tam solidorum quam fluidorum mixtis
igniculis vibratis à sole non solum, et reliquorum siderum,
verum etiam ab igne terrestri, propterea mixtionem si aquis:
vant minores gravitatis specificas, quae est gravitas ae:
ris nostralis, tunc ab aere gravioris sursum expelluntur,
maiori aut minori celeritate, 2.^a maiore aut minore
vni igniculorum, propter quos haec exhalationes erunt in mai:
or, aut minor diffa. pondere cum aere, et 2.^a hanc dif:

ferentia ponderis sursum ascendant mai acut minores
Levitate usque dum repentim aer sine atmospha auctus
ponderis ac est pondus exhalationis tunc h_{ec} remanent in
equilibrio cu ipso aere.

Insuper advertendum est cu continuo istij exhalationib.
compositis ex igniculis et minimis particulis terrestri-
bus continuis adduntur, aut disgregantur igniculis. inde est
tales exhalationes in continuo motu ipso ipso met aere.
quando enim ob defectus igniculorum graviores sunt,
quas aer tunc descendunt, illas ob maiora n^{um} igniculor-
um accedant minus ponderosiores quas aer, tunc ascen-
dunt.

Supposita hac diff^a definitione etiam colligitur exha-
lationes dispeminatas in aere non esse partes aeris sicut
aer contentus intra alicuius corporis poros, non diu^{er} per-
tinere ad mat^{er}iam sine massa istius corporis. inde est q^{uo}d
dicimus, mat^{er}iam aeris tunc n^{on} includunt in ipsa massa
exhalationes sine alia corpusculis dispeminata in ipso
met aere q^{uo}d n^{on} diu^{er} spatium aeris, tunc illi^{us} vobis
volumen. Illud aeris compositus n^{on} solum ex mat^{er}ia si-
ne massa aeris, verum etiam ex minimis corpusculis,
sive exhalationibus dispeminatis p^{er} totum spatium aeris
vulgaris. dispeminatum atmosphaera.

5. Raritas aeris est ratio quantitas resultans ex divisione
extensionis, sive voluminis ipsius aeris ad quantitatem mat^{er}ie si-
ne mat^{er}ie ipsius, quod id est est, raritate aeris consistere in ratione
luminis aeris ad mat^{er}iam ipsius. unde si tota extensio unius aeris
ad mat^{er}iam ipsius sit 12, et o^mes partes simul sumptae i-
p^{er}ius aeris sint 5 tunc raritas huius aeris & erit 3 resultans
ex divisione spatij 12 p^{er} mat^{er}iam sine massa 5 ipsius aeris & ea-
dem methodo inveniunda erit raritas cuiuscumq^{ue} alicuius ad-
ij 2 cuius spatium sive volumen sit 12, et o^mes minimae par-
tes mat^{er}ie sive massae sint sex 6. si enim 12 dividat p^{er} 6, sum-
us 2, quotiens 2 resultans ex tali divisione denotabit volu-
men raritatis aeris 2, et conz. verum erit ex supradicta definitio-
ne proportionis inq^{ue} raritate aeris & ad raritatem aeris 2 esse
ut 3 ad 2, scilicet in resquialtera proportionem eodem
modo inveniuntur proportio raritatis inq^{ue} duas alias quantitates
duorum fluidorum aut solidorum cognitij in numeris, ad volu-
minibus, quia massis uniuscuiusq^{ue} corporis.

6. densitas aeris e ratio, q^{uae} resultat ex comparatione

matr. vel matr. aeris ad spatium vel volumen ipsius. quod idem
est densitatem aeris, siue atmosphaera resultare ex divisione
matr. siue matr. aeris p. spatium vel volumen eiusdem unde
si aeris x partes matr. siue matr. simul sumptae sint 20 et oia
corpusecula, siue exhalationes simul sumptae in eodem aere x dis-
persae sint eorumdem spatium 4, tunc totum spatium siue volumen
aerem erit 24 densitas vero aeris 20 p. tunc 24, cuius quoti-
ens specificas. p. tunc tractus reducitur ad minimos terminos $\frac{5}{3}$ simili-
li constructione inuenitur. densitas aeris 7, cuius quantitas matr.
sit 12, et quantitas exhalationis, quae continentur in aere 3 sint
partes 6, tunc totum spatium siue volumen aerem erit 18 un-
de si divideres 12 p. 18, quotiens reducitur ad minimos
terminos erit $\frac{2}{3}$, talis nam fractus denotabit densitatem aeris
7; tunc vero erit talis supradicta definitione densitatem
aeris x ad densitatem aeris 7 esse in proportionem ut $\frac{5}{3}$ ad
 $\frac{2}{3}$, vel ut 5 ad 4, quod idem est in sexquiquarta propor-
tione eadem operatione divisionis matr. p. spatium aeris non so-
lum inuenitur densitas aeris in numeris, sed etiam inuenitur
densitas cuiuscumque corporis solidi, vel fluidi cognoscitur
istius corporis massa, et spatium.

9. Aeris gravitas est minus illa, quae uerum centrum ter-
rae aer fertur; praesumpta uero aeris, quae in aliis corporibus sibi
subiectis in gravitatione uerum exercet, cuius gravitatio aeris si-
ue praesumpta

10. Aer homogeneus, siue uniformis, grauius est quando
eius densitas p. totum spatium siue volumen eiusdem est uni-
formis; ita ut partium equalium aeris pondera sint equalia
vel si quantitates partium voluminum aeris sint in eadem pro-
portionem, ac sunt pondera soluta ipsarum partium aeris.

11. Aer ethereogeneus difformis, grauius est quando aeris
densitas p. totum eius spatium est difformis, siue quo exten-
siones equalis aeris non habent pondera absolute equalia
aut quantitates partium aeris non sunt in eadem proportionem
ponderum ipsarum partium matr. siue matr. aeris ut sunt
partes uerum atmosphaerae, quae enim sunt remotiores
a centro terrae, eo minus ponderant, quam illae, quae sunt pro-
piorae.

12. Motus intestinarius aeris, siue atmosphaerae, origo ex mo-
tu minimam particulam terrestriam, quae continetur in ae-
re uersum tollitur, aut deorsum decidunt p. mixtionem aut
divisionem igniculorum caelestium a sole, et ceteris stellis, aut ab

igne: terrestri vibrati ut definit: 6 fusi: et explicandi.
13. Vis elastica, sine elasticitas aeris est momentum quod aer con-
tinet conari. Unde: se expandere et maius spatium occupare nullo
corpore resistente et impediendo ex pluribus experim: a Clavi:
Mathematicis factis constat, minimas particulas aeris aut atmo-
sphaerae esse tamquam moleculas, vel minimas spiras, quae sponte
a se invicem recedere conantur, quod in minori spacio contringun-
tur: unde visus ibi, quo minime moleculae, vel spirae, aereae a se
invicem discedere conantur, vis elastica dicitur, quae maior aut minor
est, quo maior, aut minor est aeris densitas, quae libet animi mi-
nima pars aeris recedere conari. ad illa fig: quae mediantes den-
sitate acquisiuit. Unde si supponamus partes minime aereae con-
pressionis causa acquisivisse maiorem curvaturam minoris circuli hinc
momentum elasticitatis aeris vel atmosphaerae consistit in hoc quod
centrum gravitatis cuiuscunque minimi arcus aerei, quod in-
terdum pressione per minime aeris acquisiverunt maiorem cur-
vaturam, conari. facti sunt arcus minores circuli est in maiori
distantia, quae antea cessante non pressione, aliorum corporum tunc
centrum gravitatis restituit. ad locum pristinum eodem tempo-
re quo dextrema istius minimi arcus aeris debeant pervenire:
vere maius spatium quod pervenit centrum gravitatis ipsius
minime partem aeris. Conari. Idem Leges mechanicas momentum
extremum istius minimi arcus aerei maius est quam mo-
mentum centri gravitatis eiusdem minimi arcus, in quo mo-
mento consistit tota gravitas istius minimi arcus aerei:
dista igitur istorum momentorum est minimorum aeris compressio.
Hinc densitas determinat vim elasticam aeris compressi. Lo-
ta haec doctrina fusi: demonstrabitur. de vi elastica aeris in
prefectione.

Caput II Instrumentorum et machi- narum constructiones, tum etiam expe- rim: in eis observata, quibus secundum Leges equilibrium proprietates aeris, et atmosphaerae demonstrantur.

Quod oes evidens est, a sektionibus physicis, tum me-
dicis incertis esse, eo quod in rebus naturis. quae medicis
vnum quantitates, et qualitates non exacte et determi-
nate cognoscuntur, ob hanc incertitudinem medicina sic co-
munevalis, nec non quantitas determinata morbi quod
remedy a medicis cognita est, ut ex Galeno lib: 9. de metho-
do cap: 14 asseritur. = Morbus est certa mensura quant-
itatis recessus a naturali statu, quae qualitas coniectura tan-

ut haberi potest = et cap: 15 ex eodem Galeno, ut ut uerum axi-
omas. videntur in totis oportet noscere morbi species, ut di-
a eius quantitate =

Ad evitandam hanc incertitudinem tam in physica quam in me-
dici a mathematicis, et inuito, quod seculo transacto adinventa
sunt plurima instrum: quib: singulis diebus et in singulis regio-
nibus exacte cognoscantur: ut: augmenti caloris et frigoris non
solum cuiuscumque fluidi sed etiam cuiuscumque: vel, idem animalis
sive non, et quantum calor febrilis recedit a gradu caloris in
statu sanitatis.

Primum igitur Inuentor fuit Clariss: Italus Sanctonius qui exco-
gitavit in commentariis Medicis lib: 1. in pa. ch: quest: 6.
quatuor instrum: quibus rationes et quantitates determinati
gradus caloris siccitatis, humiditatis acis, et gradus caloris in
statu sanitatis, quas in statu morbi etiam quantitas
augmenti, aut decrem: motus febrilis indagant.

Primum instrum: dicitur. Pulsilogium quo y certitudinem
mathematicam, et y y consecuta. Medicis possumus ultimus
gradus recessus pulsus quo ad frequentiam et varietatem in
tempora morbi et sanitatis. huius instrum: usum, et
utilitatem describit in eodem loco ab eodem Clariss: Auctore.

Constat enim ex uno funi:
culo / Fig: 1. a / lineae vel serico A B
in extremo A appensus sit globus
plumbus = dicitur. ut sumus sunt
verba Auctoris / frequentiam vel va-
rietatem pulsus dimensio dicitur in:
pulsibus pulsi et laxando vel contrahendo
funiculus ut: eoquo motus
pulsus omnino conveniat cum frequen-
tia. vel varietate pulsus igitur ar-
bitrio, quo adinvenitur illico et regi-
one observamus gra: exp: q. 700
et a linea alba ipsius pulsi ubi est
quo gradu memorie mandato ite:
ut eadem aut sequenti die eodem
instrum: experimur an pulsus
arterie datus sit aliquantulum
frequenter vel tardior.

Idem instrum: ab eodem inven-
tum est usuale Thermoscopia
aut Thermoscopia, quo quodidie
singulis momentis exacte cognoscitur: augum: aut decrem: =

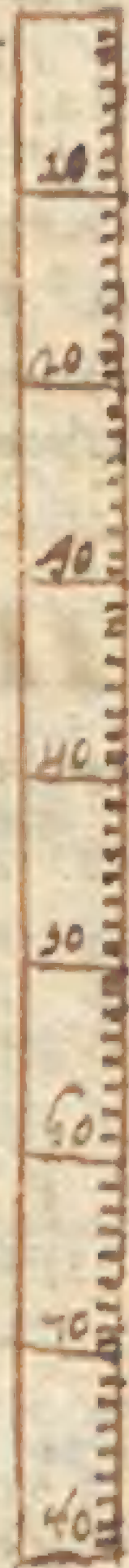

Fig: 1.

mentis caloris, et frigoris, non solum aeris, aquae, et cuius-
cumque fluidi aut liquoris, verum etiam gradus caloris cuius-
cumque partis corporis animati, et temporis sanitatis, et
temperae morbi. (Fig. 2^a)

Thermoscopy aut Thermometri constructio à Sanctorio 2°
descripta est: Subsequens summa fistula vitrea A B et par-
te superiori vit globus vitreus A alterum extremum B sit intra

aliam fistulam cuius pars CDE sit ple-
na aquae, et sit etiam A B pars fistulae AB.
Hae duae fistulae suspendantur in tabella
et divisa in partes quales incipientes
à quo globi A, hae partes communis si-
cut. Gradus, quibus non determinantur.
qualiter sit gradus caloris, et frigoris ac-
tus, verum etiam si febriens manu ap-
prehendat aliquo determinato tempo-
re globum vitreum A, tunc ex descensu a-
que ex puncto F quolibet die vel ho-
ra cognosces gradus augmenti calo-
ris febrilis et gradus decrementi si
aqua ex puncto F ascendat sursum unde
si duobus diversis temporibus observati
sint gradus caloris febrilis, ex istis duobus
observationibus exacte quantitas aug-
menti aut decrementi eiusdem caloris

Fig. 2^a
H

febrilis cognosces. Hoc idem instrumentum à Clauj. Sanctorio
fuit applicatum etiam ad cognoscendum gradus rarefactionis aut
condensationis aeris unius diei ad gradus rarefactionis, aut con-
densationis alterius diei. Si aqua descendat ex puncto F, sit
quiescent aeris, aut atmosphaera rarefacta esse. Si vero ascen-
dat supra punctum F tunc verum erit aeris aut atmosphe-
ra condensata esse. 2° vnde gradum aquae salientis.

Ad eod. Clauj. Sanctorio duo alia instrum. 2° exco-
gita sunt, quibus augum. vel decem. siccitatis, vel humi-
ditatis aeris int. plures dies cognoscis. Pr^o combat ex funeli-
ni, vel testudinis corda valde crassa A C B horizontali-
applicata parieti, vel tabellae in medio C pendat pila
plumbea cui duo indices, in pariete tuo aut tabella si-
gnent gradus incipientes à parte superiori, ut in hac 3^a fig.
sunt designati.

Vnus huius instrum. est, ubi atmosphaera aut aer humi-
dit. corda contrahit, et pondus sursum ascendit. duo vero

exiccitas præcipue p̄ aerē borealē laxa, et pondus descendit et a-
 liquando n: ventus Austrinus ita humiditatem et contrahit cor:
 dā ut index descendat ad extremū extollas. ad p̄m gradū E. et contra uo-
 dū vivant venti septentrionales ita exiccitas ut index descendat A
 ad extremū E. Hoc instrumentū
 tū est ita semibilib, ut liceat ut
 la ut semibilib aura, quotidie in
 gradus siccitatis vel humiditatis
 aeris mutationem indicant.

Aliud instrumentū quosiccatas
 et humiditas metit. Ab eodem Ian-
 uario adinuentū constat ex cordā lini satis crassa, et longa,
 ABCD circumvolubā super aliquod planū ita ut constitui-
 at 5, aut 6 spiras ex parte portu-
 ori annexis. Unū extremū cordis C
 radii mobili cui ex parte superiori
 correspondeat index EF denotans
 suo motu gradus siccitatis vel humi-
 ditatis aeris et atmosphere desuperi-
 ptos, et in peripheria circuli H E di-
 uisa in equalibus partibus, ut in fig:
 hac H. exprimunt, dū ito cordā H
 ABC p̄p. aeris humiditate relaxa-
 tiōis, denotabit gradus talis rela-
 xationis, siue humiditatis aeris, aut at-
 mosphere, et contra p̄ aerē siccu contrahit. cum radi-
 us, siue index in contrariū declinat. Conz. denotabit p̄p.
 gradus quantitate siccitatis aeris, aut atmosphere. quanti-
 tate sic hęc observatio, ut apud a. Sanebonio loco
 citato sciunt egrotantes qui humido aut sicco morbo fu-
 erunt oppressi quosque itorū instrumentorū ad sani-
 tate perducimus.

Hęc duo instrumenta, tū alia nouis. reper-
 tibus cognoscis. quanta sit maior vel minor humiditas
 aut siccitas atmosphere in uno die, quā in altero dicunt.
 Hygrosopia inq. quā facilius ē idū, qd constat ex cor-
 dā ABC composita ex intestinis alium ut sunt illi, quę in-
 seruiunt instrumentis armonici, circis. quatuor p̄dum

Hęc duo instrumenta, tū alia nouis. reper-
 tibus cognoscis. quanta sit maior vel minor humiditas
 aut siccitas atmosphere in uno die, quā in altero dicunt.
 Hygrosopia inq. quā facilius ē idū, qd constat ex cor-
 dā ABC composita ex intestinis alium ut sunt illi, quę in-
 seruiunt instrumentis armonici, circis. quatuor p̄dum

pendens ex ligno CA in extremo B. uoniz. globus condit:
 us circis. unius librę cum indice EF, qui singulis momentis
 denotabit augmentum, aut decrementum aeris. si quis quærat
 quæ ratione tempore humiditatis decreseat, et tempore sic-
 citatis fiat longior. Et certum est quod si humiditas
 tem breuiore fieret ob introitus:

sione minimarum partium aquę quę
 constituent aerem humidum et, hę
 particule, ueluti tot cunei se se
 insinuant per maiora grauitate
 intra spiras cordę, et ob dilationem
 partium cordę, hęc circularis mo-
 ues, et tunc a stylo indicabitur quan-
 titas huius motus per gradus circu-
 li per fig. 3. et contra quando sic-
 citas aeris, aut atmospherę fit
 maior, tunc minime parte aque
 unite igniculis ob lege equilibrium

inertis ab aere grauiori expelluntur, et exeunt a corda un-
 de necesse est cordę spiras relaxari. et conę index retro-
 cedit ex E in F. et ex tali motu retrogrado ostendit sic-
 citatis augmentum.

In quocumque tempore sit humectatio corda AB ita ut
 sit in eodem statu in quo erat aliquo determinato tempore
 humido, obseruando gradus, sic etiam de siccitate sit median-
 te fumo evaporato, vel aqua calida ita corda contorque-
 re, ut signet gradus siccitatis quocumque tempore spiritus deter-
 minatus. Ad queritum illud cur cordę humefactę tollant
 graue pondus. Et hoc provenire ex ratione mechanica tro-
 cleę. Quę enim partes aque mouentur uelocię et maius spaci-
 um, eodem tempore, quo pondus tardius mouet per lineam uer-
 ticalem. unde ob tale uelocissimum motum est minimarum
 partium aque mote, et tot plana inclinata quot sunt fila-
 menta contorta, quę corda componunt, uoniz. momentum
 uine uis maior, quę est uis, seu momentum magni pondę
 tardissime moti per lineam uerticalem. etiam ex tali obseruo-
 ne mediante hac humectatione cordę, sit quis indagare
 maximum pondus, quod sit quęlibet corda humefacta alenare.
 Imuper aduertendum est eos sensibilia esse in hyerore:
 quia quę longiores sunt cordę ob hanc causam aliqui ex-
 tendunt funes uisus extensa uidea plures troclear.

Etiam alij Mathematici independens à funibus con-
struxerunt machinam compositam ex duobus aperiendis abje-
ctis, ex quorum mutatione diste determinate cognoscunt
augm: humiditatis, si dista erit minor, quàm antea,
et contra augmentu siccitatis, si dista erit maior,
quàm antea et hoc ob observatione communis factas qua
cognoscit. Liquid abiectione aquivere maiore extensio:
ne, causa humiditatis atmosphaere, et minore extensi-
onem causa siccitatis eiusdem.

Deniq: aliqui ex mutatione ponderu corporu que faci-
le attrahunt, et retinent humores alij, et sunt spongiae,
que determinant atmosphaera esse humidior, si ista corpora
habent maius pondus, quàm antea, si vero minus, tunc signu
est atmosphaera habere minores humiditatem.

Qui hunc instrum: constat ex mercurio suspensorio
fistula vitrea ab horizonte alicuius mercurij. Viz. Baro-
scopiu sive Barometru, mediante quo singulis momentis
aut singulis diebus determinate cognoscit. Quanta sit gra-
vitas, aut vis elastica atmosphaere, et in loco inferiori ipsa
superiori, et etiam rones inq. gravitates unius regionis ad
alia. Viz. communis tale instrum: etiam Torricellianu
ab inventore claris: Torricellio: Componit. ex fistula

vitrea AB, et parte superiori et
ermeticè clausa mercurio sub-
stantante F ad altitudinem circi-
digitoru 26, aut 27 supra hori-
zonte CE alicuius mercurij
positi intra alia fistula CD
in quo existit aliu extremu fi-
stule B ipsa fistula AB, aut in
bello, in qua e annexu hoc
instrum: dividit. in plures par-
tes iguales denotantes gradus
ascensionis aut descensionis mer-
curij intra fistula FB ab horizon-
te CE in spatio determinato
temporis.

Galileus pater philosophis expe-
rimentalis inuenter demonstravit Physicis et Mathematicis
ignarus esse si ex phenomenis naturae et principiis mecha-
nicis geometricis demonstratis eandem asserctionem non sint
deducti. Inq. alias observationes huius claris: Mathematici

si est illas quod aqua ipso altitudo sutorij ultra cubitorum
duodecim. vel triginta duo pedes ascendere non possit. huius
experim: causa scilicet successor Torricellius Mathematicus in
Academia Florentina an: 1643 indagavit, hoc evenire non
solum in aqua, verum etiam in mercurio qui remanet suspen-
sus in fistula supradicta ad altitudinem Dig: 26 facto experi-
m: cognovit pondus mercurij ad altitudinem digitorum 26
esse aequale pondus aquae descendens in fistula alia tubi-
bus ita, dummodo haec fistulae aquae, et mercurij habeant
equales aperturas ex tali experim: Clav: Mathematici
ita principia Hydrostaticae demonstravit causas huius
mirabilis effectus esse aeris gravitatem

Post Galileum et Torricellium ab alijs Mathematicis fuit ob-
servatum hoc evenire non solum in aqua et mercurio, verum etiam in
alijs fluidis inclusis in fistula ex parte superiori clausa, scili-
cet oia fluida remanere suspensa supra horizontalem eius.
Idem fluidi in proportionem reciproca ponderum dum-
modo haec fistulae includentes ita vana fluida habeant aper-
turas aequales.

ex tali experim: Torricelliano scilicet in mercurio, quod in alijs
diversis fluidis, non solum de aere, pondus aeris, verum etiam
partem fistulae, quae, nobis apparet vacua non esse ple-
na aere nostrali, de q: si fistula alicubi perforaretur, ita
ut aer nostralis posset ingredi, tunc totus mercurius, qui
erat suspensus decideret.

Idem contingit aere nostrali in transire per vitrum, nec per
curium. Tentio, qd si pars vacua fistulae esset plena ali-
quo fluido hoc erit subtilius, quam aer nostralis. 4: ex eo qd
in inferiori parte montis sit mercurius in maiori elevatione
quam in parte superiori montis. Hoc idem verificatur in quolibet
aliis loco aut regione, in qua mercurius habet mino-
rem, aut maiorem elevationem. ubi enim elevatio est maior signum
est aerem habere maiorem gravitatem, et contra ubi ele-
vatio est minor aeris gravitas illius loci minor erit. ob hanc
causam hoc instrumentum appellatur Baroscopium. si u: singulis diebus aut
singulis temporibus determinate metigget aeris gravitatem hunc
dig: Barometrum. Quinto ex observationibus factis, quod pau-
lo ante mutone temperiei aeris alteratur altitudo mer-
curij, deducit probabiliter, qualis erit temperies aeris post aliquas
horas, aut dies; an futura sit pluvia serenitas, aut ventus,
si mercurius descendet quando aer est in statu quietis signum
erit futurae pluviae, si vero valde ascendet erit signum

future serenitatis cum aer frigerere debeat mercurius ascen-
det et si valde descendit validiores venti, aut procelle e-
runt future.

Ad hoc ut quisque possit quolibet tempore futuram aeris tem-
periem cognoscere, partes superiores barometris inq. mercurius et
partes uacua mathematici ad observationes ab ipsis & multis alijs
factas divisimus in partes equalis, et ibi scripsimus metones
aeris, quales esse debeant post aliquot temporis spatium.

Si ergo iniqua qualitate tempore future pluvie aut uen-
ti transversali mercurius descendit cum aer gravetur, et humi-
ditas communis tempore pluvie aut uenti existimat. Et quo-
nia aer, in quo existunt nubes, ob istam densitatem recipit
plures igniculos nitidos a sole non solum radios directos, ut
etiam radios reflexos ob impedimentum nubium. unde aer qui
est supra nubes ob tales igniculos fit valde varius et minus
gravis. Insuper ob talem multipliciter igniculosum, qui in
aere supra nubes existunt, liquefcent, unde aqua de-
cidit, et igniculi, qui sustentabant aquam pluvie in equili-
brio cum ipso aere, magis rarefcent aere, et sursum ascen-
dunt. ob hanc causam variatis aeris evidens sequitur mer-
curium in vase inferiori positum minores pressiones habere
et contrarium. Mercurius suspensus in fistula ob minores pressio-
nes et gravitatem aeris prominentis descendit. Simili ratione in
vento transversali, qui magna vim spirat ob talem motum
transversalem gravitas aeris superioris non premit inferi-
oribus tanta vi ac antea unde mercurius in vase baro-
metri tempore uenti transversalis minus premitur. Contrarium
erit mercurium suspensum descendere ob impedimentum gra-
vitatis aeris transversalis uentis.

Regule deducte ad observationibus mathematicis fa-
ctis in barometro spatio circa septuaginta annorum qui-
bus probabilis metones aeris future predicere possunt.

Varia temporibus a mathematicis edita sunt exem-
pla: ab ipsis facta in barometro circa aeris mutationem
utiliter tunc in istis ultimis annis a clau. Adola edita
sunt observationes a se facte singulis diebus ab anno 1710 us-
que ad annum 1712, in quibus adnotantur omnes varietates pe-
rius factas istis temporibus in barometro. Ex istis observatio-
nibus continuatis spatio duorum annorum, tunc etiam ab alijs
editis supradictis auctor deduxit sequentes regulas.
Primo si mercurius ascendat multum supra notam Variabilem usque
ad notam serenae temperiei, uel alius indicat imminente, uel praesentem

tend maxima celi tranquillitate et serenitate, si uero ad summum
 ascendat, acubus verticalis, ut plurimum erit orientalis, uel boreas.
 2. Si Mercurius satius celeris descendente pronuntiabit tempus:
 fatem, et procellas maiores uel minores prout Mercurius magis, uel
 minus fuerit celeris. Delapsum.
 3. Si Mercurius 3. 4. 5. aut 6. lineis ascendat spatio circis.
 6. 10. 12. 14. 16. 20. horarum potissimum si ita ascenderit supra No-
 tas Variabiles sereniores aeris temperiem inducet. si uero cito de-
 scenderit Mercurius, nebulosus aut nubilosus aeris grauem,
 pluuia et aliquando uentis intensiore transuersale imminere
 monstrat.
 4. Si post aliquod ascensum subleuat Mercurius nec tñ sa-
 tis alacritate indicat sepe uentis minus intensum, tenuiores pluuia,
 grandines aut nubes variores.
 5. Si moueas Barometrum ita ut Mercurius alternatim as-
 cendat, et subleuat, et deinceps ad quietem redactis inferius reuertat
 quod ante commune indicium est minoris serenitatis, si uero al-
 terius reuertat adeo: ascendente maioris serenitatis spem facit.
 6. Potest aliquando ita tarde descendere Mercurius ex 7. lineis
 ad 5. uel 6. supra Variabiles usque ad pluuia, uel ferre ad pluuia
 imo, et infra aliquoties subleuare. ita ut 4. uel 5. uel etiam
 6. die sequas pluuia, imo post descensum mare sit expulsum
 uel ascendere, et tandem pronunciet nubibus aeris.
 7. ex uita altitudine Mercurii, et nobis in scala positiua
 uero quid certi colligi potest nisi quis antea obseruauerit unde
 uenerit Mercurius, an ascendit, uel descendit celeris, an tarde
 plus, uel minus.
 8. Non semper de futura ueris temperie iudicium ferri
 potest, et impie futurum metum non temere definiendum est.
 Ex obseruationibus factis, q. plures annos ad eodem Adola
 deducitur est distans inq. maxima et minima Mercurii altitu-
 dine esse circis. duobus uel trium digitorum.
 Colligitur 2. ex uariis experim. quod factis in Academia
 Parisiensis anno 1714, duo alij, Louij calore ipsa, quod frigus
 Mercurium dilatare, aut condensare. Conz. ueris erit Mercuri
 uel ascendere uel descendere in tubo Torricelliano non solum
 ob grauitatem aeris maiorem, aut minorem, uerum etiam solaca:
 Louij uel frigoris actione.
 Colligitur 3. ex experim. factis ceruis esse y poros uisri
 fistule igniculos ingreditur, et si manus calida in os superi-
 ori fistule supra Mercurium existentia applicet. tunc Mercuri
 uel descendit. si uero nix ibi ponatur, ascendit, et exierit y intro
 missionis aut extrusionis igniculorum y poros uisri.
 Colligitur 4. ex definitionibus. Supradictis, elasticitas aeris

esse diuersa à gravitate. diuider in eadem definitione elasticitate
aeris, 2^a Leges mechanicas, fuit demonstratum minimam partem
aeris ita esse constructam, ut remotis impedimentis, seorsum
tendere debeant et notabili vi vicina corpora repellere
possent; ex tali proprietate aeris, aliqui affirmant Mercurium
remanere suspensum in fistula uisita ad altitudinem
circiter 28 adit 27 digiti: impedim^o elasticitatis aeris

Causa huius elasticitatis aeris, si Auctores vellent ad
prædictum questionem, cur Mercurius sit altior celo sereno, vel futura
serenitate, sed humilior imminente vel presente pluvia, sine gra-
dine? quoniam ut ipsi dicunt tempore prædicti, vel futuræ pluuiæ
aer repletus est vaporibus, qui ex minimis partibus aquæ compo-
nuntur. et ob hanc causam minime partes aeris ob Leges mecani-
cas, alibi demonstratas amittunt vim elasticam, sicut videmus
panem, et cetera corpora elastica, per imminutionem partium aquæ per-
dere suam elasticitatem, eadem ratione, ita Auctores affirmant aerem
humiditate imminuere rigiditatem et elasticitatem aeris. Rursus
quis aerem humefactum ob magnam vaporum copiam, mercurium
sustentare, ne antea, unde necesse est eum descendere. quod non
vapores sunt resoluti in pluviam, tunc vim elasticam aeris ob quantita-
tem igniculorum, denuo recuperat. Contra, aer fit rigidior et tunc
ob hanc novam vim elasticam aeris, mercurius remittit ad maiorem
et maiorem altitudinem attollit, quod aer serenior est, eo vim aeris
elasticam est maior, et Mercurius altius tollit.

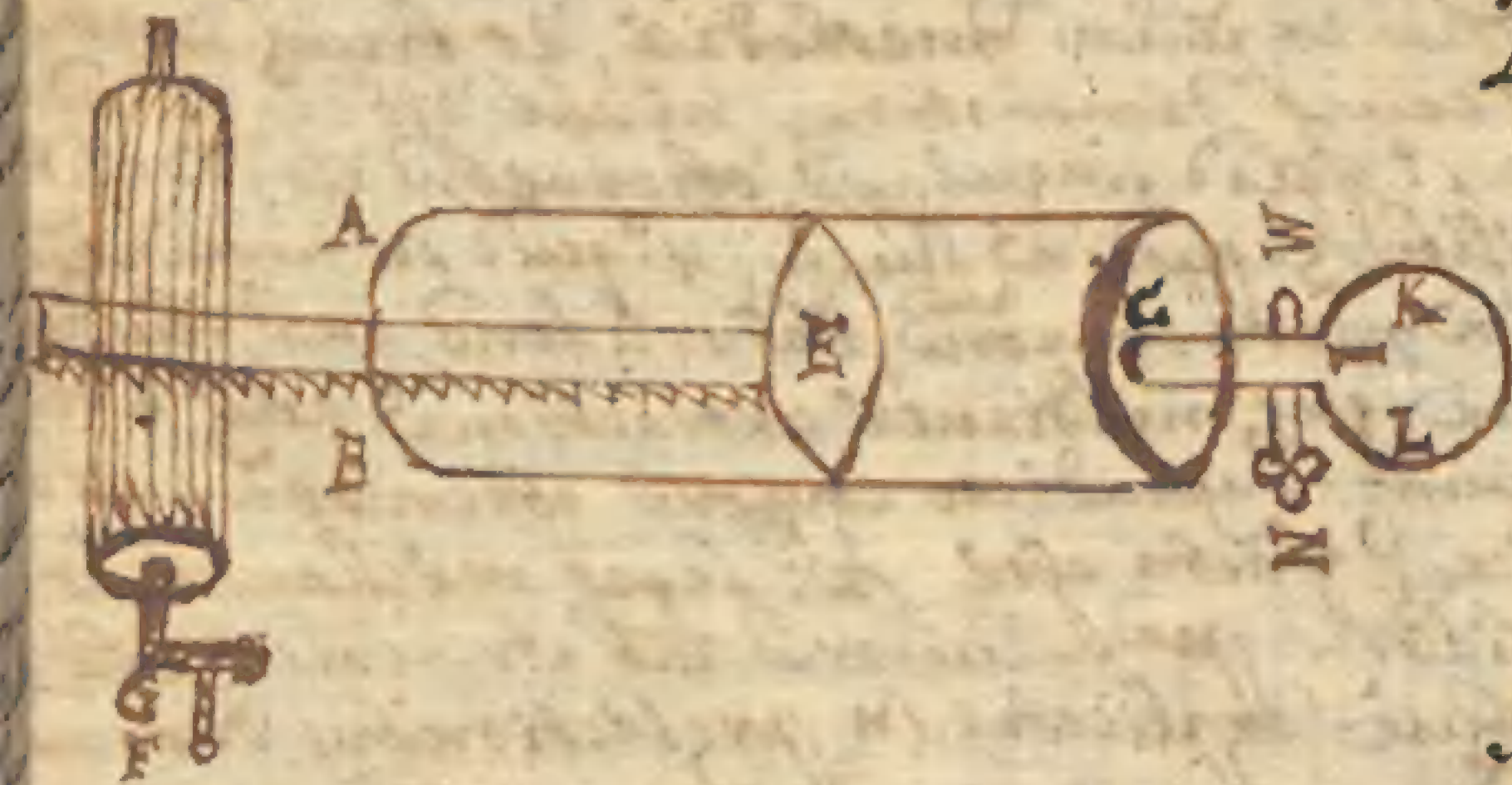
Ex tali ratiocinio deducunt, si Auctores elasticitatem aeris
esset immediata et solitaria causa ascensionis vel descen-
sionis mercurii in Barometro, ita ut Mercurius altius tolli
possit licet gravitas aeris minor sit et cetera.

At ex prædictis phenomenis aeris, quæ in Barometro obser-
uantur evidenter explicata sunt, sine vi elastica aeris, sed solum
ex gravitate aeris, sicut etiam omnia alia experiri. Facta in An-
thelia Pneumatica spatio septuaginta annorum explicari
posuit sine aeris gravitate. Constructio Anthelie Pneuma-
ticæ ad demonstrandos aeris effectus, tria in aliis, quæ in se.
tenus corporibus solidis vel fluidis.

Sexta Machina Anthelia Pneumatica, quæ mediante
aerem à quocunque recipiente educi potest, et in ea observantur va-
riæ effectus, condensatio elasticitas pondus, et plura alia
phenomena, tria aeris, tria reliquorum corporum fluidorum
sive solidorum sive ista corpora sint animata, sive vege-
tabilia, sive metallica istorum corporum phenomenis auctori-
bus philosophis et Medicis fuerunt penitus ignota. Machi-
nam hanc inventam fuisse à Boyle communis. Dicitur, 6-

communis. Dicitur. Licet aliqui affirmant inuenire esse in
 nichil, eius descriptio breuiter subsequenti cap. explicat.
 Compositum ex cylindro quocumque ABC, qui dicitur. Anthlia in:

tra qua adesse debet.
 Insuper debet esse equi
 ni extrahi: aut in:
 bromitum. mediante
 rota cuius manu:
 brio FEF; ex parte
 superiori anthlie fi:
 stula C annexa est
 in centro anthlie C
 et in alio extremo
 I affixus est globus
 vitreus I K. Vel cy:
 linder ita constructus
 ut ex parte superiori

sit quatuor superficie globosa et non plana. in fistula C
 sit epistomium H M cuius duobus foraminibus quorum unum
 correspondat tunc anthlie, quod globo vitreo. Valium uero
 correspondat tunc aeri externo, quod interno anthlie. Fig. 7.
 Huius machinæ usus uariis est. ab aliquibus. Anthlio
 conis. Anthlia perpendicularis ad horizontem, ut in fig. fa:
 ctus est. Aliqui auctores ponunt eam parallelam horizonti, et
 alij inclinata horizonti. Franciscus Hauksbee ut apertis
 in actis eruditiorum Thom. 5. 1. 9. pag. 430 supplementorum
 construit hanc anthliam ex duplici cylindro. Sed tunc h. et a:
 liq. diuersæ situationis nihil faciunt circa extractionem aeris
 unde anthlia ordinaria sufficit ad omnia experiri, quæ ab
 auctoribus facta sunt.

Hic debemus aduertere aerem in recipiente uariis modis
 considerari potest. 1.º glo recipientis est plenus aere communi sine ulla
 communicatione aeris externo. 2.º glo euacuus. aer ita ut totus
 mercurius suspensus in fistula conicelliana totus decidat in
 uas inferius positum intra recipientem, tunc euacuus inferus
 aerem commune totus euacuatur esse. 3.º glo aer est con:
 densatus ita ut mercurius in fistula conicelliana ascendat
 ascendat supra quatuor circos AB qui denotant pressionem aeris
 in statu naturali. 4.º glo aer est denso productus ex corporibus
 existentibus in aliquo tempore in recipiente aere euacua:
 to, tunc aer de nouo productus dicitur factus. 5.º glo recipientis
 non est totaliter plenus aere communi, tunc aer dicitur rare:
 factus.

Ob phenomenon multitudinem, que observata sunt in uariis
accidentibus, experimentalibus solum spatio septuaginta annorum
vix dici posse quanta sit veritas, que de novo reperiuntur quanta
notitia ob philosophi, medicum, atque Mathematicum erat penitus
ignota. Ut igitur ista experiri: methodice, et breuiter explicari
et tum etiam eorum causas demonstrare, necesse est eas ad redu-
cere ad suas species. 1. quid singulare observatum est in aliis
2. quid in vegetabilibus. 3. quid in fluidis; 4. quid in aëre
corporibus. 5. quid in motu corporum, tam solidorum, quam fluidorum.
Sic ista phenomena, que mediante extractione aëris à ve-
sientia, vel à quocumque supradicto corpore observata sunt de-
monstratiue explicari facta esse. 2. Leges mechanicas et hy-
drostaticas tam solidorum quam fluidorum tam Archimede pmo in-
uentas, et à nobis fure explicatas in perfectionibus duorum
precedentium annorum.

Ut clarius intelligi possit rationes, quibus explicamus alium
phenomena, que observata sunt in machina Pneumatica
necesse est, indagare, que operationes mechanicas alias respiciunt.
In respiciunt experientia nos docet, ventres inhumescere
vel, quod evenit mediante gravitate aëris. hic enim suo po-
dere in pulmones descendit, eorumque inflat. hi vero ex innumera-
bilibus vesiculis cum sint compositi, istarum spatiosa interna
et in bronchiis aëris ponderosioris et velocius moti fiunt maiora
et latera dilatant. unde in inspiratione aëris vesiculae pulmo-
num expanduntur, et ipsi inflantur. In expiratione cum aëre egredi-
et latera istarum vesicularum ad se invicem accedant, necesse
est minus spatium occupare. ob hanc causam pulmones alii
que morbus sunt in mari, utero in aqua descendunt. ista
corum enim vesiculae pulmonum sunt aëre euacuatae. Con-
maioris gravitatis specificae, quae est gravitas aquae. et alium pul-
mones, que statim post partum morbus sunt in aqua, ut pre-
nantur. tunc enim vesiculae post inspirationem aëris aëris sunt
inflatae, et contra. pulmones sunt minoris gravitatis specifi-
cae, quae est gravitas aquae.
Pulmones igitur dilatantur ingressu aëris in vesiculas depri-
mant diaphragma et ad hoc deprimunt. Abdominis viscera
venteris, et aër externus à ventre, et thorace inflatus in mu-
sculorum expellitur, et talis aër in pulmones ingreditur, et ita
dilatat, et inflatus impellunt dorsum, diaphragma, et hoc viscera
abdominis, que ob saltum motum ventris dilatantur, et iterum ventris
dilatatione aëre expellitur. ex qua operatione mechanica evidenter
colligitur, quod causa inhumescendi ventris, et insimul aëris

eiufdem aeris motus circularis.
Expiratio vero aeris sequenti operatione mechanica explicatur:
quoniam diaphragma concavum est versus abdomen, ut conue-
niens versus fauces, quod est in suo statu nativo. quod si musculo-
rum contrahitur, tunc forma plana recipit unde necesse abdo-
men deprimi, et est causa, ut spatium pectoris fiat capaci-
us, in pectore vero cum respiratio vel naturalis vel libera cessat tunc
aer existens in hoc spatio non habet maius momentum quam
est momentum aeris exterioris, unde inter eos equilibrium est. Et
quando aer exterior fit maius momenti ob quamcumque
causam supervenientem, tunc aer exterior ingrediens per aut aliam
partem corporis animati aerem interiore minori momenti ex-
pellit. Insuper advertendum est, quod thorax amplius aer interio-
rius necesse dilatur, et totum pectus unde fit minori momen-
ti quam est momentum aeris exterioris, erga id legem hydrostaticam
exterior aer minori momenti descendat in pectus tanta ut quoniam
ita est distans utrumque momentum, et contra aer qui est in pectore
vel eadem ut sursum ascendit; talis exitus aeris dicitur expiratio, et talis
motus reciprocus aeris non cessat donec momentum aeris exterioris et
interioris sint equalia.

Hic debemus advertere quod quod aer ascendit tunc diaphragma ces-
sante contractione acquirit suam globositatem, et abdomen redur-
git isto motu aer internus sursum expellitur, et ob hanc rationem me-
chanicam habet expulsiō aeris interni.

Tota operatio respirationis alium facile intelligitur. vulgari machi-
na foliorum quorum tabule, quae fiunt inter se in maiori distantia aerem
dilatum internum habet minus momentum, quam aer communis
exterioris. unde necesse est per legem hydrostaticam aerem exte-
riorem in foramen folii ingredi donec equilibrium momentum sit inter
aerem internum et externum. at quod aer internus ob motum tabu-
larum habentium inter se minorem distantiam fit densior et contra maiori
momento. tunc per foramen folii aerem externum magna vi
expellet donec inter interiore expulsum externum, et exteriorem
fiant momenta equalia.

Non solum aer communis est necessarius ad aliam respiracionem
sed etiam ad sanguinis circulationem ut obscurius observatum fuit a
Mori in actibus Academiae Parisiensis anni 1693. Quoniam
aer in aliam inspirationem non solum penetrat per legem hydrosta-
tica, ut iam dictum est usque ad vesiculas pulmonum sed aliqua
pars aeris exprimitur in venas pulmonum, ita pars rarefacit san-
guinem et eundem impellit versus cor. et sic ob hanc novam impul-
sionem cordis continuas motus circularis sanguinis. ex Anatomicis

cis comstat, quamlibet vesicula pulmonis. Quare sub adramum
afferat arteria, quae ad ramum venae pulmonis. unde per hanc viam
pars aeris transit ex vesiculis in sanguinem. hic mixtus cum
aere ex venis pulmonis in sinistram cordis ventriculū et arteriam
transit. Tunc motus sanguinis mixti ob minorem gravitatem
aeris introducti, alius quatuor, et densior erit.

Insuper ob saltem motu velociorem sanguinis causa intro-
missionis aeris eius spatium fit maius et cordis. Cor dilatat. expul-
sionis actio illa cordis quae diastolen dicitur. et ne aer introitus
in sanguinem propter nimiam maiorem quantitate, et suū mai-
us momentū ortu ex elasticitate ipsius aeris calidioris super-
vet et impediat spiritus alios, ne possint intrare fibras et con-
tra diminuerent ventriculorum cordis et canalium arteriarum
capacitates, quae actio systolen cordis dicitur. et sic cessare sangui-
nis circulationē necessum fuit sub aeris ex uasi per expirationem
exire quantum per inspirationem ingressus est ne momento
elasticitatis aeris calidioris introducti intra sanguinem superet
momentum spiritus alium, quod cor in diastole scilicet in dilata-
tione sanguinem ex venis efficiente recipiat. Et contra dum
contrahitur, scilicet in systole eundem in arteriam mittit euen-
iens. Deducit ab experim. anatomico observato in vane
corde. Hoc in diastole totum subat sanguinis caussa in-
clusis; at in systole totum patens videtur nulla alia
causa nisi momentum sanguinis.

Salus usus aeris transeuntis per vesiculas pulmonum
deducit. Obiungit ad experim. Descriptio in appendixe anatomi-
ca. Veslingij epit. 1. de structura et usu pulmonum in fi-
ne ubi dicitur. Pulmones fabricatos esse a natura, ut veluti
sanguinis penitus ut continui per vias neperitent sanguinem
cordi qui ab eo in universum perperat circuit impulsus ut
sub ac motu ob impertiam. nam in alibus adhuc viventibus
sub thorace, si iam colapsi pulmones iterum immixta fistula
aere inflant. restituit motus cordis, iam pene extinctus, irruunt
pene sanguinem in sinistram ventriculū ex facta accipimus
sione. Quare hoc idem confirmat et corroborat obstructis,
namque pulmonis uasi, vel auriculis, pulvis iniquitas
emendat, et causet mors.

Quisq. etiam experiri potest omnia phenomena supra
dicta in corporibus animatis, scilicet corum respiratio per aliquod
tempus spatium impedita sit, nunc voluntarie, sive ab aliquo mor-
bo tunc enim accelerat. pulsus fit vehementior et frequen-
tior, facies, oculi, et omnes partes corporis rubescunt, et insu-

h. circa precordia anxietates multe inmensibiles oia ista et ali-
a symptoma proueniunt ob rōnē mechanica impedita
expiratio aeris. motus enim sanguinis acceleratur. ex eo qd
ex ipso non credimus. patet aeris calefacti qd ob ignem
culos sibi annexos facit ē minoris gravitatis p̄cipue qd
aer externus. unde ob egressum impeditur dōc lege hydrostatica rēto:
cedit in sanguinem tanta vis quanta est diff. momentorum inf. aeris
calefacti, de sanguine ex qua mixtura sanguis irregularis mo-
uetur, et eius spatium fit maius, a medijs talis motus dicitur. noua
fermentatio sanguinis, ex qua sequuntur putus ceteros frequentior
et vehementior anxietates cordis passiones, ac oia supradicta
phenomena causata ab impedita aeris expiratione calidioris
procedentis in sanguine.

Qualis ex quantus sit halitus expiratus qui continuus ē
aeris externi expellitur, hoc p̄mo constat experim. Si enim
ante speculum aut pulchrum uisum habens superficiē leuiga-
ta aerem expiramus statim tota superficies uisus adumbrat-
ur. minime patet ex sanguine procedentibus ut aeris expi-
ratus. hoc idē euidentius obseruatur p̄ in camera obscura ubi
q aliquod foramen exiguum radii solares ingrediuntur. si expirare
in radiū tunc in aere expirato obseruamus innumeras
minime patet mixte aeri expirato et expulso a sanguine.

Quantus sit huius aeris expirati momentum siue vis elasti-
ca p̄mo experientia facta ab eo qui habet siles spiras in tra-
bu natis ē circis librarum 60. Praxi huius experientie est sub-
sequens. Intra uesicula bubula, quē est alligata ex parte supe-
rioris tubo et habet ex parte inferiori alligatum pondus circis libra-
rum 60, mediante aliqua fistula collo circumligata inspirat.
aer tunc inflat uesiculā et tollet aliquod pondus 60: Ca-
denus methode inueniri p̄t. ratio uini musculorum abdominis
duorum hominum, si ab istis quantum fieri p̄t inflent uesiculā
aere expirato suprascripto ex n. librarum pondere, quē a
uesiculis inflatis sustinent, clarē deducit ratio, siue propor-
tio uirtus musculorum abdominis istorum hominum

Communis. dicitur aerem inspiratum debere esse frigidi-
us non calidus quod idē est ponderosior, eo qd si aer pondē-
rosior non erit inqueus in alio fluida suo minori ponde-
re aerem interius suum ex externis n. possit expellere et tunc
sanguis facies calidior scilicet minus ponderans causa igni-
culorum, qui introducti sunt uel ab ipso aere calidior uel qui
antea erant in squama conuertit. et extra uas prorumpens
sua consistantia amittit ut uita periculo ut conperit fuit in
probata transacta in qua p̄p̄ excessum calorem, respiratio
erat difficilior, et alior.

Ex hac operatione mechanica evidens deducitur sanguinis refrigerationem haberi per aerem graviores intra sanguinem median-
te inspiratione introductum, sicut etiam suffocationem sine ebullitione
nec sanguinis haberi per introductionem igniculorum qui cum
aere calido introducti sunt in inspirationem. Concludendum igitur
est totam inspirationis operationem et inspirationis aeris clarum illud ex
illo principio hydrostatico, quod fluidum gravius ut est aer frigidior
in inspiratione debet descendere quae vocatur a medicis res
frigeratio. At in expiratione fluidum minus grave debet ascen-
dere ut est aer calidior abundans igniculis, et tunc minus
gravis.

Demonstrata et intellecta operatione mechanica respi-
rationis aliter facile solvuntur. Videtur sequentia quae sunt circa
phenomena quae observata sunt in aliis. Porro in recipien-
te aere evacuato, sive pleno aere communi, sive facti-
ticio, verum etiam etiam alia experimenta quae fieri possunt in
eadem machina. Cur pulmones animalium mortui in vacu-
o recipiente vacuo positi in aqua descendant et omnino contra-
hi sint; et contra pulmones ex animalibus extinctis in aere
communi positi in aqua supernadant? Cur mus statim mor-
uus sit, quia aer in recipiente domatus fuit; et aer communi
spatio ad minutum convulsus et extinctus sit in aere facti-
cio multo citius mortuus sit, ita tamen ut si aer factitius sit ex
pasta in 1. minuto, et in duo minuta quod aer factitius sit ex
uni? quare mus in recipiente posita pleno aere commu-
ni tertia die mortua sit, et aer domatus ita ut mercurius
in fistula Torricelliana ascensus sit usque ad digitos 60 ultra com-
mune altitudinem 26 digitorum, etiam tertia die mortua sit;
at in recipiente evacuato ita ut mercurius sit elevatus ad
10 digitos spatio 24 horarum sit extinctus, et altera multo citius
quare mus in recipiente evacuato cito remanet immoti-
le restituta aliqua parte quantitatis aeris tempore quadran-
tis horae mota sit? Cur papilio in vacuo positus post tres ho-
ras immotus videatur, sed restitutus aere motus sit? Cur avicu-
la posita in recipiente pleno aere condensato usque ad mercurium
supra commune elevatione sit elevatus ad 30 digitos. nullus extra-
neus motus in ea observatus sit? sed quia mercurius fuit elevatus
ad digitos 40, variis motus extraneis in ea observati sunt? et Cur
aperito recipiente post dimidium horae restituta sit ad pristinum
statum? Cur si sit posita avicula in aere artificiali ex pasta
stante in convulsionem incidat, et extincta sit intra horae quatuor
decim? Cur Lucus in recipiente evacuato positus post novitio:

venit pisciculorum et intumescencia extinctus sit? Cur anguilla
et accipiter in recipiente clauso positi sit post 15 dies ocy extincti
reperiti sint? Cur anguilla in recipiente clauso posita post duas
horas posita extincta sit.

Quare limaces in recipiente clauso extracto aere naturam
venit, quod alia animalia? Quare vna in recipiente inclusa post
quatuor dies mortua sit? Altera in aere demerso, ita ut moven-
tibus elevabatur fuerit ad 70 digitos post 12 horas mortua sit? alia
in aere factitia ex parte statim convulsa sit, et post 2 mi-
nuta mortua sit.

Quare catulus post 6 horas natus in recipiente intumescit et
convulsus sit, et post semihoram extinctus sit? Cur in recipiente ple-
no aere communi et catuli citius mortui sint, tunc etiam eua-

cua, et demerso, quod cetera alia? Cur catuli in recipiente eo
vitaliores sint, quo recipientiores sint nati? Cur pascuere recipiente pleno
inclusus circa 7 minuta videbatur mortuus, aere introitus post
multas palpitones oculi aperti sint, et intra quadam tempore in
recipiente occubitus sit?

Ora ista et alia quaeita deducuntur ex phenomenis aliorum
que inclusa sint in recipiente aere evacuato, sive pleno aere
communi, vel factitia, vel demerso, aut rarefacto, omnia sol-
vuntur. et doctrina respiratorum aliorum supra demonstrata in qua
ostensum fuit respiratio necessaria esse ad circulationem humorum. in
hanc causam in recipiente dubium durat. Catuli minorum quan-
titate aeris indigent, quo sunt recipientiores nati, ex quo inferunt
nullam habere respiratioem in utero.

Ponderum sive pressura aeris externi est ita necessaria ad vi-
vendum animalibus, ut sine ipsa neque sanguis, neque alia fluida cor-
poris animalis intra venas, et alia vasa, inclusa circulariter mo-
veri possint sine ista pressura, seu pondere externo aeris eva-
cuati, et recipientis vasa aliorum turgescunt, et dilatantur. causa
igniculorum spirituum, et aeris interitus, qui, sicut ubi sunt mi-
noris momenti, quod est momentis fluidorum aliorum, in quibus
continetur. tanta ut undique moveantur, quanta est diffusio
ponderum fluidorum, et igniculorum spirituum et aeris. ex alia
parte cum non sic pressura aeris externi impediatur, can-
tem dilatationem inde sequitur, quod vasa sine dilatata et turgescunt.

ex tali doctrina sequitur. Cur aliqua alia post deliqui-
a vestibulo aere redeant ad vitam alia v. quoniam dilatatio
ne aeris, interne fibrae canalium fluidorum disruptae sunt un-
de cessat circulatio fluidorum, et cor. in illis non animalibus

in quibus fibrae canaliculi solum dilatati sunt, adhuc circulatio du-
rat. unde restituta aeris cessant convulsiones. Voliquia et dilata-
tione fibrarum, et tunc alia convalescunt, et ad pristinum
statum redeunt.

Ad questum illud quare in aere factio citius aliamor-
tua sint, quam in communis. Sed hoc in quolibet aere factio. ad quod
et quoniam minime partes istorum corporum, quae aere factio producantur
non sunt in obitu eiusdem gravitatis specificae. Et tunc. ob hanc di-
versam gravitatem aliquis aer factio citius impedit respiracionem
et aliquis diutius, et ob hanc causa at in aere factio citius mori-
tur, quam in alio.

Tandem ad questum illud cur et in recipiente positus etiam aer
re communi pleno moritur sit. Et quoniam igniculi qui coarctantur
ut ex experientia docet exhalant ex corporibus animalibus aerem
commune in recipiente positum rarefaciunt et ad reddunt mi-
noris ponderis. unde talis aer rarefactus pro sua minore pon-
derositate non potest sub pondere ingredi in alia viscera. et con-
sequens impedit respiracio, et inde sequitur mors.

Donec mechanice, quibus demonstrant effectus aeris in
fructibus, floribus, folijs, herbis, et in reliquis vegetabilibus
positis in machina pneumatica.

Necesse est hic breviter exponere flores fructus herba-
rum et reliquorum vegetabilium nutritiones ad hoc ut distincte et
clare illi propriis rationes phenomenon circa vegetabilia inclu-
da in recipiente machinae pneumaticae. Certum enim est non
solum innumerabilibus fibris, fistulis, et canaliculis vegetabilia
composita esse, verum etiam minimas partes alimentitibus et aere
et terra diffundatas unitas igniculis a sole, et vel ab igne
terrestri vibrari penetrare poris radicis corticis, et fistula-
rum vegetabilium, ac ubi plurimum humoris contenti intra ipsas
fistulas, seu canaliculos, quibus componuntur vegetabilia man-
sit, quod est pondus succi alimentitibus admixti igniculis. inde et
quibus ob legem equilibrium has minimas partes alimentitibus rursus
expellit a fluido. quare intra radices et fibras plantarum
contendo tanta quantitas est diffusi ponderis fluidi contenti
intra fistulas, seu canaliculos plantarum, et igniculorum.
deferentibus succum alimentitibus ex tali modo. velocior
aere rarefactio omnis dilatatio maior et minor fibrarum et fistu-
larum fructus florum, foliorum, et ramorum vegetabilium
maior, aut minori tempore.

Quia vero a continua pressione et percussione aeris excrescent
nimis induratae sunt fibrae canaliculi tunc rari, aut nihil.
plantae, nec folia, fructus, et flores emittunt ex parte inferion

sed succi alimentitij necessario, tunc sursum ex parte inferiori ascen-
dunt et plantam magis ex parte superiori in vasis dilatant, quam
ex parte inferiori.

ex tali naturali operatione mechanica succi alimentitij par-
tes minus ponderantes maiori velocitate moventur, quam esse-
nt ponderiores, eo quod diffusi ponderum in ipsas et fluidum con-
tentum intra fibras et canaliolos plantarum maiore est. et con-
sequenter partes alimenti ob talem maiorem velocitatem vasis
vasa poros dilatant, et flores producant, et in medio istorum
fructus simul et semen, quod nihil aliud ut constat ex ob-
servacionibus factis esse microscopiorum, quam parva planta.
si vero folia, flores, et fructus ob suam adactam gravita-
tem comprimunt fistulas componentes caules. ita ut im-
pediant ingressum alimenti in folia, fructus et flores,
tunc ista marcescunt et decidunt. si vero exterior pars ar-
boris ita solida facta sit, ut omnes suas partes exteriores
ob pressionem aeris, ita ut eius fibrae ita connectantur
ut eas momentis seu vis vegetandi dilatatione suam
minimam partem maiorem sit, quam est vis succi alimen-
titij sursum ascendendi, tunc planta, fructus, flores et
folia non producet, et non amplius crescit, sed dum-
taxat nutrit, et per insensibilem transpirationem succum alimentitij
suum transpirat.

ex tali nutritione vegetabilium colligitur, herbas, flores, et fru-
ctus esse calidiores esse, quam maiores sunt in succo alimentitij
tuo igniculi, qui ob suam minorem gravitatem continuo per flores, fru-
ctus et folia succum alimentitium ad aerem adducunt, et per poros istos
vulnus transpirant et odorem producant.

Inferri etiam putrefactionem fructuum et reliquorum vegetabi-
lium fieri per incisionem fibrarum, ac fistularum factam, vel ab ali-
qua vi exteriori vel a momento igniculi, qui undequaque
expellantur, a maiori gravitate fluidorum, quae continentur in fibris
fructuum et reliquorum vegetabilium, ab ipso istis igniculis sunt
ita compressi, ut solum a textura partium vegetabilium, aeris est
a continua pressione aeris exterioris, ut cuiusvis ascendendi
sursum sit minor, quam momentum ex textura parti-
um, et ex continua pressione aeris exterioris, tunc nulla separa-
tio fibrarum vegetabilium dissolutio, sive corruptio.

Haec haec doctrina facile solvantur. sequentia quaeita so-
liorum fructuum, et herbarum circa phenomena, quae observata
sunt a mathematicis, et Medicis in machina Pneumatica.

Cum pruna cruda in recipiente evacuo post 33 dies
aere factitium producant, ita ut mercurius elevatus sit ad digitos

43. ad qd dicitur, quod igniculi, qui erant oppressi a textura par-
tium, et aeris externi pressione post extractionem aeris capi-
tali prelo aeris, et hi igniculi uniti minimis partibus isto-
rum fructuum simul cum aere incluso intra necessarium exha-
lans et spatium recipientibus occupante, et ob consuetudinem exhalationis
taliter aer exhalatus condensatur, ita ut post 33 dies mercurius a-
scendat ad digitos 43.

Cur poma rugata post extractionem aeris tumescant, et v-
geant? hoc evidenter per eandem causam pressionis aeris ali-
bi quoniam n: igniculi interui simul cum aere incluso ob quod
ulterioris momenti sunt ascendendo, texturem partium habent
vincula pressionis externae quibus antea undique extendunt tales
superficies istorum fructuum, similibus rationibus solvuntur. sequen-
tia querita.

Cur poma in plures partes secta in recipiente aere com-
muni pleno, tempore diebus 32, tantum aerem factitium produ-
cant, ita ut mercurius sit elevatus ad centum octaginta duo
digitos. et cur poma poma sint contra aerem factitium pro-
ductum eodem tempore maior sit? Quare forte posita in aqua
per 12 dies incluse in recipiente evacuato aere producant, ita
ut mercurii altitudo sit usque ad 20 digitos? Cur ficus exsiccata
posita in recipiente et extracto aere usque ad 20 digitos mercurius de-
scendat ad tres digitos tempore 3 diebus nullum aerem factiti-
um producat? Cur casei in recipiente evacuato multum aeris
factitium producant, si vero soluti in aliqua parte recipientis sit a-
vacuatus parum vegetant? et cur si posita sint in recipiente
post evacuationem deinde incluso aere factitio ex pasta nascentur
sicut in aere communi.

Cur Raphani in recipiente evacuato minimas bullas emi-
tat, et maiores bullas si sint sine cortice? Cur pila vinosa inter
spiritum vinum in recipiente evacuato posita, tempore unius die-
bis elevatio mercurii observabitur ad digitos 16, et sine spiritu vi-
ni tempore 10 diebus ad 30 digitos elevatus sit mercurius?

Cur pila nova tempore diebus 10 in recipiente pleno po-
sita mercurius elevatus sit ad 140 digitos? Cur canis pila spa-
tio unius anni in recipiente evacuato posita nullo modo in-
mutata sint, nec aer factitius productus sit nec putredo? Cur vo-
le in aere communi incluse in recipiente minus alterab-
ant, quam in aere densato? Cur unguis crudus contusus pondera-
tus unius uncie usque dimidio in recipiente pleno incluse tempo-
re diebus 33 mercurius elevatus sit ad digitos 30? Cur unguis
solatus in vacuo recentis per dies 23 aerem factitium producat,
ita ut mercurius elevatus sit ad 30 digitos, et cur rubus factus

factus sint albi? Cur ceram dulcia p 7 dies tantum aeris productus
sit ita ut elevatio mercurij visus sit ad 30 digitos? Cur ceram in ve:
cipiente evacuato, et repleta p 7 dies 57 aeris factitii producant,
ita ut mercurij elevatus sit ad 60 digitos? Cur ceram acida in
vacuo p 70 dies posita mercurij elevatus sit ad digitos 15. et
cur si displicet sit ad digitos 25.

Ad omnia ista et similia quæstiones circa phenomena observata
in machina Pneumatica prædoctrina supra demonstrata
facile est et primo ad phenomenon illud, quod maior quantitas
aeris producta sit in vacuo, quam in pleno, et maior in pleno
quam in densato aere quoniam in evacuato aere in laboribus ampli:
us pressio aeris, unde igniculi interni in istis vegetabilibus in:
clausis qui antea erant superpressi et debentur a pressura aeris
externi, et a textura partium sese expandunt, et dilatant su:
perficies fructuum, herbarum, et florum, et p poros dilatatos itor:
um simul cum partibus minimis fructuum exeunt tanta vi
quantum a diffu. in. fluida inclausa in fistulis itorum vegetab:
ilium, et istos igniculos unitos minimis partibus florum, fructuum
et herbarum et ob impedim. recipientibus non possunt sursum
ascendere ac p aerem commune sese dilatare, et conz. totius rei:
pienibus partibus occupant et novum aerem factitium densiorem,
quod est commune producant in recipiente.

Ex mai, aut minoris aeris factitii quantitate producta
in mai, aut minoris tempore evidens colligit. 1. Maior
aut minor quantitas igniculorum, et aeris contenti in floribus,
herbis, et fructibus, et conz. qui ex fructibus, herbis, aut flori:
bus sit calidiora.

Deducit. 2. ob eandem rationem mechanica vegetabilium fibre tenacio:
res, et compactiores esse, quod in recipiente productis minor quan:
titas aeris factitii eodem tempore in istis n. igniculis a textura
partium fortius comprimunt, et non adeo cito eandem extendunt et
simul cum aere interno p poros dilatatos exhalant cessante pres:
sione aeris exterioris, manifestumque necesse est, ad hoc, ut igni:
culis simul cum aere interioris fibras plantarum tenaciores pos:
sint incidere.

Colligit. 3. quod maiores, aut minores esse pressiones aeris
in recipiente, eo maiores, aut minores aeris factitii quan:
titates produci, quoniam vegetabilia ex observationibus
supradictis in machina Pneumatica maiores quantitates
aeris producant in vacuo, minus in pleno, et minimè in
densato.

Colligit. 4. ex eo, quod vegetabilia putrefacta in recipi:

Inter parva aeris factitij amittant, quod in corporibus putres-
centibus igniculi sint in minori quantitate, quoniam in istis
fibris incisi sunt, vel a motu igniculorum vel ab aliqua vi ex-
terni, igniculi inclusi ab aere graviori expulsi sunt, unde
pauci superrunt in istis corporibus putrescentibus, et ob hanc causam
minores aeris factitij producuntur in recipiente.

Adhuc 5.° vegetabilia quae in recipiente evacuato fau-
lae putrescunt, h. e. partium texture minus tenaciora, quae alia
vegetabilia, quae magis conservantur, eoque igniculi inclusi
intra vegetabilia ablata pressione aeris maius momentum
habent, quando texture partium est tenacior, tunc igniculi
fortius comprimuntur, et non facile exeunt in connectionem
minimarum partium, si maior, et maiori resistunt. in ignicu-
lis, ut vegetabilius fibrae ab ipsis dilatentur, et aer factitij
producat, ac quod fibrae sunt minus tenaciores, ablata pres-
sione aeris igniculi ob minorem pressionem fibras incidunt,
et ob hanc causam vegetabilia putrescunt, et in recipiente
re aer factitius facilius producit.

Adhuc 6.° ob eandem pressionem aeris vegetabilia len-
tius putrescere in recipiente communi aere pleno, quam in
vacuo, aut in aperto aere.

Colligitur tandem ob eandem hanc pressionem aeris condensati,
quasi sit pressio aeris communi vegetabilia maiori tempore con-
servantur in aere densato, quam in communi.

Omnes mechanice, quibus demonstrantur effectus aeris li-
quidum, quae posita sunt in machina Pneumatica. Sicut
in animalis, et vegetabilibus corporibus videntur intra eorum
substantiam, et poros minime partes aeris, et minimi igniculi ita
compressi a texture et connectione minimarum partium,
ut a pondere, et pressione aeris externi, ita pariter in flui-
dum substantiam condicuntur ob eandem rationem supra demonstratam,
h. e. partes minime aeris, et hi minimi igniculi, ita ut quod caput
pressionis aeris h. e. partes minime internae unitae igniculi solum
ascendant ex corporibus fluidis, ob hanc rationem fluida, sive
frigida, sive calida posita in machina Pneumatica tempo-
re quo evacuat. aer abullit. At si vasa plena fluidis
quibus imposita sunt, de quo magis calida sunt, eo maior est e-
bullitio: Hoc non solum experimentum fuit in aqua sed
etiam in quo cumque alio fluido. Ratio mechanica talium
nomen eodem modo demonstrat, ut supra demonstratum
fuit in vegetabilibus, quoniam minime partes aeris mixtae
igniculi, quae erant compressae intra substantiam fluidorum ob

ablatas aeris externi pressionem contenti intra recipientem ea
vis momentum ut non sit impeditus a tali pressione aeris hanc
partes internae aeris simul cum igniculis sursum ascendunt et
minimas partes fluidorum, quae in se ob texturam connexam sunt
undique et paritatem extendunt ex quo oriuntur innumerales
bulle aereae, et quo maior est extractio aeris, eo maiores sunt
bulle, eoque minus est momentum pressionis aeris exterioris.
et contra. Ibi igniculi aere mixti intra substantiam fluidorum per
seu equilibrium maius sursum ascendunt, ac bullae seu recipientem
legem, quae in orbiculari iterum partium fluidi extensio habet, ex
vestita texture, equali partium ipsius fluidi, et ex motu reflexu
eo aeris mixti igniculis sursum ascendunt.
ex observatione facta, talis ebullitio fluidorum minuitur,
et post aliquod tempus cessat, si a recipiente non amplius
extrahitur aer. huius phenomenon ratio est, quoniam illam
aeris, quae manet in recipiente ob aerem, qui continuo affluit
ad ipso fluido ob rationem supradictam fit grauior, sine dentior et
contra. In lege mechanica maior momentum habet, unde
igniculi aere mixti, iterum remanent suppressi intra substantiam
fluidorum, ac bullae aereae remanent suppressae, et de nouo non
producing.

Sic et ex obijectionibus positis in recipiente euacuato bullae
sursum expelluntur, non in eodem modo, ut experientia constat in
obijectione. in aliquibus fluidis, citius tardius in alijs. in alijs uisus
maiores, in alijs minores. si fluida sunt liquores sine caliditate,
et grauioribus et citius maiores bullae exiliunt; et quo magis
sunt tenacioribus, eo bullae sunt maioris diametri. et si collum
stultum est cylindricum, uel conicum, tunc bullae ascendentes recipientem
sunt figurae cylindricae, uel conicae. et in cauitate colli phlegma, in
qua est fluidum.

In effecta hac doctrina facile se ad quae sita phenomenon
uaporum fluidorum quae posita sunt in machina Pneuma-
tica, scilicet Cur uinum in recipiente euacuato positum
magis ebulliat, quam aqua? Cur mustum magis, quam uinum
et quo recentius est, in eo maiores quantitates uespicae
vis emittat? Cur fermentatio maior sit in spiritu uini, quam in ui:
no? et Cur, quo purior est spiritus uini ebullitio sit maior? Cur
in spiritu aceti uel uini maior sit ebullitio, quam in aceto uel ui:
na? Cur ebullitio minor sit in aqua quam in oleo? Cur bullae in
oleis tenacioribus maiores sint et diutius durent? Cur in lacte
bulla post aliquod tempus in spumam uinit? Cur in oleis
quibus sales abundant bullae sint minores, et in maius tempore
producantur, et praecipue in oleo tartari? Cur aqua frigida

videtur ebullire? et cur eadem ebullitio sit maior, quā aqua sit tepida, maxima nō quā aqua calida sit?

Oīa ista et alia quęritā dūcunt ad experim: factū in An-
glia, Italia, et Italia facile soluem. dependens. et doctrinā
mechanica supradicta in qua demonstratū fuit oīa fluida
sicut cętera corpora hē intra et tū aerē tū plures ignes
et p. istos quantitates ablata p. elatione gravitatis aeris
exterioris mediante machina pneumatica oīz ebullitio ma-
ior, aut minor quę oīz ex uiciniulom sursum ascendentiū similes
cū aerē, qui superficie p. ing. et connexas extendunt, ut fusiū
demonstratū fuit.

Solutio hic remanet investigare tōne mechanica illius p. h.
nomeni scilicet qd in continuata aeris extractione non remanet
per observant. in fluidis bulle supradictę sed citius cessant in
liquore tenuiori calidiori et minus tenaci. Licet in aperto ad
vā, ubi expiribus vini ex modico calore totus exhalat; at
men in recipiente evacuato p. tales bullę non totus vini
spiritus consumptus observari sit. Huius et similis experi-
menti ratio mechanica facile intelligit. quoniam minime p.
tes spiritus vini unitę igniculi sunt minoris gravitatis
specificę, quā ē gravitas specifica aeris communis at
conz. p. lege equilibrij ab aerē graviori sursum expellunt.

Contra tū in recipiente evacuato minime partes
spiritus vini et aliorum spirituum graviores sunt, quam ad
maximā rarefactus, et dilatus, qui remanet in recipien-
te evacuato unde ob hanc causā maius gravitatis semper
aliquid istorum spirituum remanet in uadā
Insuper ex continuato motu aeris causa ventorum
vel ex continuata exhalatione terrestrium spirituum, minime
partes spirituum, mediante tali motu sursum exhalant et li-
quores spiritus consumunt, qd non evenit in recipientē e-
vacuato.

Tōne mechanica quibus explicans phenomena corpo-
rum accensiu et ignitorum quę observata sunt in machina
pneumatica. In doctis optici p.fectionibus fusi explicā-
ta sunt ratio mechanica inz. aerē et ignē insuper quę tōne
ignis sursum expellat ab aerē et in quo consistit acrio lucis
et quare ignis sine aerē et sine alimento extinguit. Tota illa
doctrina demonstrata hic supponit. Tum etiam scire debet
mus corpora ignita duobus modis in illis ignes extingui vel
dissipare qd igniculi in corpore combusto contenti a gra-
vitate mai aeris continui sursum expellunt. tanta ut quan-
ta est distā inz. pondera minimorum partium aeris et ignis
Lorum sursum ascendentiū; si in corpore combusto non sint

amplius hi igniculi tunc in illo extinguuntur ignis. Suffocione
autem extinguuntur quod mediante aliquo corpore intermedio im-
mediata communicatio inter minimas partes aeris et ipsos ignicu-
los. tunc ut maior gravitas aeris ob corpus intermedium
virescentis sue maiorem gravitatem, ut per virtutem ipsos igniculos ha-
bentes maiorem gravitatem expellere; unde si remanent op-
preffis et suffocati a corpore intermedio.

Haec haec doctrina facile intelligitur, quare flamma
candelae posita in recipiente cui aeris pleno extincta fuit
tamquam duorum minorum quoniam flammam igniculi sub
ab aeris gravitate expulsi ob impedimentum recipientis extra expel-
li non possunt et contra remanent in ipso. Unde aer in recipi-
ente ex mixtione talium igniculorum sit minus gravior quod
est gravitas specifica ipsius flammæ et contra ob eandem qui-
libet igniculi uniti minimis partibus candelæ non pos-
sunt sursum expelli ab aeris habente minorem gravitatem,
et ob hanc rationem mechanica minoris gravitatis aeris quan-
to magis aer extrahitur a recipiente flamma videtur languis-
sior cereulea, et tandem extinguuntur.

Ad quæsitum illud cur flamma in recipiente aeris com-
munis pleno citius extinguatur, quam si aer in recipiente
sit valde rarefactus. Ratio est, quod igniculi maius visum expel-
luntur ab aeris gravitate quam ab aeris qui habet minorem gra-
vitatem. Diffusa gravitatis inter minimas partes aeris rarefacti
et igniculos maior est, quam inter minimas partes aeris rarefacti
et igniculos, unde cum igniculi sursum ascendunt, tanta vis
quantum est ista diffusa. Unde est, quod sursum maius vis expelluntur
ab aeris communis gravitate quam ab aeris rarefacto, qui habet
minorem gravitatem specificam et contra ob impedimentum recipientis
vis maius vis retrocedunt hi minimi igniculi simul cum cali-
gines et fumo; unde ex tali velocitate moto reflexo fla-
mam statim suffocant; quod non evenit in aeris rarefacto, cum mo-
tus reflexus ipsorum igniculorum fumus et caliginis sit minus ve-
locior, ut constat ex supradicta doctrina.

In carbone ignito posito in recipiente aeris communis ple-
no contrarium ac in flamma experitur est, scilicet Carbo su-
perius in recipiente per semetipsum minus est ignitus; et est ex-
trahitur aer per totum quinque minuta. Huius phenomeni ratio
mechanica facile intelligitur. Haec illa propositio hydro-
statica, antea transacta demonstrata, in qua, assertum fuit,
corpora in fluido gravius sursum ascendere, tanta vis
quantum est diffusa gravitatis corporis ascendentis, et fluidi un-
de cum in expellimur. Talibus flammæ, et carbonis igniti, ignicu-

culi in flammam sint uniti cum partibus minimis corporis com-
positi habentibus minorem gravitatem specificam quam est gravi-
tas partium minimarum carbonis ignis. Unde est, dicta inq. gra-
vitas specificas aeris communis et igniculorum flammam
ore est quam est dicta inq. gravitates specificas aeris commu-
nis et igniculorum qui uniti sunt minimis partibus carbonis.
Unde. necesse est per legem hydrostaticam superadictam flammam
in aere communis in recipiente incluseri maiori velocitate et
turno ab ipso aere gravibus expelli et conz. minorem tem-
poris aer communis propter istos igniculos non unitos fit mi-
nus gravis, ita ut sit equilibrium inq. gravitates aeris et gravi-
tatem flammam. ex quo orig. extinctio ipsius flammam, at in
carbonem ignis cuius minime per accensum, cum sint maiori gra-
vitate predictae unitae igniculis in communis aere incluseri in
recipiente minori velocitate moventur, et conz. eius motus
dilatorius durat, ut in nostro experim. per semihoras. Un-
de igniculis disseminatis in aere hic fit minus gravis, et per
semihoras fit eiusdem gravitatis specificae ac est gravitas
specificas igniculorum. et conz. cessat motus ex quo orig.
Vig. extinctio in carbone in aere communis post semi-
horas. qd. non in recipiente ob continuam extractionem da-
m. fit rarior. et conz. eius gravitas continet, et parvo
tempore fit minor. ita ut gravitas specificas aeris vases
ubi sit in equilibrio cum gravitate specificas igniculorum car-
bonis ignis, tunc orig. habet extinctio carbonis ignis
ut in experim. nostro spatio solum quinque minutis.

Similibus rationibus hydrostaticis facile solvantur. oia
alia quae circa lucem, flammam et ignem, scilicet; Cur pulvis
pyris exiccatus quando fieri potest et poris in recipiente
et evacuato, mediante exiguo sclo petulo accendat, et
flammam producat clariorem quam in aere communis? Cur
ex collisione duorum corporum ut ex silicio et chalybe igni-
culi producantur in recipiente evacuato? Cur ferrum
ignitum suspensum in recipiente in principio extractionis al-
ij solum per 4. minuta videtur candens? et cur extracto aere
recipientis sit ita calidus, ut tangi non possit? Cur cicin-
dulae, carnes, vires, et liqua putrida, quae nocte lucem
vibrant posita in recipiente evacuato lux extinguatur? Cur
funis militaris accensus, et in recipiente positus nec lucem
producat, nec inflammari videatur? quare in broncho aere inclu-
piat lucem, et inflammari? et cur si post septem minuta
cum diuino immittatur aer in recipientem funis nec de-
no inflammatur, nec ignis venisere in eo videtur.

in eo videat.

Ratio huius experimenti est, quoniam cineres ex corda mi-
tari ignita produci cum sint ad aërem inclusi motu expulsi
ondu, et textura partium cinerum, ita opprimunt igniculos, ut
ex in recipiente suo maiori pondere, quam sursum illi ignicu-
li exollere et ignem producere. quod deo et contra introdu-
it aer in recipiente, tunc excitat motus, et ex tali mo-
tu cineres ex corda expellunt, et aer factus grauior qua-
ntum igniculos habent, minore grauitate, specificam
ursum expellit. et quod trahit sunt septem minuta
in dimidio, tunc ob quantitate cinerum, tunc etiam ob textu-
ra partium suarum, quae ita sunt connexae, ut igniculi oppres-
si post supradictum tempus ignem excitare non possint
mediante maiori grauitate aeris introducti.

Cur minus vitro ustorio accensus, tantum aeris motus
producat, ut recipiens cum strepitu in minimas partes
factus sit? Ratio dependet ex indagata minime con-
stet enim materia igniculorum abundat. inde est, quod cum
ab aere grauiori omnes simul undique expelli debent tanta
vis, quanta est diffinitio grauitate aeris, et grauitate ipsis
igniculorum. et cum ista diffinitio maior eo maiore
quo maior est vis igniculorum, sequitur, quod hi igniculi in
minime accensione maiori vi expelluntur ab aere grauiori,
quam est connexio partium recipientis, unde ob tale
percuSSIONE sequitur fractio recipientis.

Cur Cornu Cerui combustum vitro ustorio aut ferro
candente aere factitium in recipiente euacuato pro-
ducatur? et Cur Mercurius eleuatus in tubo Torricelliano
post aliquod tempus ad pristina altitudine redat?
Cur in recipiente euacuato succinum vel minus campho-
ra nit aeris artificiali emittant. si tamen combusta sint vitro us-
torio aut ferro candente factitium aere producant? et Cur ta-
lis aer factitius cito euanescat, ut mediante ascensu se de-
ceat Mercurius in fistula Torricelliana observatum fuit.

Ratio similis phenomeni facile intelligitur, quoniam
in istis corporibus combustis remanent plures igniculi cum
vires, partes aeris, ut sepius demonstratum fuit ita oppres-
si, et textura partium, quae simul cum pressura aeris exterioris
habent maius momentum quam est momentum igniculorum
et partium aeris sursum ascendendum, quae remanent oppres-
si et textura corporum combusti; quando vero tollitur ista pressio
aeris texture partium, momentum est minus, quod est momen-

submersus ascendendi igniculorum, qui sunt uniti minimis partibus
aeris, et contr. ob talem diff. momentorum seu visum talis contr.
id partibus dirumpit, et igniculi uniti ad partibus mini-
mis aeris, qui erant in corpore combusto, hunc ascendunt et
novum aerem factitium producant.

Ad id, quod talis aer factitius diminuat, post aliquod tempus
hoc eveniret, et eo, quod igniculi uniti partibus minimis aeris, qui erant
prius in corpore combusto, quod sua minore gravitate quam est
gravitas aeris recipientis, expelluntur extra ipsum, unde aer velox
eius acquirit pristina raritatem et contr. fit minus gravis
ob hanc causam mercurius in fistula Torricelliana descendet.

Ad hoc, ut funis experiri: usque adhuc observabatur in machina
pneumatica, posuit tunc machinam explicans, necesse est ipsius
funis analysin, gravitatem et velocitatem explicare. Funis
enim nihil est aliud quam compositus ex igniculis, et minimis par-
tibus corporis combusti, quae ab ipso igne comburi non possunt.
Haec partes incombustae unitae igniculis, acquirunt propter talem
connexionem minorem gravitatem specificam, quam est aeris communis
gravitas specifica. Unde 1. levis hydrostatica aer gravior sit
sub funis expellit tanta vi, quantum est diff. in gravitate
aeris communis, et gravitate funis. Contr. quod maior est
diff. eo velocius motu funis rursus ascendit, ut quidam di-
versitates, quae quotidie experiri in motu tardioris, velocioris
aut extensionis ipsius funis dependeat ex maiori, aut minori diff.
quae inveniuntur in gravitate aeris, et gravitate funis, unde
evidens, quod in inferis praedictis in aere et funis velocius as-
cendit esse maiorem, quam est diff. in gravitate aeris, et gra-
vitate funis tardius ascendens.

2.° Deducit, etiam funis, qui in eodem aere velocius as-
cendit ceteris partibus habere minorem gravitatem specificam, quam est
gravitas illius funis, qui tardius ascendit.

3.° Colligit, quod ipso funis eiusdem corporis velocius ascendit
in uno aere, et tardius in alio ceteris partibus, tunc signum
est aerem in quo velocius movetur, funis gravior esse, quam
ille aer in quo tardius ascendit. Unde mediante hoc experiri
facile cognoscitur, an unus aer gravior sit, quam alter.

4.° Deducit, quod ipso funis, ut ascendit, ut descendit, tunc
signum est in aere, et funis esse in equilibrio. Contr. tunc funis
et aer sunt eiusdem gravitatis. Denique, quod funis descendit, tunc
evidens est habere maiorem gravitatem specificam, quam est gravi-
tas specifica aeris.

Omnia haec assertiones anno transacto in hydrostatica experiri

fuerunt quibus illecebris facile soluerunt. Oia quę sita circa fumi
phenomena quę in machina pneumatica videntur: adhuc obser
uata fuerunt scilicet. quędam fumus longius durat in re
cipiente euacuato quā in pleno: ratio huius phenomēnis
est quoniam in 1.º casu diffusio gravitatis inq. aeris maximē
rarefactus, et fumus est minor quā in 2.º casu in quodis
ferentia gravitatis est maior inq. eundem fumum ut de
re communis, et cons. in 3.º casu fumus minori motu mo
uet, inde est, qd in aere maximē rarefacto fumus ma
gis permanet; et contra tū in aere communi mino
ri tempore.

Ob eandem rationem soluitur experim. ibi cum fumus in reci
piente pleno aere communi adiungatur columne ascendat
et cur post extractionem aeris incipit minori velocitate sursum
ascendat, et quo maior quantitas aeris extrahitur, eo minori
motu sursum tendat, ita ut post notabile quantitate
aeris extracti videatur quiescere, et post quietē si sequitur
extractio aeris descendere videatur. Vbi ad fundum recipien
tis in quo horizontalis extendatur, et remaneat in quiete
adiungatur aquę.

Ad oia ista diuersa fumi phenomēna ex supradicta
doctrina facile respondet. Quando enim fumus in recipien
te pleno notabili velocitate adiungatur columne ascendit.
hoc provenit ex maiori diffusio gravitatis inq. aeris communi
et fumus, quę post extractionem alicuius partis aeris fit minor,
et quo maior quantitas aeris extrahitur, ita diffusio gravitatis
inq. aeris, et fumus fit minor. Ob hanc rationem tempore motu fu
mi ascendenti experitur est habere minores velocitates. qd
nō diffusio est nulla tunc fumus, et aer in recipiente rema
nent in equilibrio sine ullo motu, at multus aeris extractio
fumus fit gravior, quā residuum aer maximē rarefactus
in recipiente, tunc fumus descendit usq. ad basim recipi
entis, et remanet in quiete cum nō possit sursum expelli a mi
nori gravitate aeris maximē rarefacti.

Nonne mechanice quibus explicantur corpora solido:
vbi fractiones et plura alia solidorum phenomēna quę
in machina pneumatica observata sunt.
quę. Cur vesica, et plura alia similia corpora
inclusa in recipiente aere pleno, aut semipleno ita ut
exiūs aeris ibi impeditur extractio a recipiente aere dis
persa sit. Ratio fractionis est, quoniam aer in tra vaci:

pietud euacuatur, est maxime rarefactus conz. habet mi-
norem gravitatem specificam quam est gravitas specifica aeris in-
clusi intra vesicam et similia corpora. Unde super ficie istius
corporum maius momento premuntur a gravitate aeris inter-
ni quam a gravitate aeris externi. Inde est cum vesica
fibram vesicę, et similia corpora sit minor, quam diffi-
cultas momentorum gravitatum aeris interni et externi,
necesse est, quod fibra vesicę, et similia corpora extendantur
a maiori momento aeris externi et tunc 3 diuisantur,
cum uero aer internus magna uelocitate ex uesica fracta
expellatur, necesse est strepitum producere.

quare Lacryma nitrea a Clauis. Montanano constru-
ta in recipientem euacuato posita fracto collo ipsius lacry-
mę in partes minimas tota diuisatur, ac 2 longius magna
in expelluntur ac si essent in aere communi. Ratio est,
ac dependet a constructione hanc Lacrymam nitream in
miz. enim vitrum fluidum maxime ignitum et proxi-
aque frigida in qua statim solidum fit. tunc innume-
rabiles igniculi interiores remanent oppressi et suffo-
cati intra matrem vitri ita ut auri a superficie exten-
que ualde densata fuit a pondere ipsius aque frigide,
quo uero ob fractionem colli istius lacrymę
tunc aer igniculi interni undiq. expel-
luntur ab aere rarefacto recipientis tanta uelocitate
diffa. inz. istos igniculos et aere recipientis rarefactum.
Unde cum Lacryma nitrea componitur partes, que inz. se con-
neq. sine, habent minores vesica quam est salis diffa. qua-
ritatibus aeris recipientis, et igniculorum uisus ascendenti-
et cum ob impedim. aeris descendenti- oes hi igniculi p-
minimus foramen colli fracti non possunt statim eli-
re retrocedunt tanta uelocitate quanta est superadicta
diffa. gravitatu. e contra partes interius ipsius lacrymę ex
tali motu reflexo, et percussione igniculorum diuiduntur et
undiq. tanta uelocitate expelluntur, quanta est diffa. momentorum
conuexionis istarum partium, et diffa. gravitatu aeris rarefacti
recipientis, et igniculorum, qui remanent suffocati, et oppressi
a superficie externa in conuexione ipsius lacrymę nitree.
quę inz. curuatur vitreę recipientis ut rotunda sine
ulla superficie plana et sine angulo quo exoratur aer
frangatur. si uero compositum sit in uariis angulis, et superfici-

obus planis dyrumis, licet sit multo densius, qto extrahit.

Ad qd qd, cu figura recipientis est rotunda et arcuata, ita ut nulla eius pars sit plena nec angulos contineat tunc ob figura arcuata res in se ita adinvicem premunt, ut eandem momenta sint equalia. Et contra ubi qto recipientis figura est angularis et composita superficiebus planis tunc eius partes ob angulos intermedios habent minores inq. et connexiones quibz sunt connexiones partium arcuata et conz. ibidem resita est mar, quaz est illa partium habenti: in minore connexione.

Cur phiala plena aere communi bene obturata posita in recipiente evacuato fracta sit in plurimas partes undiq. expulsa cu periculo fractionis recipientis, etiam si nitrum sit nimis resitens? Et cur si phiala sit tenuior eo facilius frangatur, et minori vi partes trahimus longius expelluntur? Et cur si ex phiala extrahatur aer et si bene obturata posita in recipiente evacuato nulla observatur fractio? Ad oia ista querita vone mechanica suprad. facile respondet. Quoniam post extractionem aeris temper in recipiente aliqua pars aeris remanet ita rarefacta ut partem aere nullo modo premit superficiem externam phiale. Et contra ubi ex p. interiori habet tota gravitas aeris communis prementis internam phiale superficiem ac erat antea. unde pressio diff. aeris interioris et exterioris sit valde magna. ex alia parte cu connexio phiale et exterioris recipientis necessio. Idem leges mechanice. Ex alia parte cu connexio phiale partium sit minoris momenti, quaz ita diff. momentorum aeris interioris phiale, et exterioris recipientis necessio. Idem leges mechanice requirunt fractura phiale. qto vero ex phiala bene obturata fuit prius extractus aer tunc ob momenta equalia aeris rarefacti exterioris recipientis, et interioris aeris phiale, qui etiam pro extractione novo partis aeris, est etiam rarefactus, partes phiale dividunt.

Deniq. difficilius phiala rumpitur qto est solidior, habens maiorem crassitatem tunc diu pressio diff. inq. aeris exterioris et interioris phiale, et minoris momenti quaz est momentum, seu vis resiste connexione partium phiale. Conz. a pressione interna aeris communis phiala bene obturata, n

frangit, etiam si parum aut nulla sit pressio aeris recipientis.
Cur massa farinae fermentatae in recipiente evacuato ha-
beat maiorem dilationem quam in aere externo? et cur quod aer exter-
nus sit frigidior, tunc dilatio sit minor aut parva? Causa
est gravitas aeris pressio minimarum partium aeris qui intra
massam farinae interstitis. Quoniam in recipiente evacuato
ita diminuta aeris recipientis gravitas, tunc aeris minimae par-
tes, quae sunt in massa farinae fermentatae, magis momento
premunt minimas partes ipsius farinae, et contra huiusmodi
extenduntur ad instar vesicularum, tanta vis, quantum est differe-
ntia pressionum, sive gravitatum minimarum partium aeris contenti
in massa farinae fermentatae, et aeris recipientis maxi-
me rarefacti, ut farius supra explicatum fuit in experimen-
tis.

Quod vero externus aer est frigidior, tunc differe-
ntia sive pressiones aeris externi et aeris interni est mi-
nor, et contra massam farinae, vesiculae includentes aerem
minus dilatantur, unde tota massa farinae minus parum
occupat.

Cur embulus, quod aërahiz, a fundo cylindri minor
vis necessaria sit continuata in attractione aeris maior-
is, et quod embulus sit prope officium maior quam in fundo
cylindri. Huius phenomenon causa est aeris communis
pressio aut gravitas, quae cum sit semper eadem, imò gravior ob vi-
scentis addita quantitate aeris expulsi. aer externus fit
densior, et contra gravior. ex alia parte in prima extrac-
tione aeris aer intra recipientes est minus rarefactus quam
in secunda. unde differe-
ntia gravitatum in prima extractione intra
gravitates aeris externi et aeris recipientis minor est quam
est illa differe-
ntia gravitatum inter aerem communem, et aerem
rarefactum in extractione. Unde est, quod minor vis requiritur
in prima extractione quam in secunda, et minor in a. quam in
3. eo quod gravitatum differe-
ntia in aere externo, et aere intra
recipientes sit semper maior, et quod maior est illa differe-
ntia in a. embulus premis a gravitate mai-
or exterioris aeris. Contra maior vis requiritur in embuli manubrio, ad hoc
ut embulus possit extrahi.

Eadem ratione mechanica soluitur quæritur, cur in
injectione aeris in recipientem difficilius moveatur embulus
versus recipientem, quam quando extrahitur, et quomodo.

res extractions difficultas semper fit maior et quomai-
or est densitas aeris recipientis. Ad hoc est hoc evenire
quoniam cum aer intra recipientem per additam densitatem
fit gravior, quia est gravitas aeris exterioris; unde quo maior ex-
ista aeris recipientis densitas eo maior est diffas in gravita-
tatem aeris exterioris et aeris recipientis; contra. Cum aer inter-
nus fit gravior, quia exterioris. inde est maius in embul-
premio ab interno aere quia ab aere externo. hoc momen-
tum pressionis quale est supradictis diffas, ergo nihil mirum
est maiorem vim necesse esse in embuli introductione
quia in extractione singulum quod valij vis debeat esse
semper maior et maior demonstrat et eo quoniam ipso
introducitur in recipientem aer, eo aer recipientis fit
densior, et minus gravis. Unde diffas in gravitate
aeris exterioris rarefacti, et aeris recipientis condensati fit
etiam semper maior et contra. semper maius momento
premit embulus ex parte aeris condensati existentis in
recipientis necesse igitur est semper maior et maior vis
ad hoc ut embulus versus recipientis moveatur.

Cum si fluida alicui foramini recipientis euacu-
ati applicentur magna velocitate et sonitu in recipi-
entem ingrediantur et sursum ascendant. Ratio est, quod aer
exterior, ut supra demonstratum est tanta vi premit
officium Epistomij, quanta est diffas in gravitate
exterioris et gravitate aeris interni maxime rarefacti.
Unde si loco Epistomij applicata sint fluida, tunc eadem
diffas gravitatum in aere exterioris et interiore maxi-
me rarefactis ista fluida in recipientem sursum expel-
lunt. Denique sonitus productus ex fluidi ingressu in
recipientem omni ex conflictu, et attritione partium mini-
marum ipsius fluidi, quod velociter ita a gravitate maiore
vis exterioris intra recipientem expellitur, ut sursum ascendat.

In isto experiri semper observatum fuit in recipienti-
te remanere aliquam partem superiorem, quae fluido haurum
ascendente impleri non potest; ex tali phenomeno evidenter
inferri talis parte recipientis plena esse aere qui prius
erat exterior et totus recipientis euacuati spatium et
amplius rarefieri non potuit, at per introductionem
fluidi sursum ascendenti iterum talis aer rarefactus ad pri-
mum condensationis statum reducit.

Denique ex tali observatione potest indagari quantitas

proportio inq. aeris externi, et residui aeris maxime va:
refacti in recipiente ex proportione ponderis aut men:
surarum aque introitus, et occupantis totum spatium recipien:
tis: loq. si aqua introita in recipiente evacuato sit lib:
16; et aqua occupans totum spatium recipientis sit 19. tunc
bene inferi. mediante subtractione ponderis quod aer
rarefactus mediante machina pneumatica qui va:
manit in recipiente ad aerem commune, qui erat antea in
ipso recipiente esse et diff. inq. numeros 16, et 19, ut
hicce, ut ad modum maiorem.

Clauj. Humbergi observavit globum vitreum ex quo
mediante machina pneumatica extractus fuit aer; post
230 embuli motus ponderare duobus uncis, ut semel
minus, quod erat pondus eiusdem post introitus, ione aeris;
facto in eodem experim. tempore hyberno tunc leuior
erat globus y drachmas uncias, et 1/2 drachmas, quod tempo:
re estivo, ex quo experim. bene inferi. quod videtur va:
rior aer hyeme, quod probat in determinatis temporib:
bus

Pars Secunda

Atmosphaere proprie tales circa figuram, motum,
pondus, altitudinem, quantitatem densi:
tatem humiditatem et siccitatem.

In atmosphaere definitione siue aeris communis
explicabatur fuit atmosphaera nihil aliud esse, nisi fluidum
aere intermixtum innumerabilibus minimis corporibus
siue fluidis siue solidis unitis igniculis vibratis a sole vel
a corporibus terrestribus, et animatis, quod inanimatisque
connexi istis minimis corporibus sunt rotundi a mai:
gravitate aeris mai, aut minoris velocitate seu maio:
re, vel minore diffam inq. aeris gravitate et itarum
exhalationum acie vaporum gravitates, ut fusi in defini:
tione exhalationis explicabatur esse. ex qua doctrina deduc:
untur sequentes atmosphaere promissae.

Promissae I.

Aer supra nostram atmosphaeram ponderans est ita va:
refactus, ut est aer rarefactus in recipiente evacuato
mediante machina pneumatica. Demonstratio cui:
deniq. deducit. ex experim. supradictis, quoniam tunc va:
cipiens diu. evacuatus siue aer in ipso maxime rarefact:
us, est mercurius in fistula torricelliana in eo inclu:

ita sobus descendit. ac mercurius in fistula torricelliana determinat pondus totius partis atmosphaerae cuius basis est equalis fistulae toricellianae basi ut supra demonstrabitur est; inde sequitur recipiendi euacuati aeris esse ita rarefactum ut nullas ponderositates sensibilem habeat: at in comparatione ad pondus mercurij eleuati in tubo torricelliano quod idem est ad pondus atmosphaerae. Tunc aer qui est supra atmosphaeram ipsam maximam rarefactionem est sensibilis ponderat supra illam: unde euidenter deducitur: inuolucrum euacuato aere ita esse rarefactum ac est purus aer existens supra atmosphaeram, quod erat demonstrandum.

Proprietas secunda

In atmosphaera non semper est eadem exhalationum quantitas nec semper eodem modo densa acit rara. Quoniam ut supra demonstratum est ex tellure, aqua, igne, plantis et ex omnibus corporibus, tam animatis, quam inanimatis, continuo intransibiles transpirationes sursum expelluntur a maiori grauitate aeris, &c. nunc sunt plures interdu pau- ciores; euidenter enim est solis, ignis, alia plantae et cetera corpora uno tempore plus transpirare scilicet tempore aestivo, et minus tempore hyberno. Contra tem- pore aestivo in atmosphaera plures exhalationes ab aere grauiori sursum expelluntur. Quia tempore hyberno. & con- tra uero hoc tempore plures exhalationes aquae, et aliamini- mae corpora ob igniculorum defectum succa sunt gra- uiora quibus est aeris grauitas. Inde est hyeme haesita- tiones aqueas descendere. unde remanet supradicta pro- prietas demonstrata, ex qua subsequens deducitur.

Proprietas tertia

Atmosphaera composita ex aere et exhalationibus non semper habet grauitatem eandem specificam. Quoniam per proprietates praecedentes ad semper in atmosphaera est eadem quantitas exhalationum, et cum haec composita, et mixta sint minimis partibus diuersorum corporum habentium diuersas grauitates specificas et igniculos, necesse est, tales exhalationes in se non habere eandem grauitatem specificam pro hac causa illae, quae habent minorem grauitatem specificam maiori uelocitate sursum a maiori aeris grauitate expelluntur. Alii uero, quae maiorem grauitatem habent minori uelocitate a maiori grauitate aeris sursum expelluntur. Ratio euidentis est, cum in primo casu graui-

tam disto. inq. aeris et exhalationes habentes minorem gra-
uitatem specificam maiorem. at in 2. casu in quo et
exhalationes supponuntur habere maiorem grauitatem specifi-
cam, quod est grauitas aeris specifica dista est minor. quia
remanet demonstrandum atmosphaeram mixta aeris et
exhalationibus non ubiq. habere eandem grauitatem speci-
ficam.

Proprietas Quarta

Atmosphaera quo magis distat a terra eo minore
grauitate specifica habet. Immediatè ex prece-
dente deducitur. huius asserti demonstratio. Quod niam
atmosphaerae quae minus distat a terra mixta est ae-
ri et exhalationibus habentibus maiorem grauitatem speci-
ficam. et atmosphaerae quae in maiori dista est a terra mixta
est ipsa aere et exhalationibus habentibus minorem
grauitatem specificam, et ex supradictis, quod haec exhalationes
habent minorem grauitatem specificam eo iure expe-
ditur. ab eodem aere habente maiorem grauitatem specifi-
cam. Conz. ista pars atmosphaerae in qua sunt exhalo-
nes minoris grauitatis specifica, est minus grauius quàm
inferior, in qua sunt exhalationes maioris grauitatis speci-
ficæ; unde remanet demonstrandum quod atmosphaera quo
magis distat, eo minore grauitate habet.

Proprietas Quinta

Atmosphaerae grauitas tempore diurno minor est,
quàm nocturno tempore. ceteris paribus. Quoniam ui-
brans a sole tempore diurno igniculi qui sunt minimi
partibus corporum terrestrium mixtorum sunt isti igniculi
redunt ipsa corpora terrestria minus graui in specu-
lo, unde ab aere grauiori sursum expelluntur, quod non
euenit tempore nocturno. imo hoc tempore ob ignicu-
lorum defectum haec exhalationes sunt maioris grauitatis spe-
cificæ quàm est grauitas aeris; Conz. tempore nocturno
descendunt, et redunt atmosphaeram prope terram gra-
uiorem quàm est atmosphaera grauius tempore diurno,
quod erat demonstrandum.

Proprietas Sexta

Atmosphaerae partes nunquam sunt in equilibrio, sed in con-
tinuo motu. Quoniam a supradictis proprietatibus ob
igniculos continui a sole vibratos, uel a corporibus ter-
restribus.

vestris continuo innumerabilis exhalationes sursum ab aë-
re graviore expelluntur, de hę sursum expulsi ob deficientiam
igniculorum que provenit causa absentię soli, fiunt gravi-
ores, quę est gravitas aëris. Conz. descendunt aliquę deo cū
habent maiore gravitate specifica, quę est gravitas aëris
superioris specifica et minore, quę est inferioris aëris gravi-
tas. tunc hę exhalationes in medio linz. itas atmosphaera consistunt
et nebulę componunt sicut oleum cū sit minus grave, quę
aqua et habeat maiore gravitate specifica, quę aëre inde
est, quod in fundo aque positus sursum ascendat, usq. dum
tota pars sit intra aqua et alia posita sit in aëre. qđo-
tū nobis gravitas, aut atmosphaera supra aut infra
nebulę sit maior, aut minor p. defectu aut additione
igniculorum tunc nebulę aut sursum ascendunt aut descendunt.
ex hęc obz inferz. evidens atmosphaera nunquam
esse in equilibrio ob supradictu innumerabiliu exhalo-
tū motu continuo, quod erat demonstrandz.

Proprietas Septima

Extrema atmosphaere superficies nulla habet determi-
natā figurā cuius partes continuo accedunt et recedunt
a centro communis gravitatis potius eius fig. qđ ovalis, quę
sphaerica. Quoniam ex proprietate precedenti oēs partes
totā atmosphaera componentes cū sint in continuo motu
minime partes, quę abundant igniculz ab alijs, quę habent
minores igniculorum quantitates, et conz. maiore gravita-
te sursum expellunt. Inde sequiz. totā atmosphaera cor-
pus non habere centrū commune gravitatis in centro terrę,
cū una pars habeat minore vim descendendi, quę altera.
continuo enim p. habent minores gravitates speci-
ficā continuo expellunt. ab alijs habentib. maiore gravi-
tate specifica. Ad hoc quod habeant p. centrū commu-
ni gravitatis centrū terrę est necessē oēs eius partes
equalit. distantes a centro terrę habere equalē gravi-
tate specifica, et conz. tunc hę partes erunt in equilibri-
o absq. ullo motu; unde si extima atmosphaere p. cū
equalit. distans a centro communi gravitatis ob continuo
motu supradictu, evidens erit extrema partes atmosphae-
re non posse superficies sphaerica efformari. Insuper ob
motu diurnu soli extima atmosphaere partes continuo
mutant. aliquę in mai. dista, alię in minori a centro
terrę. Atmosphaera enim partes inter tropicos, sicut Zonā

torrida ^{q^{ue}} maiore quantitate igniculorum qui a sole vibrantur
minoris gravitate specificas habent quas gravitates partium atmos-
phere in zone temperata et zone frigida partes atmosphere
vel p^{ro} defectu igniculorum sunt maxime graviores; contra p^{ro} p^{ro}
legem hydrostaticas partes atmosphere zone torride sursum et par-
tibus expelluntur gravioribus atmosphere zone temperata et
he ad id sursum expelluntur a partibus atmosphere zone frigide
gravioribus; unde sequitur partes zone frigide esse in mi-
nor distantia a centro terre quas partes atmosphere tempera-
te et he esse in minori distantia quam sunt partes zone
torride a centro terre sive a centro communi gravium. Unde
igitur remanet demonstrandum extrema atmosphere superficiem
semper esse in continuo motu et continuo eius figura
mutari; imo potius continere figuram qualentem quibus
nica, cum partes eius zone torride sint in maiori distantia
extreme partes zone temperate et he sint in maiori distantia
quam partes extreme zone frigide a centro communi gravium,
quod erat demonstrandum.

Proprietas Octava

Ima concava totius atmosphere superficiem que
immediate superficiem concavam corporis terraquei tan-
git non est perfecte spherica. Non solum eo motu conti-
nuo partium extremarum totius atmosphere eius extrema
superficies nullam determinatam figuram habet ut ex demon-
stratione colligitur; item ad id omnes partes atmosphere que im-
mediate tangunt totius corporis terraquei superficiem
non constituant perfecte sphericam superficiem concavam. Eo quod
globi terraquei superficies cum non sit perfecte spherica et
experientia combat nec pars superficiem atmosphere con-
cava que immediate tangit superficiem corporis terraquei
est perfecte spherica, quod erat demonstrandum.

Proprietas Nona

Corpora terrena nec equaliter a partibus atmosphi-
re vel super ipsa existentibus premuntur. Hec proprietas
immediate deducitur a fistula Torricelliana in qua mer-
curij pondus denotat atmosphere pressionem. Unde cum alti-
tudo mercurij ubique sit semper eadem. Contra aeris pressio
ubique non sit eadem; et contra. Corpora terrena non a pressio-
ne semper eodem modo a partibus aeris sive atmosphi-
re p^{ro} huius proprietatis velens deducitur ex supra demon-

horum quoniam partium atmospheræ pressio omni. ex ipsarum
gravitate ac gravitas ipsarum partium atmospheræ, et di-
cti non est ubique eadem. Vix. neq. pressio partium aeris, sive
atmospheræ est ubique eadem. §. 2. d.

Ad hoc ut clare illigant. Quamvis atmospheræ pressio-
nes, et earum proportio ad aeris gravitatem caruatur, necesse est
prius indagare methodos, quibus aeris pondus fuit in nume-
ris determinatum. Ad hunc aeris pondus indagatum fuit me-
diante utriusque inflati experimenti: qui plus ponderabat quo ex-
tra compressum. ex tali diffinitione pondus bonum. Hic de-
terminavit pondus illius quantitatis aeris, sive atmospheræ
que inclusit in utroque inflato. Hanc methodum inveniendi gra-
vis atmospheræ pondus Strachus Bernallius demonstravit du-
ctis exper. eo qd. utriusque inflati pondus indagat. mediante
eadem libra qua indagat. complicati utriusque pondus. semper
per n. tam in una quam in altera librarum lance collocat
atmospheræ eadem pressione premunt, sed in utroque pleno
aere, quod in utroque relaxato in lance posito. semper di-
versim aeris eadem quantitas sive atmospheræ invenitur. Long.
semper idem pondus premiet lance substantantem utrum
inflatum ac utroque complicatum.

Facilius hęc doctrina illigatur exemplo cuiusvisque alteri
fluidi. si n. ponas in una libra lance vas plenum
aliquo fluido, istiusmodi pleni pondus idem erit vacui
vasis, et fluidi simul posita sint in eadem libra lance.
ex istis obis colligitur, quod si indagandum sit atmospheræ
pondus necesse est, quod vas exentio sit ante quam
post expulsionem aeris, sive atmospheræ semper sit eadem.

Secundum hanc methodum claus. in supradictis Bernul-
lius, et alij claus. Mathematici in solis pondus videri
ing. aqua, et aerem in n. mediante machina pneumatica
determinant, verum etiam adinvenierunt mediante aeris si-
ve atmospheræ gravitate multas alias veritates ad aerem,
et atmospheræ pertinentes sequentibus praxibus.

PRAXIS PRIMA

Pondus pondus ing. aeris et aqua invenire. 1.
mediante machina pneumatica ex amplo globo vitreo aut
metallico extrahi. aer quantum fieri potest. 2. Globi evacuati
obstruendo foramine ita ut aer externus nullo modo ingre-
di possit indagare pondus. 3. Aperto foramine et introducto
aere externo globi pondus iterum inveniri, a quo subtrahat.

globi euacuati pondus veridicum, siue diffas istorum ponderis
determinabit pondus grauitatis aeris contenti in globo. Ne-
que inpleto globo aqua cuius pondus reperiat, eundem
igitur erit totus incompressibilis, leues pondus aeris ad pondus aque
eiusdem capacitatis globi esse, ut per numeros pondus aeris
in globo ad totum numerum pondus aque eiusdem globi.

Hac praxi deducit Clavius Bernullius aerem ad aquam
esse, ut 1 ad 740, licet postea facta diligentiori obseruatione
determinauit esse, ut 1 ad 784 $\frac{1}{2}$. Eadem metho-
do ab Ottone de Euarick inuenitur est proportio inq. aeris
et aquae esse ut 1 ad 974.

Hic debemus aduertere Mathematicos non conueni-
re in determinatione rationis inq. aeris et aquae licet maior eorum
pars obseruet supradictas methodos. Galileus per indagata
rationis inq. aeris et aquae, hoc fuit ab ipso determinata de-
pendens ex suis experimentis esse ut 1 ad 400. Postea
Alphonus Borelli anno 1660 in Accademia Mellini de-
monstrauit grauitatem aeris ad grauitatem aque esse ut
1 ad 1175. Anno uero 1663 ab Homberck per methodum
supradictam fuit deducta ratio inq. aeris et aquae esse
ut 1 ad 692. et factis experim. in alio globo maiori
fuit obseruata ratio, ut 1 ad 633. ex istis duabus
uigi obseruationibus determinauit idem Auctor mediū pro-
portionem scilicet ut unum ad 765. Postea anno 1693 Acca-
demia Parisiensis factis eodem experim. per machinam
pneumaticam fuit determinata ratio, esse ut 1 ad 1067.
Ex pluribus experimentis in Anglia factis fuit deducta ra-
tio ut 1 ad 600. Mediantes uero tubo Torricelliano Relati-
uius in Rotone deducit rationem esse ut 1 ad 770. et me-
diantes eodem tubo in Monte S. Bernardi obseruata fuit
ratio esse ut 1 ad 645. et a Casino assignata fuit
ratio, ut 1 ad 668. a Sanguendo ut 1 ad 540, a Mer-
senio ut 1 ad 1300. a Boyle ut 1 ad 938, a Ricciolo
ut 1 ad 10000, et a Francisco tertio de Sanis ut 1 ad 640 et
a Sturnio ut 1 ad 1000.

Omnes haec et aliae rationes diuersae deducuntur ab obseruationibus
a supradictis Clavius Mathematicis factis inq. aeris et aquae
proueniunt non solum ex diuersitate ponderis diuersarum
aquarum, uerum etiam ex diuersa condensatione aut dilatione
aeris, quae solent quolibet momento temporis diuersas
uias, et continuatas exhalationes, et vapores terrestres, in:

super pp. variationes continuas graduum caloris, et frigoris
ex istis proprietatibus condensationis, et rarefactionis, sine
gradu caloris, et frigoris ortu continuis. pondus aeris sine
atmosphera mutabitur ut supra demonstratum fuit. Idem est
aere tempore hyberno graduore aere quod estivo. Consequenter
quod inter hyeme quod estate, et aere in eodem globo
satis observationes faciendo magis ponderare tempore hyeme
quod estate. Ex his omnibus evidenter deducitur causa pp.
quod est. Supradictis mathematicis variis temperaturis
et in variis locis habito in aere, et aqua fuit temperor:
servata diversitas.

Praxis 2da

Cognita proportione inter aquam, et aerem invenitur
pondus unius pedis cubici aeris sine atmosphera. Tunc
invenitur pondus unius pedis cubici aquae quae tota val:
dunt continet libras 84 quatuor quilibet est divisa in quin:
decimo uncias. 2o. Mediante regula trium cuius primae
est pondus unius pedis cubici aeris sine atmosphera
ut supra de Valdevo inventum. 3us ut sit una
1044, quae constituit libras 84 unius pedis aquae inue:
nitur. 4us nunc qui erit uncia una dragma 6 et grana
xxviii. Sic nunc denotabit quantitatem pondus unius
pedis cubici aeris. in hac operatione uncia supponitur divisa
in dragmas xxviii, et dragma in partes aequales quatuorque:
libet de his granis.

Tota ista operatio facta fuit a Valdevo mediante bi:
lance ut ab ipso asperit, quae ex additione, vel subtractio:
ne unius grani in una bilancia lance indicabat va:
rietas pondus, quae erant in equilibrio posita.

Praxis 3ta

Invenitur ratio pondus aeris ad pondus mercurij cogni:
tis vasis inter aquam, et mercurium quae est ut 1 ad 13 1/2
et inter aquam, et aerem quae est Valdevo ut 930 ad 1.

His duabus rationibus cognitibus facile invenitur ratio inter
mercurij pondus, et pondus aeris mediante regula trium
cuius primae et ista quae erat ratio specificantes pondus
ratione inter aquam, et mercurium, scilicet 1 ad 13 1/2. Terti:
us quae erit nunc 930 desumptis ex ratione pondus inter
aerem, et aquam, facta regula trium. quartus ista erit ratio qui
ad unitatem habebit rationem, quae intercedit inter mercurij, et

et aeris eiusdem gravitatis pondera, quod erat inveniendum.

Praxis Quarta

Cognita ratione inq. aeris et mercurij eiusdem quantitate pondera, scilicet 1 ad 12078, altitudines, cuiuscumque montis sine ulla operatione geometrica adinvenire. Primum in fistula Torricelliana observemus unciis siue digitis altitudinis mercurij in basi montis, cuius altitudo sit 20. Idem locum tempore in vertice montis observemus unciis siue digitis mercurij, et diff. altitudinis mercurij observati talis in montis basinque in vertice continent 8 Dragma, quarum quæstio hæc est nigerima quarta pars unius unciæ, seu digitus quatuordecim istius experimenti. 3. Fac regulam trium cuius primus et 2. quæ sint in ratione aeris et mercurij ponderum scilicet ut 1 ad 12078. 3. r. quæ regula trium sit diff. altitudinis dragma 8 inveniatur inq. p. ad et secunda altitudinis mercurij observata. Quartus quæ resultat ex regula trium scilicet 9600, denotabit altitudinem montis dragma. ita nunc divinus q. 24: quotiens 9600 determinabit altitudinem montis unciis, quæ si adhuc dividatur q. 12 dabitur pedes 335. et unciis quatuordecim: siue passus 64, et unciis quatuordecim: qui numerus passuum, et unciarum denotabit altitudinem montis quæsitam.

Huius operationis demonstratio fundatur in illa propositione hydrostatica anno transacto demonstrata rationem ponderum in duobus cylindris habentibus equalis bases que in ratione reciproca altitudinum cylindrorum. Unde cum aeris et mercurij ratio ponderum nota sit ex supradicta propositione; insuper nota sit altitudo cylindri mercurij in fistula Torricelliana intercepta inq. basin et verticem montis. Inde sequitur pondus aeris ad pondus mercurij esse, et altitudo mercurij intercepta inq. basin et verticem montis ad altitudinem aeris interceptam inq. basin et verticem eiusdem montis quod erat faciendum, et c.

Praxis Quinta

Invenire altitudinem totius atmospheræ ratione ponderum inter aerem et mercurium habentes eandem quantitatem scilicet ut 1 ad 12078 facta hypothese quod atmospheræ partes in sua altitudine sint semper uniformis gravitatis. Eodem facilitate, quæ in praxi precedenti montis altitudo inventa est

inventa est etiam indagare totius atmospherę altitudo in
aliquo determinato tempore et loco. sequenti regula. Po
in illo loco, in quo debemus indagare aliquo determinato
tempore atmospherę altitudinem in fistula Torricelliana obser
uare altitudinem mercurij digitorum qui sint 28. 2. Mediantē
regula trium cuius primus et secundus sit ratio gravitatis
aeris et mercurij, que adinventa fuit ex praxi tertiam
scilicet 1 ad 12075. 3. secundus sint mercurij digiti, scilicet
28 in tubo Torricelliano. 4. secundus 338100 versum exve
regula trium indicabit digitos altitudinis atmospherę illius loci
in quo facta est observatio mercurij, qui nunc divinus per
quotientem dabit pedes 26275. qui divinus per 5 dant passus 5255
sive milliana 5, et passus 635 pro altitudine totius atmō
pherę in illo loco et tempore, que facta est observatio al
titudinis mercurij digitorum 28.

Demonstratio huius praxis est eadem ac illa praxis pre
cedentis, quoniam altitudo mercurij ad altitudinem atmospherę
est ut pondus aeris ad pondus mercurij, dummodo ha
beant eandem quantitate; facta tñ suppone, quod in qua
cumque altitudinis atmospherę semper sit eadem densita
tis, et habere semper eandem gravitatem specificam, licet in se
per quo magis est compressus, et densior, et gravior est ut su
pra asserendum fuit.

Comuni. Philici Mathematici mediante observatione
altitudinis mercurij in tubo Torricelliano sine ulla recogni
tione ponderis in aere et mercurio atmospherę altitu
dinem sequenti metodo adinvenimus. Po observant mer
curij digitos in tubo Torricelliano sed ad radices alicuius mon
tis notabilis altitudinis quæ ad vertex eiusdem montis cuius
altitudo nota sit, ut observatum fuit a filio clau. 10. Pata
ly in monte Ruernig cuius altitudo erat pedes 3000 et al
tudo mercurij in tubo Torricelliano ad radices huius montis
fuit observata digitorum 26 et lineas 4. Po vertex vero mon
tis altitudo mercurij fuit digitorum 23 cum duabus lineis.
2. Mediantē regula trium, cuius primus secundus est dista digito
rum mercurij in. Po observatio facta ad basin montis de
secunda ad vertex eiusdem, que dista in his observationibus est
digitorum 3 cum duabus lineis sive lineas 36. Idem secundus
trium erit nunc pedes altitudinis montis, scilicet 3000. ver

huius uero sunt digiti 26, et 4te lineę, scilicet lineę 310. unde
de facta regula triū quartū mē resultat ex tali regula erit pe-
dum 24.945, et unciarū 4te sine militaria quatuor passus
989, et unciarū quatuor. quia nūc adnotat 2te calculum regum
dictū totius atmosphę altitudinē in radice montis Sive-
re eo tempore quo facta est observatio.

Exactius eadem methodo deducit atmosphę altitudo depen-
dens ex observatione aque que in fistula vitrea ex parte superiori ex-
medice sigillata remanet pendula, et sustentat a pondere totius
atmosphę et altitudinē circū pedum 32, quā ex mercurij alti-
tudine supra observata in fistula torricelliana ubi altitudo
mercurij sustentat a tota atmosphera est solū circū digitorum
26 in nostris regionibus. Variationes enim in fistula torricelli-
ana causat a varia altitudine atmosphę difficilius et mi-
nus exacte observantur, quā in fistula plena aqua susten-
tata a pondere atmosphę et pedes circū 32.

Conz. eadem regula huius praxi quinq; exactius deducit
et quocumq; tempore et loco atmosphę altitudo cognita
vone inz. cum pedum cubicū est, et pedum cubicū aque
ex supradictis experimentis factis a Clavi. Valde est ut 1 ad
1000.

Debemus tñ pmo observare exacte aque altitudinē,
que est 9.117 pedum 32, facta hac observatione evidens. deducit
altitudinem atmosphę esse pedum 32000. sine mili-
aria sex et passus 400. facta tñ hypothesis, quod atmo-
sphę altitudinis partes sint uniformis gravitatis eo qd de-
monstratū fuit in perfectione. anni transacti altitudines
duorū fluidorū esse in vone reciproca eorū gravitatum,
unde eū gravitabū ratio inz. aeris et aquę ex observo-
nibus factis a Valde est ut 1 ad 1000. et altitudo aque
pendule in cylindro supponit esse pedum 32, necesse est at-
mosphę altitudinē continere pedes 32000.

Hic debemus advertere qd pondereū ratio inz. aerem,
et aquę ob supra assignatas causas continuo variat. etiam
continuo altitudo atmosphę variari debeat in eadem vel
diversis regionibus altitudo mercurij in tubo torricelliano vel
altitudo aque pendule in fistula continuo mutatur, unde
necesse est atmosphę altitudinē continuo mutari.

Desit itq; regula ad atmosphę altitudinē inveniendā deducit
ex variis observationibus factis, tam in tubo torricelliano quā
in aqua pendula in fistula vitrea sustentata a pondere

atmosphære supponunt non solum vnde in aere et mercurio, et in aere et aqua, verum etiam omnes atmosphære partes in tota sua latitudine semper habere eandem gravitatem specificam, sive eandem densitatem, quod in re non verificatur. Quoniam ex observationibus factis à filio Clavi. Pascalij ad radices aliorum montium in Fluvio, ut supra asserit fuit mercurius submersus à pondere atmosphære erat in altitudine digitorum 26 et linearum quatuor, in ditione ad imo eiusdem montis, scilicet ad pedes 3000, altitudo mercurij erat digitorum 25, et ad verticem eiusdem montis, ubi ditione interiectionis in vertice et radice erat pedes 3000, mercurius erat digitorum 23, et linearum 2. Ex istis tribus observationibus evidenter deducitur tota altitudo mercurij esse minor in vertice montis quam in basi, et digitorum 3, et linearum 2, sive et linearum 36. altitudinem vero mercurij in prima et istam observationem esse minorem et unius digiti plus quatuor lineis, scilicet et linearum 16. et decremendum in. Ita et 3a observationem esse unius uncie et linearum 10, sive linearum 60. Conz. si mediante regula tria sumamus pro primo et secundo pedes 300 interiecti in. Ita et ista observationem et linearum 16. Alnotantes decremendum mercurij in. Ita et ista observationem: pro tertio vero pedes 3000 qui denotant totam altitudinem montis: 4. hinc resultant ex regula tria erit $53\frac{1}{2}$ hinc linearum mercurij qui decreverit debeat in fistula Torricelliana quod erit in vertice montis, si atmosphære partes in sua altitudine pedes 3000 essent uniformis gravitatis, et revera mercurius ab imo usque ad montis verticem decrevit solum et linearum 26. falsa igitur est hypothesis illa, partes atmosphære esse in tota sua altitudine uniformis gravitatis.

Hoc idem mediante regula tria suppositis supradictis observationibus demonstratur si pro primo quo ponas 3000 pedes denotantes totam altitudinem montis, sive atmosphære altitudinem interiectis in. basin et verticem montis, qui 3000 pedes atmosphære, et supra demonstratum sunt in equilibrio cum linearum 36 mercurij. Igitur 300 pedes altitudinis atmosphære debet esse in equilibrio cum 11 linearum et $\frac{2}{3}$ mercurij. Sed ex observatione supradicta mercurij linearum que diminute sunt in altitudine atmosphære pedes 300. sunt 16 lineas. Ergo etiam remanet demonstrandum quales partes altitudinis atmosphære non habere eandem gravitatem specificam. Denique suppositis istis observationibus, demonstratur partes

atmosphera non esse uniformis: gravior, quoniam in. 2do
et 3° observatione mercurij fuit linearum 22. altitudo vero mon-
ti in. 2do et 3° observatione fuit pedum 2100. Unde si pedes
3000 dant pro delevem: mercurij linearum 38 pedes 2100 debet:
vix ostendit, mercurij delevem: esse linearem circiter 25.
sed solus fuit observatus mercurij delevem: y linearum 22:
igitur evidenter deducitur ex istis tribus observationibus, semper par:
te atmosphera in sua altitudine non esse uniformis: gravior

Hoc idem confirmatum fuit a Clavi. Cassinio ut ap-
paret in scientiarum Academia Parisiensis ann: 1703 et 1705 secundum:
2as observationes ab ipso factas, montium altitudines secundum perpendicularia mensu-
rae geometricae dimensas non esse in eadem ratione altitudinis quae
deductae fuerant ex densitate altitudinis mercurij delevem: ob-
servatae in fistula torricelliana. sed multo maiores fuisse quam
erant altitudines deductae ex observationibus factis mediante fistula
torricelliana.

Huius mutationis gravitatis partium altitudines atmosphaericae
causa est densitas et raritas: partes enim atmosphaericae esse:
in partibus, ut supra demonstratum est, quo sunt in maiori distantia a ter-
rae superficie, eo sunt minus pressae, et habent minorem gra-
vitate specificam. Long. partes qualescunque maiora spatia
occupant. Unde necesse est ut eius altitudo, velius adinveniamus
primam atmosphaeram, raritatem et densitatem indagare.

Desideramus hic tandem advertere observationes alia metho-
do, scilicet de contractione radiorum solis indagare atmosphae-
ricam altitudinem. Certum enim est maiorem aut minorem atmosphaeram
densitatem esse causam ut sol, Luna et reliquae stellae prius vide-
antur, quam sint supra horizontem: ita ut y aliquod tempus sen-
sibile videantur ab habitantibus illius horizontis licet illae stellae
sint verae infra eundem; St. Clavi. Jycone fuit observatum in
aere sereno solem fuisse supra horizontem minus 34, antequam
quod elevatus fuit supra horizontem: pariter adhuc visus fuit
in parte occidua minus 34 existere supra horizontem,
licet revera esset infra.

Insuper idem est, quod si aer est crassior, tunc sol appa-
ret incipit prius in aere minus denso, ob hanc rationem maiorem
densitatem aeris Batavi existentes in Nova Zembla cum
medius in zona frigida est latitudinis grad: 75 tempore hyem-
no vident solem 30 diebus prius supra horizontem, licet revera
esset infra y 4° grad: quando vero atmosphaera est minus densa,

tunc radij solares minores refractione habent et minor tem-
peres sol videtur supra horizontem, licet sit infra. Astronomi h:
ex duabus refractionibus observatis in sole vel in quacumq:
alia stella deduxerunt atmospherę altitudinē 2^a hanc regulā.
Orsidonius observavit solē existentē infra horizontē γ gr: 19 tunc
incipere crepuscula ex quorū duratione deduxit altitudinē
atmospherę esse millianorū 60. at si supponit crepuscula
incipere qđ sol est infra horizontē γ gr: 16 tunc Vitellius
Clavius Baroccus deduxerunt atmospherę altitudinē esse
millianorū 52. At Gemmafrisius, Marcinus, et Blancanus
dicunt tunc altitudinē atmospherę esse milliar: 43. Petrus
Gasendus 40. at Tycho Brahe deduxit ex eo qđ
sol sit infra horizontē γ gr: 16 altitudinē esse milliano-
rū 46. ex observatione facta a Nicolo tempore equinoctio:
rum qđ sol erat infra horizontē γ gr: 16. minima altitu-
do atmospherę erat millianor: 36 media 50 et maxima
63; at qđ sol erat infra horizontē γ gr: 20. et minuta
30 tunc minima altitudo atmospherę erat millianorum
63, media 75 et maxima 88. Observavit insuper in soliti:
bus qđ tunc qđ sol est infra horizontē γ gr: 21 et minu:
ta 25 altitudo est millianor: 70 media 82, maxima 95;
at in solstitijs hybernij qđ sol ē infra horizontē γ gr: 23 ma-
ximā atmospherę altitudinē esse milliar: 74, media 88 et
maxima 110.

De hę atmospherę diffę altitudinis deducit ex varijs ob-
servationibus durationis crepusculorū et ex varijs gradibus solis
existentis infra horizontē a supradictis astronomis determinate
causę sunt a continua mutatione densitatis et raritatis atmo-
spherę, ut supra fusę demonstratū fuit. Unde necesse est
hic in capitulo subsequenti densitates, et raritatis aeris pro-
prietates indagare.

Proprietates Densitatis et raritatis aeris, sive de vi elastica atmospherę.

In definitione elasticitatis aeris in principio huius prolectionis
explicatū fuit breves illicite qđ aeris elasticitatem nihil
aliud esse quā vii expansiva aeris, quā aer pressus et densa-
tus mediante aliquā vi exteriori, quā cessante statim iterū
expandit, et quō maior aer est densatus eo maior est salij
vis, seu vii expansiva, qđ in aere sit talij vii qđ in alijs
ad innumerabiles experim: unicuique constat. si n. vesi-
ca aere plena comprimatur, ita ut occupet minus spati:

3. remota vi comprimente statim undiq. distendit. saly-
riq. expansiva oriz. ut demonstratum fuit in de aere elasticita-
te aere ex minimis partibus aeris, quarum extremae partes ablati
vi comprimente mai. velocitate moventur: quod contra gravi-
tatem ipsarum minimarum partium aeris: in centro n. mini-
marum istarum partium tota gravitas existit. qd. n. q. mini-
me partes aeris ex vi extranea fiunt arcuatae, tunc cen-
tra gravitatum ut demonstratum fuit in statica non sunt
in medio ipsarum partium ac erat antea sed intra segmen-
tum minimorum arcuum aeris; unde cessante vi comprimen-
te ex principiis mechanicis, evidens est eodem tempore
maiori velocitate extremas partes istorum minimorum arcuum
revertitur ad pristinum statum quod contra gravitatem ipso-
rum arcuum minimarum partium aeris. ita ut quod q. mini-
me partes aeris constituent arcus minoris circuli siue quo
mai. circuitu distant a linea recta eo mai. velocitate
eius partibus moventur. exting. partes istorum minimorum
arcuum quod eorum contra gravitatem. et conz. tunc aeris
elasticitas maior est, ex quo evidens sequitur qd. cum
partes minime aeris p. pressione, et percussione cor-
poris exterioris possint temper, et temper fieri arcus minoris
circuli, etiam ista eius expansiva, siue elasticitas aeris semper
et semper fieri possit maior de maior. conz. nil mirum
est id qd. asserit a Boyle idem experiri: a se factum
aere qui est prope telluris superficiem cessante exter-
na pressione, sese extendere et occupare spatium 137
69 plusquam erat spatium antea occupatum ab ipso aere
vacua huius elasticitatis aeris. nec mirum est id qd. fuit de-
monstratum Academia Regia Angliae p. observatione ibi facta
aerem compressum mediante aliquo instrum. ita ut eius
spatium sit sexagesima pars illius spatii quod habebat aer in
statu nat. tunc ablato impedim. aere undiq. se extendit p.
spatium plusquam 82000 quod erat antea.

Proprietas 1.^a

Aer quo propius est centro telluris eo maiorem com-
pressionem et vim elasticam habet. Nec proprietas colli-
gitur ex illo principio quo corpus est quod magis
premitur corpore subto. unde cum partes minime aeris
inferioris sint flexibiles, et graves evidens est, qd. vi sub

gravitatis debeant descendere ad centrum Terrę et con-
graves minime aeris superioris premunt per minimas aeris
inferioris. et quo he minime per aeris inferioris a mai-
partibus minimarum aeris superioris sunt preste he inferio-
res partes minime aeris tendunt magis arcuate. Con-
suprademonstratis he partes magis arcuate, habent mai-
ore vim elasticam. Sed he partes minime quo sunt pro-
ximiores centro terre eo sunt a mai-
minimarum aeris incumbendi preste. ergo evidenter ae-
res quo propius est centro telluris eo maiore vim elasti-
cam habere.

Colligitur ex hac prima proprietate vim elasticam aeris
circa superficies telluris equalis esse pondus totius alti-
tudinis atmospherę ipsi incumbentis et tale pondus
ut fusiis demonstratum fuit est equalis pondus colum-
nę aqueę cuius basis sit equalis basi atmospherę et alti-
tudo sit circiter pedum 33, vel mercurij columnę cuius
altitudo sit digitorum circiter 28; unde si multiplicetur uni-
us pedis cubi pondus aqueę, qui ex supradictis est librarum
64 in altitudine 33, productus nunc 2112 erit pondus
totius atmospherę cuius basis sit per quadratum istius
regionis, ubi altitudo aqueę suspensæ in fistula a vi el-
lastica siue pondus aeris sit pedum 33. unde evidens
erit, quod vis elastica aeris siue atmospherę, cuius basis
sit unius pedis quadratus sit librarum 2112.

Proprietas 2^a

Partes minime aeris habentes maiorem vim elasticam
prope alias minores elasticitatis verrunt istas motus.
Ubi dicitur istarum minimarum partium aeris vires elasticas
difficere quales. Quoniam ex supra demonstratis mi-
nime partes aeris habentes maiorem vim elasticam sunt
magis arcuate, quam viciniores minime partes aeris que
supponunt. habere maiorem elasticitatem et ocy he partes
minime aeris ob talem vim elasticam quęquavocumque
tunc se extendere. quare istę minime partes aeris ha-
bentes maiorem vim elasticam se se expandunt per spatium
minimarum partium aeris habentium minorem elasticitatem
tantum, quanta est diff. istas elasticitatis, uni-

de partes minimas aëris habentes maiorem elasticitatem
sicut minus arcuatae, et partes minimas aëris habentes mi-
norem vim elasticam sunt compressiores et magis arcuatae, ut
quae duobus minimis arcibus aëris inter se sunt similes, ac sunt
arcibus minimis aëris partibus, quae singulae habebant maiorem
vim elasticam. Conz. ex supradicta doctrina tales vires el-
lasticae minimarum partium aëris erunt aequales. igitur ve-
rissime demonstrabimus minimas partes aëreas habentes
maiorem elasticitatem prout aliae partes minimas aëris
aëris habentes minorem elasticitatem versus eas moneri ut
duobus inq. itas minimas partes aëreas sint vires elastice-
tatis aequales.

Promissas 3^a

Minimas partes aëris aequalis distantes à centro Terrae sunt
in quiete si habeant vires elasticas aequales, si vero inaequales,
tunc minimas partes aëris essent in continuo motu. Demon-
stratio huius promissae deducitur ex precedenti quoniam si vires
elasticae partium minimarum aëris essent aequales, tunc aequales
sunt compressae, quod idem est, arcibus aequalibus partium minimarum
aëris esse similes. et conz. una pars minima aëris cum sit
eodem modo arcuata ac alia non agit in ista tunc vires et resis-
tentiae erunt aequales. Contra vero si tales vires elasticae mini-
marum partium aëris sint inaequales, tunc illa minima pars aë-
ris, quae maiorem vim elasticam habet, sive maiorem curvi-
tatem vult in aliam minimam partem aëris viciniorē habentem
tandem minorem elasticitatem quod idem est habentem mino-
rem curvitatē. unde evidens est, si haec vires elasticae mini-
marum partium aëris sint semper inaequales, ob causam ex-
ternam semper istas minimas partes aëreas aequalis distan-
tes à centro Terrae erit perpetuus motus.

Promissas 4^a

Minimas partes aëris in eodem vel in variis com-
municantibus eandem densitatem vel elasticitatem ha-
bent, ceteris paribus. quoniam si una pars mini-
ma aëris esset densior, vel haberet maiorem vim elasticam quam
altera, illa quae haberet maiorem vim elasticam versus aliam minimam
partem aëris habentem minorem elasticitatem, vera et pandere nitetur,
conz. illa, quae haberet minorem elasticitatem, semper densior foret,

usque ad sic singulis densitatibus seu elasticitatibus ac est alia minima
 pars aeris. unde illi minimae partes aeris ob hanc rationem quae
 erant densiores fiant minus densae, et illi quae erant minus densae
 et aquiescent maiore densitate. Consequenter alii motus citius in iis
 istis partibus minimis aeris in aere vel in uacuis communibus
 sibi, etiam si haberent haec partes minimae aeris inaequales den-
 sitates vel inaequales elasticitates. Consequenter uerum erit partes mi-
 nimae aeris cum in aere vel in uacuis communicationibus habere
 vel eandem uiam elasticam vel eandem densitatem ceteris partibus quod
 dicitur.

Proprietas 5.^a

Si duae partes atmosphaerae sine aere eandem habuerint den-
 sitatem, aut elasticitatem, istarum partium materiae aeris erunt
 in uacuo eandem partium spatia. quoniam ex suppone
 partes aeris sunt singulae densitatis. uerum erit quod si sumamus spa-
 tia equalia aeris in hi materiae erunt equalia. uerum etiam erit, si
 sumamus dupla spatia ob eandem rationem singulae densitatis, etiam
 materiae aeris in quolibet spatio duplo dupla erit; et si spatia
 partium aeris sint tripla, etiam in quolibet spatio tripla ma-
 teria aeris erit, et sic semper. Porro erit quod si defini-
 tionem equalium rationum, quod in partibus aeris sine atmosphaera
 singulae densitatis materiae aeris, esse in eadem ratione spationum,
 quod erat demonstrandum.
 Ex hac proprietate colligitur primum, quod determinat. in
 his uacuo in hi duas materias aeris, singulae densitatis aut ela-
 sticitatis si mediante geometria inueniamus spatia occupata
 a partibus aeris duorum uacuo: ut quod sint spatia duorum uacuo
 uel uel capacitatis decem, et septem. tunc partes aeris eiusdem
 densitatis intra ista uasa erunt ut decem ad septem.

Proprietas 6.^a

Materia partis aeris ad materiam alterius partis aeris erit in
 ratione composita densitatum et spationum earundem partium
 aeris. Si quilibet duae partes materiae aeris X et T . dico
 materiam X ad materiam aeris T esse in ratione composita ex ratione
 densitatis materiae ad densitatem materiae T et ex ratione spatio-
 rum aeris X ad spatium aeris T . quoniam si in hi partes materiae
 aeris X , et T illarum alia pars materiae aeris Y ita ut eius
 densitas sit equalis densitati aeris X et eius spatium sit
 quale spatium ipsius partis aeris T erit quod erit ex definitio 5.
 lib. 6. Euclidis, materia partis aeris X ad materiam partis aeris T

esse compositum ex rationibus materiarum aeris & ad materiam aeris & ex
 materia aeris & ad materiam aeris 2. id materiam aeris & ad materiam
 aeris & per precedentem proportionem. e in ratione spatiores ipsarum
 partium & et 4. et ex constructione n. partes aeris & et 4. per
 ponuntur. 'aeris' densitatis. Insuper materia ipsius aeris & ad ma-
 teriam aeris 2. Est, ut densitas aeris & ad densitatem aeris 2. Cum ex
 constructione spatia istarum
 partium supposita sint equa-
 lia; ergo evidens est rationem
 in. materia partium aeris & ad
 materia partium aeris 2. compo-
 sitam esse ex rationibus den-
 sitatis, et spatiores ipsarum
 partium aeris, quod erat de-
 monstrandum.

Hic advertendum est ex
 eadem definitione 5. lib. 6. Euclid. ratione composita ex duabus
 rationibus haberi mediante multiplicatione antecedentium vo-
 rum, et ex multiplicatione consequentium tunc producta
 erunt in ratione composita ex illis duabus rationibus.
 Ex hac doctrina colligitur praxi, quae invenitur
 in his variis in. materiam duarum partium aeris & et 2. co-
 quibus in, tam ratio densitatis scilicet ut 4 ad 7 tam
 ratio spatiores ut 3 ad 5. si n. multiplicemus antec-
 dentia harum rationum 4 et 3 et consequentia 7 et 5 produ-
 cta ex istis duabus multiplicationibus 12, et 35 denotabunt
 rationem materiarum quae intercedit in. partes aeris & et
 2, quoniam ratio densitatis sit ut 4 ad 7, et ratio spatio-
 rum 3 ad 5

Proprietates 7.

Si elastica aeris compressio ad vim elasticam aeris
 dilatati est in ratione reciproca scilicet, ut spatium dilatati
 aeris ad spatium compressi aeris. Quoniam in. elasticae
 in magis compressio est ad vim elasticam aeris minus com-
 pressa, ut pondus atmosphaerae incumbens una aeri par-
 tem ad pondus atmosphaerae incumbens aeri partem
 ex supra demonstratis. Sed spatium aeris magis compressi
 in ad spatium aeris minus compressi est in ratione
 reciproca ponderis ipsarum partium atmosphaerae comprimen-

si aeris, ergo si elastica aeris magis compressis ad vim
elasticae aeris minus compressi erit in vone recipro:
ca spatio dilatae ac spatio dilatati aeris ad spatio dilatati
magis compressi, seu minus dilatati: quod erat de:
In hac demonstratione supponit elasticitatem aeris,
sicut in reliquis corporibus quodale est uti congruen
ti, et insuper ob id aeris ille compressi, in eadem vone
dilatati congruentem, quod fuit a Clauis. Mariotto danton:
stratum, dependens ad experim: ab ipso factis

Proprietas

Machine pneumaticae. Quia densitas aeris communis
ad idam densitatem aeris post hanc extractionem est ut aggre:
gatus ex spatio cauitatis recipientis et cauitatis antliae
ad spatio cauitatis solius recipientis. Quoniam aeris reci:
piens densitas ante ullam extractionem aeris a eiusdem
densitatis ac est aer communis externus, ut experientia con:
stat mediante tubo torricelliano. At ubi post hanc extrac:
tionem embuli ex fundo antliae usque ad officium aeris recipi:
entis sit minus densus, eo quod totus aer qui erat solus in ca:
uitate recipientis se extendit etiam in spatio totum
cauitatis antliae a qua extractus est totus aer communis et per
embuli extractionem. Unde prout aeris communis densitas ad
idam minorem densitatem post extractionem aeris ex antlia erit
ut spatiosius sumpta cauitatis antliae, et recipientis
ad solus spatio cauitatis recipientis, quod erat demonstrandum.
Ex hac proprietate deducit. prout, quod mediante in:
uenias ratio. Quia densitas aeris communis, siue externi siue
recipientis ad maiorem densitatem aeris eiusdem recipientis post hanc
extractionem embuli a fundo usque ad officium antliae. Si
enim impleantur aqua cauitates antliae et recipientis,
postea mediante libra huius aquae pondus indagandum
erit. Sit e.g. pondus aquae lib. 16. Et insuper inuenias pon:
dus aquae contentae solus in tota cauitate recipientis
et sit e.g. pondus librae 27, tunc uerum erit densitas aere:
is communis, siue externi eo tempore quo extractus fuit
aer de qui erat in recipientis cauitate ante istam embuli
extractionem ad eiusdem aeris minorem densitatem post hanc ex:
tractionem aeris. Quia densitas aeris est ut lib. 16 ad
27 ob eandem demonstrationem huius proprietatis quidem etiam

deducit. qd si continuaretur talis ratio 61 ad 17 scilicet
 repetitur 3. & 3. in continua ratio 9. quatuor & 5. quin-
 tibus & ita ut oes hinc 61. 17. 93. & 121. in eadem tripla-
 ra continuata, tunc densitas aeris communis inclusi in reci-
 piente ad densitatem eiusdem aeris inclusi in recipiente post
 secundam embuli extractionem erit ut 61 ad 17. post ter-
 tiam aeris extractionem ut 61 ad 3. quae est in triplicata
 ratione eiusdem rationis 3 ad 1. et post quartam aeris extra-
 ctionem ut 61 ad 1. sine quatuoruplicata ipsius rationis 3 ad 1.
 Supradictas proprietates in his facilius demonstrari
 potest ex definitione 6. densitatis aeris, quoniam aeris communis
 densitas extensa in recipiente ante ultimam embuli moti-
 onem habet per unum fractionem, cuius numerator sit aeris
 materia extensa per cavitatem recipientis. Denominator
 autem sit spatium cavitatis recipientis et talis nunc fractionis
 sit eiq. qd: $\frac{2}{3}$ et densitas aeris post primam motionem embuli
 ex fundo usq. ad orificium aëlis est per eandem defini-
 tionem cavitatis equalis n. fractioni cuius numerator est
 eadem materia aeris qui prius erat extensa in toto reci-
 piente et postea extensa per recipientem, et aëlis cavitatem
 facta embuli extractione. Denominatur nunc per
 fractionem est nunc mensura spatiorum cavitatis reci-
 pientis et aëlis, talis nunc fractionis sit eiq. $\frac{2}{3}$ sed hinc
 fractioni $\frac{2}{3}$ et $\frac{2}{3}$ habentes equalis numeratores & in-
 vertione reciproca denominatorum ut demonstrat in fine
 libri 7. Euclidis & cratio, scilicet ut 5 ad 3. ergo cui-
 dens ibi est densitas materiae aeris communis quae inclu-
 nitur in recipiente ante ultimam extractionem aeris ad mino-
 rem densitatem materiae aeris in cavitatem recipientis post
 primam extractionem aeris est ut 5 ad 3. sicut ut spatia
 simul sumpta cavitatis recipientis et aëlis ad totum
 spatium cavitatis recipientis, qd erat in his demonstrandum.

Proprietas 9.

Densitas aeris communis in cavitatem recipientis ad
 maiorem densitatem aeris intrusi intra cavitatem recipientis
 & motionem embuli ex orificio usq. ad aëlis fundum
 est ut spatium cavitatis recipientis ad spatia simul sumpta
 cavitatis recipientis et aëlis. Quoniam aer communis
 qui ante primam motionem embuli ex orificio usq. ad fundum

analis, erat extremus y cavitatis antlie, ac recipientis, et post
tam introductionem aeris in recipientem totus aer qui erat exten-
sus in cavitatibus antlie ac recipientis occupat totum spatium
cavitatis recipientis. Unde y simile demonstratione precedentis
proportibus, aeris est densitas aeris communis in recipientem
hanc cavitatem repositam ad densitatem aeris post primam intro-
ductionem aeris in recipientem esse, ut spatium cavitatis
recipientis ad spatium simile sumpta cavitatis recipi-
entis, et antlie. qd erat demonstrandum.

quo ad praxim inueniri potest ratio inq. densitas aeris com-
munis, et maiorem densitatem aeris intrusio in recipientis cavitatem
post primam motionem embuli ex orificio usq. ad fundum an-
tlie mediante praxi precedenti qua indagantur pondera
aeris occupantis recipientis communitate tribu illiusq. ne
occupat cavitates eas antlie, quas recipientis. unde si ita
pondera essent sic 1 ad 3, tunc densitas prima aeris ad id
maiorem densitatem erit ut subtripla ratione, et si talis subtri-
pla ratio continuaretur, ut 1 ad 3, 9, 27, 81, tunc densitas
prima aeris communis ad densitatem aeris post primam intro-
ductionem embuli ex orificio usq. ad fundum antlie erit ut 1 ad
3, post idem ut 1 ad 9, post tertiam ut 1 ad 27, et post
quartam ut 1 ad 81. et sic semper.

ex istis praxibus deductis et demonstrationibus proprie-
tatis precedentibus circa densitatem aeris communis in recipi-
ente, in qua ratione hęc devescat post primam, secundam, tertiam y
actionem aeris, et in qua ratione densitas aeris communis
crescat post primam, secundam y introductionem aeris communis
in recipientem deducis etiam qua praxi indaganda sit den-
sitas ratio post primam introductionem aeris ad densitatem post
primam extractionem aeris ex recipiente. ita pariter inueniri potest
ratio densitatum post secundam, tertiam, quartam introductionem
aeris ad densitatem aeris post secundam, tertiam, quartam extractionem
aeris ex recipiente. Si n. y duas praxes supradictas
inueniantur, nō deficientes, qui devolent in qua ratione
continua deficient densitates aeris post primam, secundam, tertiam, quartam
ut fuerant repositi supradicti nō 81, 27, 9, 3, 1, et pariter si repositi
sunt alij quatuor nō crescentes supra 27 in eadem ratione conti-
nua, ut fuit factum in praxi 2a, que ratio sit 1 ad 3, et sint hi

quatuor n° 243. 729. 2187. 6561. tunc si densitas aeris commu-
 nis supponatur continere partes 61 et dispositi sint quatuor
 n^o minores quae 61 devescentur in ratione triplicis scilicet
 27; 9; 3; 1. Et alij quatuor n^o in ratione subtriplica supra con-
 stantes ut sunt sequentes n^o quatuor scilicet 243; 729; 2187.
 6561. tunc facile indagari quoniam sit ratio in^o densitatis
 maioris quae est densitas aeris communis post p^o introductionem
 aeris communis in recipientem ad minorem densitatem aeris quae
 est aeris communis densitas post p^o extractionem aeris commu-
 nis a recipiente. Si n^o supponatur hoc dixi densitas communis
 aeris contenta in recipiente divisa in partes 61 tunc
 maior densitas aeris introi post p^o introductionem aeris in
 recipientem ad minorem densitatem aeris communis post p^o
 extractionem aeris erit in ratione ut est ratio numerorum qui
 immediate distant a n° 61 ut sunt 243 et 27 cuiusva-
 tio e duplicata rationis 3 ad unum. si n^o indagando sit quae
 sit ratio densitatis aeris post p^o introductionem aeris in reci-
 piente ad densitatem minorem post p^o extractionem aeris ab
 ipsomet recipiente tunc reperiantur duo n^o in idem loco equa-
 les distantes a n° 61 ut sunt 729 et 9 si n^o densitas
 sunt ratione densitatis aeris post p^o introductionem aeris in reci-
 piente ad densitatem aeris minorem post p^o extractionem
 aeris in recipiente erit ut 729 ad 9 hinc in quadruplica-
 ta ratione rationis 3 ad 1 scilicet 61 ad 1 ita patet de ter-
 tia densitate aeris introducti post p^o introductionem ad tertiam
 ad densitatem aeris minorem post p^o extractionem aeris quoniam
 densitates erunt in ratione numerorum 2187 ad 27 qui n^o
 3 loco equalis distant a 61 et hi sunt in proportionem sex-
 tuplicata rationis 3 ad 1 scilicet 729 ad 1 et sic semper
 inveniendum erit in n^o quoniam ratio sit in^o densitatis aeris
 recipientis post equalis n^o introductionem aeris et extrac-
 tionem a recipiente. unde si dispositi sint n^o p^o fractione
 supradicta libere ut in fig^a sequenti facile inveni-
 untur aeris rationes in^o maio-
 res densitates aeris com-
 muni ad minorem densita-
 tem eiusdem in quacumq^{ue}
 quae extractione emboli
 vel eiusdem introductione.

243

729

2187

6561

9

3

1

Proprietas 10.

Corporum pondera sunt maiora q̄to aer fit minus den-
sus et sunt minores pondus q̄to aer fit densior. quo-
niam ut demonstratum fuit in hydrostatica densitate flu-
idorum esse in ratione earundem gravitatum. unde aer mi-
nus densus minore gravitate specificata habet. Conz. cor-
pus in aere qui specificè minus gravior est, gravius
erit cu in eo debeat minus pondus habere quanta est dif-
ferentia ponderum in aere et tale corpus. unde cu in aere pon-
derum in aere densiore et idem corpus. Conz. eundem
est qd q̄to aer redditur minus densus corpus in eodem posi-
tione fit maiori pondus; e contra fit minori pon-
dus q̄to aer fit densior. qd erat demonstrandum.

ex qua proprietate colligitur corpora quorum gra-
vitates specificæ sunt notabiliter diversæ posita in aere
in equilibrio q̄to aer fit notabiliter densior tunc non esse
amplius in equilibrio et illud acquirere maius pondus
in aere densiore qd specificè gravior est.

Proprietas 11.

Vis elastica totius aeris prementis superficiem telluris est qua-
li ponderis columnæ mercurij cuius altitudo sit digitorum civi-
tatis 26 et basis sit circulus equalis toti telluris superficiem.

Quoniam vis elastica cuiusvisque partis aeris æquæ con-
den prementis eandem partem aeris et cu quolibet parte aeris
premit telluris superficiem tanto pondus quantum est pondus
mercurij in tubo Torricelliano cuius basis sit equalis basi co-
lumnæ aeris prementis telluris superficiem ut ab experien-
tia ubiq. factis constat et cu singulis partibus aeris sunt
in hac eadem proportionem equalitatis evidens. sequitur quod vis
elastica totius aeris prope telluris superficiem sit equalis pon-
deri mercurij cuius altitudo est civitatis digitorum 26 et basis
sit equalis toti superficiem telluris qd erat demonstrandum.

ex hac proprietate deducitur quanta sit vis elastica
aeris sive atmospheræ incumbens super telluris superficiem
facta hypothese qd altitudo mercurij in fistula Torricellia-
na ubiq. sit digitorum 26. Si n. unius pedis mercurij mul-
tiplicet in altitudine digitorum 26 et productus huius mul-
tiplicet in novem pedibus superficiem telluris productus huius ex
tali ultima multiplicatione denotabit totum pondus atmo-
spheræ prementis equalis toti telluris superficiem quod idem

est, quanta sit tota uig elastica atmosphaera incumbens
super tota superficie terre etc.

Proprietates 12

Præfatio totius atmosphaerae explicari potest quod solidum cuius
basis sit quadratum equalis superficie telluris et altitudo
huius solidi equalis sit altitudini totius atmosphaerae. Quan-
tia ex prima proprietate demonstratur fuit aerem quod
propius est centro telluris et maiores compressiones habere
et contra. unde minime partes aereae sunt in ex-
tima superficie atmosphaerae ac sunt in qualibet alia su-
perficie aerea ex illis quae componunt totum globum atmo-
sphaerae cum hac sit diffinitio quod partes maxime atmosphaerae
sunt, quae sunt magis distantes eo maius spatium occupant
unde si de superficie habentes semper minores densita-
tes, siue maiores raritates illarum reducuntur ad superficies
planas, quadratas, habentes eandem raritatem aut densi-
tatem. omnia ista minima quadrata erant inter se equalia
et cum prima superficie ex illis equalis superficie terre
constat. Evidens erit tota telluris superficie multiplicata
in quantitate altitudinis atmosphaerae producere unum
solido totius atmosphaerae cuius pondus denotabit pressionem
siue uirtutem elasticam totius atmosphaerae quae tota tellu-
ris superficie premitur. quod erat demonstrandum.

In istis proprietatibus de aeris elasticitate semper
suppositum fuit elasticitatem atmosphaerae esse in eadem ratione
ac est ratio densitatis eiusdem atmosphaerae, ac si uerum esset
aeris a Libenitio aliquas minimas partes atmosphaerae
se compressibiles et alias non. in hac hypothese mini-
mas partes aeris siue atmosphaerae compressibiles habent
elasticitates in eadem ratione ac est ratio densitatis ipsarum
minimarum partium quae sunt compressibiles. et contra. cum
in hac hypothese partes minime compressibiles et alias in-
compressibiles simul sumptae quae componunt totam atmo-
sphaeram non sunt in eadem ratione elasticitatis aeris ac est
ratio densitatis. sed ista ratio continuo uariatur ex continua
mixture istarum uariarum partium compressibilium et in-
compressibilium. Cum uero Boyleus, Mariottus, Polenus et alii
nulli Mathematici ex uariis experimentis ab ipsis factis
comprobant atmosphaeram densitates esse in eadem ratione
siue uirtutem elasticam. Unde est hypothesis supradicta non
esse admittenda.

esse admittendum.

Proprietas 13.^a

Aer in vase habens exiguum foramen si per aliquod tempo-
ris spatium supra ignem imponatur fit varius seu minus odusus,
et quo diutius super ignem defineatur eo magis fit varius;
inde est si foramen remotum ignem vase ponatur supra a-
qua in vase ascendere ipsam aqua.

Quoniam aer externus densior siue magis ponderans
quam aer intra vas causa ignis rarefactus. Unde cum aqua
sub foramine minus pressa sit ab aere rarefacto intra
vas quam aqua que est extra foramen, que premis a toto
ponderis atmospheræ, con- necesse erit q. Legem hydro-
staticam aqua minus pressa sub foramine usque ad aere
intra vas sursum ascendere, usque pondus atmospheræ pre-
mentis sit equalis pondere aeris rarefacti et aque
ascendens per foramen usque, tunc enim vires elasticæ
eius pressionem erunt æquales.

Ex tali proprietate facile aqua vel aliud flui-
dum immittitur intra vas habens exiguum foramen si per
aliquod tempus supra ignem vas defuerit, et remotum
sub igne statim foramen immittatur intra fluidum tunc
fluidum ascendat nullo alio instrumento, quod pressio:
ne maiore aeris exterioris.

De effectibus mirabilibus verum nativis quorum causa
est pressio sine elasticitate aeris. Verum nativum seu arti-
ficialium. Verum nativum seu artificialium innumera-
biles effectus qui communiter mirabiles sine a prodigiis a
philosophis vulgo appellantur, eo q. eorum causa mechanica
illis penitus ignota sit. ab hydrostaticis non facillime
emonstrantur per solas atmospheræ gravitatem aut pressio:
nem, et non ob metum vacui aut occultam aliquam qualita-
tem, ut communiter contentiosi philosophi asserunt. Sed enim
machinæ hydraulice a mathematicis inuenta viles, et
necesse ad civilem atq. naturalem vitam, nulla alia ratione ad
ipsas constructæ sunt, quam dependentes ex maiori aut minori

gravitate aeris rarefacti vel condensati, ita ut aqua vel
aliquod aliud fluidum sursum elevari, aut sustineri in
ipso aere nulla alia machina aut artificio, quod simpli
condensatione aut rarefactione aeris cuius momentum
fit maius aut aequale quod est momentum ponderis aquae
aut alterius fluidi: unde ob hanc totam causam mechanicam
necesse erit aquam in altum ascendere aut in ipso aere
escere: ante fistulae Torricellianae inventionem vulgari
philosophi sine ulla exhibitione affirmabant corpora sive
solida sive fluida in aere ascendere non obstantia ma
iori sua gravitate ad evitandum vacuum a tota na
tura spiritibus expulsum. ac Mathematici, ut dixi sola
atmosphaerae pressione omnia ista spectacula facillime
demonstrant evenire.

Ex istis prodigiorum effectibus tam naturalibus quam arti
ficialibus selectis sunt a nobis aliqui qui a quolibet
facillime possunt in experim. reduci ut sunt sequen
tes. Exprim. 2°. Cur si fistula incurvata cuius bra
chia sint inaequalia si brachium minus longitudinis
habeat intra vas aqua plenum, ita ut tangat vas fundum. Minus
brachio exteriori et longiori extrahatur aer tunc aqua in
tra vas ascendet in fistulam supra extima superficiem ipsius
aquae, et per brachium maius longitudinis fistulae incur
vatae tota aqua vasis descendat et exterius expellatur.

Huius admirabilis, et vulgari effectus causa est at
mosphaerae pressio, quae ut supra demonstratum est aequat pressio
nem aquae cuius altitudo est pedum 32 unde. Cum aqua
quae est intra brachium fistulae intra vas quod nulla est
est aeris extractio et brachio exteriori aequali. pressio
est ac reliqua aqua intra vas ab ipsa met atmosphaera
cont. nullo modo aqua intra fistulam ascendere potest ob
equilibrium; quod non est in brachio longiori et exteriori fistulae
extractus est aer, tunc aqua contenta intra fistulae bra
chium positum in vase habet minorem pressionem causa aeris
extracti, quae est pressio totius atmosphaerae prementis super
reliquam aquam in vase contentam; unde ob legem equi

Libri, necesse est, aqua minus pressa intra fistula sur-
sum ascendere et usque dum durat talis maior pressio at-
mosphere prementis usque aqua, semper aqua ascendere
debet intra fistule brachium positum in aqua et descendere
debet y brachium minoris longitudinis, et exterius ex-
pelli.

Quoniam 2.º Cur si mercurij quatuor aut quinque
libras posites in cucurbita aut fistula luto bene lincta:
ita ut uim ignis sustinere possit si destillet aut sub-
limetur, y uehementiss. igne obus mercurij licet ut in
specie grauior quod quolibet metallo, excepto auro, to-
tus a pressione aeris subleuetur, ita ut nihil omnino in
terras decidat. Respondio facillime est tota principia
atmosphere pressioni, quoniam mercurij y continua:
tum et fortissimum igne diuisus est in innumerabiles
minimas partes, quae oes uniti igniculi innumerabili-
bus continuo motibus ab igne constituantur tot minima
composita ex igniculis, et minimis partibus mercurij quae
ob talis igniculorum unionem acquirunt grauitatem specifi-
cam minimis momentis, sine minoris ponderis, quod est pon-
dus atmosphere et cons. sursum ascendunt tanta uis quan-
ta est diffusi in momentum ponderis atmosphere, et mo-
mentum ponderis itarum minimarum partium, quae compositae
sint ex minimis mercurij partibus, et ex minimis i-
gniculis.

Sicut enim quotidie experimur minimas aquae partes sursum
expelli ab aeris pressione ob igniculorum unionem. ita pariter
solent sursum expelli ab eadem pressione aeris minimae partes
mercurij eo maiore uero igniculorum quiescentium unionem, uis
minimis mercurij partibus: experientia constat pondera-
que ad mercurij pondus esse ut 1 ad 14, euidenter igitur
si singulis partibus minimis mercurij uniti sint plures igni-
culi, quod sunt igniculi, qui subleuant minimas aquae par-
tes, ita ut hi igniculi ad igniculos aduersos partibus mini-
mis mercurij sint in proportionem ut 1 ad 14: euidenter e-
rit, tales igniculos unitos minimis mercurij partibus sub-
leuari ab atmosphere pressione, sicut eadem pressio suble-

uat aquę minimas simul unitas igniculi partes.

Quęritur 3° Cur si uas impletur aqua, ac de quocumque
alio fluido carta sine ulla ligamento perfecte tange tota
uasi peripheria, et retenta manu planta. tunc euerro ca
se, ita ut carta remaneat parallela horizoni, ablata manu
tota aqua remaneat suspensa in uase, solum unius cartę in
pedimento. Ratio huius mirabilis phenomenon depen
det ex pressione atmospherę sine ex gravitate aeris, quon
iam ex repręsentationibus aerea columna seu atm
osphęrę est talis pressioni seu ponderi quale est pondus
columnę aquę cuius altitudo est pedes 32. et bases
itorum cylindrorum sine equales. at aquę pressio seu uis
ascendendi quę continetur in uase cuius habet minorem
altitudinē pedes 32 est minor quā est pressio aeris pre
mentis cartam existentē infra uas et sustentante aqua
in eodem uase. inde est aqua in eo contenta cuius uis
non pressioni, nō posse expellere aerē infra cartam
habente maiore pressione. Conz aqua sustentatur
in uase interposita carta tanta uis quanta est diffi
cultas pondera aquę cuius altitudo sit equalis altitudi
ni uas et aquę cuius altitudo sit pedes 32 dum
modo hi cylindri aquarum habeant equales bases.

Quęritur quęritur Cur si mergas uas infra aqua ita
ut ex parte inferiori sit et aqua plenum, si postea eleues usque
quę ab superficie ipsius aquę uas remanēbit aqua plenum.
Hoc quęritur facile soluitur. suprad. pressione aeris. quoniam eui
dens est aqua intra uas premere subiecta quā infra repori
ta minori pressione quā est pressio aquę pedes 32. at uel
quā aqua quę est circa uas premis. ab atmospherā cui
us pressio equalis est pressioni aquę pedes 32. nil igitur
mirū est, qđ aqua intra uas quę est minoris altitudinis
pedes 32 remaneat suspensa in ipso uase et eleuata sit
ab alia aqua pressa extra uas a toto pondere atmo
spherę.

Quęritur. quinto Cur Saccharum purificatum habens
figurā conicā aut cylindricā, cuius unus extremus tan
gat superficiē alicuius fluidi scilicet uini uel aquę.
tunc uinum, aut aqua ascendit usque ad alterum ex

trēmū cylindro, aut cono. Causa huius phænomeni est
ad refundis ad atmosphę pressione: quoniam saccharū
nō cū sit corpus valde porosū, et in vitis poros inueni-
ant. appressis minime partes ignis minoris gravitatis
specificę, quā est gravitas aeris externi. Et cum saccharū
nō purificatū sit mediante igne remanserunt in
ignis poris igniculi ita appressi qui pōtea uniti partib.
minimis aque, et vini constituent fluidū minoris
gravitatis specificę quā est gravitas aeris externi. Un-
de cū hæ partes aque, aut vini sese insinuant in vitos
poros plenos igniculū minoris gravitatis specificę. tunc
aqua intra poros erit minus pressa ab igniculū quā
est aqua circa saccharū pressa a tota atmosphera. Un-
de evidens erit qd lege equilibrii minimas partes aque
aut vini minus pressas sursum expelli ab aqua extra
saccharū habente maiore pressione et simul ascendere
resp: ad summitates ipsius sacchari.

Quęstio 6.ª Cū cucurbita si applicata sit partibus
carnosis corporis, antequā aer internus refrigeratus sit tunc
cavo, et carnis exprimitur: si cavo excarnificata sit. Huius
phænomeni ratio est etiam pressio aeris externi, quoniam aer
in cucurbita ē minoris gravitatis specificę causa
minimorum igniculorū qui in eo introducti fuerunt medi-
ante igne. Conz. cū caro intra cucurbitā sit minus pres-
sa ab aere habente minorem gravitatem specificā, quā est
gravitas atmosphę prementis carne circa cucurbitę ori-
ficiū necesse erit carne minus pressa intra cucurbitā sursum
ascendere evidens igit. erit tale exuberantia non causata
esse ab aliqua vi, pressione aeris atmosphę.

Quęstio 7.ª Cū si sphaera vitrea, aut alterius metalli
aeri inospitali plena posita sit per aliquod tempus supra
ignē, ita ut intra eius cavitatem introducti sint innumeri
igniculi rarefacientes aerē in ea inclusū si hermetice for-
amen phialę claudat. tunc pondus phialę erit minus quā
ante. Ratio huius minoris pondēis evidens est. 1.ª
igniculi n. introducti constituent spatium interius phialę

quod est pondus aeris exterioris et insuper partes minime ad-
ij quae exclusae sunt, contribuant aere exteriori densiorem,
et conz. eius gravitas maior erit. totum hoc evidenter demon-
stratum fuit in cap. de gravitate aeris ab illo experim:
facto median: machina pneumatica in sphaera vitrea
aqua extracta fuit aer, tunc obturato foramine minus
ponderabat quae antea. et dependens ab hoc experim:
P. Lana istius globuli octonarii minus ponderantibus quae
aer nostralis construxit machina quae per ascendere et
volitare per aere, ut ab ipso constructa fuit machina:
ita.

Quenz. 8. Cur si aer in globo aqua semipieno con-
densatur, tunc per fistulam foraminis globi connexa et ex-
tensa usq: ad globi fundum aqua per fistulam ascendat et ex-
tra ipsum expellat. Huius experimenti ratio est maior
pressio seu gravitas condensati aeris quoniam glo aer in-
tra globum non erat condensatus, tunc pondus aeris exi-
stentis supra aquam inclusam intra globum e eiusdem gravi-
tatis specificae ac est gravitas specifica atmosphaere pre-
mentis aquam existentem intra fistulam. At glo aer in-
clusus in globo condensatus est, tunc aer ex maiori mo-
mento sive maiori gravitatis specificae quae e momento
sive gravitatis specifica aeris intra fistulam. Conz. maio-
ri momento frenit aqua existens intra globum ab aere
habente maius pondus quae illa quae est in fistula. un-
de necesse erit ob legem equilibrium aqua habente maiorem
pressionem in globo descendere usq: dum aer intra globum
sit eiusdem gravitatis specificae ac e gravitas specifica
aeris communis, sive atmosphaere existentis intra fistulam,
et prementis aquam in ea existentem.

Quod autem aer existens intra globum ante condensa-
tione habeat eandem gravitatem specificam ac eandem
pressionem, ac aer externus existens intra fistulam experi-
entia constat, eo qd ante condensationem aeris inclusi in-
tra globum aqua in eo existens est eiusdem altitudinis ac est
altitudo illius aquae quae est in fistula; unde per legem

equilibrij, necesse est pressiones, tam aeris fistulae quam
aeris intra globum speciales esse, et conz. gravitates speci-
fice, tam aeris intra globum, quam intra fistulas erant equa-
les.

Quæritur. 9. Cur vesica in qua inclusus est aer ita ut for-
tamen sit contractus, ut nulla sit communicatio int. aeris exteri-
oris, et interioris, si prope ignem per aliquod tempus ponatur, tunc
non solum undiq. distenditur, sed magno strepitu distumpitur, ac si
non ante fracturam ab igne remoueatur, tunc iterum flaccida
ac erat antea redditur. Solutio huius quæritur eorum dependet
a gravitate ac pressione aeris. quoniam antequam ignis ac-
ceret, sit aer vesicæ erat eiusdem gravitatis specificæ ac erat
quodlibet specifica aeris exterioris, siue atmospheræ ut supra de-
monstratum fuit, ac quod aer exterior propter ignem in eo
introducitur talis aer, siue atmospheræ esse in minori gra-
uitate specifica quam est gravitas aeris existentis intra vesti-
cæ. Conz. vesica ex parte exterioris est minus pressa ab at-
mospherâ calefactâ et magis pressa ab aere interiori;
unde et dicitur Lex equilibrij neceßaria erit aeris interioris habere
et maiorem gravitatem specificam seu maiorem impressionem ve-
sticæ distendere et tandem eam frangere in genti fragore.
Si vero ante fractionem vesicæ solus ab igne, tunc aer ex-
ternus habet maiorem pressionem, siue gravitatem maiorem
specificam, quam aer dilatatus intra vesicam. unde necesse est
ob eandem Legem equilibrij aerem externum premere vesicam us-
que dum pressiones aeris existentis intra vesicam et aeris ex-
terni sint æquales, et hoc erit quod vesica reddatur ad primiti-
vâ figuram, et iterum flaccida sit.

Quæritur. 10. Cur aer fluidis oia exiccat et corpora
odorifera aeri exposita odorem emittunt. Causa horum
effectuum sunt igniculi vibrati à sole vel sunt igniculi
contenti in liquoribus, aut fluidis odoriferis unitissimi.
nimis parvis ipsorum fluidorum, aut solidorum tales mi-
nime partes sunt in minori gravitate specifica, quam
est gravitas aeris. unde ob Legem equilibrij minime fluida
odorifera sursum extollunt, et conz. fluida exiccant;

quod corpora tam solida quam fluida odorifera post multum
tempus aeri exposita odorem amittant. quod non
evenit, quod fluida aut solida odorifera sint in vase um-
brato clauso, tunc enim pressio aeris in istis fluidis aut
solidis clausis moveri non potest, et cons. partes minimae
eorum exalari non possunt et ob hanc rationem maiore est
evaporatio fluidorum, siue consumptio odoris, quo plura sunt
illa, aut odorifera corpora sunt aeri exposita.

Quaestio. 11. Cur aer solida corpora ut sunt lapides
et multa alia destruat, et in pulverem ab ipso reducatur
sint. Ratio huius phaenomeni dependet ex continua
pressione aeris, qui suo pondere et vi elastica ita pre-
mit partes minimas solidorum ut eas dividat, ita ut resiste-
ntiam minimarum, quae inter se connexae sunt minores
sint, quam momentum ponderis aeris ortum ex pressione aeris
et vi elastica eiusdem. Cons. ab lege igniculorum destruitur
ipsorum minimorum unio. eodem modo, quo igniculi cuncti
intra poros ligni maiori momento, quam est momen-
tum connexionis partium ligni, dividuntur partes mini-
mas ignis ligni, quod in cinerem reducitur. ita partes mini-
mae aeris vi sua gravitatis et elasticitatis con-
tinuo motu seu continua percussione minimis corpo-
rum percussunt, et ista in pulverem reducuntur. aer enim
continuo dilatas. igniculorum causa qui a sole continuo
vibrans. vel ab igne terrestri. unde origo expansio ipsius
aeris tanta vi ut tali expansione firmiter corpora ex-
istere non possint.

Quaestio. 12. Cur infectio aeris, quae communis est
istis diebus in aliquibus regionibus et in minimis calidissimis
tempore cessat, in alijs vero tempore frigidissimo. Solu-
tio huius quaestio dependet ex gradiente vel pressione
aeris. quoniam aeris infectio habet ex particulis noxijs
per aere disseminatis, quae tempore hyemali ob defectum
igniculorum parum a superficie telluris exsoli possunt;
at tempore aestivo ob magnam quantitatem igniculorum
et noxias particulas sursum aer tollunt, et ob hanc causam

aer remanet purificatus et statim ea die pestis cessat.
Contra q^{do} he particule noxie pestis causantes
sunt nimis graves, tunc copia igniculorum, qui unum
sive particule non sunt sufficientes ut tempore estivo
sumis exsollant sed se remanent sufflere parum distan-
tes a superficie telluris. at tempore hyemali ob dimi-
nutione igniculorum he particule noxie acquirunt
maius pondus, quod e aeris pondus et ob hanc causam
in terra decidunt. Unde aer remanet purificatus, et
pestis tempore hyemali statim cessat.

Quærit. 13. Cur in sclopetis pneumaticis compres-
sio aeris e tanta ut plumbeus globus tanta vi expel-
litur, ut aliquoties sit maior quæ vi pulueris bellici.
Ratio e q^d vis elastica sive pressio aeris exterioris mi-
nor est, quæ vis elastica aeris compressi in sclopetis
pneumaticis unde expellitur. globus plumbeus tanta
vi, quanta est diff^a in pressione aeris exterioris et
aeris interioris compressi.

Quærit. 14. Cur he aeris pressiones seu vim
elastica non sentiant. Ratio huius quæriti e q^d una
pars aeris circa nostrum corpus æquipoberat alteri; sicut si ponas
3. manus sub una Libra Lance, quæ e in equilibrio cum altera
non sit sensibile pondus unius Lance sub qua posita est
manus. ita patitur q^d illa pars aeris, quæ est supra nostrum
caput e in equilibrio cum columna aerea viciniore habon-
te æquale basim ac est basis cylindri aeris existentis supra
nostrum caput, ob hanc causam igitur equilibrium partium aeris præ-
sio, sive pondus aeris a nobis non est sensibile.

Quærit. 15. Cur fumus et alia oia fluida ad ora
hominum et reliquorum animalium mediante suctione ascendant
per minimas fistulas, etiam longiores. Ratio huius phæ-
nomeni dependet ex rarefactione aeris et pressione eius.
Id e sicut n^o supra demonstratum est, quod cito attolitur
in cucurbita q^d aere rarefactione causata pressione maiori
aeris exterioris, ita pariter fluida in suctione pelluntur.

in os à maiori pressione aeris exterioris. qđo enim appli-
cas. fistula ad os, tunc ipsius fistulę aer communicat. cū
aerē calidiori existens in faucibus. et cōz. ob valen-
mixture aer in fistula fit minus 'gravi', quā aer extra
fistula. Unde ob legē equilibrij compressio aeris exterioris
supra superficiē fluidi sit maior quā pressio aeris supra super-
ficiē fluidi eiusdē intra orificiū fistulę, necesse ē fluidū
ascendere in fistulam. ad os et hoc fieri vempit p̄t nū-
diante fistula talij longitudinij' usq. pondus aeris extēni sit
equale pondere fluidi ascendenti in fistula simul cū aerē
rarefacto, tunc n. pressiones sunt equales, et cōz. fluidū
ulterius ascendere non p̄t.

Quęst. 16. Cur fumus minori velocitate ascendat
quo altior est. Huius phænomeni ratio dependet etiam
ex pressione aeris gravitate aeris qui quo inferior est, eo
maiorē gravitate, aerē pressione habet: at cū fumus sur-
sum ascendat tanta velocitate ac si movez, quanta
est diff. int. pondere aeris et fumis. cōz. cū pressio,
sive pondus aeris inferioris sit maius quā pressio sive pon-
dus aeris superioris: inde est diff. pondus fumis et aeris
inferioris esse maiore quā est diff. pondus fumis et aeris
superioris; igit. per legē equilibrij, necesse erit ut aeris inferi-
oris, quā rursū pellit fumus, maiore esse quā est ut
aeris superioris. et ob hanc causā fumus minori velocitate
ascendat, qđo altior est.

Quęst. 17. Cur si duo solida ut sunt ut sunt
marmorea habentia eorū superficiē benē levigatas
si una superimponaz. alteri; tunc si corpus superius tolli-
t, ita ut eius superficies levigata sit parallela horizonti
tunc corpus inferius sustentat a superiori. solutio
huius quęstionis dependet a pressione aeris. quoniam aer
sub corpore inferiori premit tanta pressione, quan-
ta est altitudo cylindri aque pedū 32; unde cū cor-
pus superius tangat perfectē inferius, eo qđ eorū superfi-
cies sunt perfecte levigate; inde ē, quod aer non p̄t

ingredi in istas superficies. ex alia parte aeris pondus
ut saepe dictum est. siue pressio cui sit maior quam est pon-
dus corporis inferioris, & contra erit, tale pressione aeris sub
corpore inferiori sustentare tale corpus.

Quaestio 18. Cur aqua aer infra aqua positus per sua
pressionem non possit misceri cum aqua. Experimenti huius
ratio quoniam partes minime aeris sunt maiori quantitate quam
partes minime aquae. et ob quam causam contrarium non possunt in-
tra partes aquae, neque per ipsius poros transire. si non posset
superior pars fistulae, cuius altitudo est pedum 32 et plena
aqua, tunc fistula non posset aquam sustentare, quoniam
mediante sua gravitate ea premeret, quod est contra experi-
mentum.

Quaestio 19. Cur aer sit causa dissolutionis corporum
solidorum. Hoc provenire ex sui pressione siue ela-
sticitate aeris. Cui enim aer repugnat in poris corporum siue soli-
dorum siue fluidorum inde est, si haec minime partes aeris inclusi-
in corporibus fiunt rariore, aut densiore, pro pressione aeris
necesse est minimas partes corporum rariore fieri et dissolvi
aut maiorem extensionem acquirere ex motu maiori pres-
sionis aeris, et contra. ob hanc causam dissolvuntur partes corporum.

Quaestio 20. Cur aqua in nutritione plantarum
a radicibus ipsarum ascendat usque ad ultimos ramos plantae.
Solutio huius quaestio dependet ex plantarum constructio-
ne de aeris pressione, quoniam plantae compositae sunt ex
innumerabilibus fistulis plenis aere et fluido minori gra-
vitate specificae, quam est gravitas aeris externi. ob hanc cau-
sam aquae, quae est circa radices habens maiorem aeris pressionem
extensionem, quam est illa pressio illius fluidi, quod repugnat in poris
et fistulis plantarum. inde est, quod sursum premis illa quae
est minus pressa infra radices, et sursum ascendet. Insuper
notandum est, arbores tempore aestivae ex maiore numero
igniculorum, qui vibrantur a sole, vel a visceribus terrae,
habere fluidum intra poros aut fistulas minori gravitate
specificae, quam est gravitas specifica atmosphaerae. et ob hanc
rationem recessus ipsarum maior est. Secundo dedimus ad:

advertere arbores habentes altitudine maiore quam sunt
pedes 32 habere valvulas intermedias, in quib. liqua colla-
ta, iterum mediante alia nova pressura sursum ascendat.
Totum hoc doctrina fusiuss explicabitur. Anno futuro.

Queriz. 22. Cur sonus aut vox in aere mediante
aliqua tuba longius valde sensibili sit. Ratio huius
phenomeni facile dicitur. ex pressione aut motu aeris, quo
nisi soni aut vocis undique propagatio causatur. & pressione
sive motu aeris, qui motus habet non solum in linea rectam
propagatur, sed in sphaera integra. Unde si impeditur sit ali-
qua tuba in aere in sphaera maiori momento mo-
vet solum aere intra tubam unde augeat sonus sive motus ae-
ris in eadem tunc ac est aer inclusus in tuba ad aere qui sine
tuba moveri debet et conz. decidens, quod sonus mediante
tuba longius extenditur, quod sine, et in qua ratione sit ta-
lis extensio.

Queriz. 22. Cur si tormentum explodatur magnam rebro-
dat. Huius experim. causa est pressio sive gravitatio
in condensati. Quoniam tormenti pulvis concipit flammam.
tunc aer continuus fit rarior nullius plus quae erat antea.
conz aer continuus pp. tales rarefactiones condensat in eadem
proportionem. unde tunc erit pondus aeris condensati ad pon-
dus aeris rarefacti esse ut 1000 ad 1 conz. ob legem aequili-
brij aer rarefactus undique expellitur ab aere condensato
tanta vi quanta est diff. inz. 1 et 1000. ex alia par-
te cum aer rarefactus intra tormenti cavitate ob tale
vinculum aeris condensati ob impedimentum tormenti non
potest sursum ascendere. unde undique agit contra tormen-
tum, et ob hanc causam tormentum retrocedit.

Debemus hic advertere quod sepe experitur est, quod
quando officium ignis est projectum, tunc corpora circa
officium magno impetu in os tormenti impellunt, et
si sunt minora impellunt intra tormenti cavitatem
ex quo experimento decidens. deducit, tale effectum

causare a pressione alij condensati et tales pressiones
esse ita validas, ut etiam corpora solidiora intra illas
cavitates magnanice intrare possint.

¶ 23 Cur igitur tormentorum explosio multo
prævisi videatur, flammam, quam audias, sonum. Ratio est,
quod aeris gravitas aut pressio quoniam maior est diffusi-
onis ignis igniculis, et aerem premens undique tales
igniculos qui vibrationes causant, quæ est diffusi-
onis aeris rarefactus et condensatus propter quem produci-
tur sonus. Unde talis aeris motus aut minus velocior
quam motus igniculorum, et contra. Idem legem æquilibrii
maiori velocitate moventur igniculi quam sonus inde
est, quod prævisi videatur flammam quam audias sonum.

Notandum hic est quod ex præsentia constat quod
sonus, siue sit magnus siue parvus propagatur per ærem
semper eadem velocitate motus. Unde sita-
pore unius minuti secundi conficit pedes Anglicanos
1060, ut ex prævisi fuit, facile invenitur diffusi alicuius
loci et observato tempore ignis bombardæ ignem vi-
sum et sonus eiusdem, id est si tempus datus sit, tunc
dista erit pedum Anglicorum 5300. Eodem modo si ignis ful-
minis lumen visum et sonorum sit spatium tempo-
ris secundorum 10. tunc spatium ignis nubes ubi accensus
fuit fulmen et ubi auditus fuit erit pedum Angli-
corum 10600: per hanc Anglicanum ad Gallicum est ut 1000
ad 1060, et Anglicanum ad Romanum ut 1000 ad 970.

¶ Insuper debemus advertere quod varia experi-
menta diligenter facta a Christianis Mathematicis, ut
semper constare undulationes, vel motus aeris propter
sonum propagat tempore 33 conficere spatium pedum An-
glicorum 3600, ut supra supponitur fuit. Ita ut tempore
unius minuti secundi sonus propagat per pedes 1060 si-
ne integro minuto primo per pedes 6300, quoniam scilicet:

De experimentis à Mercurio factis sonus propagatus
fuit tempore 3 p pedes gallicos 6900: et ex observatione
facta à Clair: Robervallo in observatione theodori strepi-
tus tormentorum audiri esse post vibrationes luminis ab i:
que emanati tempore 1/3 vel 1/4. unde cum dicta in-
ter tormenta, et Robervallo erat 'similiter legi sine
pedum paucioribus 2500: contra tempore 1 sonus in aere
percurrit pedes 560. Doctissimus tñ Newton ex suis
observationibus deduxit tempore unius minuti id per-
currere plus quàm 900 pedes anglicos et pauciores quàm
pedes 1065, unde dñs calculus à Doctis: Newtono
factus est aeris circa soni motus, varis observationes in
his 2 not continens.

Causa huius varietatis è densitas aeris in quo sonus
difficilior movetur. quo densior est. ex tali motu re-
sultat sono et ex motu undarum aquae, verum est à Cla:
ir: De lair ratio ponderum in aere et aqua fuit
enim observatum ab ipso in fonte circulari cuius dia-
meter erat 12 pedum in dista à limbo quingentis pedum
proiecto lapide in aqua, tunc tempore 8 vel 9 milio-
undae aquae motus sunt per spatium 12 pedum et equali
tempore observatae sunt vales undae quales ipsae perfici-
tere. Insuper observavit nullam esse dista si lapides
erant diversae magnitudinis. unde ex observationibus
motus undarum aquae, et aeris facile inveniri fuit ab
ipso ponderum ratio in aqua et aere facta hypothese
undae aereae in sono 1 percurrere pedes 1060.
Contra. verum est aereae undae percurrere 763 pedes eo
tempore, quo aquae undae unius tantum pedes percur-
rit, quae ratio è circis eadem, quae invenitur in aeris,
et aquae pondera, scilicet ut 1 ad 763. Et hæc dista
sunt satis.

De effectibus aeris in corpore humano
mechanice demonstratis. De proprie-
tatibus aeris.

Idem Leger hydrostatice de proprietatibus aeris anno 2.
Capo actus est, in presenti vero muneri nostro et anno de-
o optimo fauente de effectibus aeris in corpore humano
eandem methodo mechanica tractandum proponit. In primo
enim cap. demonstrans naturam machine quibus naturam
in mutationibus gravitatis, elasticitatis et pressionis aeris
existentis et intra quod extra corpus humanum. In 2. c. a.
signans. Causas et effectus mechanice humanae respi-
rationis et etiam rationes sine proportionibus unius ad aliam
et eodem quod diversis temporibus. In 3. c. effectus me-
chanice gravitatis aeris in nostris singulis humoribus demon-
strans. et quia rationes eorum gravitatis ob mutationem gravi-
tatis aeris mutat. In ultimo cap. assignans effectus
pressionis aeris in partes solidas humani corporis et in
qua rationes istorum ponderum crescant aut decrescant.

Subtus igitur huius anni est corpus nostrum. prout con-
tinuo in eo causa pressionis et gravitatis aeris mutat
humores et partes solides. Hec doctrina non solum
est utilis sed ita necessaria, ut quicquid ex meis auditoribus
sanitate qua frui conseruare. Et si ab ipso deficit
corpus ex toto ad primam sanitatem restituere possit, quod
quicquid cessare effere nequit nisi accerta cognoscat aerem
sua gravitate, pressione et elasticitate et locum: tam-
quam momento in singulis partibus sui corporis causare om-
nia istas mutationes et phenomena que quotidie observantur in
corpore sano, aut morbo, quod aer sit sanitatis et morbo-
rum causa fuit ab antiquioribus, et doctionibus medicis
cognitum. Avicenna definiuit aerem esse nostrum cor-
pus et spiritum alimentum. Galenus affirmat aerem esse
ferreum morborum causam. et Hippocri. lib. de aere. di-
cit quod aer est causa vite, et mortis; et lib. de flatu.
n. 5. ab eodem assertum fuit, quod aer sanus maximus est

in omnibus, quae corpori accidunt et author, et omnia, quae
operari potest est. potentia diligens. perspicere. et eodem
lib. n. 6. affirmavit mortalibus auctorem vitae et morborum
expositi solus ignis est author. et in fine eiusdem lib. demon-
strando concludit omnes morbos, et hoc scilicet ex aere omni-
bus corporibus innascenti ac generari. ob hanc rem dicimus
tenet in principio libri de aere, et regit locum, quod quicquid
cumque: arte medica in eoque assequi debet primum quidam
temporis anni rationem habere debet, quando potentia quod-
libet eorum, non enim simile, quicquid in illis existit;
verum differunt invicem per varias, quae in eis fiunt muta-
tiones.

Caput 1°

Assignamus causas, ob quas gravitas, pressio et ela-
sticitas aeris existentis in corpore humano nubant,
et effectus producit in humoribus. Ratio mechanica, per
quam aer inspiratus, aut expiratus per os humani corporis transit a
nobis antea tractatus fuit demonstrata, et precipue ostendit
fuit aeris suo pondere descendere in pulmones, et eius innu-
merabiles vesiculas, quibus componitur, tum etiam ostendit
fuit dependentem ab experientia vesiculae elasticitatis aeris expira-
ti h. e. momentis 60 lib. et 2. Regulae Equilibrii explicatae
sunt omnia alia phaenomena, quae observantur in aere inspira-
to, et expirato. hunc igitur in hoc primo cap. explicandis sunt
proprietates aeris occupantes reliquas humani corporis par-
tes, sive solidas, quae fluidae.

Propositio I. Omnes Cavitates corporis huius

ad vitam conservandam necessario sunt plene

aere, qui transit per poros, et

reliqua foramina debet humane;

Quoniam fuit demonstratum in cap. 2. de proprietatibus
aeris, aerem externum continuo suo gravitate, et elasticitate
premere nostrum corpore tanto pondere, quantum si pondus
mercurij contenta in fistula Toricelliana cuius basis sit
equali superficie humani corporis, et altitudo sit digitorum.

digit: 28. Cūq. necessu erit cavitate thoracis aere esse
 plenā, alij debere sustentare ex parte exteriori pondus,
 et pressionē lib: 367 facta hypoth: qd superficies externa
 thoracis sit sexquipedalis, vasis ē, qd mercurius in fistula
 Torricelliana cuius altitudo est digit: 28 et basit sit uni:
 versis cubi dimidio, tunc talis mercurius est ponderis libra:
 367. tanto n: pondere costę et pectoris ossa necesse est
 cedērent nisi aer interior sua elasticitate, pressione de
 pondere obstaculū facerent, eadē rōne mechanica oēs
 alię cavitates corporis nūc aere necesse debent esse plenas
 ob hanc legē mechanicā minimā molestiā sine pres:
 sure aeris exterioris sentimus. Imuper debemus aduer:
 tere cū aer ambiens non eandē semper servat ponde:
 rositatē, et elasticitatē, nec etiā aer inclusus debet eā
 ponderositatē et elasticitatē servare; igit oportet
 inter aērē interiōrē et exteriōrē humani corporis esse com:
 municationē, sive aditū, ad hoc ut equilibriū servet
 inter ista duo fluida aeris exterioris, et interiōris. talis
 communicatio habet per cūos foramina, et per eos
 poros innumērabiles ex quibus componit; alij a diff:
 pondere aeris exterioris, et interiōris partes nūc corporis
 facerent. e.g: si aeris exterioris portio prementis thoracē
 costas esset minus per per quintā sui partē a pondere
 aeris interni; quāta n: pars lib: 367 sunt libe 73
 et uncię 5 circūq; ergo prementis costę ex parte inte:
 riōris pectoris momento lib: 73 et unciar: 5, plusquā
 momentū aeris exterioris prementis eas costas minori
 momento s: pavis lib: 367; scilicet momento lib: 293,
 et unciarū 7 et demonstratū fuit in mechanica: un:
 de talis diff: pressionis aeris interiōris, et exterioris esse val:
 de sensibilis, quod ē contra experientia. eadē methodo
 invenienda est in his cuiuscūq: cavitatib: corporis huma:
 nis determinata quantitas pressionis aeris interni, et ex:
 terni: et eadē meth: demonstratū. oēs alię cavitates corporis
 humani esse aere plenas. Imuper oēs poros et foramina

cuſq; nūq; eſſe communicone inq; aere interiore at exte-
riore corporis humani. ¶ De hac demonſtr.

Propoſitio II

Aer externus per poros, et alia foramina cuſq; hūc inte-
nas partes penetrans ſi frigidus eſt, reddit corpus grauius
ſi calidus minus graue.

Quoniam tunc corpus humanum fit grauius, quando
in eo introducuntur corpora habentia maiorem grauitate ſpecifi-
cam, et expelluntur. Eodem tempore ab eo corpora minoris graui-
tatis ſpecificæ; ſed aer frigidus introductus ob defectum igniculi
in ipſo ex maiori grauitate ſpecifica et eodem tempore ob
leſem mechanicam aer calidus habens minorem grauitate
ſpecificam excluditur à corpore hūo. Conſequenter eſt corpus
humanum per introductionem aeris frigidi grauius fieri et
quo frigidior eſt, eo ponderoſius redditur corpus humanum
et contra quando in corpore hūo introducitur nobilior li-
quor igniculorum qui ſunt mixti cum aere calido tunc cor-
pora hūa minus ponderabuntur; igniculi enim cum in
ſe habeant minimam grauitate ſpecificam, inde eſt qd in u-
niti alijs minimis partibus tunc corporis habentibus ma-
iorem grauitate ſpecificam. Hæ partes calidæ erunt minores
grauitatis ſpecificæ quæ antea, ex tali mixture graui-
tatis, ſed partibus fluidioribus, quæ ſolidioribus innumeri eſſe-
runt in corpore humano ſed ſano, quæ ex toto producuntur.

In hac propoſitione ſupponitur id, quod ſuperius demonſ-
tratum fuit in præcedentibus anni tranſacti aere
calido, aut frigido ſed extra quæ intra corpus humanum
non ſolus ad diſtantiā aut neceſſitatem, uerum etiam ad omnes plan-
tationes conſiſtere in aere mixto maiore aut
minori n. igniculorum, et etiam demonſtratum fuit ca-
loris aut frigoris non ſolum in aere, uerum etiam in quocumque
que ſolido, aut fluido conſiſtere in maiore aut minori
n. igniculorum qui continuo in aere uibrantur à ſole
uel ab alijs corporibus continentibus intra ipſorum poros

igniculos oppressos uelut ab igne contento inuiscentibus
bellum ex tali maiori aut maiori n. igniculorum in ae-
re diffeminari et mixti partibus minimis aeris ob legem
mechanicam aer sit rarior, et minus ponderans qd n. igni-
culorum e maior densior uo magis ponderosus, qd
n. igniculorum e minor, et qd si igniculi continuo
accidunt et recedunt ab aere, qd ibi accessus et recessus
uel ab alijs causis terrestres; inde est aer densior in corpore
n. qua extra continuo mutari, talia grauitate qd in ca-
liditate et frigidity. qd n. n. igniculorum aeris existentibus
intra qd extra corpus humanum est equalis n. ignicu-
lorum alterius aeris, ceteris partibus, tunc de quantitate aeris
remanent immota. qd calide, uel equo frigide, et ceteris
grauioribus specificis, habentes equalis pressionem; si uo n. igni-
culorum in uno aere sit maior qd n. igniculorum
in alio eiusdem quantitate, ceteris partibus, tunc aer habens
minores n. igniculorum uel est aer inspiratus in humano
corpore sursum expellit aerem habentem maiorem n. igniculorum
uel uel est aer expiratus tanta uelocitate, quanta est dif-
ferentia igniculorum n. uel fuit demonstratum in tractatu
de proprietatibus aeris.

Hoc uero uerificatur in duabus partibus aeris uelut
aer in humoribus n. quorum partes minus calide ha-
bentes minores n. igniculorum, et conz. maiorem grauitate
specificam expellunt alias partes eiusdem humoris calidiores
habentes maiorem n. igniculorum, et conz. minorem graui-
tate specificam tanta pressione, et uel, quanta est dif-
ferentia igniculorum in quantitate specificam;
q. d. d. o. causa maiori, aut minori ignicu-
lorum.

Supponit. a. aerem sua elasticitate quaquaversum
premere alia corpora, siue fluida siue solida siue in-
tra corpus humanum, siue extra, et ipis commisceri et
precipue fluidis, et n. humoribus; ex qua mixtione
partes minime humorum acquirunt maiorem grauitate

specifica et aer inclusus ita dilataris sicut sicut elastica
et hoc minimis composita ex aere dilatare, et minimis
partibus humorum sint in minori gravitate specifica
quod est gravitas specifica aeris ut experientia constat, si
in aqua mixta sapone aer in eo inclusus ita dilata-
tus sit, ut mediante viscositate olei extendatur aqua in
maiores globulos ut elasticitatem aeris inclusi qui ita
reficit, sicut hi minimi globuli quorum superficies sphae-
rica constat ex aqua mixta sapone et aere interno
rarefacto sint in maiori gravitate specifica, quod est gra-
vitas ambiens aeris, tunc aer ambiens ob tale sua
maiores gravitates rursus expellit istos globulos compositos
aqua viscosa et aere interno rarefacto. ita pariter aer
in corpore humano mixtus partibus minimis humorum
ita dilataris sit, ut istos minimas partes includentes aerem
dilataris componunt globulos quorum superficies sphaerica
humorum partes minimas extendit, et ita interna sit aer
rarefactus isti globuli si sint in minori gravitate speci-
fica non solus, quod est gravitas specifica aliarum par-
tium humorum, sed verum etiam, quod sit gravitas aeris existen-
tis in corpore humano, ita ob legem hydrostaticam hi
humorum globuli pleni aere rarefacto non solum ab aliis
partibus gravioribus humorum, verum etiam ab ipso mat-
aere interno graviori extenit per poros et reliqua
foramina cutis extracorpore humanum expellunt. tan-
tum, quanta est differe[n]tia ponderis inter istos globulos, quorum
superficies sphaericae sunt partes minimas humorum di-
latatas a pressione aeris interni, et inter alias partes hu-
morum, vel aere existentes intra corpus humanum.

Propositio III

Gravitas, pressio, et elasticitas aeris prementis, et partes
corporis humani externas, quod internas continens mectas
gleoniam in tractatu de proprietatibus aeris fusiis demon-
stratum fuit ratione et experimento torricelliano aere gravi-
tate, ac prementis omnia corpora, tam fluida, quam solida.

et in 2.^a propo^{ne} huius capiti^{is} etia^m demonstratu^m fuit calo-
re^m, et frig^{us} mutare graditate^m, pressione^m, et elasticitate^m
aeris. sed calor, et frig^{us} continuo^m mutas^r ob causa^m variandi
solani^m, qui ob sua^m uaria^m duratione^m et diuersa^m obliqui-
tate^m continuo^m mutas^r. unde uerū erit igniculos uibrato^s
a sole in uno tempore esse in mai^{ori}, et in alio es-
se in mino^{ri}; et con^g. nunc calor est maior, nunc mi-
nor. ex qua continua^m mutone^m, mutas^r. continuo^m rare-
factio aut condensatio aeris; et con^g. euident^{er} erit pres-
sione^m, grauitate^m, et elasticitate^m aeris interni, quam
externi corporis in continuo^m mutan^t.

Mutas^r. etia^m pressio aeris non solu^m a mai^{ori}, uel mino^{ri}.
in tempore^m duratione^m solis supra^m notu^m horizontē uerū
etia^m a continuo^m igniculi^m, qui uisunt^r. ita supra^m quā
infra^m terra^m, quoru^m igniculi, sicut uas^{um} rotare^m uisunt^r par-
tibus minimis fluidoru^m aut solidoru^m, uapores, flum^{ina}
et exaltes componunt^r. Hec minima composita uerū
dunt per aere^m maiores, aut minores pressiones. et con^g.
ex tali mutone^m pressiones aeris ita extra^m, quā intra^m cor-
pus humanu^m, oia^m fluida siue humores in eo exi-
stentes necessario rarefiunt, aut condensant^r, ex quo
ori^{untur} fermentatio, et ex tali fermentatione oriunt^r. oia^m
alia accidentia ita circa sanitate^m, quā circa morbos;
eodem modo quo^m ob eandē continua^m pressione^m aeris
oriunt^r. oia^m phenomena, que quotidie obseruant^r. in aere,
et telluris superficie circa uicissitudines temperatu^m, rare-
factio^m plantaru^m, et circa oia^m alias mutone^m proueniētes
ex diuersa grauitate, elasticitate, et pressione aeris
calidi aut frigidi: ob istas, et alias plurimas causas
producentes rarefactione^m et condensatione^m aeris reman-
ent^r demonstratu^m pressione^m et grauitate^m aeris existenti^m
intra^m, quā extra^m corpus humanu^m.

Propositio IV

Gravitates specificas, pressionem et elasticitatem aeris, quae
extra quam intra corpus humanum sunt minimae in prin-
cipio aestatis, mediae in principio aëris, et Autumni, Ma-
ximae in principio hyemis.

Quoniam aëris principium est quod sol motu pervenit
ad primum gradum canceri, quod evenit nobis feri et ju-
nij, tunc sol habet maximam altitudinem horizontalem,
et conz. radii solares habent minimam obliquitatem, et
dies artificialis est maximus; ex quo sequitur ad rem
nostri horizonis recipere maximum nunc igniculorum et
que summam caliditatem eo die; unde per proportionem 2.^a aer,
quae intra quam extra corpus humanum ceteris partibus
in principio aestatis, quod evenit fere et junij habet
minimam gravitatem specificam, conz. minimam pressionem
et elasticitatem, quod erat 1.º demonstrandum. Quod vero sol
ingreditur primum gradum librae, vel secundum gradum virgo, quod
evenit virgii et 23 septembris, quod die incipit Autumnus
et et martij, qui est initium aëris istius temporibus radii
solares habent intermedia obliquitatem inter maximam et
minimam altitudinem horizontalem, et tunc horae diei et
noctis sunt aequales; conz. calor, et nunc igniculorum est
mediocris; unde per proportionem 2.^a istius temporibus aër ha-
bet mediocrem gravitatem specificam et conz. moderatam
pressionem et elasticitatem; evidens igitur est in prin-
cipio Autumni, vel aëris aeris, quae intra quam extra
corpus humanum habere mediocrem gravitatem, pressio-
nem et vim elasticam, quod erat 1.º d.

Denique, quod sol est in primo gradu capricorni, tunc in-
cipit hyems, quod evenit et decembris fere, quo tempore sol
habet minimam altitudinem horizontalem, et nunc horarum diei
artificialis est minimus totius anni. ob hanc causam vi-
brat in aëre a sole minimus nunc igniculorum. conz. in
principio hyemis est minimus calor. Unde per proportionem 2.^a
hoc tempore, virgii et decembris aer habet maximam gravitatem

specificas maxima pressione et vim elasticas, tam intra, quam
extra corpus humanum, quod erit ultimo demonstrandum.
Colligitur 1.º gravitates specificas pressiones, elasticitates
aeris tam extra, quam intra corpus humanum inter se differre in
tonis numerorum igniculorum, quod a sole mai aut minori obli-
quitate, mai aut minori tempore vibrans in aere. Unde
quod sol suo proprio motu recedit a primo gradu Capricorni,
tunc incipiunt hore diei artificialis fieri maiores et radii
solares fiunt minus obliqui. Contra crescit nunc igniculorum;
ob quam causam gravitas specifica pressio et elasticitas aeris semper
per decrescunt, usque ad 22.º decembris Junij, quod dies artificialis
est maximus. e contra usque ad 22.º die Junij usque ad 22.º de-
cembris, gravitas specifica, pressio et elasticitas aeris semper
crescunt usque ad 22.º decembris, quod dies artificialis est mini-
mus.

Advertendum tamen est supradictas rationes, et proprietates
circa quantitates et duratione caloris competere solum habitari-
tionibus hemisphaerii septentrionalis existentibus in zona tem-
perata et frigida.

Inferitur 2.º aere ubi terra est ardens neque in salinis
fluvij, aut paludibus esse calidiores, et abutere ignicu-
lis, et contra. aeris minoris gravitatis specificae, quod est idem
aer, ubi sunt lacus, vel mare; quoniam in istis igniculis a sole
vibrati unum, minimis partibus aquae, et per talem vi-
bationem fiunt leviores, quod est gravitas specifica aeris quo
continuo motus expelluntur. Tamen vis, quanta est distan-
tiarum inter aerem, et istas minimas partes aquae mixtas
igniculis; ob hanc causam partium minimarum aquae sunt
ascendentium aer reddi gravior, et humidus.

Colligitur denique aeris montanum includere maiorem
igniculorum, quod est nunc igniculorum aeris vallium; eorum in
aere montanum tot continuo per totam diem vibrat nostra:
dior, sine igniculis, ac in vallibus ob montium impedimen-
tum aliqua diei tempore radii solares sunt impediti. Contra
verum est (ceteris paribus) aeris montanum esse minoris
gravitatis specificae, et habere minores pressiones, et

minores elasticitates, quæ ex aëris validius gravitate, pressio, et elasticitas.

Propositio V

Aer inspiratus et introductus per os, et alia foramina cubi humani cum ipso introducent. sicut exhalationes vapores fumus, igniculi et alia omnia minima corpora naturæ. Quoniam ut sequens demonstrabitur est manifestum: de proprietatibus aëris quæ in supradictis propositionibus aerem inspiratum ingredientem per os, et reliqua foramina cubi humani expellere aerem inspiratum nullam aliam machinam nisi maius sua gravitate, pressione, et elasticitate, quæ est gravitas, pressio et elasticitas aëris expirati; sed ista maior gravitas, pressio, aut elasticitas in aëre inspirato orig. ex minimis exhalationibus natantibus. id ipsum et aëre inspirato et constituentibus ipsum aëre inspirato maiorem gravitatem, pressionem, et elasticitatem quæ est gravitas, pressio et elasticitas aëris expirati. unde evidens erit ad hoc, ut aer inspiratus ingrediatur. **corpus nro.** et exeat. de expiratus per istam maiorem gravitatem, pressionem et elasticitatem aëris inspirati. Deceperunt quidam sicut de exhalationibus, vapores, fumus, et alia omnia innumerabilia minima corpora, quæ continuo natant in aëre ingrediatur corpus humanum per os, et reliqua foramina cubi humani, simul cum ipso et aëre inspirato per os et cetera.

Ex hac propositione sequitur primo aërem ubi sunt minores exhalationes, vapores et minores fumus minus ponderant, et cetera. In corpore nostro agentia in aëre minus ponderant per os, et alia foramina cubi humani cum aëre inspirato minus ponderant: minor namque exhalationes et humorum introductionem.

Sequitur 2°, quod quanto diffusus ponderus aëris inspirati et expirati est maior, tanto maius velocitates, et motus exsistent. simul cum aëre expirato partes minimas humorum et cetera. corporis nostri humores, et aer interius maius velocitates, et motus fermentant, et cetera partes minimas.

minori gravitatis specificae, quod est reliquarum partium
gravitatis specificae maiori pressione de vi extra corporis
manu expelluntur. simulque aere inspirato, ob hanc causam
qui sub nubilo celo, et aere graviori se somno exponit
periculum vite, incurrit: tunc in: minime partes aque na-
tantes in aere in maiori non introducuntur per os et poros
corporis humani, contra. humores vero ad aere inspirato gra-
viores, qui habent maiorem pressionem, et maiorem vim
elasticam condensantur. et condensati causant distillationem,
tussim et multos alios morbos.

Colligitur 3° cum ex supradictis demonstratis verum sit,
quod minime partes natantes in aere sunt nobis uti-
tiles sine non, sine sanas, sine mortuas ingredi cor-
poris humani sanguinem, et alios humores, et citius
misceri: ob hanc causam maxima cura adhibenda
est in electione aeris: Idem hanc doctrinam Medici
Diatratici ita denominati, quod curabant morbos pueri
vixit tunc dixerunt toto isto tempore aere cubuli suffu-
migi continuo muniebant, et exotos non solum
plungebant cataplasmatibus, verum etiam involuere
ex oleo uncto involuebant, id est ut aer inspira-
tus sit sanis exhalationibus, vaporibus, et fumis plenus.
ob hanc causam ab antiquis fuit in usu corporis hu-
mano, et praecipue post balneum, et nimium exercitum:
onem per minimas olei suas viscositate inuncti-
ones corporum, ita replent poros, ut parum sit comen-
tium in aere interiore, et exteriori corporis humani;
unde partes humidae, et ponderosiores natantes in
aere ob restrictionem pororum, qui antea ob nimium
exercitum, vel causam balnei erant dilatati non in-
troducuntur, et contra. humores vero non vadunt gra-
viores, et demiores, et haec est ratio propter quam corpora
unctio fuit apud antiquos maxime in usu, tam
vix, quam feminis, et sanis, quam exotis et huius-
modi, quam pueris, manens, ac negere, et praecipue

corporibus degentibus in humido aere aut crasso.

Colligitur 4° ex tali effectu aeris, quod corpus humanum
quo propinquius sit centro telluris eo maior nunc istarum
minimam partem in aere natantem introducit. in vi-
sceribus nunc. eo quod aer, quo propior est centro telluris eo
maiores nunc exhalationes calidiores et fumosiores habet. lon-
sequens habet maiores gravitates, pressionem et elastici-
tatem quae est gravitas, pressio et elasticitas aeris, qui
est in maiori distantia a centro telluris, in quo sunt mino-
res fumus exhalationes, et vapores ipsi quos reddis aer
minus gravior unde cum per exhalationes diversorum corpo-
rum terrestrium, et fluidorum, quae sudorem ingrediuntur, co-
pus humanum per poros et veliqua foramina cutis
humane, ut supra demonstratum est. igitur corpus huma-
num, quo est in maiori distantia a centro terre eo maior
nunc exhalationes et aliorum minimorum corporum in eo in-
troducunt, et ex contra, quo corpus nunc est in maiori di-
stantia telluris eo minor nunc istarum minimam par-
tem introducit. per foramina cutis nunc.

Colligitur 5° aerem ingredientem per os, et alia foramina cu-
tis, quo magis distat a terra eo minori impetu agere contra
humores et partes solidas corporis humani, quoniam demonstratum
est per praecedentes aeres in maiori distantia a centro telluris habere
minores gravitates. ad impetum vel minoris gravitatis est minor
quae est impetui vel maioris gravitatis. Ceteris partibus ergo
aer ingreditur per os, poros, et alia foramina cutis nunc, quo ma-
gis distat a terra eo minori impetu agit contra humores
et partes solidas corporis humani. Id scire debemus Hippo-
crate huius proportionis veritatem agnoscere, quoniam sec. 6
lib. 6 Epidemiorum asserit, carnes ex ventre et extrinsecus
attrahere. Lemus huius asserit, est corpus nostrum tam fo-
vus, quae intus vivabile est. quae verba de circumambientibus
aerem per cutis poros introitu interpretatur. a Galeno in lib. de
vitali pulsum cap. 5° ubi ait, sicut nimum per ora sili-
ce arctianum, quae in cubum finitur, quod habet et fu-
midum excrementum habet, id excrementum recipiunt n. etiam

ambiente aereo non aliqua in se portione; atq; hoc est,
quod Hippo: foras, introq; respirabile corpus esse dicit. hanc
interpretatione etiam confirmant ea quae Hippo: dicit in lib: de
alimento, aperens alimenti vias, principis, naves, os, quatuor pul-
mo, et reliqua respiratio illius in lib: de natura humani corpo-
ris foras et intro perpiratione hanc dicit et membranam
quae circumducit ingit et foras vias, transiens esse dicit. Et
Hippoc: de aere per cutem introitus non solum ad Galeno re-
ferta fuit. sed quod oes postea Medici usq; ad seculum proxime
elapsu ita fuit communis ut ab ullo in dubio posita sit.
sed non inuentione circulationis sanguinis opinatus fuit in con-
trariu. sed nulla repugnanti a se assignari si simul admittam-
us aëris introductio et sanguinis circulatio; imo potius legiti-
ma introductio aëris adiuuat circulationi, ut experientia docet, et in
subsequentibus demonstrabimus.

Propositio VI

Exhalationes, vapores, fumus, et alia omnia minima cor-
pora introducta simul cum aere inspirato in corpus humanum
per os, et reliqua foramina cutis ingit. sed non habent eandem
gravitatem specificam. quoniam exhalationes, vapores, fu-
mus, et omnia alia minima corpora continentur ex minimis
partibus diversorum corporum terrestrium, et fluidorum quae soli-
dorum habentur diversam gravitatem specificam, quae minimas
partes mixtas igniculis, et aere rarefacto componunt mini-
ma corpora minimorum gravitatis specificae, quod est gravitatis
specificae aëris. Unde ob hanc causam sursum ab aere aëre
graviori expelluntur. Conz. evidens est oes istas minimas
partes simul introductas cum ipsomet aere in corpus hu-
manum ingit. et habere diversam gravitatem specificam, et
erat demonstrandum.

Propositio VII

Quodlibet fluidum existens intra corpus humanum
est compositum ex innumerabilibus minimis partibus ingi-
tis differentiis specie in gravitate, pressione, et alia:
circumstantiis. Quoniam per proportionem praecedentem, exhalationes,

vaporez, fumi et oia alia minima corpora introducta
per aerem inspiratum per poros et reliqua foramina cutis
nostre habere diuersa gravitate specifica. ad hec minime
partes introducuntur etiam cum ipso met aere grauiori in flui-
di aut humoribus huius corporis, ut fusi in proportione
etiam demonstratum fuit. ergo evidens est tria notoria
fluida constare ex minimis partibus que in se habent
diuersa gravitate specifica. et erat demonstrandum.

Veritas huius propositionis demonstratur etiam ex continuis experi-
mentis que observantur a Chemicis in dissolutione cuiusvisque
fluidi humani in eo inveniuntur partes grauiores ut sunt sales
terra damnata partes phlegmaticae et partes minus graues
ut sunt olea spiritus et multa alia minima que mixta
igniculis in aere ascendant. partes vero sales et terre damnatae
ita sunt grauiores licet sint unite igniculis, tamen remanent in
maiori gravitate quam oes aliae et ob hanc rationem infra descen-
dunt expellendo sursum oes alias habentes minorem gravitate
specificam ut sunt spiritus et olea nostrorum humorum.

Oes aliae operationes Chemicae in dissolutione corporum sunt
solum quia fluidorum meo igne ita hanc doctrina mechanica
facile intelliguntur; minime enim partes ignis propter suam minimam gravi-
tatem tanta vi et momento de pressione gravitate et ela-
sticitate aeris introducuntur intra poros cuiuscumque corporis
quanta est diffusa in momento aeris grauioris et momen-
tuus partium minimarum ignis. unde quicquid momento mini-
marum partium corporis talefacti est maius eo maiori tem-
pore dissolvuntur et sursum ab aere habente maius momentum
undique expelluntur et tali principio mechanico omnium rerum
mirabiles effectus non solum in arte chimica. verum et
etiam oes illi que observantur tam in generatione et corruptione
aliis et inegregabilibus quae in mutationibus, que quoti-
dianae de novo generantur in aere.

ex supradicta diuersitate gravitatis partium minimarum
nostrorum humorum facile etiam intelliguntur oes ipsorum humorum
mutationes, fermentationes, et partium minimarum expellio-
nes, que quotidie accidunt in corporis humani humoribus
congregatis

compositi ex varijs minimis partibus habentibus diuersam
grauitatem specificam, partes n: illae quae habent minorem
grauitatem expelluntur. Vtremque ab alijs minimis partibus eius:
dem humoris habentibus maiorem grauitatem, et hoc fieri
non potest sine motu aut fermentatione eiusdem humoris ex
maiori uel minori motu aut fermentatione. ~~omnis humor~~
~~et~~ ~~in~~ ~~itaque~~ minimarum partium suarum aeris sui humorum
habentium diuersas grauitates specificas omnis coactio et con:
coctio ad sanguinem deductio. ex hac diuersitate pendet
vires minimarum partium humorum et aeris dependentes in:
vatio et exspiratio humana, motiones musculorum et in:
pulsus sanguinis a corde vibratus et ab ipso et sanguine
vibratus reditus ad cor humorum segregatio partium corporis:
vires motus, agilitas, tarditas, et omnia quae necessaria sunt
ad uitae sustentationem. si n: segregationes humorum san:
tionem, quae quantitate sunt proportionatae ad uitam et ui:
te continuationem nullus morbus esset variata grauitate pres:
sione et elasticitate aeris, necesse uariatur. Segregationes.
Vnde si res plures sunt aut minus, quae sunt necesse tunc
oritur. febres, uirgines ardores, retentiones, ulcera intestinorum,
doloris colici, et uesicae lapides et innumeri alij morbi
qui oriuntur ex disproportionata humorum segregatione cau:
sa a grauitate, pressione et elasticitate minimarum
partium ipsorum humorum.

Propositio VIII

Cum morbi dicti Lunatici et mortales inopinati ma:
ximè sunt causati ex mutatione grauitatis, pressionis et ela:
sticitatis aeris introducti in corpore humano tempore æ:
quinoctij, solstitij, Lunae nouae, et plenae. Quoniam ex
demonstratis in propositionibus praecedentibus aer continetur in:
quod corpus humanum non solum per os, et forami:
na cutis, uerum etiam per poros ipsius, sed tempore quo sol
est in punctis æquinoctialibus, uel solstitialibus et lu:
na est plena aut plena tunc à maxima aut mini:
ma grauitate, pressione aut elasticitate aeris, ut ex supra:
dictis fuerit demonstratum, et praecipue in praecedenti.

vibris astronomicis anni tertij muneij nro. ity n: temporib.
in aere vibrans. a sole & a luna maximus, aut mini-
mus nry igniculorū vel radij solares sunt minimis inclinati
ad telluris superficiem & euenit qd sit in punctis equi-
noctialibus; conz ob mixtionē igniculorū & minimorū
porū terrestris partibus introductis simul cū aere in hu-
moribus he partes causant maximas vel minimas pressio-
nes, impletū elasticitate et fermentationē in humoribus nry
tempore solitiorū, eximiorū et lunę nouę vel plenę
existit maximis, aut minimis mutationibus factis in humo-
ribus nry vel mirū est, quod tot morbi, et mortis inopi-
nate itis temporibus oriuntur.

Et tali mutatione maximas vel minimas gravitatis
aeris itis supradictis temporibus facile illigunt et explicant
s: oia phenomena, que quotidie observantur. et ab au-
torib. velata sunt: scilicet ob hanc causā Galenus in lib.
de diis criticis inquit, quod luna in epilepticis regit
periodos, et precipue luna plena, et noua: Thomas
Bartholinus in historia anatomica centuria 2. n. 12
affirmat se uidisse puellā epilepticā habentē in facie
maculas, que pro uaria lunę mutatione et colore quā
magnitudine uarię essent: Chérisingius observatōe ana-
tomica 33 refert quādam matronā tempore plenilu-
nię facies rotundā habere et formā sed decrecente
luna oculi nasus, os in unā partē uertebant, tunc ita
facies deformata erat, ut matrona illa in publicū pro-
dive non audebat donec iter luna plena oculi nasus,
et os ad propriū sitū redibant, et tota facies iterū re-
mota erat. Baglium de experim: circa gravitatem
sanguinis narrat hominē quēdam habentē fistulā ster-
coraria in intestino colon crescente luna maiores copi-
as humorū ex ulcere expellere in proportionē die-
rum lunę crescentis. hec quantitas humorū in propor-
tione lunę crescentis minuebatur, in qua dies lunę de-
crescebant, et egrotus ex quantitate humorū de-

scenitium, aut crescentium & fistulas stercorarias expul:
sa ab ipso observata, sine nullo errore enunciat
diebus lunae.

Innumera alia exempla afferri possunt, quae ab
bonis et medicis fuerunt descripta et quoties obser:
vantur, praecipue epilepsia in morbo Asthenia, in pa:
ralysi in purgatione menstruali mulierum. Stimor:
bi semper sunt sensibiles tempore novilunij aut
plenilunij, aut solstitiorum vel equinoctiorum idem tem:
poribus mulieres copiosius habent purgationes et ad
medicis observatum fuit, quod mulieres quae sunt pro:
piorum sunt torridae et equatori copiosius purga:
tiones habent, et contra vero quae sunt in regionib.
septentrionalibus in quibus sol et luna ob maiorem o:
bliquitatem suorum radiorum vibrant minores sunt igni:
culorum minores purgationes habent, et fuit observa:
tum ab Hippocrate de Locis aeris, ob eandem causam mu:
lieres in scythia quae est regio septentrionalis sunt ut:
plurimum scitiles.

Sicut multae singulis mensibus habent purgationes,
ita in aliquibus hominibus sunt periodicae hemorrhagiae de pra:
cipue temporibus plenilunij et novilunij, eodem tempo:
re hydropeis grauius torquentur, et ferè omnes circa ple:
nilunium moriuntur, eodem tempore febres vehementius
insaniunt, et ob hanc causam Britannii in Luna imanos
maximè uerberant, sunt etiam aliqui qui habent spiritus
sanguinis constant, in qualibet Luna noua et 2. ob:
servationes medicorum qui laborant ob maximam copiam hu:
moris in cerebro in oppositione solis et lunae sine pleni:
lunio suffocantur. Est notabile tandem id quod fuit obser:
uatum in Medicina statuta a clausimo Pulconio aphor:
63 afferente corpora quocumque uirum sana et modesta
uictu utuntur singulis mensibus sunt solito pondere
riora unius scilicet, duarumve librarum pondus de
cedunt ad consuetum pondus circa finem mensis dicitur.

mulieris. sed facta cum per urinam paulo copiosiorum
vel turbidiorum. sed etiam ab eodem Placit. auctore obser-
uatum fuit in subsequenti aph. 88. afferente antedictis
causis cum mensuales a somno dictas, vel gravitas ca-
pit, vel corporis lassitudo pervertitur. et deinde paulo
copiosiori urina educta, oia sedant.

De his mutationes et motus, qui accidunt corpori hu-
mano constant tempore lunae novae, et plenae, soliti-
tiorum, et equinoctiorum. precipue ut videtur motus ino-
pinati maxime proveniunt ex maximo aut mini-
mo, aut efficacie n. igniculorum componentium ra-
dios luminosos, qui continuo vibrant. a sole, vel a lu-
na tempore solitiorum, equinoctiorum, vel plenilu-
nij, vel novilunij. ob hanc causam aer ambiens nostra
corpora itis temporibus habet maximam, aut minimam
aut efficaciam mixtionis igniculorum. cons. maximam
aut minimam aut efficaciam gravitatis, presionis
aut elasticitatis, quae premunt corpora nostra tam
ex parte aeris exterioris, quam ex parte interioris. et ob
hanc causam maxime mutationes efficaciores, ut quae
videtur experientia docet.

Propositio IX

Quolibet die et qualibet hora ex accessu et
recessu solis et lunae inter se et a superficie
telluris sequitur continua mutatio gravitatis, pres-
sionis, et elasticitatis aeris ambiens corpora humana.
Quoniam quolibet die, et qualibet hora sol et luna
proprio suo motu accedunt, vel recedunt a telluris centro.
Ob observationem ad astronomiam factam sol est in maxima distantia
a terra quando est in gradu 70 et min: 47 cancri et in
minima quando est in eodem gradu capricorni. sicut luna quando
est novata, aut plena est in minima distantia a centro
telluris, in medio vero quando est in quadratura. unde in
tali continua mutatione distantiarum solis et lunae a ce-
ntro telluris, necessario oritur maior, aut minor efficacia variorum

19
vbi luminis vibrati a sole, vel Luna. Conz. igniculi, ex quib.
componuntur. isti radij luminosi necessario una die aut horam
nove. unde quantitas exhalationis vaporum, et fumorum qui
componuntur. Et isti igniculi uniti partibus minimis fluidis
et solidioribus continuo etiam quolibet die aut hora vari-
antur. ergo evidens est gravitatem, pressuram, et elasticitatem
aeris, in quo sunt hi exhalationes, vapores, et fumi etiam
quolibet die, et quolibet hora variari esse
orig. etiam hi vapores non solum ex motu annuo solis
et ex motu synodico Lune. verum etiam ex motu diurno so-
lis, et Lune. ob quod tam sol, quam Luna ab ortu ascendunt
ad meridiem, tunc circuli meridionales et a meridie descen-
dunt ad occasum per eundem motum diurnum, seu vapores solis radij
solares aut lunares semper fiunt minores, et minus obliqui
ab ortu usque ad meridiem. et semper fiunt majores, et magis
obliqui a meridie ad occasum. Unde necesse est par-
tes horizontales telluris recipere quo radij sunt minus ob-
liqui, et majores tunc minores partibus corporis terre.
et tunc expelli ab aere graviori; quod idem est, quod sol,
et Luna sunt altiores ab horizonte eo maior numerus
vapores exhalationis vaporum fumorum magis vis sursum expelli-
tur ab aere graviori, sed maxima altitudo solis de
Lune est quo hi planetę motu diurno perveniunt
ad meridianum. igitur hoc tempore maxime sunt in motu
exhalationis, vapores, et fumi. at post meridiem motu ita
vapores exhalationis, vaporum, et fumorum diminuantur. eorum decre-
scentia altitudine solis, et Lune decrescunt radij luminosi
vibrati in eodem horizonte, ut fuit demonstratum in optica;
conz. decrescunt igniculi, et ob eundem motum diurnum ab ortu usque
ad sol, et Luna perveniunt ad Meridianum circulum. verum
istiusmodi igniculos semper crescere, et a meridiano usque ad occasum
semper decrescere. unde ex magis aut minori n. exhalationis
vapores, et fumorum necessario multas gravitates, pressuras, et elasti-
citas aeris, ut fuit demonstratum in prelectionibus de pro-
prietatibus aeris; ergo remanet demonstratum quolibet
die, et hora gravitates, pressuras, et elasticitates aeris

diuersas esse et continuo mutari, non solum ob motum pro-
prium solis et lune, quo accedunt, et recedunt a terrarum cen-
tro. uerum etiam ob motum diurnum, ob quem continuo et qua-
libet momento sol et luna mutant altitudines horizon-
tales; ex supradicta demonstratione facile intelligitur, id quod asperit
luna causare humores non solum in plantis uerum etiam
esse fontes omnium horum humorum et fluxionum. Causa est
hinc mechanica huius affectionis, id est, lumen lune
proueniens a sole et receptum a luna utraque ad super-
ficies terrarum. unde hi radij lunares sunt maiores dictis
debiliores, quam sunt radij solares. Illi sunt directi et im-
minores dicti; insuper superficies lune est multo minor
quam superficies solis, et licet semper in se sit illuminata plus
quam dimidia, non semper omni a nobis uidetur, tota illuminata.
Unde radij lunares uibrati ad superficies terrarum semper sunt
in minori numero, quam est numerus radiorum solis. Consequenter igniculi uibra-
ti a luna per suos radios luminosos sunt ualde debiliores,
et minores, quam igniculi uibrati a sole, consequenter exhalationes ua-
pores, et fumi licet per igniculos acquiuant minorem
quantitatem specificam, quam lest quantitas aeris. attamen ista
diffusa quantitas in aerem, et ipsos humores, fumos, et ex-
halationes compo-ritas ex minori numero igniculorum lunarium
et partibus minimis fluidorum, aut solidorum minor est,
quam illa diffusa quae intercedit in quantitate specificam
aeris, et quantitate exhalationum uaporum et fumorum qui
componuntur non solum ex efficacioribus igniculis solaribus, sed
uerum etiam maiori numero, et ex partibus minimis fluidorum,
aut solidorum, consequenter per lege gyrationis maiori motu,
et uelocitate sursum ascendant humores exhalationes et fu-
mi compo-riti ex igniculis lunariis. ergo nunc temporaria
durant haec exhalationes in nostro horizonte, quam exhalationes
solares. ob hanc causam mechanica dicitur, luna causare
humores, fluxiones ut quolibet experientia constat dor-
mientes sub lumine lune quae accedunt capiti, chathum
fluxiones acquiescere. causa huius effectus est copia huma-
rum existens in aere, qui ob minores numero igniculorum

non potest iussu velocit. expelleret tales humores tanta ve-
locitate, quanta expellunt. alij exhalationes habentes maiores
nunc igniculorum solarii

Propositio X

Cuiuscunque quadrantij motus solis, et lune tempora
determinantur. In quibus vibrat. maximus, aut mediocris aut
minimus nunc igniculorum in aere ambiente nostra corpora.
Huiusmodi astronomos certum est. 4ta tempora anni solarii
scilicet aestate autumni hyeme et uer dependere ex
motu proprio solis, qui suo motu accedit et recedit a
vertice, ex quo accessus et recessus oritur. maior aut mi-
nor calor aut frigus quo n: sol est proximior vertici eo mai-
tempore durat supra nostra horizontes, et cony. suis radij mai-
oribus nunc igniculorum vibrat in aere ambiente nostra corpora.
quo n: sol maxime accedit ad punctum verticale quod
evenit circa 22 Junij, tunc ut supra demonstratum fuit illud
sol vibrat maximum nunc igniculorum et incipit tempus aestivum.
quo n: sol maxime distat a puncto verticale circa 22
quo accedit quo sol est sub primo gradu capricorni, scilicet
circa 22 decembrij tunc incipit tempus hyemale. Deniq:
quando est in primo gradu arietis incipit uer, et instant
sole in primo gradu librae incipit tempus autumnale,
hoc incipit, et devenit circa 22 May, illud uero circa 22
marcij.

Sicet sol per proprium motum in ecliptica est causa
hyemij, ueris, aestatis et autumnij, ita pariter luna per
motum synodicum hoc idem efficit non tamen accessu et re-
cessu ad punctum verticale capitis n: sicut de sole dictum
est. sed crescente et decrecente eius lumine fieri e-
rebit. sicut annus solarii dividitur in quatuor supradictas
partes, ita pariter mensis synodicus lune, ut asserunt
est a Ptholomeo dividitur in quatuor partes. in prima quarta
parte post conjunctionem luna efficit maxima humiditate.
in 2^a calore. in 3^a frigiditate. in 4^a siccitate. Ratio huius
Ptholomei aphorismus est, q^{uo}d in primo quadrante luna vibrat
minimum nunc igniculorum; in 2° maximum, et in alijs medio-

even.

Ad determinanda 1.º quantitates igniculorum, qui vibrantur
a sole dependens. ex sui radij luminosis in unoquoque quadrante
te motus solaris debemus sumere octavam partem totius
annis, qui continet dies 365, horas 5, et min: 49 quibus
forte sol pervenit tota ecliptica. Hec octava pars an-
ni continet dies 45 horas 15 et min: 43; unde si sumamus
ante et post solstitium æstivum, quod evenit circi. 21 Junij,
dies 45, horas 15, et min: 43, ocy hi dies horas et minuta
scilicet dies 91, horas 7, et min: 26 constituent quartam
partem motus solaris unius anni quo tempore vibratur
maximum nū igniculorum; similiz si sumamus dies 45 horas
15 et min: 43, tam ante quam post solstitium hybernū in
ista quartæ parte anni sol vibrat minimum nū igni-
culorum; in alijs uo diebus quadrantibus anni solaris con-
tinentibus dies 45, horas 15, et min: 43 tam ante quam post
æquinoctia quod bi accidit in anno circi. 21 Martij,
et 21 Septembris, itij quadrantibus. sol vibrat mediocrem
nū igniculorum.

Non dissimili ratione de quadrantibus. Luna, quæ per dies
3 horas 16, et min: 35 ante et post plenilunium consti-
tuit una quartam partem motus synodici dierum 7 horarū
9, et min: 10 istis diebus horis, et minutis vibrat ma-
ximum nū igniculorum. et uo post dies 7, horas 16, et min:
35 ante, et post novilunium constituenta una quartam
in istis diebus horis, et minutis vibrat minimum nū igni-
culorum; in alijs uo in medijs quadrantibus eadem metho-
do computabitur Luna mediocrem igniculorum nū in aere
vibrat; conz remanet determinatum, in quibus quadranti-
bus anni tota vibrare mediocrem nū igniculorum in qua
maximum, et in quo minimum; hoc idē determinatum est
in quadrantibus mensis Lunari synodici.

Idem huius proportionis doctrinam saltem per totum
librum 3.º de dieb. de ætate fusiis assignatis principibus
causis, et materiam ocy accidentibus, quæ in corpore humano

tam sano, quam morbo accidunt esse radios solares, et lu-
nares; Galenus tñ non determinat quā proportionē et
tōne mechanica harū mutōnes in corpore humano eveni-
rē. ille uerō qui funditus hunc librum tertius explicare ve-
lit idē leges mechanicas a nobis demonstratas in p̄fectio-
nibus et staticis, quā hydrostaticis et assertiones tradit in loci
lib. 3. circa solis, et lunę radios luminosos clarē et demonstrat;
ne illigit. quoniam oī operationes notabiles et effectus, qui medi-
ante radijs solaribus, et lunaribus a sole, et luna eveniunt
quolibet momento temporis in corpore humano tñ sano, quā
exortantē. Insuper oī augmentatio et diminutio, ac hui-
us corporis et fluidorum, quā solidorum quę mutōnes com-
muniū causantur, sēp a calore, uel frigore, hauriunt. Sunt tñ effe-
ctus promouentes a maiori, uel minori n. igniculorum proue-
nientibus uel a radijs solaribus, uel lunaribus, uel ab ignibus
terrestribus. hi igniculi maiori uel minori n. introducti
in corpore humano causa p̄fationis, grauitatis, et elasti-
citatē aeris, uel causa motus, et citi p̄ducunt oī fermenta-
tiones siue sanas, siue morboas in corpore humano. ob hac
rōnem Galenus in lib. supra cit. cap. 2. dixit. = Necesse est
et moderatior existens sol ipse est, nā uerū, quod auctori-
tate hyemę auctor non dicit aliū, magis, uō sunt etiam
lunę in hęc inferiora uites, et effectus uarij, et ap̄erto in a-
nimantibus, ac potissimum in marinis, demonstranda licet,
sed profecto hoc ipse quod habet a sola luce =

Ex oīy supradictis uā in iis quā in alijs proponibus
huius p̄mi capiti, remanet fusiū, et clariū demonstratū
uerū quē nostra corpora tñ sana quā exortantia maxi-
mē p̄ducit ex igniculis uibratis a sole, et luna tum
etiam ab ignib. terrestribus, qui unius minimis partibus flui-
dorum aut solidorum, itos reduunt minoris gradibus specificis,
quā ē grauitas aeris, uel humorū corporis nri, unde est
aeris quā maiori grauitate ipsas minimas partes sursum
expellere et eas introducere in corpus humanū ex quā
introductione oriunt. fermentones humorū et alię mutō-
nes tñ solidorum quā fluidorum componentium corpora nra
tñ in bona, quā in mala ualeudine, et p̄cipue hęc mu-

boni et fermentones evanescunt quando sol e in punctis
solstitialibus, Luna vero nova aut plena.

Caput II

De proprietatibus insensibilis perspirationis qua con-
tinuo expellitur ab huius corporibus mechanice demonstrabitur.
Hactenus de effectibus aeris ambientis et ingrediendi corpus
humani dictum est. in hoc itaque capitulo de effectibus aeris in ordine ad
insensibilem perspirationem quae continuo expellitur ex corpore nostro.
Hec enim: nihil aliud est, quam insensibilis materia exhalata ex po-
ritu de foraminibus cutis humanae expulsa ab humoribus et a-
liis partibus suis fluidis, quae solidis componentibus. corpus nostrum
in proportionibus istius capituli demonstrabitur huius materiae perspi-
rationis proprietates, scilicet ratio mechanica quae generat
insensibilem perspirationem et eius atmosphera, quae tunc dicitur.
Sic eius densitas effectus caloris et frigoris in perspiratione aspi-
rantis, vires, sive momenta, tam perspirationis sive, quam mor-
bos numerans. minime partes in dato tempore perspirant
aeris et alia proprietates methodo mechanica et primi-
tivi mechanici demonstrantur. quibus nobis clara intelliguntur.
aphorismi medicis staticis a Clavio: Sancto, deducti a suis
experimentibus spatio triginta annorum

Propositio I

Ratio mechanica demonstrat quae generat insensibilem
perspirationem et eius atmosphera corpus humanum ambiens
quoniam per introducti cibi et potus, sive aeris adu-
spirant per os et reliqua foramina cutis nostrae continuo
introducuntur. in corpus humanum innumerablem igniculis qui
disseminati et contenti sunt in cibo et potu sive etiam
in dissolutis aere sive quos, citus et potus et aer dicitur. ca-
lidi et in statu hydrostatico et optico demonstratum
fuit. hi enim igniculi introducti in visceribus nostris mixti par-
tibus minimis humorum, aliquos ex istis partibus sive saltem
uniones fiunt minorum quantitatum specificis quae et gravitas
specificas reliquarum partium humorum, unde per lessem hy:

Hydrostatice hę partes minime minus pondantes, quam est.
pondus reliquarum partium humorum ad istas quantitates undiq:
expelluntur extra corpus humanum per os, poros et reliqua ho-
ramina cutis nre. Unde talis expulsio multum conseruit
ex minimis igniculis, et minimis partibus diuersos humo-
res est illa quę diu. incombibile perspiratio expulsa ab alijs
partibus quantitatibus humorum tanta vis seu momento quan-
ta est diffinitio pondera humorum expellentes, et perspirantes.

Ex istis minimis partibus expulsi per poros cutis quę
sunt in minori qualitate specifica quod est quantitas specifica
aeris ambiens corpus humanum sursum ab ipso deorsum grauis:
non expelluntur, ille uo quę habent eandem quantitate specifica
ac est grauis aeris, natant in ipso aere. Valique uo quę mai-
ores quantitates specificas habent, quę a quantitate aeris ambiens
perspiratio infra descendunt expellendo sursum aere habent:
talem minorem quantitatē specificam. Hę tres minime partes
perspirationis habentes hanc triam diuersam quantitatē specifi-
ficam componunt sphaera perspirationis continuo ambiens
corpus humanum quę diu. sana, si partes minime humorum,
ex quibus componitur sint sanguis, et morbosa quę minime par-
te perspirationis exhalat componentes tale sphaera sine mor-
bo.

Ex tali ratione mechanica quę generat incombibile perspi-
ratio clare illius, uera est proportio dñi Hippo: in lib. de mor-
bis in qua aperiuntur quibus corpus probe transpirat si imbe-
cillior, et salubrior existunt. promptę. Ad sanitatem re-
stituuntur: quibus corpus male transpirat si prius quę exotus
robustior, ad tunc in morbos inciderint difficilius restituuntur.
Demonstratio huius aphorismi est quoniam euidenter est
maior quantitas perspirationis incombibile indicat ex corpore
nro expulsa quę maior quantitate humorum. Unde de ca-
p. de defectu humorum nos imbecilliores esse. et ex alia par-
te de perfectione sanitates facilius nos acquirere et salubiores esse,
quod abundantes humores antea expulsi sunt causa maior in-
combibile perspirationis: ac uo quę perspiratio est minor humores
remanent in uisceribus nostris in maiori quantitate, conserui-

corporei partes robustiores raduunt. Sed si he postea in mortuum
inciderint per humorum copiam non expulsi per insensibilem
pirationem difficilius restituantur ad pristinam sanitatem eadem
ratione demonstratur. Illud aliud assertum Hippocratis in 6. Epidemior:
sect. 3. in qua ostendit. cuius rationis alii conuersione efficiunt;
cuius conuersione carnius auctiora ventis corporis, omnium
conuersione, et uasorum impunitatem.

Propositio II

Momentum idem quod expellit. insensibilis perspiratio est.
maior momento ponderis columnę cuius altitudo est di-
gitorum 20 et cuius basis est equalis oris foraminibus, et po-
nis cuius humanę, ex quo. expellit. insensibilis perspiratio.
maioris momenti, quo expellit. insensibilis perspiratio
ex foraminibus, et poris est maior, quā momentum
aeris impediens exitum perspirationis ex foraminibus corporis ani-
malis. si ista momenta essent equalia, aer pressio. tunc momentum
aeris esset maius, tunc perspiratio insensibilis haberet equalē auto-
minis momentum ad manentē intra poros, et foramina cuius ista
legem hydrostaticam. Sed momentum columnę aeris pressio-
nis cuius nra cuius basis equalis spatium duorum et forami-
nis cuius hęc equalē est momento ponderis columnę mer-
curij habentis equalē basin ac hęc basis columnę aeris
et eius altitudo sit digitorum 20, ut fuit demonstratum antea
transacto in oraculo de proprietatibus aeris. Ergo etiam momentum in-
sensibilis perspirationis excedit ab oris poris, et foraminibus
corporis humani maius aut quā momentum ponderis columnę
mercurij cuius altitudo est digitorum 20, et cuius basis sit equalis
his in magnitudine oris poris et foraminibus. ex quibus expellit.
insensibilis perspiratio humana. Q. erat d.

Ex hac propositionis demonstratione deducit. primo praxim ual-
de utilem ad medicinam. si enim ostendit. ascensus aut descensus mer-
curij in fistula Torricelliana, ex tali observatione euidenter cognoscitur augmen-
tum aut decrementum momenti insensibilis perspirationis corporis huius. Si enim
mercurius descendet euidenter erit aeris habere minore gravitate et esse
minori impedimento ex quo sequitur insensibilis transpirationis momentum mai-
us esse, tunc enim maiori vi expellit. ad humores insensibilis trans-
pirationis, ad aerem externum minori vi de momento impedit perspirationis
exitum, sed aer habens minore gravitate ē minori impedimento, ergo

evidens est perpiratione mai momento expelli qd aer sit minor gra-
uidatis sedis cognitio habet. per depressione mercurij in figura tor-
nicilliana. Et contra uo, qd mercurij ascendit tunc signis est aerem
habere maiore gravitate in, conz. qd est maiori impedi. mento ac
exitu insensibili perpirationis. tunc insensibili perpiratione minor ue-
locitate aut momento expellit ab humoribus per poros et fo-
ramina cuius ppter maiore pressionem et gravitate aeris impedi-
tury exitu insensibili perpirationis.

Colligitur 2° mediantes figura tornicilliana determinari pte
an insensibili perpiratione sit facilius in uno loco, quā in altero ubi e-
nim altitudo mercurij est minor ibi insensibili transpiratio est faci-
lior et ubi mercurij est altior, ibi transpiratio est difficilius ob rationes
supra adductas.

Propositio III

Minor est insensibilis perspiratio in aere frigido quā in calido
ceteris paribus. Quoniam aer frigidus plus ponderat et habet maiorem
pressionem quā calidus ppter deficientiam igniculorum qui sunt in minori
quantitate specifica quā est gravitas aeris. Unde cubus nra maiori
pressionem premitur ab aere frigido quā ab aere calido. conz. qd
sedes cuius ponuntur sunt minoris diametri. Hic etiam aer ingreditur per
os, et ubi poros strictiores humores nros reddit graviores et deficiunt
igniculorum, ex quo sequitur quod partes minimas humorum ob defec-
tum igniculorum sint minus graves, quā gravitas humorum. unde
ob legem hydrostaticam humores nros minores nram ovarum partium
minimam expellunt. qd aer ambiens corpus humanum factus
sit frigidior, et contra uo qd aer introductus per poros et veli-
cula foramina cubi fit calidior ob maiorem nram igniculorum
quantitatem qui introducuntur in humores sunt maior nram minima:
partium humorum ob talem mixturem igniculorum e minus:
in gravitate specifica quā est gravitas specifica humorum
conz. ob legem hydrostaticam maior nram minimam partium
humorum extra corpus humanum expellit a gravitate ma-
iori humorum qd aer est calidior. qd erat 1°.

ex hac demonstratione colligitur 3° aerem frigidum intro-
duci per os et poros reddere massam sanguineam et
omnes alios humores minus spiritus ppter defectum igniculorum
ita ut qd aer est frigidissimus amittunt omnia flui-
dissima, et fiunt solida, ut quotidie observamus in aqua,

et reliquis fluidis; unde falsum est id quod communiter
apertis minoribus insensibilibus perspiratione provenire ex illa
restrictione pororum sed vera causa est minor nuptia
locus ab aere frigido intraductus in humores. *Aug.*

Colligitur 2° huius causa non esse insensibilis perspi-
ratione, tempore quo aer est frigidior, quoniam observatum
fuit a Clavi. Ravi in sua *Historia Medicina Britanni-*
ca tempore quo aer frigidus erat semper eandem quanti-
tatem perspirationis haberi tam tempore aestatis quam alio
tempore dummodo istis temporibus aer sit eodem modo
frigidus.

Colligitur 3° illius quæsti solutio cur manus et facies
tempore hyberno videantur immundæ et nudi difficul-
tate deprecari possint non ita relique partes corpo-
ris; ratio est quoniam tempore hyberno ob defectum calo-
ris, sive igniculorum cutis nostra durior sive densior est.
Unde aqua cutis eo tempore ob maiorem resistentiam
aeris et deficientiam igniculorum acrius deorsum. unde in
parte ita facile inquiri per cutis poros ad hoc ut expul-
lat minimas humoris partes, quæ ob defectum ignicu-
lorum sunt in nudi gravitate specificæ. et consue-
possunt exterius ab alijs humoribus expelli unde et ve-
luntate inq. cubitula et cubiti manus et facies
propter quod videntur immundæ et relique cubi par-
tes corporis humani cutis tactu ponderosio-
ribus tempore hyberno ex continua attritione istarum
vestium non solum cutis fit mollior, verum etiam aer inq. cu-
bitum et vestes fit calidior. consue. minoris ponderis et pressio-
nis; unde minime partes insensibilis perspirationis existen-
tes intra cubitum et cubitula continentur ex pelluntur unde
non sint impeditæ ab aere frigido graviori, ut est aer ambi-
ens faciem et manus.

Propositio IV

Partes minimas atmospheræ insensibilis perspirationis
velocitates mutant, quæ illæ sunt calidiores et per vo-
luntate mechanica. Quoniam in præposita demonstra-
tione fuit atmospheræ perspirationis contraria, et consue-

ipsa ex minimis partibus perspirant, quatenus illae quae ha-
bent minores gravitates specificas, quae est humiditas
specificas aeris, sursum ab ignomet aere graviori expelluntur.
Vnde, ut quae habent eandem gravitatem ac gravitatem ad-
mixture in ignomet aere natant, et quae habent maiorem gra-
vitatem descendunt expellendo sursum aere habentem mi-
norem gravitatem. quatenus u. tota ista atmosphaera
calidior, sunt partes minime perspirant, ascendunt
causa, non caloris, aquivale minoris gravitatem
specificam per additionem sui mixtionem aliorum igniculorum.
Et contra, ista gravitatem in aere et istas minimas partes
calidiores perspirant, ascendunt, maior est, unde per le-
gem hydrostaticam, partes minime perspirant, maiore velo-
citate sursum expelluntur, ab eodem aere graviori, quo fi-
unt calidiores. Vnde hoc idem verificatur de partibus mi-
nimis, quae natant in ignomet aere, scilicet, quo fiunt
calidiores, tunc ob eandem rationem ab aere graviori sursum
expelluntur. Denique partes, idem in atmosphaera perspi-
rant, quae descendunt, quo fiunt calidiores, eandem gravitatem spe-
cificam, quae aere natant, et hoc significat modum eundem per al-
titudinem additae redunt perspirant, partes descendunt, eundem
gravitatem specificam, ac est gravitatem aeris, tunc remanent in
eodem loco, in quo sunt, et natant in ignomet aere: nunc
igniculi ad altitudinem redunt, perspirant, partes minime gra-
vitatem specificam, quae a gravitate aeris ambientis, tunc re-
manent, partes descendunt, sursum expelluntur; denique
si adhuc igniculi, aliter redant, minimas perspirant, par-
tes descendunt, minime gravitates, atamen remanent
in maiore gravitate, quae est gravitatem aeris. In isto tertio ca-
su partes minime perspirant, adhuc descendunt, sed mino-
re velocitate, eo, quia ista in gravitate minoram specifi-
cam aeris, et gravitatem, partem descendunt, perspirant, et
minor. Et hac ratione, tunc u. partes minime per-
spirant, ascendunt, et expelluntur ab humoribus extra corpus
humani, quae sunt calidiores, et velociore motu sursum
expelluntur. Vnde, ut quae natant in aere, quo sunt calidiores,
et velociore motu sursum ascendunt, ac idem, quae de-

scendant, si per novum calorem adhaerent remanent in
mai gravitate specifica, quae est gravitas aeris, tunc re-
partes descendunt sed minori velocitate. si vero reman-
neant in eadem gravitate, quae est gravitas aeris, tunc
erunt in equilibrio cum aere, et remanent in eodem lo-
uantes in ipso aere. si vero re partes sint in mai
gravitate specifica, quae est gravitas aeris, tunc ascendent
tanta velocitate, quanta est diff. gravitatis aeris, et par-
tes perspirationis

Et contra vero insensibilis perspirationis partes ascenden-
tes, quo sunt minus calidae, eo minus velocitate ascenden-
tum modo per diminutionem caloris adhuc remanent
in mai gravitate specifica, quae est gravitas aeris, si
vero partes diminutione caloris re partes ascendentes
remanant in eadem gravitate specifica, ac est gravitas
aeris, tunc remanent in equilibrio cum ipso aere. si
vero partes perspirationis ascendentes per diminutionem
caloris sint mai gravitatis specifica, quae est gravitas aeris,
tunc descendunt expectando sursum aere. partes vero per-
pirationis natantes in ipso aere, quo fiunt minus
calidae, necesse descendunt, quia sunt graviore quam
antea. Denique perspirationis partes descendentes per
diminutionem caloris erunt in mai gravitate speci-
fica, ac antea, et contra. mai velocitate descendunt.
Quod re facile demonstratur. tum ex supradictis, tum
etiam ex principiis gravitatis.

Propositio V

Qualitas sive densitas perspirationis corporis huma-
ni sive datus sive contraxione, aut motus diffun-
dis per aere in vases contraria quadratorum, sive
tardum sive videretur aemorpherum insensibilis perspirationis
quoniam ex supradictis insensibilis perspiratio diffun-
dis undique circa corpus humanum adinstar sphaerae
et quo longior eorum itine sphaerae, eo debilius e-

qualitas sine densitas insensibilis perspirationis cum diuini-
tine partes quo sunt remotiores a corpore suo in-
se sunt in maiori distantia; contra maiores partes superficiem
sphaerae occupant. et contra uo hae partes perspirationis quo
sunt propinquiores corpori suo et minores superficie
sphaerae occupant. contra sunt densiores, et in se in
minori distantia. tot enim minime partes perspirationis
sunt in superficie sphaerae uicinis quot sunt in
remotioribus: unde densitates, et qualitates in istis duabus
superficiebus sphaericis erunt in proportionibus contrarias
sine reciproca quantitate superficies sphaerarum;
sed hae superficies ita doctrina Archimedis de sphaera
et cylindro sunt in proportionibus quadratorum radiorum. Iste
etiam densitates, et qualitates minimarum partium atmosphae-
rae perspirationis sanae, uel morbosae, aut contagiosae sunt in
ratione contraria quadratorum radiorum, siue distantiarum
partium perspirationis a corpore suo unde remanet demon-
stratum qualitates et densitates perspirationis humanae sanae
uel morbosae, aut contagiosae diffundi per aera in ratione
contraria quadratorum radiorum atmosphaerae perspirationis.
ex hac demonstratione colligitur. 1. prae, quod inde:
nunc patet quanta sit proportio actionis perspirationis sanae,
aut morbosae uel contagiosae in pluribus distantijs de-
terminatis: sit n: in quatuordecim proportio actionis perspi-
rationis sanae aut contagiosae uel morbosae in distantia trium
pedum ista proportio praecedens erit in proportionibus
contrariis quadratorum numerorum trium et decem, sicut
ut centum ad nouem. unde si uis aut qualitas minima:
rum partium perspirationis in distantia trium pedum a corpore suo
est centum uisum partium nouem venabunt qualita-
tem, aut densitatem eius perspirationis, siue sanae, siue mor-
bosae, uel contagiosae in distantia decem pedum.
Colligitur. 2. quod infectionis timore, qui est di-
stantia praeter pedum ab aere contagioso ad timorem eius:
dom in distantia trium pedum aere ut 9 ad 100, quoniam in:

fectionis timores debent esse in proportionem qualitatis sine
densitate perspirationis contagiosae. Sed ex demonstratis in pro:
pone precedenti qualitates, sine densitates partium minima:
rum perspirationis contagiosae sunt in proportionem contraria
quadratorum distantiarum ad hanc. Absente perspiratione con:
tagiosa. unde cum dista supponamus decem et oves pedes
evidens erit, quod timor infectionis illius, qui est in dis:
ta tria pedum, esse ut quadratum ipsius numeri 3 ad qua:
dratum ipsius decem scilicet ut 9 ad 100.

Aligz. 3. densitates aut qualitates minimarum
partium atmosphaerae perspirationis decreverit. Idem enim
reciprocis aut contraria quadratorum distantiarum. unde
de vi totius atmosphaerae radius actionis perspirationis sic
decem pedum, tunc perspirationis momentis, seu vi actionis
in extremitate primi pedis incipientis a corpore infe:
cto, sine sano erit 100 secundum pedis 6, tertius 36, quar:
tus 49, quintus 25, sextus 25. Septimus 16 octavius 9. No:
ni 4, decimus 1, conz. in hac proportione seriei ipsorum
quadratorum debet augeri timor illius, qui invenitur in:
tra atmosphaera contagiosa perspirationis. si n. est in ultima
parte perspirationis contagiosae, cuius radius est decem pe:
dum, timor debet esse ut 1, in dista nona pedum ti:
mor debet esse ut 4, in dista 4 pedum, timor erit ut
9, in dista septem pedum timor erit ut 16, in dista 16:
cta timor erit 25, et sic congeri usq. ad primam pedem
contagiosae infectionis, in quo timor debet esse 100.

Propositio VI

Quignaz ratio mechanica propter quam aliquot ex:
istentes intra atmosphaera perspirationis contagiosae
non exoritur morbo contagioso. Experientia contra n.
ost, quod comitibus habent cubiliis, qui perspiratione contagiosa
habent morbo contagioso exoritur. Ratio huius diversitatis
dependet ex diversitate momentorum, aut vium minima:
rum partium componentium sphaeram perspirationis, illi enim

conspiciant tanto velocitate partes minimas aut momen-
tas, et vires ipsorum sint maiores, quam momenta et vires mini-
marum partium perspirationis contagiosae tunc ob id per hydra-
tica partes minime, perspirationis habentes magis momen-
ta expellunt partes minimas perspirationis contagiosae tanta vi,
quantum est diffusio istorum momentorum. contra partes minime
perspirationis contagiosae habentes vires retrocedunt,
et non afficiunt corpus sanum existens intra atmosphera
perspirationis contagiosae. hoc idem verificatur etiam pro momen-
tis seu viribus minimarum partium sudantis perspirationis
quam contagiosae sint equaliter, tunc ob lege equilibrium
laeqvis. actio in istas partes perspirationis, sed mini-
me partes perspirationis sanas, quae contagiosae remanent
in eodem loco, in quo sunt.

Adhuc ex demonstratione huius propositionis videtur esse,
quod pro duorum corporum perspiratione ad partes contra-
rias motu sibi mutuo occurrunt si se perspirationis ha-
beant equalia momenta, seu vires, tunc una non ex-
pellit aliam sed potius una, ut partes minime perspirationis,
quae alterius partis remanebunt in eodem loco, in quo
sunt. at si unius perspirationis momentum est maius, potius
occidit, illa quae habet maius momentum agit contra
perspirationem habentem minus momentum, et ipsius partes
minime invadunt per poros cutis illius corporis habentis
perspirationem minus momenti tanta vi, quantum
est diffusio momentorum istarum minimarum partium per-
spirationis. demonstratio colligitur ex principiis mecca-
nicis supra allatis.

Propositio VII

Assignatur ratio mechanica pro qua ignis maxime
invenit ad expellendos morbos contagiosos. Communis
a medicis assignatur pestis duplici posita modo corpora mor-
bosa reddere, vel mediante contractu insensibilis per

pirationis contagiosae, vel causa aeris pestiferi intrusi me-
diante inspiratione per os, et poros cutis in visceribus corpo-
ris humani mixtione n. salinam partem perspirationis
magis, vel aeris infecti suo pondere et pressione sen-
sibilis fit densior: ita ut eius motus sit tardior, cum. di-
versas densiores per defectum motus deponunt; ex qua
deponit oritur Tubercula et Carbones, salis densitas, et coa-
gulatio partium sanguinis ita augetur, ut circulatio sit pe-
nitus impedita ex quo sequitur mors. impedienda igitur est
salis densitas, et coagulum morbosum introducendum in
sanguinem, remedium est ignis, cuius minime, partes red-
dunt aerem inspiratum per os, et alia foramina cutis mi-
nus gravitatis specificae quam sunt reliquae partes san-
guinis, h. partes graviores reddunt sanguinem in mi-
nus densitate, et in maiori motu. cum. partes morbo-
se, et coagulantes sanguinem mixtas igniculis dunt minime
in gravitatis specificae, quam reliquae partes, unde
ob Legem mechanicam ab ipsis per sua maiorem gra-
vitatem extra sanguinem, et corpus humanum expelluntur
h. partes coagulantes. cum. expulsa causa coagula-
tionis, sine densitate sanguinis cessat omnis effectus, scilicet
licet totalis sanguinis coagulatio; ergo remanet
monstratum quod ratio mechanica ignis sit remedium
efficacissimum in morbis pestiferis, aut contagiosis.

Coliquis. 1. optimo esse remedium a clarissimo Mar-
tilio Ficino apertum, quod quando pestis aliqua civi-
tate depopulatur; si omnes habitantes eodem tempore i-
gne accenderent ante suas domos, et suffumigia facerent
vent, statim a peste civitatem liberarent.

Coliquis. 2. quia videntur febres contagiosae et pestife-
rae in Egypto, et reliquis partibus australibus grassari

graffano autumno et durat usque ad solstitium septimum.
scilicet qđ sol ingreditur in sui gradum canceri qđ evenit circa
22 Junij. Hoc n: tempore habitum contagium cessat, huius
phenomeni causa mechanica est eade qđ demonstrata
fuit in supra: ^{proportione}. quoniam qđ sol e in primo gradu
canceri tunc est maximus dies artificialis. tunc ille die sol
maximus nō igniculorum vibrat. unde in istis regionibus
austoralibus qđe semper calidiores sunt qđa refectione:
les per radios solares minus oblique vibratos a sole tem:
pore nō solstitij sunt calidissime. unde per aerem inspirant
per os, et reliqua foramina cubi illo tempore maximus nūq
igniculorum introducitur in corpus hūm. tunc sanguis et reli:
qui humores illo tempore istis regionibus recedunt maxime
fluidi. et ob vñe mechanica in supradicta ^{proportione}
demonstrata partes minime morbose et contagiose
sanguine coagulantes maxima velocitate extra corpus
humanū expellunt. qđ non evenit alijs temporibus, in
quibus sol minores nūq igniculorum vibrat.

Colligit 3. ob eandem rōne mechanica de exhalatione
contagiosa tolli a rebus infectis. si hę per multos dies radij
solis luce igni exponantur, ut quotidiana experientia constat.
pēs n: minime contagiose inorant, et verentur intra corpora
poros unite igniculi vibrati ab igne, vel a sole vel a quoli:
bet alio corpore acquirunt minorem gravitatem specifi:
cam, quā ē gravitas aeris. unde per lūcę equilibrij ab aere
quāvis sursum expelluntur. et quę igniculi sunt in
māi n: eo māi velocitate sursum ascendant hę morbo:
se particule unite unde ob hanc causā mechanicā
vñ contagiose et morbose expositę igni, vel radij sola
vibz remanent munda et libera.

Propositio VIII

Partes minime componētes perspirationis atmospherę
circa corpus humanū, durant usque acquirant di:
visionem igniculorum maius momentū quam est aeris
momentū, aut per mixture aliorū igniculorum sunt

minori momenti, quod est momentum aeris ambientis per-
spirationis atmosphaeram.

Quoniam evidens est ex principijs mechanicis quod quod
momentum minimarum partium componentium perpirationis
atmosphaerae est maius, vel minus, quod momentum aeris
ambientis atmosphaeram perpirationis, tunc necesse est partes
minime perpirationis habentes maius momentum deci-
dunt in telluris superficiem expellendo sursum aerem habentem
minus momentum. illae uero quae habent minus momen-
tum, quod est momentum aeris sursum expelluntur ab aere extrinseco
perpirationis sed per divisionem igniculorum a partibus mi-
nimis perpirationis et acquirunt maius momentum. unde
si hoc momentum est maius, quod est momentum aeris, tunc
et partes minime perpirationis in telluris superficiem de-
cidunt et contra uero si et partes minime atmosphaerae per-
spirationis per admissionem aliorum igniculorum sint maiori mo-
mento, quod est momentum aeris ambientis atmosphaeram per-
spirationis, tunc sursum extra atmosphaeram perpirationis ab aere habente
maius momentum expelluntur. ergo evidens est atmosphaeram
perpirationis ambientem corpus humanum durare usque dum
minime partes perpirationis permaneant in eadem gravitate,
ac si gravitas specifica aeris et quod per mixturem aliorum
igniculorum, aut per ablationem eorumdem partes minime
perpirationis componentium atmosphaeram extra ipsam sursum a-
scendere, absque descendere, et c. d.

Propositio IX

Partium minimarum atmosphaerae perpirationis quolibet
momento temporis mutas velocitates et clarum momen-
tum. Quoniam gravitas aeris ambientis atmosphaeram perpi-
rationis continuo mutas. pro maiore ac minore sunt
igniculorum qui vibrant. ut sole, Luna et alij ceteris
corporibus ab ignibus terrestribus. unde ob legem hydrostaticam
necesse est, partes minimas perpirationis conti-
nuo presens ab aere habentes diuersas gravitates specifi-
cas etiam continuo diuerso modo, ac ante esse presens
as. Coni. vibrans minimas partes atmosphaerae perpi-
rationis motus, velocitas, et momentum continuo uariis

et tale continuū diuersitate grauitate aeris aerisam:
sicut minimas partes componentes atmosphera per:
spirationis quod erat.

Colligitur ex tali demonstratione, quoniam aer in meridie
est calidissimus, quia quolibet alio momento diei artificii:
aeris, et in media nocte frigidissimus, ceteris partibus, inde est
partes minimas atmosphera perpirationis maxime multas
propius motus, et uelocitatem, ad etiam propius momentis tempo:
re meridiei et medie noctis, unde illae partes minimae atmo:
sphaerae perpirationis, quae ante meridiem natabant in aere
tempore meridiei, quo aer habet minimam grauitatem specifi:
cam, et descendunt tanta uelocitate, quanta est illa aeris
ascendens, illae uero ascendebant ob eandem rationem aeris habentis
minimam grauitatem, minor uelocitate ascendunt, si adhuc
remaneant in minori grauitate specifica, quia est grauitas
aeris, et si grauitas aeris est maximis caloris temporis
meridiei, est eundem grauitatem specifi, ac est grauitas mini:
marum partium perpirationis ascendens, tunc illae partes mi:
nime natabunt in aere, denique partes illae atmospherae
perpirationis, quae descendebant ante meridiem maxima ue:
locitate descendunt et habent maximum momentum tem:
poris meridiei. Idem tunc aer acquirit maximam grauitatem
specificam causa maximis caloris.

Contrarium uenit in media nocte, partes n: per:
pirationis, quae natabant in aere, postea quod maximam
grauitatem, quia habet aer tempore medie noctis ascen:
dunt, illae uero quae prius descendebant ut minor ueloci:
tate descendunt, quia quo remaneant in minori graui:
tate specifica, quia est grauitas aeris, ac natabunt in
aere quod tunc in eadem grauitate specifica, ac est grauitas
aeris tempore medie noctis, si uero grauitas maxima aeris
acquirit tempore medie noctis sit maior, quia est graui:
tas partium minimarum descenduntis sphaerae perpirationis.
tunc illae partes ab aere sursum expelluntur, denique illae minime
partes, quae sursum ascendebant ante media nocte hoc tempo:
re maxima uelocitate ascendunt. Causa maxime grauitatis

quod habet aer tempore medij nobis oēs hę affirmatioes fa-
cile illiguntur ex alijs propositionibus suprademonstratis.

Propositio X

Perspiratio humanę atmosphęre non semper est eiusdem
diametri et eiusdem densitatis. tum etiam non semper conser-
uat eandem gravitatem specificam. oēs hę partes propo-
sitionis demonstrantur, eo qd. quantitas nobis horum humorum
nunc est maior, nunc minor, nunc istorum partes sunt magis
calide, aut minus, nunc magis dense, de ponderosiores, nunc mi-
nus dense, et minus ponderosiores a claus. Sanctorio mediante
stativa in sua medicina stativa demonstratum fuit. Conz. pro-
pter hanc densitatem humoris nostri in uno tempore maio-
rem quantitate insensibiliter perspirationem expellunt, quod in alio,
diversitas velocitatis et ponderis dependet ex n. igniculis
qui continuo introducuntur per aërem inspiratum et per forami-
na cutis. nunc magis calidus, vel minus, vel per potum et
cibum, qui maiori copia, aut minori ab hęc assumpti sunt;
dependet etiam hęc variatio gravitatis minimarum partium
atmosphęre perspirationis et continuata mutatione gravis-
tis, et pressionis aeris, qui ob maiorem, aut minorem calorem,
ut experientia constat, nunc habet minorem, nunc maiorem
gravitatem nunc est magis densa, nunc minus. Unde ob
legem hydrostaticam nunc maiori velocitate nunc minori
minimas partes atmosphęre perspirationis hęmanę sursum,
aut deorsum expellit. Unde necesse est atmosphęra perspi-
rationis acquirere maiorem, aut minorem densitatem. Conz. esse
maioris, aut minoris diametri, et eius minimę partes habere
vel maiorem, aut minorem gravitatem. Unde tota atmosphę-
ra perspirationis humanę nunc est gravior, nunc minus, qd
est d.

Propositio XI

Partes minimę atmosphęre perspirationis humanę odorem
habent. Hęc propositio facile demonstratur a continuato ex-
perimento oibz noto, quoniam perspirationis humanę odor, etiam

portionesque tenuissimas in canibus huius sensus in odorando acutior
esse quam sensus hominum nota sit, licet ad rem non sit sensus
sibi. unde accidens. Colligitur perspicione humana non modo
omnes minimas partes uisus expelli de aere sed aliquas minimas
partes. necesse in deum cadunt postquam per ablationem ignis
resoluitur. factusque sunt grauioribus quam est quatuor specificis acutis
quod mirabile est in cane ing. innumerabilis alios odores
aliamque partem perspicione distinguunt. idque minimas partes
perspicione sui domini ab odore talis. ratio per quam canes
olfactionem res superent et perspicione odore distinguant
quod res distinguere non possunt et subsequens quo
nam odor nihil aliud est quam tenuis materia per ex
corporibus continuo expellitur et mediante pressione
aeris inspirati intra narium cavitates motus excitat
pellendo nervos componentes odoratus organum. unde
quo de fibrille nervi sunt densiores et magis tensae
de sensu odoratus maior est. contra si de fibrille
nervi sunt evasiores, tenuiores, et minus tensae
tunc motus minor est et odoratio sensatio aut nulla aut
parva. Unde cum hoc olfactus organum est compo-
situm ex nervis olfactoriis, evasioribus humidioribus
et cons. sunt minus tensae fibrille. in cane vero de
fibrille nervosae componitur organum olfactorium sunt
exiliorae et magis extensae cum minus humide
sint de hac causa percipit odor, seu tactus nemi-
namque partem perspicione per quam non percipit ab aliis.

Propositio XII

Momentum unius atmosphaerae perspicione A admo-
mentum alterius perspicione B est in ratione compositionis ex
vone quantitate signiculorum, qui continentur in atmo-
sphaera A de B et ex vone quantitate minimarum parti-
umque de humonibus expulsi sunt eodem tempore et
et continentur in atmosphaera perspicione A de B. Quo-
modo si in istis duabus perspicione A de B, supponatur
aliam insensibilem perspicione D. ita ut signiculorum quanti-
tas perspicione D sit = quantitati signiculorum perspi-

ronis igniculorum B. de quantitatibus minimarum partium
expulsarum ab humoribus in perspiratione D sit = quantitas
partium minimarum expulsarum ab humoribus in perspi-
ratione A, tunc evidens erit ratione momenti perspirationis A
ad momentum perspirationis B, esse compositam ex ratione mo-
menti perspirationis A ad momentum perspirationis D, et mo-
menti perspirationis D ad momentum perspirationis B per de-
fin: 5. el: 6. Sed unus ex constructionibus momentorum per-
pirationis A et D habeant equalis
quantitates minimarum partium humorum, momenta
perspirationis A et D erunt in ratione quantitatum igniculo-
rum, et insuper ratio momentorum perspirationis A et B cum
habeant ea hypoth: equalis quantitates igniculorum
erunt in ratione quantitatum minimarum partium
humorum, quae continentur in istis perspirationibus. A et B;
ergo etiam evidens erit ratione momentorum atmos-
phaerae perspirationis A et B esse compositam ex ratione quan-
titarum igniculorum, quae continentur in perspirationibus
A et B. Et ex ratione quantitatum minimarum parti-
um, quae ab humoribus expelluntur eodem tempo-
re.

Ex hac propositione colligitur: Quod si de duobus perspirationibus A
et B sint equalium momentorum, tunc quantitates igni-
culorum ipsius perspirationis A ad quantitatem igniculorum
perspirationis B erit, ut quantitas partium minimarum
humorum perspirationis B ad quantitatem minimarum
partium humorum perspirationis A, scilicet quantitates i-
gniculorum erunt in proportionem reciprocam sine partium
minimorum humorum in duabus perspirationibus equalium
momentorum.

Converso vero verum dicitur si quantitates igniculorum
perspirationis A et B esse in ratione reciproca sine con-
stante quantitate partium minimarum humorum,
tunc momenta perspirationis A et B esse equalia ut cla-
rissimè intelligantur. Quae assertiones debemus considerare mo-

momenta duarum perspirationum A, et B ad invicem parallelogram-
 morum quae rectangulae sint, quorum basis ratio sit ut va-
 tio quantitatum partium minimorum humorum componentium:
 aut perspirationum A, et B. et altitudines istorum rectangulorum
 rationes in ratione quantitatum igniculorum, quae mixti sunt
 minimis partibus humorum perspirationum A, et B. et sicut
 haec duo parallelogramma rectangula, per pro: 13 el: 6.
 componuntur ex rationibus basium et altitudinum ita est:
 A et B, duae perspirationes A, et B habent rationem compositam
 ex rationibus igniculorum, et partium minimarum humorum.
 sed etiam cum per pro: 14 el: 6) quae rectangula parallelo-
 grammata sunt equalia, tunc bases, et altitudines
 sunt in ratione reciproca, siue contraria, et si bases, et al-
 titudines rectangulorum sunt in ratione reciproca, tunc pa-
 rallelogramma rectangula erunt equalia. ita ratio-
 momenta perspirationum A, et B equalia considerari pos-
 sunt ad invicem parallelogrammorum rectangulorum quorum
 bases altitudines sunt quantitates igniculorum, et bases
 sunt quantitates partium minimarum humorum quorum
 continetur in perspirationibus A, et B. Unde verum dicitur in istis
 momentis equalibus quantitates igniculorum esse in pro-
 portione reciproca minimorum humorum et si quanti-
 tates igniculorum sunt in proportionem reciprocam aut
 contraria partium minimarum humorum, tunc momenta
 perspirationum A, et B erunt equalia.

Propositio XII

Quarum perspirationum A, et B momenta sunt compo-
 sita ex rationibus rationum duarum igniculorum quae continentur in per-
 spirationibus A, et B, et ponderum minimarum partium humo-
 rum: Quoniam per propositionem precedentem mo-
 menta perspirationum A, et B sunt composita ex rationibus
 quantitatum igniculorum, et quantitatum minimarum
 partium humorum componentium perspirationum A, et B,

sed ex principiis mechanicis subquantitate ignis:
 brui, tum quantitate partium minimarum humoru:
 rum sunt in vasis per ponderum istarum partium tam
 illorum igniculorum perspirationes A, et B. ex oppositis, et
 5) verum erit perspirationes A, et B momenta com:
 posita esse ad vasis ponderum igniculorum, et pon:
 derum partium minimarum humorum componendum
 perspirationes A, et B. Q. D. D.

Simili ratione demonstratur. Quod si momenta in respec:
 tu perspirationum A, et B, tunc pondera igniculorum
 erunt in ratione reciproca, siue contraria ponderum partium
 minimarum humorum istarum perspirationum A, et B et con:
 verso si pondera igniculorum sunt in ratione reciproca pon:
 derum partium minimarum humorum istarum perspirationum A, et
 B; tunc eorum momenta erunt equalia.

Istarum duarum proportionum assertiones facilius expli:
 cantur, et colliguntur per operationes arithmeticas insequentibus.
 praxibus. Siue autem perspirationes A, et B quavis ratio
 quantitate, siue ponderum partium minimarum humorum
 sit ut 3 ad 4; et ratio eam quantitate, quod ponderum
 igniculorum sit ut 5 ad 7, tunc momenta istarum
 perspirationum A, et B erunt, ut si producti ex 3 in 5,
 et ex 4 in 7. scilicet ut 15 ad 28.

Si ita proportio minimarum partium humorum
 tam in quantitate, quod in gravitate perspirationum
 A, et B in his expositis sub igniculorum, tum partium
 minimarum, quae continentur in perspirationibus A, et B, sub:
 sit partes minime humorum sine ut 6 ad 8, et igni:
 culi ut 3 ad 4, tunc momenta tam quantitate
 tam ponderum perspirationum A, et B erunt equalia
 cum productis ex 6 in 4 scilicet 24 = productis
 ex 3 in 8, scilicet 24.

Plures aliae proportionum, quibus demonstrantur perspirationum
 humanarum velocitates, tempora, densitates, gravitates, et

multis alijs quantitatibus necesse est hic eas persequi. Cum nostram actionem videmus tempus breve est, solum hic unica propositio circa hanc partem minimam. Com: ponentibus perpirationem humanam atmosphaeram demonstramus. Porro vero ad selectiores aphorismos Clavi: San: ctory in sua medicina statim assertos deveniendum erit.

Propositio XIV

Cognito pondere perpirationis humanae tempore 24^h inuectiva hanc minimam partem, quae expellitur ab humoribus tempore unius minuti secundi. A Clavi: Sancto de 1^a aphorismi 6° medicinae staticae, aphorismi illi: bus, et robur unius diei sit pondus octo librarum, hanc spiratio insensibilis ascendere solet ad 5 libras circiter, hanc hypotheseos hac per Dometia, et Arithmetica inueniunt. Nam subtilitas, quae diuisibilitas perpirationis humanae tempore unius minuti isti supposito quod radius atmosphaerae perpirationis sit pedus 5, et quod sit equalis plena istius minimae partis. Componendo hanc atmosphaeram perpirationis, et insuper quod temporibus equalis motu equaliter quales partes expelluntur ab humoribus, quoniam certum est ab experientiis supradictis libras perpirationis esse 5 unius diei et cum quilibet libra contineat 12 uncias et quilibet uncia 60 grana: quinque libras perpirationis continebunt grana 3600, quae expelluntur a corpore humano spatio unius diei: scilicet tempore 24^h quae continent minuta ista temporis 86400. Unde in minuto isto hanc corporis humani perpirationis pondus: vat quantum resultat ex diuisione 3600 granorum quae continentur in quinque libris per unum istum tempore unius diei scilicet per unum 86400, quotiens erit numerus factus $\frac{3600}{86400}$ quae fractio redunda ad minimos terminos explicat et $\frac{1}{24}$. Huius numerus denotat pondus perpirationis unius grani libras perpirationis tempore unius minuti isti.

occupantis, et extentis per totam atmosphera humani perspi-
rationis, cuius radius sit 5 pedum. sed talis atmosphaera
habens radius quinque pedum suo requiritur ex demonstratione
ultime propositionis lib. 12. Euclidi: continet minimam cubi-
cam 123142857142 illius saltem divisionis in 1000 minimas;
conz. in uno minuto 1000 temporis insensibilis perspirationis hu-
mana pondus $\frac{1}{24}$ unius grani libere debet per totam supra-
dictam atmosphaera compositam ex supradictis minimis cubicis mo-
mentis se extendere. unde cum quilibet ex istis cubicis suppo-
natur plenus istis minimis partibus insensibilis perspirationis et
istorum cubicorum latera sint septagesima pars unius pedis,
que sensibilis est, necesse erit, quod ad minimum istarum par-
tium insensibilium sint 10 in quolibet latere istorum
cubicorum; conz. quilibet ex istis cubicis continebit admi-
nimis istarum partium insensibilium perspirationis 1000.

Ex istis igitur deducis quantitates huius minimi
pondus, scilicet $\frac{1}{24}$ unius grani debere esse diuisam
in istis cubicis supradictis multiplicatis in 1000. ex
qua multiplicatione, et diuisione oriz. subsequens nume-
rus 2715428571428000 denotans quantitates perspi-
rationis insensibilis cuius pondus e. $\frac{1}{24}$ unius grani
libere esse diuisam in tot partes minimas, quae sunt
unitates in supradicto n. et hae tot partes minimae in
sensibilis perspirationis tempore unius minuti suo occu-
pant totam atmosphaera perspirationis ambientis corpus
humanum, et ex parte a nostris humoribus, cuius radius
atmosphaerae supponitur quinque pedum et eius pondus
tempore unius diei sit quinque librarum tunc etiam, quod
eius motus sit equalis, scilicet quod temporibus equalibus
expulsi sint partes perspirationis quales uel quod partes
exhalatae sint semper proportionales partibus temporis.
Hic ob facilitatem calculi suppositum fuit atmo-

sphaera perspirationis partes esse equalis diffusas, et eiusdem
densitatis, licet realis utrumque atmosphaera perspirationis
centrum sint demiores, quam versus ultimam partem
atmosphaerae, quae densitas ut in hydrostatica demonstra-
tum fuit est in duplicata ratione conuersa, seu contrari-
a distantiam ab eodem centro atmosphaerae perspirationis.
Unde densitas minimarum partium perspirationis in distan-
tiam unius minuti pedis ad densitatem distans decem minu-
torum unius pedis erit ut 100 ad 1, et ob hanc rationem
numerus minimarum partium perspirationis expositae in
uno minuto isto multo maior erit, quam supradictus numerus
qui deductus fuit facta hypothesis, quod tam in ultimo quam
in primo minuto istorum duobus cubicorum componens
atmosphaerae habentes radius 5 pedum sint partes mini-
me inmensibilis perspirationis 100.

The first of these is the fact that the
 text is written in a very early
 hand, and is therefore of great
 value. The second is that the
 text is written in a very early
 hand, and is therefore of great
 value. The third is that the
 text is written in a very early
 hand, and is therefore of great
 value.

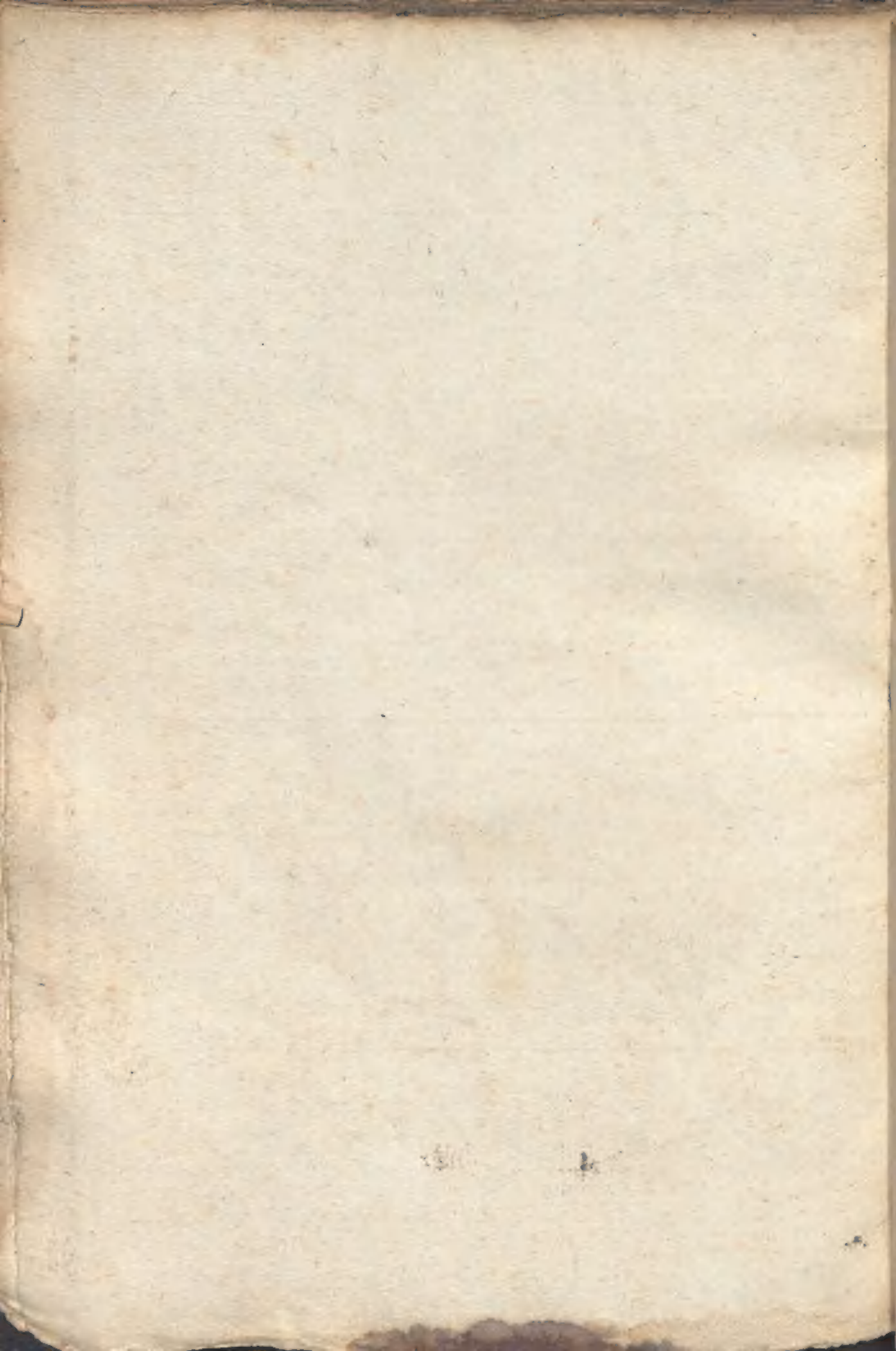

Prælectiones
Medicæ Staticæ Sanctorij in quibus
eiusdem aphorismi explorantur, et
mechanicè demonstrantur.

Prælectionibus nostrarum in cap: 2. de proprie-
tate aeris in corpore humano anni transacti insen-
sibilis perspirationis proprietates geometricæ et mecha-
nicæ fuerunt demonstratæ. Hoc vero anno necesse
est eadem methodo clarissimis Sanctonij 502 aphor
contentos in 7 sue medicinæ staticæ sectionibus ab
ipso breviter deductis ex experim: spatio 30 annorum
factis et recipiis ab ipso met repetitis = ut clarius
huius medicinæ staticæ aphorismis intelligantur ex-
positi à nobis sunt methodo Artericæ quæ Philo-
sophus in problematibus libris ad solutiones exiguis
vix pertinentibus ad mathematicam medicinam resna-
les tam animatas quàm inanimatas tam etiam ad
questiones morales usus est.

Secio 1 de ponderitate inimiciz:

Lis. perspirationis;

et facilius percipi possint necesse nobis videtur. Proponere, quibus machinis, et qua ratione mechanica et hydrostatica fiat segregatio insensibilis perspirationis corruptae ex partibus inutilibus superfluis et noxijs ab alijs alimentis necessarijs ad corporis nostri nutritionem et sustentationem: Insuper quacumque et quo momento foras expellat. Insensibilis per-

Machinae quibus utitur Natura ad cibi digestionem
1. fit in ore ~~cibus~~ ~~resolvitur~~ sunt uerbi p. generis
cumque, quoniam cibus resolvitur in minimas partes
apud masticoam a tota musculorum quorum vis est qua
li momento libratur circiter 534 lib. demonstravit
Boerhaave de motu animal: p. 1. p. 68. tali
potentia musculorum mouet maxillas inferiores uer
sus superiorem quiescentem, cibus est impeditur, et hy-

promotione sine sustentaculo huius uelut 2. generis
et extremis maxillae ex parte interioris. Dentes uerò
istius sunt uim cuncti et molares uim compressionis
qui cibum in plures et minus: per secant utriusque
dentis eandem magnitudinem. alii tamen sunt maiores
alii minores, coni. h. permixte maiori aut minori par-
te salinis, necesse alii sunt maiore grauitate, et alii
et minores; unde ob leue hydrostaticum in hac massa cibi
si fluidas partes habentes minorem grauitatem, specificam
modo, quod rosare suum expellunt. ab alijs grauioribus,
coni. necesse est ob talem motum tota massa compositam
ex inaequalibus partibus, ubi cibi quid salinis habentibus de
uersam grauitatem specificam, et incipiat fermentare
ad a uario lingue motu et suo pondere, tunc etiam a
motu musculorum oesophagi. talis massa ad stomachum
migrat. ubi ex motu uentriculi causato ex musculis seu
huius muscularibus stringentibus, et remittentibus uentricu-
lum mediante humoris gastrici, sine digestionis calido ut
Antiqui aiebant scilicet abundante spiritibus seu igniculis
ex arteriarum gastricarum officij in uentriculi cavitatem
defluente. partes huius massae cibi, et potus in subtiliores
partes erunt diuise; unde tota massa reddig. fluidior
subicans et magis calida coni. ob rationem hydrostaticam fer-
uescentia sine fermentatione supradicta erit maior. quae
enim h. partes massae cibi et potus unitis humoribus di-
gestionis sunt minores et uiniores, eo maiorem calorem
de q. maior est n. igniculorum gentis quorum uires ante
a levante oppresse a soliditate sunt maiorem cibi, et
potus unde ab hi igniculis habent maiorem grauitatem
et specificam quae est grauior aliarum, carminum necesse
est sequi. igniculos uenit partibus minoribus fortis
ex pullos esse ab alijs grauioribus tantum ut quanta est
f. grauioribus in. partes minimas calidiores, et alias
minimas partes minus calidas. ex tali continuata efferve-
scentia fermentatione et mixtione humoris gastrici est
huius massae partes seu portuunculae fiunt minores
minores, ex quo orig. ignis albedo. ubi succedit in 1. 1. 1.
quamvis nigro, et in quocumque alio solido, q. si in pul-
uerem conuersus, pullus albus apparet; et tota massa

in minimas partes sic reducta dicitur chyliфера.

Postea tale fluidum calefactum, fermentatum et albi-
cans motu stomachi, et intestinorum peritaltico in decodendum,
et ad glandulas in solium mesenterij introducitur, uerum etiam
ad ielium et alia intestina. Interim chyli opus glandula-
rum mesenterij in uasa lactea introducitur, et per hanc uiam
per uias subclauas et ad canales magis constrictos, ex quibus
ad cor: inde uero per aortam ad partes solidas corporis de-
fertur; in tali continuato motu, lat augum: fermentum
sanguinis igniculi in massa sanguinea, et reliquum
morbis contenti unitum plus minus in poris fluidum
fiunt in minori gravitate, quod est gravitas reliquarum
partium fluidorum, unde extra canales per poros usque
ad cutem, et extra corpus foras expelluntur. Postea uero
supradictum fluidum in massa sanguinea coeque quod
deum reuertere, ex qua in pulmones in quibus causa
elasticitatis et perfusionis aeris maiorem uelocitatem acqui-
rit et tandem a pulmonibus ad aortam necesse est reuertere
vel in hoc alio residuo motu circulari sanguinis aortam
ob uiam hydrostaticam supradictam alij igniculi calefacientes
sanguinis massam uniti minutis partibus itur, aorta usque
ad cutem expelluntur.

Tali motu circulari sanguinis, in solis expellitur su-
peradicta materia insensibilis perspirationis, uerum etiam reli-
quas partes sanguinis acquirit maiorem uelocitatem et im-
petum ita ut ingradientes per omnia minima uasa, ca-
naliculos, et poros in musculorum quod osium, et cuiuslibet
partis corporis uiuentis, regredi non possunt ob impedimen-
tum ualutularum, inde est has partes impellere suo mo-
mento, et uelocitate atque distendere fibras componen-
tes musculos, uasa, canaliculos, et omnes alias partes tam
solidas, quam fluidas corporis nostri et insuper maius spati-
um occupare propter unionem, et in adhesionem minima-
rum partium saltem: causatur ab impetu sanguinis

Hac ratione mechanica corpus nostrum crescit cibis: ad am-
plius toto isto tempore plus partes alimentitiae mediante nu-
tritione uniuersum corpus nostrum quod deperdunt, et foras expel-
luntur per insensibilem transpirationem uinas, secretum autem
aliapartem corporis. Postea uero igitur corpus nostrum remanet
in eadem quantitate, acce pondere, signum cuius est,

quod tot partes alimentitiz et nutritiz unite, sint
corpori nostro, quot ex pulis sine y alias vias, tam sensi-
biles, quas insensibiles. Qd pondus corporis nri fit maius
tunc bene deduciz partes alimentitias unitas esse solido
aut fluido in maiori quantitate, quas sit necessarium. De-
niq: si pondus corporis nri fit minus tunc partes nutri-
tiz, sive alimentitiz, que loco deperditariis uniri debe-
bunt, et partibus fluidis, quas solidis fuerunt ex pulis
y poris, aut alia foramina sensibilia cutis.

Si vero post dictum tempus ossa cartilaginea mu-
sculorum fibre, et ceteris aliis partes constituentibus corpus
nrum ob pressionem impetum et compressionem continu-
am motum fluidorum fiunt duriores tum etiam istarum
partium poris et internis, quas externis fiunt minoris aper-
turae, longius erunt maiori gravitatis specificae ob qua
earum momenta, et resistunt maiore. unde vires flu-
idorum et alia causa alimentitiz et nutritiz, minoris momen-
ti, et ut dilatari, et nutrire possunt musculos cartilagi-
nes, canales, vasa et oia alia membra corporis nri fac-
ta solidiora, et ponderosiora ita ut ad vires nutritionis
diminuat, sint in proportionem reciproca gravitatis aeris.
et partium solidarum corporis viventis, eadem erit quod
quod maior sit illarum soliditas, sine resista aut pondus eo
maior erit momentum seu ut nutritia partibus alimen-
ti ob hanc causam mechanical paulatim cessat parti-
um nutritio necessaria ad vitam sustentationem. unde clui-
dorum partes minime ob nutritionem impediunt: quoniam
exiunt y alias vias quae cum facili sint y supradictas vo-
nes strictiores, necessitas sequitur vasorum ruptura et flu-
idum extravasatio et stagnatio ex quo vitae natalice-
satio, sine mors. Supposita supradicta ratione mechanical
nutritionis et sustentationis corporis humani facili ex-
plicans, et ibique eadem methodo Sancti Medicin-
statis Aphorismi expositi y quae sita, quorum primus est
subsequens

1. Cur sanitas conservaretur et amissa recupera-
retur, si quotidie cognoscere quid et quantum pondus
sit addendum, quid et quantum pondus sit tollendum.

Quoniam sanitas dependet ex motu regulari minimarum
partium nostrorum fluidorum, quorum partes omnes, et

esse ita diuisa, et habere talem gravitatem fixa situm mo-
tum et momentum, ut possint partes ipsorum fluidorum
nutriva et alimentaria et alias superfluas, et noxias ex-
pellere extra corpus per foramina et semibilia quae in sen-
sibilia cutis sunt. ut supra demonstratum fuit, unde partes
graviore maiori quantitati seu extensioni noxae expelluntur
per feces et urinas; partes vero minime, minores exten-
sionis, minus ponderantes causa unionis igniculorum per fo-
raminula cutis ab alijs graviorebus partibus humoribus for-
as expelluntur. Si vero haec partes noxae non possint expelli
extra corpus animatum tunc necessitas oritur irrequi-
etantis motus humorum ex qua oriuntur vigiliae, agito-
nes febres et omnes aliae exstinguuntur quae destrunt corpus
humani. ex quo evidenter deducitur, quod ad hoc ut
humores nostri muscoli ossa et omnes aliae partes cor-
poris animati conserventur, sanum scilicet in eodem motu
velocitate pondere et momento necessitas debemus eundem
deinde aliquid per cibum et potum quod eandem motum velo-
citas, pondus et momentum facta sunt minora propter
nimiam quantitatem et pondus insensibilis perspirationis
et aliorum excrementorum quae impulsae fuerint per cutis
nostros foraminula. unde debemus ab istis humoribus
et alijs partibus supradictis aliquod pondus tollere quod
haec partes factae sunt graviore velociores et earum
momenta seu vires maiores. ex hac veritate facile
etiam soluitur 2° questum.

2°. Cur Medicus debeat cognoscere non solum
quantitatem et pondus evacuationis sensibilis, verum
etiam quantum sit pondus insensibilis perspirationis.

Quoniam per supradictum questum fuit demonstratum ne-
cessarium esse ad sanitatem tuendam aliquid addere quod deficit,
pondus necessarium ad operationem nostram motum aut aliquid
aufere quod inuenitur superfluum evidens igitur esse quod as-
sumitur in hoc 2° questu quod sine cognitione quantitatis actionis
eius insensibilis perspirationis impulsae Medicus deest, et
et in medicis. Et ad hoc tunc per demonstrationem respon-
detur ad 3° questum in quo agitur.

3°. Cur iste solus qui scit quantum et quando magis
vel minus corpus occulte perspirat, penetrat quoniam

tū, et quando sit addendū, vel auferendū pro sanitate
conseruanda et recuperanda.

4. Cur perspiratio insensibilis solet esse longe plu-
rior, quam sensibilis simul unita.

Quoniam et pmo demonstratum fuit cibū et potū
mediante digestionē quā i. fit in ore postea in ventri-
culo mixto salia et humore gastrico reductos effici
fluidū chylosū compositū ex varijs minimis partibus
habentibus diuersam gravitatem specificā et quod ex tali
fluidō chylo fit sanguis, et oēs alij humores, qui medi-
ante fermentorū partium minimarū habentibus diuer-
sā gravitatem specificā et motu circulari sanguinis, et
aliorū humorū continuo expellunt. per calidiores mi-
nori gravitate compositi ex partibus minimis humo-
rū et igniculis, qui ante digestionē erant oppressi in
cibis, et potu aut in aere inspirati in ore et reliquis
foraminibus cutis, alij vero partes minus digestae quae in
corpore humano sunt semper in minori quantitate et
tiam inhabiles ad nutritiones ob minores numerū ignicul-
rū remanent minus calide in minori velocitate
graviore, et maiori quantitate, unde cum in possint ex-
pelli per cutis poros necessē ē partes ponderosiores suo
pondere, et motu musculorū et foramina maiora
cutis ob minorem quantitates tempore interrupto ex-
pellunt.

5. Cur perspiratio insensibilis fit per totius cutis
poros et quod illa facta per os solet esse circū unciarū
vel tempore unius diei.

ut clarius intelligat. de mechanica in solū huius quæsitio-
nem etiam aliorū necessē ē quibus scire quibus partibus
composita esse cutis nōg machinā, in solū ad hunc sensum factū
utque etiam ad retentionem et expulsionem insensibilis perspi-
rationis minimae enim partes componentēs cutis machinā
in se habent cognitā nō a retentionibus anatomicarū observ-
ationibus factis in cute mediante microscopio. observatū ē
nim fuerunt in cute innumerabiles foraminula di-
versae magnitudinis et a clavis. Stenone observatum fuit
ipsa foraminula quae communis dicitur, potius sub se habere
suas glandulas continentes vascula sudorifera desinentia
ex parte exteriori cutis. tum etiam observatum fuit a cla-
vis Malpighio ad quamcumque glandulas arteriales, nervos, et

etiam et alios uenam signare. insuper ab eodem Maffigio
expectatum fuit de tractu cuticula uidelicet propter dicta sua
vascula et superficies reticulata etiam papilla pyramida-
les continentes ex pluribus partibus nervosis interuenientibus.
Tenuis tactus.

Ex dictis observationibus texture, cuius clarè colligitur non esse
seu nimium materiam superfluum et noxiam contentam in humori-
bus expelli per poros totius cutis, cum in ea sit arteria uenae
glandulae, vascula papillae pyramidalis et alia minima
nasa differentia insensibilem perspirationem aut sudorem
quorum usus in solis est humectare cutem uerum etiam expul-
sione sanguinem et oes alios humores et partes solidas cor-
poris animati à partibus superfluis et noxiis alium-
modo. Neglectio enim consistit in continuo motu in continua
dilatione, compactione et adaptatione superficiei non est ali-
mentis, carnis superficiei insuper in continua ex-
pulsionem aliarum inhaerentium ad nutritionem ut supra mechanice
demonstratum est. Hec enim expellere debent quia breui-
orem et minorem tempore quo per. Unde necessarium fuit
construere cutem in solis foraminibus maioribus quibus
pellis partes superfluas et noxias maiores molis et
uia longiore uerum etiam quibus fuit construere cutem
ex ois per foramina minimis et noxiis et corporibus
sensibilibus perspiratio per inuicem et expellat. unde cum os
mano quidam breuiores extensum expellat. unde cum os
sit foramen ois maximas cutis inuicem inde per os fit
maxima perspiratio insensibilis scilicet sex librarum tem-
poris 24 horarum, quo tempore per oia alia foramina to-
tius corporis expellat. insensibilis perspiratio unciam
54, quanto citius et potius continent 8 libras, ut aperit
in sequenti quæsito.

6. Cursu citius et potius unius diei sit ponderis 16 libra-
rum transpiratio insensibilis ascenderet soleat ad quinque
libras civilis.

Ratio huius ex penim: et necessitas quantitatis quin-
que librarum insensibilis perspirationis per os citius et potius unius
diei sit 8 librarum facile intelligitur ex mechanica nutri-
one corporis animati in pmo quæsito demonstrata. Quo-
nia quantitas insensibilis perspirationis in solis constat ex
illis partibus minimis superfluis et noxiis, quae continuo
purgant sanguinem, et oes alios humores corporis ani-

mati uerū etiā ex alijs minimis partibus, quæ continuo detra-
huntur; sed à partibus solidis, quæ fluidis propter nouā con-
tinuamq. additionem, et incubationem nouarum parti-
um alimentis, quæ partes alimentitig necesse sunt ad corpus
in animati continuas nutritiones unde uel mirum est quod
aperit in suprad. experim. qd tempore 24 horarū pondus
insensibilis perspirationis sit librarum quinque et octo aliis
ex crām. sensibilibus sit solus trius librarum, supposito, quod
cibus et et potus sit 6 librarum.

Ex tali experim. cognosci pte quanta sit in corpore
sano ceteris paribus quantitas insensibilis perspirationis
cognito pondere cibi et potus unius diei scilicet sex libra-
rum mediante regula triū cuius primus terminus sit 6
libre. 2us terminus sit quinque libe. siue uncie 60. 3us sit
libre 6. 4us numerus resultans ex ipsius numeris m. scilicet
regula triū sit uncie 45 siue libe. tres et uncie nouem
denotabunt insensibilis perspirationis pondus, qd detrach-
tū pondere sex librarum scilicet ab uncijs 72 remanent
uncie 25, quæ denotabunt pondus sensibilis mater ex pul-
re q. foramina maiora ceteris.

In hoc sicut etiā in alijs experim. à clauis. Sancto-
no factis de quantitate transpirationis insensibilis debemus
advertere licet clauis. Kellius in Anglia obseruauit spa-
tio 10 annorum multa experim. ad ipso facta fuisse ali-
qualis diuersa ab illis aperijs à Sancto. et affirmat in
sua medicina statica Britannica. Q^{uo}d huius diuer-
sitas dependet ex diuersitate loci et temporis. obserua-
tiones enim sanctorum fuerunt factæ Pabarij ubi calor mul-
to maior est sicut etiā et frigus multo minus est et
ob hanc rationem humores magis effervescent quā in An-
glia; ob hanc causam facile sepius ad quæritum subre-
quens.

Cur quantitas et pondus insensibilis perspirationis in-
uariabilia pro diuersitate natæ, temporis, ætatis, ciborum,
morborum, et aliarum rerum non tantum.

Quoniam ex supradicta ratione quantitas et pondus
insensibilis perspirationis dependet ex quantitate igni-
torum ex partibus noxijs et superfluis humoribus et pon-
dere aeris prementis et continuo inspirati in corpus
inū ex uelocitate et pondere humorum his etiam ex
momento musculorum, quæ oia continuo mutantur, unde

necessaria. De his continuas mutationes quantitates et pon-
dus perspirationis insensibilis aliquas varietates habet.

8. Cur corpus mane ponderabo antea et postea:
excretionem sensibilem, quanta fuerit nocturna perspira-
tio, et sensibilia excrementa, facile illigat?

Quoniam in primo quesito fuit demonstratum quod corpus
nunc sit sanum, ergo semper remanet in eodem ponderan-
da si notum fuerit corporis pondus mane et sero et sensibi-
lia excrementa mediante subtractione facile in-
ueniri, quanta fuerit in pondere insensibilis perspiratio.

9. Cur si corporis pondus plus solito augeatur sine addi-
tione maiori cibi vel potus aut excrementis sen-
sibilibus retentione facienda sit 'adipneustia'?

Quoniam quanta de quando sit impedita perspiratio insen-
sibilis, quae a 'Exigui' dicitur. Adipneustia nullo maiore eccito
experimento indagari potest quod mediante statum. Evidentissimum
est quod si pondus corporis sit l. vi. antea sumptione cibi et po-
tus libr. 125, et potus et cibi tempore 24 horarum sine pon-
dus 6 excrementis facta sensibilia eodem tempore sint
libr. 3, et iterum ponderabo corpus sit libr. 127, tunc facta
est 'adipneustia' duarum librarum insensibilis perspirationis, con-
medante statum in solis cognoscitur impedita esse perspi-
rationem, verum etiam pondus impeditur perspirationis.

10. Cur si corpus reducitur sit ad idem pondus sine al-
la insolita sensibilibus excretionem sanitas conservetur, et inci-
piat vero deficere, si ad idem pondus corpus reducatur in die ob
insolitam maiorem quantitatem cibi, vel recessus?

Quoniam in primo quesito casu minime partes cibi,
et potus ita fuerunt digesta, ut aliquae inseruiant ad
nutritionem, verum etiam aliae superfluae, et noxae unitae
igniculis, quae antea erant oppressae in ipso cibo et potu
et breuiore uia expulsi sunt, ut supra demonstratum fuit.
Et contra vero in 2. quesito casu ob maiorem quantitatem cibi,
vel recessus corpus ad idem pondus reducitur, tunc evidens
signum est, quod partes cibi et potus non fuerunt perfecte di-
gestae, quibus necesse est ad corpus animati nutritionem
et expulsionem illarum partium quae superfluae, et noxae
breuiore uia, et uia potus ob suam maiorem magnitudi-
nem, et defectum igniculorum, ut in primo quesito demonstra-
tum fuit, contra ob talem nutritionis defectum incipit

corpus esse minus sanum.

11. Cur si statim cognitur sit impediri esse perspiratio
nisi diebus sequentibus. Vel succedere plenior perspiratio ut
aliqua evacuatione sensibilis, vel excretionis vestigium vel fe-
bris.

Quoniam ex defectu insensibilis perspirationis, et evacuationis
sensibilis arguitur. Ex supradictis materiae illae et potius fuisse mi-
nus concoctam, sine digestione, quod idem est igniculos remane-
re oppressos a partibus maioribus inconcoctis et indigestis. un-
de materia superflua et noxia ob defectum igniculorum
remanet grauior, contra ob legem hydrostaticam, non potest expelli
ab alijs humoribus potius quae sunt specie aut minus graues,
et ob hanc causam sequuntur effectus supradicti. Et materia
et praeca constructio corporis animati vel febris.

12. Cur non possunt stare simul multa perspiratio,
et multa solitudo: maior sensibilis evacuatione?

Quoniam in corpore sano tam perspiratio insensibilis
quam sensibilis evacuatione simul inponere equare non
debet cibi et potus, ut demonstratum fuit in praecedentibus
questibus. Contra in corpore sano si evacuationes supradictae sint
maiores in pondere, quod est pondus cibi, et potus, tunc
corporis salubritas in conservatur.

13. Cur si quod plus iusto sensibiliter evacuat, minus
iusto perspiret insensibiliter?

Quoniam ut primo demonstratum fuit in corpore sa-
no post annum civitatis. et debent expelli partes superfluae et no-
xiae in pondere aequales pondus cibi et potus contra. necesse est
minores esse illas partes, quae expelluntur. per insensibile perspi-
rationem.

14. Cur evacuatione insensibilis plus iusto perurina deces-
sum, sudorem, et alia excrementa, perspirare minus sit
malum?

Quoniam ut demonstratum fuit in praecedentibus. questibus
defectus minoris perspirationis perurinae, seu succedat, quod par-
tes sunt minus digestae. quod est malum.

15. Cur si corpus ad idem pondus quotidie revertitur cum
proportionata evacuatione tam partium sensibilium quam per-
spirabilium in indigebit crisi et sanum conservabitur?

Quoniam crisi tunc est necessaria quod corpus abundat materia
superflua et vitiosa, unde si statim cognitur fuit pondus
corporis esse conservatum, tunc etiam conservatum esse propor-

tionis tempore 24 horarum in sensibilem evacuationem
et insensibilem perspirationem ita ut tres ad quinque, tunc be-
ne arguis corpus conservari sanum.

16. Cur male qualitates introducte sint in humano cor-
pore, quod uno die sit unius ponderis, et altero alterius?

Quoniam ex inequality ponderis, ut evidens. deducitur
ex principiis mechanici, et hydrostatici, omnium momenta
motus et velocitates inequality, et irregulares in partibus
solidis quibus fluidis humani corporis. Consequenter ex tali inae-
qualitate et irregularitate momentorum, motus et veloci-
tates, necesse. Humores et reliquae partes corporis humani
diversimode in uno die quod in altero exercent munera
sua, ex quo procedunt male qualitates.

17. Cur sanitatis norma sit pondus illud, quod cum aliquis
acclinia ascendit, se solito leviores sentiat?

Quoniam signum est nostrorum corporum musculorum de accli-
nia, hoc ascendit maiori momento movere reliquas partes cor-
poris necessitas ad motum unde haec sursum ascendunt velociori
motu donec earum pondus minus sensibile sit, et ob hanc
causam verum sit corpus acclinia ascendens tali conditio-
ne supradicta, hinc signum salubritatis.

18. Cur a copia male qualitates oriatur, sed in vicibus?

1a. Quoniam musculi humores et omnes aliae partes necessitas
corporis humani sustentationem propter copiam humorum
virescunt minori velocitatis et motus donec enim move-
re maius pondus quod omnis ex maiori copia unde muscu-
li, et omnes aliae partes necessitas ad corpus humanum minori ener-
gia exercent munera sua, ex quo necesse male qualitates so-
lunt.

19. Cur si copiose pondus minuat, evacuatione crudis
sibilis, vel insensibilis remaneat mala qualitas, vel si cocti
sensibilis, vel insensibilis tunc erit salubris?

Quoniam ex Hippocrate et Galeno 4. de ratione visibus crudas
non sunt purganda, si purgarentur, frangerentur vires et
impediret concoctio et morbus diuturnus fieret. Quod ista
mala ex partibus mechanici evidens illis posuit, eo quod
cruda expectantur mediante aliquo pharmaco, vel a quocumque
que alia causa tam externa quam interna signum evidens
est quod eorum partes nutritivae, non redueantur ad minima
mediante coctione, Consequenter haec non mouentur a sanguine, et aliis hu-

motibus in quibus introducti sunt eadem facilitate, et e-
dem momento, quo moventur partes mater concoctae; unde
motus sanguinis, et aliorum humorum impeditur, et fit ir-
regularis. Ex qua varietate motus irregularis humorum, neces-
sario proveniunt tria mala supradicta. Primum, quidam est
est, quod quod expellitur materia cruda, tunc humores remanent de-
pauperati spiritibus, igniculis, et partibus minimis, quae
continentur in materia cruda expulsa. Si talis materia esset con-
cocta in istius evacuatione, pondus, et copia minus, unde
remanent in humoribus pars minima, et igniculi, qui sunt
causa maioris insensibilis transpirationis illarum minimarum
partium, quae impediunt regularem motum, tam musculorum,
quam humorum.

20. Cur transpiratio, facta concoctione, statim a
somno augeat vires, facta vero in vigilia vires diminuat,
in proportionem, qua maior, vel minor vis, aut maior, vel
minor motus facta sit in vigilia?

Quoniam facta concoctione musculi humores, et reliqua
quae partes humani corporis, quae sunt necesse ad huma-
nas operationes post somnum habent maiorem numerum, igni-
culorum, qui sunt causa maioris velocitatis, et motus flui-
dorum, habent maiorem momentum musculorum, et reliquarum
partium corporis humani. Unde ob hanc causam mecha-
nicam vires, tam solidorum, quam fluidorum corporis humani,
necesse augentur. Et contra vero in vigilia, ob continuum
motum musculorum, humorum, et reliquarum partium humani
corporis, igniculi, sive spiritus continuo dissipantur, ymmentibus
tunc transpirationem. Rationem ob defectum talium igniculorum
instrumenti ad digestionem, et motum reliquarum partium, tam so-
lidorum, quam fluidorum, habent minus momentum, et vim. unde
de digestione remanet vitiosa, et quo maior est deficientia
igniculorum, eo maior, vel minor in eadem proportionem erit
quantitas lucis crudi, et vim musculorum, humorum, et reli-
quarum partium humani corporis deficientia.

21. Cur multum inutile pondus tollas, in mediante
sudore, sed perspiratione, quae, si bene uno die fuit ponderis
aeque ad soluncias, et ultra.
Quoniam sudor, et perspiratione minime partes, licet
componantur ex eodem humoribus, atque igniculis, et expellun-
tur eodem poros, atque ex periculis constat, sudores veni-

visibilem atq: visibilem esse perspirationem tñ quasi semper
insensibilem atq: invisibilem ex qua observatione evidens
inferri. 2. optice principia sudoris minoris velocitate et mo-
tu expelli a sanguine et alijs humoribus, quod insensibilem perspi-
ratio. conz. 2. id qd demonstratum fuit in hydrostaticis eun-
dem etiam esse eodem tempore maiores quantitates expel-
li y eosdem poros humoris componentibus insensibilem perspiro-
nem y talem motum velociorem, quod y sudores et pulsum
y eodem poros minoris velocitate. Inferri etiam insensibilem
transpirationem ob talem motum velociorem ceteris partibus ha-
bere maiores n. igniculorum, quod sudor. alij si igniculorum
n. esset equalis in inaequalibus quantitatibus perspirationi,
et sudoris eadem velocitate moverentur. conz. sudor est et
etiam insensibilis qd a ca. experientia. si vero sudor
esset maior n. igniculorum quod in perspiratione non
solum maiori motu expellerentur ab humoribus sed etiam
maiori ratione esset insensibilis, quod perspiratio. qd etiam
contra quotidianam observationem. conz. verum est ob hanc
causam maiori velocitate perspirationem habere maiorem
quantitatem humoris superflui, quod sudor, ut apparet
in supradicto aptuo.

22. Cur transpiratio sit visibilis qd nutritio e nimis
una, vel qd calor languet vel ob motum violentum.
quoniam ex his optice res quae antea erat insen-
sibilis reddi. oculo nro visibilis, id propter maiorem
quantitatem radiorum opticeorum provenientium a multipli-
citate partium minimarum quae simul in retina efficiunt
motum sensibilem qui antea ob quantitatem radiorum
opticeorum talis motus in retina erat insensibilis ita par-
tium minimarum invisibilem provenientium ex nimio
nutrimento quae partes minime perspirationis insensibilis
in maiori n. causant maiorem numerum radiorum optice-
orum, conz. motum sensibilem in retina. 2. qd calor lan-
guet, id nimis, quae antea propter maiorem velocitatem
in retina radij optice ob defectum temporis imago obbi non
erat sensibilis fit sensibilis, tunc radij optice provenientes
ex obbi moventur maiori velocitate ob hanc causam in reti-
na delineantur imagines minimarum partium quae propter
motum velociorem antea non erant depictae in retina ob de-

secundum tempus ob hanc rationem transpiratio quae propter de-
fectum caloris habet maiorem velocitatem ut succedit hyemal-
ma quo tempore ad est minor n. igniculorum et contra mi-
nor velocitate perspiratio movetur. Unde propter extenua-
tum tardiorum eorum imago delineatur in retina et perspira-
tio invisibilis fit visibilis. Denique ut demonstratur fuit in
optica res minime in retina depinguntur et fiunt visi-
biles quod motus est nimis violentus et quotidie observamus
in minimis corpusculis natantibus in atmosphera quae fi-
unt visibilia quod sunt illuminata per radios solares directos
tunc igniculi ex quibus constat lux uniti illis mini-
mis corpusculis natantibus in aere talia haec corpuscula
acquirunt minorem gravitatem specificam quam antea
quod non erant illuminata per radios directos, unde ab aere ma-
iori motu moventur et ob talem motum maiorem depin-
guntur in retina motu sensibiliore et contra illa minima
corpuscula natantia in aere fiunt visibilia quae antea
propter deficientiam lucis erant invisibilia. Ita pariter in
perspiratione cuius partes minime aliquando redduntur visi-
biles ob abundantiam igniculorum tunc enim perspiratione
radii qui antea in retina motu insensibiliter causabantur
postea vero propter maiorem motum causabuntur a maiori
n. igniculorum qui uniti sunt minimis partibus perspirationis
istius radii optici in retina causant motum sensibilem pro-
pter quem perspiratio quae antea erat insensibilis fit sen-
sibilis et visibilis.

23. Cur perspiratio iuncta cum sudore aliquando
sit mala et aliquando bona?

Quoniam assertum fuit a Clavio Sanctonio in hoc a-
pulo de fibrarum visceribus diminutione causa sudoris tunc est
malum. N. mechanica nimium diminutionis proveniens
a sudore deducitur ex eo quod res illae minime proveniunt
ex potu et cibo quae necesse sunt ad nutritionem de motu
solidorum quae fluidorum humani corporis ex pulvis sunt
cum ipsomet sudore et tunc malum; si vero illae partes
minime nutritivae provenientes ex cibo et potu sint su-
perfluae et abundantes tunc perspiratio iuncta cum su-
dore utilis est imo necessaria quod ut asserit a Sanctonio di-
vertit a maiori malo.

24. Cur perspiratio invisibilis quae subtilior est eo
salubrior.

salubrior sit.

Quoniam ex tali maiori subtilitate perpirationis non solum largius optima pars alimentis coadlocutio et digestio, uelut etiam instrumentum digestionis, separationis cibi et potus esse ualidiora aptiora, et habere maius momentum quo enim citius et potius reducti sunt in minores partes eo sunt aptiores ad nutritiones. Aliter enim uenim illud est aptum ad sustinendum et augendum corpus humanum quod per uarias preparationes et coactiones redditur simile illi potui quibus uiuere debet. hoc fit: non potest, nisi per uarias divisiones et subdivisiones cibi et potus in partes minores, et minores adhuc, ut ex istis partibus minutis separari possit succus necessarius ad nutritionem, et filtra demissima et a facibus expurgari, insuper per perpirationem quo sunt minores eo maiori motu expelluntur ad humores et foramina nuda cutis nostrae.

25. Cur oia liquida excrementa sint grauiora, et fundum petant crassiora sint leuiora, qualia sunt faeces durae, crassa, sputamina, et alia huius generis?

Quoniam excrementa liquida indicant ob suam maiorem grauitatem eorum minime per non esse bene digestas, et digestionis et separationis instrumenta, ita ut per ponderosiores cibi et potus necesse ad nutritionem tantum solidorum quam fluidorum corporis uiuentis ob talem defectum digestionis non communicantur humores, et potus solidi. uel etiam tali grauitas liquidorum excrementorum proueniret per ex dissolutione seu corruptione partium interiorum nostri corporis, et contra uero ex facibus, et crassius aut sputaminibus minus ponderantibus aut quibus cibi et potus res ponderosiores per se communicantur humores, et partibus solidis, contra ob unionem istarum minimarum partium habentium maius pondus, musculi humores et alia oia corporis humani organa acquirant maius momentum unde facilius motu et ui exercent omnes actiones necessarias ad corporis uiuentis nutritionem et sustentationem.

26. Cur liquida excrementa plus oneris, data magnitudine, paritate auferant, quam plura, et comista?

Quoniam euidens est si uiuente tollas maius pondus per propulsionem liquidis excrementis ponderosioribus quam solidis excrementis minus ponderans, dummodo sint eiusdem magnitudi-

linij in 1.º casu corpus humanum minus ponderabit quam
in 2.º ex supradictis ostendit fuit excrementa liquida ha-
bere maiorem gravitatem specificam quam solida excremen-
ta; contra evidens erit per expulsionem fluidi excremen-
ti corpus nostrum reddi minus grave quam per expulsionem
solidi excrementi facta hypothesis, quod habent equaliter
moles et quantitatem.

24. Cur liquida cibaria sint ponderosiora, et
solida minus?

Quoniam cibaria solida, ut caro, panis et alia sunt
composita ex variis interstitiis, sive poris aeris vel ut alii
qui existimant vacuo pleni, quod non verificatur in flu-
idibus cibariis, contra per hoc cibaria solida sunt minus gra-
vitatis specificae, quam fluida, et ob hanc causam aspe-
ritur a Socrate, quod pondera quantitatum equalium vini
et panis sint in proportionem fere triplicem.

25. Cur melior sit viventis conditio dum sentitur
corpus onerosum, quam non est, quam illa, dum sentitur quod
est?

Quoniam musculi corporis, onera sustinentes in pri-
mo casu habent minus momentum, et per ponderantes a muscu-
lis sustentate, habent maius momentum licet sint minus
ponderis per musculorum energiam non sentitur pondus nisi cor-
poris. Unde quod vigiliis et minor sine additione novae
ponderis corpus nostrum redditur magis onerosum, et contra vero
in 2.º casu musculi sunt debiliores et habent minorem
energiam, sive momentum, id est ex defectu vinum sed
eo quod pondus viventis minus est, eo tunc peior erit
vires sustentativa musculorum.

26. Cur viventis pondus sit equivoce cum possit
per leviores, et habere maius pondus et contra cor-
pus esse levius et se graviorem sentire?

Quoniam ex supradictis momenta musculorum
et eorum velocitates, et motus sunt causa sensus pon-
deris in corpore, si enim maior, aut minor in susti-
nent per corpus, tunc sensus oneris est maior, aut mi-
nor secundum proportionem momentorum musculorum.

30. Cur status saluberrimus, et signum perfectae
salutis sit, quod homo se ipsam leviores sensiat, quod

revera non sit leuior.²

Quoniam ex supradictis accidens. Deducit. et ut
fuit demonstratum in mechanica quo momentum pe-
tentia substantie pondus est maius ex maiori motu
vel pondus siue impeditur. et quo minus est semibite-
re sunt minores vires potentie; ob hanc causam vi-
res musculorum substantie corporis in ponderata
fluida quam solida que videtur. Leuiora sunt maius
momentum et maiores vires. contra bene arguitur vires
est optimus status, et asperit. a Sanctonio in hoc ap-
punto.

31. Cur uiuentis corpus huius minus pondus quam
est necessarium ad salutem sit peius, quam quod pon-
dus sit maius.

Quoniam salubritas consistit in hoc, quod per transla-
tionem quam solidum corporis uiuentis continetur renouetur
in loco idcirco, que angustia sunt in insensibilem vel semibite-
transpirationem. unde cum difficilius renouetur, quod per pon-
derosiores sunt minores tunc in posunt tanta vis et mo-
mento exercere talem renouationem; quod vero primum
minimam pondus excedit, tunc minoris momento et vita-
li renouatione habet, contra corporis salubritas est peior in primo
casu, quam in 2°.

32. Cur si corpus ob animi vel corporis momen-
tum reddat minus ponderans statim erit minoris vir-
tutis, quod non verificatur post somnum facta coctione licet
sit minoris ponderis.

Quoniam in primo casu in solum in motum animi
et corporis expelluntur res superflue in insensibilem tran-
spirationem, verum etiam que sunt necessarie ad momentum
et energiam musculorum. at in somno per solum super-
flue expelluntur. et tunc insuper loco partium in primo
casu que mediante motu transpirant sunt, non succedunt aliis
quod succedat in somno mediante digestionem.

33. Cur si corpus fit minus in pondere absque motu violen-
to, vires fiunt minores.

Quoniam ut musculorum vires et idcirco pondus conueniat in
humoribus, et partibus solidis corporis nostri, necesse est ut sepe

demonstrat³ fuit, qd pondus remittat. y addicione nova-
rum partiu³ minimar³ loco illar³, qu³ y insensibilem tran-
spirationem amisse sunt, unde si pondus deficiat signu³ e³ quod
minores partes minimè remittunt. et pl³ dependit³ sunt.

34. Cur at fit debile uel qto laucos pondere uiridis
sint diminut³, uel cu³ pondus, et uires sint minores, quam an-
tea?

Quoniam sicut in quacumq³ machina artificiali ibi
momentu³ e³ minus, uel qto remaneat in eodem statu poten-
tia et impedim³. fit minus, uel qto perseverant e³ eodem
impedim³. pota fit minor, uel qto tam pota, quā impedim³.
fiunt minora, quā antea. ita pan³ in machina uiuenti me-
mentu³ ibi³ fit minus, et debile qto musculoru³ uirescunt
eodem sed fluida aut solida corpori³ fiunt maiora, uel
qto tam fluidoru³, quā solidoru³ pondera perseverant. sed
res musculoru³ fiunt minores, uel denique qto tam mu-
sculoru³ uires, quā fluidoru³, et solidoru³ pondera fiunt
minora.

35. Cur ex istis tribus modis periculior sit lasi-
tudo illa, qu³ provenit ex defectu pondus, et uirium mu-
sculoru³.

Quoniam ut demonstrat³ fuit in mechanica machi-
n³ momentu³ om³, tū ex uelocitate motus potentia
tū ex uelocitate motus impedim³: unde euident³ erit,
quod qto tam musculoru³ uires, quā partiu³ corpori³ ho-
stri pondera sint minora, tunc lasitudo corpori³ uiuen-
tis erit maxima, et con³ periculior.

36. Cur pondus corpori³ uiuenti imprimat nobis robur
uel dū trahamus aliquot dorsu³, uel dū mutamur uo-
litione uerbis, uel cursu.

Quoniam in quacumq³ machina artificiali ut o-
stend³ fuit in mechanica, qto pot³ addiz. pondus i³ p³te
partibus, tunc pot³ momentu³ seu uires fiunt maiores,
ita pan³ in uiuenti³ machina qto musculoru³ pot³,
addiz. corpori³ pondus, ut in omnib³ supradictis casibus,
tunc momenta et uires musculoru³ erunt maiores, con³
musculi maiori ui³, et momento agunt.

37. Cur si post somnu³ corpus sit leuius pondus, quā
antea, et sine molestia bonu³. Si uero cu³ molestia malum.
Quoniam cum agens a³ Sanctonio in p³mo casu signum

esse perfectę, coctionis, que reddit cibi et potus partes ita
minimas, ut he sint necesse ad nutritionem vel possunt supplere
re loco partium deperditarum et insensibilem perspirationem.
et ob hanc causam ut per corpus habeant eandem gravitatem
quam antea nulla erit sensibilis molestia. a contra vero
quod he partes non sunt aptę ad nutritionem, do q. a. sunt
perfectę digerę seu dividerę in minimas partes, tunc orig. mo-
lestia in corpore nro partibus, et cons. malum.

39. Cur corpus ob externa errata non incidat in
morbum nisi antea aliquod viscus habeat preparatum et
cur preparatio hec cognoscatur ex solito maiori vel minori
dote non sine molestia precedenti acquisita?

Quoniam expe. demonstratum fuit qd qd et insensibile
perspirationem aut etia et alia excrem. sensibilia non expul-
laz. a corpore tantum quantum et cibum et potum et fæc
ingressum fuit tunc corpus magis ponderat. unde si ob
defectum igniculorum vel alia causa non possint he partes
superflue expelli, tunc remanent in corpore nro et medi-
ante suo pondere adherent alijs partibus tam fluidis,
quam solidis, et reddunt corpore nro per ponderosiores, ex quo
orig. molestia et cons. malum.

40. Cur dum est impedita perspiratio statim corpus
incipiat in multis deficere?

Quoniam per minimas superflue que non sunt expulsi
et insensibilem perspirationem remanent in humoribus et partibus
solidis, que propter talem numerum partium hnt diuturnam ener-
giam ac momentum, quod antea cons. non possunt eodem
modo ac natura sua suas operationes exercere.

41. Cur diminuta perspiratione caput dolore graue et
statim corpus incipiat minus perspirare et ponderosius reddi?

Quoniam igniculi, qui ubi partibus minimis superflu-
is debebant expelli, ad caput ascendant, et sunt causa maio-
ris motus, ex quo dolor et corpus ob per minimas non perspi-
ratas reddit. ponderosius.

42. Cur prima morborum semina tutius cognoscantur ex
alteratione insolite perspirationis, quod ex leg. officiis?

Quoniam insolite perspirationis alteratio ex tanti causis
orig. fit, 1. si enim mater superflue, que expelli debent ab

humoribus propter igniculorum defectum seu deficientiam sint
equali, aut maiori gravitatis specificis, quae est gravitas hu-
morum qui sunt in humani corporis vasibus. tunc hi ob
hanc minorem aut equalam gravitatem specificam quam est
insensibilis perspirationis gravitas eo legem mechanica
non possunt expellere valent insensibile perspiratione. imo
superflua materia remanet mixta cum ipsius humoribus. Quod gra-
vitates specificae humorum, et perspirationis sunt equali aut
maiori momento erunt moti humores ab ista materia gravi-
tatis perspirationis. 2.° Salis impedita perspiratio provenire
potest ab aere exteriori habente maius, aut equali momentum
quam est momentum insensibilis perspirationis, quo extra corpus
humanum expellitur: tunc ista insensibilis perspiratio, aut remanet
in corpore, aut retrocedit ita ut in istis casibus semper cor-
pus reddat gravius. 3.° insensibilis perspirationis alteratio pro-
venire potest ex eo quod corpus transpiret non solum partes superflu-
as, verum etiam partes necessarias ad nutritionem et sustentationem
corporis quod succedit propter igniculorum abundantiam
aut propter excessum gravitatis humorum, qui suo maiori
momento maiorem perspirationis quantitatem expellunt,
quam est necessaria ex quo sequitur mala nutritio et sustenta-
tio partium tam solidarum quam fluidarum.

Ex istis alterationibus perspirationis ob oia supradicta causas
deducitur. musculos et oia alia instrumenta: oia solida quam
fluida corporis humani, ut exercere sua munera eo quod
non habent eandem vim ac momentum ut antea quod perspi-
ratio est alterata contra. Evidens est assertum illud morbo-
rum semina potius cognosci ex alteratione impeditae perspiro-
nis, quam ex lesione officij.

H. 3. Cur si ex pondere cognitus sit consuetus perspi-
rabile retineri et in sudores vel lotius post aliquot dies
non esse expulsus, tunc praedictum possit futurum esse putre-
dinem.

Communis medici asserunt nimiam humorum peccan-
tium quantitatem sive pondus sex signa indicare ista cor-
poris gravitas cum combustione, lassitudo sensitiva humor-
um, ruptura vasorum et rigor sine caloris consuetu-
dine, quanta tamen sit in determinata proportione unius
temporis ad aliud salis peccantium humorum copia nullo
alio modo sensibilis. Demonstrari potest, quod ista tria ut

affertur in hoc quod licet ex sensu gravitatis cum con-
tusione argui possit peccantium humorum copia. non tamen
contra sufficit ubi est copia humorum peccantium ibi ne-
cessario est gravitatis sensus cum contusione. quod enim mu-
li et uasa sunt nimis robusta et habent momentu plus
quam est necessitas ut in hac forte licet humorum pec-
cantium massa sit abundans tunc talis massa superflu-
a si habet minus momentu quam est momentu musculorum
et uasorum, tunc nullu potest sensibile cum contusio-
ne de novo produci.

Ob similem ratione ex lassitudine semitina tumorum dur-
itiae ruptura uasorum vel ex rigore sive caloris successio-
ne licet argui possit humorum peccantium copia et maius
pondus ubi hoc semper uerum est cum possint alie causas
impedire aut producere tales afflicti. Sed solum medicum
statere semitilibus cognoscitur per solum humorum peccanti-
um abundantia uerum etiam quanta sit talis superabun-
dantia, et mediante regula trium, in qua propor-
tione quoties crescit, aut leuatur talis peccantium
humorum materia.

Imper per sudoris uine, et perspirationis materia hu-
mor superflua quia sanguinis massa separatur. Et
genus hydrostaticum humorum aquaeus in eo contine-
tur mediante calore seu igniculis fit minus grauius
et grauius sanguinis, et ob hanc minorem grauitatem
ab eo separatur. Et exterius per uia. tanta uia, quanta est differe-
ntia grauitatem sanguinis, et talem materiam expellunt
perpirationem per eandem uiam, et uia breuior exterius expellunt.
Uina uero prout est grauior, quam sudor et perspiratio. prout
in uelica diuina defluit, ex qua foras uicit. Si uero ob de-
fectum caloris aut igniculorum, talis humor aquaeus a sanguinis
massa non separatur, aut remanet ob defectum musculorum ut
uina in uenis, tunc talis materia detenta necessario putrescit, ut
ultimo affertur in predicto quod.

44. Cur si ex pondere cognitus sit perspirabile plus
solito expulsus esse, tunc expellat crassa, et in minimis ma-
teribus impingi.
Quoniam cum partes minime superflue nostrorum humo-
rum, quod sunt uide, pluribus igniculis, quod sunt necessarij, tunc

maiori velocitate et maiori tempore expellunt. exterius
ad ipsos humores gravioribus tanta maiori velocitate quam
esse diffusi ponderis minimarum prout perpirationis et humorum
ut demonstratum fuit in hydrostatica. Conz. necesse est quod
aliquae partes maiores, siue crassae, ut adhuc digestae, unius igni-
culi, siue minori n. factae, minus ponderantes quam aliae
humorum prout ab ipsis expellunt. sed minori velocitate cum
diffusi ponderis sit minor, utque ad poros in quibus obstruunt ob
maiores velocitate, et maiorem extensionem partium quam
sunt foraminula pororum ut asperis in hoc quod est.

45. Cur prout crassae ab humores expelluntur, quae ingrin-
gunt in poros si fluida fiant, et perspirabilia bonum.
si minus pars continens prius fuit dura ad instar conz,
deinde subporosa?

Quoniam si haec partes crassae, et indigestae ab humo-
ribus expulse causa maiori motus, et ad digestionem aliorum
igniculorum dividantur in minores partes et reddantur ma-
gis fluidae. Conz. minus extensus, et ponderantes quam
est gravitas aliarum partium humoris contenti intra po-
ros tunc foras haec partes expellunt. ob rationes supradictas
aliquae pars continens talem materiam indigestam et intraspira-
bilem ob defectum igniculorum et velocitatis fit 1.º ob tale
novum pondus additum magis dura ad instar conz, deinde
continuata pressione et incunatione istarum partium
imperspirabilem pars continens fit tumor supporo-
sus, seu durus.

46. Cur si perspiratio neque calore nati neque a colo-
re febri expellatur. extra corpus humanum? Alio ad ma-
lignas febres preparatur corpus illud?

Quoniam cum perspirationis materia composita sit ex
partibus superfluis, et noxiis humoribus, quod enim valem materiam
ob rationes mechanicas supradictas expelli in prout deponitur. prout
vasa, et ob igniculos in ea contentos, et materiam superfluum
et noxiam permanentes in humoribus fit incisio fibrarum
et ruptura vasorum, unde ex tali incisione in extrorsum
si producit putredinem et febrem malignam, propter quam mu-
sculi redduntur imbecilliores, velius videntur debiles et i-
nqualis omnis torpor profundus, aut continuata vigilanti-
nausea cum vomitu capitis dolor delirium, nervos con-
vulsionem, destitutio sanguinis a vasis, aut ex aliis par-
tibus, maculae videntur in cute, aliquando rubrae, aliquando

do nigre aut uideat, et sanguis qui a uena secus fuit
aliquando in concreuit. oia ita febri maligne pheno-
na nulla alia hypothese explicari possunt, quam ex inci-
one minimarum fibrarum compositionis partes solidas et
ruptura uasorum continentibus fluida: qui effectus causantur
ex motu uelociori igniculorum compositionis materia per
pirationis retentis, quae maius momentum habet quam momentum
tunc bonnationis, quae fibrarum et uasorum per minimas
conneget sunt dum etiam ex copia materiae uoxiae et super-
fluae compositionis perpirationem et retentam tam in par-
tibus solidis quam in fluidis corporis in contrarium. uerum est quod
asens in dicto quiescit, quod quod insensibilis perspiratio
ex peli in posuit neque ab ipsius humoribus solum minoris
momenti neque a calore febrili tunc recessio ad mali-
gram febrent corpus ita disponit.

47. Cur febriantes in peius incidant si medicamen-
tis importune exhibitis impedita sit perspiratio.
Quoniam insensibilis perspiratio cum composita sit ex
materia humorum superflua et noxia unita igniculis habentibus
minorem grauitatem specificam quam est grauitas specificam
aliorum humorum inde est quod alij materia superflua et noxia
causa medicamentorum y recessus et urinam expellat, ante
quam sit unita igniculis et expulsa y inmensibilem perspiro-
nem, tunc remanent in humoribus illi igniculi qui de-
bebant expellere talem materiam superflua et noxia tunc euacua-
tione y recessus et urinam contrarium. nil mirum est quod si ignicu-
li mixti humoribus causent maiorem fermentationem et mo-
tum febrilem ut ab Hippocrate asens de causis morborum c. 2.
et lib. 3. de flatibus febrem ab igne tunc est nominata causa.
est febris ipsa, quod calore ignis habet. Contrarium accidens de
ducit febriantes in peius incidere quod a medicamentis
importune exhibitis diuertit insensibilem perspirationem.

48. Cur casus pauculus non diuertat perspirationem
neque aires sedae sed solus auferat a corpore induribile condus.
alij uero merzine magis euacuent et remotiores partes attin-
gant, et corpus magis leue efficiant, citius in et potius uo-
lens implere euacuatos meatus inde alius et uoxia
exiciens, et paulo post corpus esse ponderosius uoxia.
Cuius uoxia quoniam non solus ab ipsa experientia
quod uoxia cognita sunt uerum etiam demonstrantur. mecha-
nismis et hydrostaticis quoniam in hoc quibus supponit, y

quod cum superfluum et morbosum tum etiam necessarium evacuatur
substantiationem per hanc indebitam evacuationem non solum
parvum cibi et potus intervenientis nutritioni sed parvum
id est quod solidorum corpori humano expellunt. verum etiam
multa alia fluida que inseruiunt insensibili perspiratione
evidens igitur est post valentem notabilem et indebitam eva-
cationem omnia vasa et canales a quibus ex pulsa est tota ista
materia supradicta ut medicamentorum debere in eadem propor-
tione impleri qua ab ipsa expulsa et evacuata est materia
tempore non solum aliter et deficiat exsiccat. verum etiam in
sensibili perspiratione tunc impedita contra corpus onerosius red-
ditur ut asseritur in hoc quod dicitur.

2. Cur quilibet corporis dolor sive labor cotti per-
spirabilis transitum impedit?

Quoniam cum cum quilibet doloris sensus communis sit cum ni-
mio tremore nervorum alternam contractionem et distractionem eorum
valde nimiam contractionem et distractionem minimarum partium ner-
vorum aliquando fit maiori aliquando minori velocitate in-
parum parvum, unde ex tali maiori contractionem et distracti-
one per nervorum maiori aut minori velocitate motum
ex quo orig. maior vel minor dolor et aliquando minimarum
parvum corporis animati solutio quod solum est in extensione
rationibus non doloris. contra necesse est ob valentem nimiam
aut sursum et contractionem parvum nervorum et
eandem solutionem impedire transitum cotti perspirabilis
ut asseritur in quod dicitur.

3. Cur frigus licet minimus quod nocte dormiendo patitur
impeccat perspirationem?

Quoniam frigus nihil est quod vigilat qua impeditur actio sive
momentis igniculorum existentium in corporibus sive solidis si-
ve fluidis in quo momento seu actione igniculorum consistit
calor sensibilis; unde cum perspirabilis composita sit ex par-
tibus minimis superfluis et toxicis tempore nocturno quod
est frigidus cum sit gravior maiori ut comprimit corpora sua
et precludit quoque res viventes causa somni sunt in minori
momento et motu tunc propter valentem notam perfusionem
sive pororum foramina sunt minoris diametri et contra
minor quantitas perspirationis expellitur. non solum ob hanc ra-
tionem verum etiam perspiratione alij frigidioris intra corpus
nervorum per foramina cubi minoris igniculorum introdu-
cit. contra igniculi componentes perspirationem erant in mino-

2. n. unde ob hanc igniculorum deficientiam perspiratio
erit grauior et minori momento et uelocitate ab humoribus
expellitur. ut demonstratum fuit ab Archimede in hydro-
statica. igitur 2. hanc etiam actionem mechanica dormien-
tes propter causam frigoris tempore nocturno minus per-
spirant ut aperiunt in praesentia.

51. Cur quies tempore impedita sit perspiratio
ob crebram in lecto corporis agitationem.

Quoniam continua corporis in lecto agitatio im-
pedit somnum et cons. optimam digestionem. Medicum enim
asserunt ad Gal. 4. de morbi uulgar. tex. 14 in somno
calorem ad internas res reuocari et meliorem concoctionem
fieri et in 4. de tuenda sanitate cap. 4. somnum et qui-
etiam semicoscos humores optime coquere et perficere.
evidens igitur est hoc dato motionem continuam corporis in le-
cto impediens somnum impedire etiam digestionem et co-
ctionem, id est dissolutionem partium minimarum cibi
et potus, et dissolutionem igniculorum qui sunt in illis
a maioribus partibus oppressis, cons. partes superfluas
et noxias in humoribus contentas. Ex defectu unio-
nis talium igniculorum non redeunt minus graues qua-
damque unde 2. lecto hydrostatica de defectu minorum
gradibus res superfluas indigestas et noxias non pos-
sunt extra corpus expelli ab alijs partibus humorum. igitur
remanet demonstratum quod aperiunt in quiescente transpiro-
nem impediens a crebra in lecto agitatione.

Ex hanc doctrina colligitur corporis agitationem contra-
rios effectus producere. quando uenit sumus in lecto
tempore somni perspiratio impeditur, quae uero extra
promouetur.

52. Cur causae internae prohibentes perspirationem
sint naturae occupatio, diuersio, et uires imbecillae.

Quoniam evidens est, quod musculi et aliae machinae
cessant ad perfectiorem digestionem occupatae ad peragendas alias opo-
riones. tunc necessitas fit malae digestionis: cons. partes cibi et po-
tus non reductae erunt ad minima, sub eorum igniculi necessi-
tate ad insensibilem perspirationem remanent oppressi. igitur istae par-
tes indigestae unde ob hanc causam internam occupati naturae
necessaria deficit insensibilis perspiratio. 2. quod perspirationem ma-
gis appellat. y sudores, uiresque, hoc secessum tunc necessario deficit in-

sensibilis perspiratio causa diversionis, ut supra demonstratum
fuit. 3. qd. hinc partes humorum tam necessarias quam superfluas
as, et noxias non sit tanta diffinitio gravitatis, quantum in
cessu, ut partes superflue et noxiae ab alijs partibus ne-
cessarijs humorum foras extra corpus expellantur. et foramina po-
ratorum tunc ob hanc 3. causam, sibi unius insolentiam deficiunt
insensibilis perspiratio.

ex quibus colligitur, quo maior est digestio potus et cibi
eo maior est diffinitio ponderum humorum necessarias ac superfluas
as et noxias continentium. Contra maior perspiratio est. 2.
quo iterum partium superfluarum et nostrarum minor est
diversio quidem supra. eo maior est perspiratio. Denique quoniam
or est, ut igniculorum eo maior est perspiratio.

53. Cur die medicinae, ut cetera cognitis, sit ab
absumpto cibo trius horarum spatium exiguum fieri perspi-
ratio.

Quoniam, ut asserit in hoc quod a Sanctonio in die medici-
ne, intensa est natura evacuationis sensibilis ab assumpto cibo
inter coctionem, qd. idem partes cibi adhuc perfecte commu-
tas et digestas esse, et per unum et secesum, ut medicamen-
torum expelluntur, contra. Igniculi ob imperfectam commotionem
remaneant oppressi in partibus indigestis cibi et
potus et simul ex celluntur, aut per secesum aut per unum
evidens igitur est ob deficientiam igniculorum humores, ad
gravitatem non expellere partes superfluas et noxias
indigne contentas, et ob hanc causam deficit insensibilis
perspiratio.

54. Cur in fluxu et vomitu prohibeas perspi-
ratio.

Quoniam in fluxu et vomitu materia expulsa com-
ponitur ex partibus cibi et potus quae adhuc perfecte sunt
digestae, unde nil minus si prohibeas perspiratio.

55. Cur amictus valde onerosus, sicut ingredi-
m. perspirationi.

Quoniam vires ut asserit a Sanctonio debilitantur a
vestibus valde onerosis, debent enim musculi subtra-
here in solis in corpore pondera, sed etiam ipsa vestimenta
sunt, ex tali musculi minori momento, sicut ut omnes
maior pressio cubi inter producta a vestibus, ponderationis.
unde videtur esse cunctis ob talem pressionem fieri den-
torem, et eius foramina minoris diametro ac antea.

[illegible]

quam ex contactu, quo uestitus superficies tangunt ceterum
corporis humani.

56. Cur in qualibet hora corpus eodem modo peripi-
rat. Quoniam ut observatum fuit à Sanctorio ab assumpto
cibo vsq; horis libras circiter perspirationis magna ex parte exha-
lare solet à 5. ad 12 tres libras circiter à 13 ad 16 quo tempo-
re occasio est alendi uel medicandi uix semilibra. Na-
rum observatio rō mechanica demonstrat. ex natura dige-
stionis et nutritionis, ut enim per digestionem in minimas
que horis cibi et potus per se reducuntur sint ad minima fluida
que possunt transire per foraminula cubi neq; igniculi
ante hoc tempus liberati sunt à pressione maioris partis
cibi et potus, inde est qd in chyle sanguine et alijs humo-
ribus neq; per minima neq; igniculi ex quibus componitur
perspiratio introducti sunt. Conz. Evidens est rō mecha-
nica propter qua in quinq; primis horis post assumptum cibum
et potum exhalare solent una libra insensibilis perspirationis
at in subsequentibus horis usq; ad duodecimam cum ob dige-
stionem omnino perfectam cibi et potus per se reducuntur
sint in minima et ad perfectum fluidum et etiam igni-
culi liberati sint à retentione et oppressione maiorum
partium tunc etiam talis pars partem minimam quam igni-
culi introducti sunt in chyle sanguine et alijs humoribus.
nil mirum est qd in sequentibus 7 horis expulsa sit ma-
iora noxia et abundans per viam breviorē pondere trium
librarum et qd postea à duodecima ad decimas sextas horas
quo tempore ut aperit à Sanctorio est occasio alendi uel
medicandi uix semilibra.

57. Cur si qd nutrimentum uel medicamentum euacuetur huius mai-
oris perspirationis. Quales sunt ut plurimum matutina ma-
xima sedas perspiratio.

Quoniam ut sapienter à Sanctorio opus experiri ab ipso
factum à cibo et à medicamentis maxime diuersis perspirationis.
1. huius experiri. 2. principia hydrostatica, ut primo
cibum et potum ut sepius dictum est introduce sint per se
chyle sanguine et alijs humoribus omnino reductis ad
minima. Conz. igniculi sunt in illis oppressi unde san-
guinis et aliorum humorum momenta seu vires per addi-
tionem istarum novarum partium cibi aut medicamenti
que adhuc non sunt reducte ad minima et perfecte dige-
stas diminuantur. tempore maioris perspirationis eo qd non

solus debent humores expellere insensibilem transpirationem
verum etiam dividere motu circulari in minimas partes
que, introducte sint tempore matutino in perfectam diges-
tionem. conz. evidens est maxime fedi perspirationem causam
tritionis, vel medicamenti traditi tempore matutino,
ut asserit in libro quæsto.

§ 6. Aer magis occulta, et insensibilis perspiratio
subleuat, quam omnes sensibiles simul unitæ, et aer à somno
excretionem sensibilem excrementorum quicquid sentiat se
leviorem circis. tribus libris.

Quoniam in quæsto 4.º fuit demonstratum ob quam
rationem mechanicam perspirationem insensibilem fieri sen-
ter, multo maiorem esse, quam omnes sensibiles simul unitæ.
conz. 2.º principia scilicet humores et omnes alie partes cor-
poris humani hinc maius momentum, quam ex pulsione
5.º post expulsionem maioris ponderis, quam ex pulsione
minoris. Quod ad 2.º partem quæsto. 1.º corpus fieri minus
ponderans circis. tribus libris post somnum ante expulsionem
excrementorum. Ratio mechanica huius experientie deducit
3.º ex eo quod asserit fuit à Galieno, quod in somno calor scilicet
igniculus ad internas res recedens, et melior coctio fiat
unde cum ex maiori concoctione, et ex maiori calore ha-
beantur in sanguine, et alij humoribus, non solus maior nume-
rus igniculorum verum etiam res cibi, et potus reducuntur ad
minima quam possunt reduci, nisi mirum est quod tempore
vel somni habeantur. Maior perspiratio, que 2.º observatur
sanctorum sit fere tria libræ. Hic notandum est id quod fuit
observatum à Helio, et descriptum in sua medicina statia
Britannica quod si somnus sit equalis vigiliæ, perspiratio u-
triusque diei erit circis unciam 36. si vero 3.º pars diei per-
spiratio erit unciam 32. ex qua observatione deducit som-
num plusquam necessarium esse impedimentum perspirationi

§ 7. Aer spatio unius noctis 16 uncis, 160j plus minus
vel 4.º locorum excrementorum spatium 40, et ultra per
occultam perspirationem, ut plurimum solet evacuari.

Quoniam in tempore unius noctis cum includat
somnia tempus, in quo ut supra demonstratum fuit fit o-
ptima digestio, et coctio, et res corporis sunt in minori
agitatione, conz. muscoli hinc maiorem energiam et mo-
mentum unde nil mirum est, quod tempore unius noctis
evacuatio sensibilibus, et insensibilibus ascendantis ad 5. libras

ita ut facta hypothesis qd cibis et potus sit 8 librarum so-
lunt tres librę tempore diuturno, fas sensibilis, quod in
sensibilis euacuantur.

ex hac sanctorij obseruatione colligitur unius pondus ad
pondus fecum concoctarum tempore unius noctis esse in
proportionem ut 4 ad 1, proportio uero in perspirationem et u-
rina esse ut 5 ad 1, et perspirationis ad extremam concocta
esse ut 10 ad 1 et 12. has proportionem mediantem regu-
la rursus ex cognitione pondus unius et potus facile co-
gnoscitur quanta sit perspiratio tempore unius noctis.

Ex 60. Cur pluribus una die nalis et insensibilis
perspirationem tantum euacuet, quantum per alium 15 dierum
curat.

Quoniam in quodam sexto huius sectionis ab experienti fa-
cto à clauis. sanctorio fuit demonstratum qd si cibis et potus sit
pondus 8 librarum unius diei sit tempore 24 horarum tran-
spirationem insensibilem ascendere fere ad librę circiter 5 et sen-
sibiles euacuationes solum ad tres, et ita ut pondus mater euac-
uatur per secessum esse 4 unciarum, unde euacuationes qd 5 lib-
ras sit uncię 60 insensibilis perspirationis ad 4 fecerit uncia
sint in eadem proportione quę 5 ad unum, uerum erit quod
aperis in quodam perspirationis unius diei pondus esse equal
pondus mater euacuata per alium tempore 15 dierum.
Colligitur ex hac obseruatione sit qd in corpore sano ratio per-
pirationis et mater euacuatur per secessum sit fere
ut 15 ad 1 mediantem multiplicatione per indagari pondus
mater perspirationis multiplicando mater euacuatur pondus
in 15 productus n. erit fere pondus insensibilis perspira-
tionis in corpore sano. Debemus hic semper aduertere qd
ista pondera uariantur pro ratione temporis, et status loci ubi
potus, somni, uigilię, exercitii, et quietis. ob hanc causam
in mea medicina britannica statim adita à Helio in
obseruationibus ab ipso factis per decennium inq. alias obserua-
tionis fuit mater per alium expulsas tempore unius diei esse
5 unciarum, uerum duarum librarum et unciarum sex per
pirationis uero pondus esse circiter uncias 32.

Ex 61. Cur plurimum medici in diuinitudine solum
per alium uel per urinam euacuandum esse proponant de in-
sensibilis euacuationis uix cogitent.

Quoniam insensibilis perspirationis euacuatio quanta
quę sit et quę uelocitate et pondere expulsa sit cogni-
tu, et indagari sit in istis prælectionibus, et annis transactis

annij transactis uisus est, nisi mediante sciencijs hydrostaticis, mechanicis, geometricis, Arithmeticis, sed etiam anatomicis et circulari motu sanguinis et aliorum humorum. Sanctorij tamen poro medicorum maior pars in istis sciencijs, et cognitionibus non erant instructi. Neque in discurribus, et consultationibus medicine, supradictis sciencijs medici utebantur. At uero nunc temporibus tota medicine theoria deducta est ex principijs geometricis, mechanicis, et hydrostaticis, et ob hanc causam optimi medici euacuandum non solum per alium, et sudorem, urinam, uerum etiam aliquando per insensibilem perspirationem, quod necessarium est properant.

62. Cur si magis solito noctu perspirationis sed sine sudore absque diu molestia perspirare se habeas de optima ualitudine?

Quoniam cum perspirationis materia ex eiusdem desine constat ex partibus superfluis, et noxijs mixtis igniculis, qui erant oppressi in cibo et potu, contra est quod de materia superflua et noxia perspirationis tempore nocturno magis solito sine sudore, et molestia euacuat. optima autem digestio, quod cibi et potus per sunt ad minima redacta, et tunc maior pars partium superfluarum, et noxiarum expellitur, ex quo optima ualitudo.

63. Cur tunc quod maximè recedis a morbo quod peruenias ad mediū latitudinis pondus salubris, et non ob euacuationem sensibilem spontanea, uel a medico factam, uel ob ieiunium, sed ob perspirationem insensibilem quod fit a somno post optimam concoctionem.

Quoniam ut supra dictum fuit tunc post cognitionem acquiris perfecta salutis, quod concoctio ex nutrimento est optima, quod idem est minimarum partium cibi et potus, ac igniculorum, qui sunt in cibo oppressi a partibus maioribus factam, et per totalem digestionem, ad hoc ut possint hę partes minime interuenire talis incuneratione, quod separationis fluidorum, et insuper ob ingressum istorum minimorum, tam in fluidis, quod in solidis, per superfluum et noxijs, mixtis igniculis a partibus gracilioribus humorum foras expellatur. quod fieri solet immediate post somnum. At uero ob euacuationem sensibilem a medico factam, uel ob ieiunium non potest perueniri perfecta per nutrimento, et separatio humorum sed non quod dependens ex grauitate perspirationis, unde est euacuatio

optima sanitate ut argui possit nisi in proportionato con-
dere inq. maxima et minima per ratione corporis humani
qua regula inueniri possit hoc modicum pondus a Clau. Pau-
lorio in sequenti.

64. Obtentio mane post aliquam plenior quam illa ma-
rem per ratione que de vipo. et thoracis spatio fieri posuit
est esse unius: 50 alio mane sed post viciniora da boni
ga ne in prandio diei excessum vident obseruare ponamus
esse 20. hoc recognito deligat illa sibi et aliarum cau-
sarum non naliu moderand que te ad mediū inq. 50
20 quotidie ducere poterit, mediū est 35 uncias hoc mod-
sanissima, seu diutius: 3. in centum annorum vitam ducit. Ven-
tas huius regule nulla indiget probatione cum deducta sita
experiunt, et unusquisq. per vnde ipso facile experimen-
tum facere.

65. Cur corpora sana moderatis: victu utentia
singulis mensibus fiant solito ponderosiora sibi ducant 3 libras
vel minori potere et redeant ad consuetum pondus circa fi-
nem mensis adiutur mulieribus sed facta vixt ymnia paulo
copiosiora uel turbidiora.

Quoniam in prope. 6 de affectib. acis in prope.
onib. annis transactis fusiis dictum fuit hanc concho-
ny obseruare prouenire ex long motibus tempora long
aut plene.

66. Cur ante dicta crisin menstruale a somno fa-
ciant uel gracillas capitis uel corporis lassitudo persequi-
az. Deinde paulo copiosiori uinque mata eua facia di-
cta sedent.

Quoniam grauitas capitis uel corporis lassitudo origi-
nate, ponere superabundante cuius pondus ad ium
musculorum capitis, et aliquarum partium corporis nū. 50
maiori rone quam ē motus musculorum ad matē super-
abundantij motus. inde ē ob legē mechanicā matē
momentū esse maius, quā momentū musculorum
capitis et reliquarum partium. Conz. si pondus matē super-
abundantis ad uirtutē musculorum sit ut 3 ad 2 et potū
matē ad motum musculorum sit ut 6 ad 5. tunc mo-
mentum momentū matē erit ad momentū musculorum
ut 46 ad 10, sit ut 9 ad 5. conz. musculi suo momento minor
sustentare nequeunt matē superfluum habentē momentū
maius. qd corpora redeunt ad pristinum statū post mens-

facta enim y unius copiosioris uel turbidioris, tunc cessat
debilitas capitis dolor, et omnia quiescant, eo q^d tempora quo
fit crisi, tunc ceruix est mechanicè musculorum cum haben-
tem irrorationem maiorem ad motum mater, quàm sit motus
musculorum ad mater, motu cu^m corporis momentum sit mater
quàm sit momentum mater; et q^d oia decedat sunt tunc uis
musculorum ad pondus mater, est in ratione reciproca motus
mater ad motus musculorum, sit musculorum uis ad pondus ma-
ter, sit, ut motus mater ad motus musculorum tunc obstan-
tiam mater humoris et musculi remanent in equili-
brio, et nullus extraneus motus orig^{ine} in humoribus motum
in corporis et musculos.

¶ Tunc cause externe prohibere solent perspiratione
sic aer frigidus, igneus humidus, natio in frigida aqua
libi crassus, viscosus uel induratus exercit^{us} corporis, et ani-
mi.
¶ Quia aer frigidus, igneus et humidus, sic et natio
oro in frigida aqua propter sua^m maiorem gravitatem quàm
est grauior aeris calidi, et aqua calida impediunt perspi-
rationem eo q^d maiori momento est pondera maiori cubi
nostro est pressa, cong^{it}. ob ista maiora pressione cubi
poraminula fiunt orificiora ex quo orig^{ine} impediunt
insensibilem perspirationem. Insuper aer frigidus, igneus et
humidus ingrediens y oz et y foraminula cubi conti-
net minores u^{is} igniculorum quàm est aer calidus, cong^{it}. et est
huius demonstratio fuit ob^{ia} legem mechanicam mater
superflua et noxia humorum depauperata igniculis
non sit minus gravis quàm est alia materia humorum
unde ob hanc aliam causam insensibilem perspiratio erit
impedita, etiam perspirationis impedim^{us} orig^{ine} ex cibo cras-
so et viscido eo q^d est difficilis concoctionis, et eius partes
minime paratæ uel nihil præstant alimentis, sicut caleno
de alimen^{to} et lib^{ro} de coctura: et uisio succorum denique
propter intermissione exercit^{us} corporis, uel animi sibi
pedita erit transpiratio, eo q^d momentum ratio nostro
vis musculorum et fluidorum quàm ex aliis perspirationis
solus componit ex grauitate mater superflua humorum
uerum etiam ex aliis causis mouentibus musculos et humo-
res in quos est exercit^{us} corporis, et animi quo deficiente
momenta nostrorum musculorum et humorum sunt minora;
cong^{it}. minor uis et energia expellunt insensibilem perspi-
rationem.
¶ Tunc frigus externus prohibeat perspirationem in labi-

12. in robusto vero augeat et corpus fit et sentit. Leuius.
quonia² exterius aer frigidus uis² sit grauior quam cali-
dus. euident² e² habere maiorem pressuram de momento.
unde si musculi sustentantes per corpus animati, non
habent momentum plusquam e² necessarium quam e² pressuram
aeris frigidi, ut accidit in corpore debili. tunc ubi no-
stra ob maiorem pressuram aeris grauioris fit densior et con-
eius foraminula fiunt minoris diametri et ob hanc cau-
sam minor est perspiratio. e² contra uero si momentum
musculorum sustentantis per corpus e² sufficiens non so-
lum ad sustentationem parui corporis animati uerum
etiam ad sustinendam maiorem pressuram aeris frigidi, ut
accidit in corpore robusto, tunc ubi non fit densior
con- eius foraminula non fiunt minoris diametri.
unde 2^a lege hydrostatica perspiratio ab aere frigido
grauioris in corpore robusto maiori momento et velo-
citate expulsa est eodem tempore, quam ab aere cali-
do habente minore grauitate. fuit enim demonstra-
tum in hydrostatica qd perspiratio tanta uelocitate
expelli debet ab aere grauiori, quantum e² differ² ponde-
rum aeris frigidi et perspirantis. unde cum differ² ponde-
rum aeris frigidi grauioris et perspirantis sit maior,
quam differ² ponderum aeris calidi grauioris et perspiran-
tis, ob hanc causam perspiratio maiori uelocitate
expellit² ab aere frigido quam a calido, ideoq² eodem
tempore maior quantitas perspirantis expellit² a cor-
pore robustiori in aere frigido quam in calido. con-
corpus nostrum robustum fit, sed etiam sentit. Leuius.

69. Cur stabilior et diuturnior sit sanitas
iuniorum corporum, cuius pondus multorum annorum
cursu neq² augeat² neq² minuat², quam cuius pon-
dus annuaturus uariet².

ueritas huius quæriti non uerificat², nisi post adolescen-
tiam que uenire solet circa annu² 25. qd corpus nostri
machina non amplius fit maiori mole usq² ad ista statum
et alimenti sumptiones et fluidorum quam solidorum per sum-
maioris et maiori ponderis momenta extensio fibrarum
osium uesicæ et humores contenti in fistulis hnt suffi-
cientem energiam ad motu necessarium musculorum et cuius-
cumq² operum corporis sui, qd uero ob nouam inuentionem
non necessarium in fluidis, nec solidis, neq² extrinsecus pul-

expulsi, vel ob defectus igniculorum, aut unius musculorum
vel pondus fluidorum. tunc corpus nostrum necessarium
fit ponderosius. Cont. fistula uari et oia alia parte corpo-
ris propter uia, et uia necessaria ponderositate mater su-
perflua in eis introducta, leuunt maiori momenti ex quo
necesse oriuntur diuersi alij motus performati causantes
quibundines. E. C. si talis materia superflua et noxia con-
tinue expulsa fuerit y insensibile transpiratione aut y u-
rina aut y sudore et secesu ita ut corporis nostri pondus
non augeatur, nec diminuat, tunc ualebitudo diutius conser-
uat.

20. Cur uadit ad consuetam grauitatem crudorum suc-
corum additam: sit malus, coctorum uero sit saluberrimus.

Quoniam y additione crudorum succorum in humoribus
aut partibus solidis caro illarum partium que y insensibi-
lem transpirationem causa nutritionis expulsi sunt ad succum
crudi non sint perfecte digesti et diluui in perminores
et minores, et adhuc igniculi remanent opprime, tunc non
possunt interuiri nec nutritioni partium solidarum, eo qd non pos-
sunt incuneari nec diuersitati et separationi humorum et ob le-
fectus igniculorum qui remanent opprime in crudis suctis non fit
transpiratio piam minimam que sunt superflua et noxia. E.
C. deo qd corpus nostrum uadit ad consuetum pondus y addi-
tione coctorum succorum scilicet qd perminuitur, ubi et potius
propter optimam digestionem et motum fluidorum uadit sunt a
minima necessitate ad nutritionem sicut ad incuneationem par-
tium solidarum, separationem fluidorum, et liberationem igniculorum
tunc oia supradicta mala euitant, et tale corporis pondus
e saluberrimum ut assonis in quesito.

21. Cur sanum fieri minus solito pondus eadem ui-
uendi supposita ratione malum?

Quoniam ut assonis a clari. Sancto in fine huius
phibis amissus qd erat salubre uia e remissum. in principio
enim ipsarum prelectionum fuit demonstratum fuit nece-
ssum qd mediante nutritione addi, sed piam solidis, quod su-
id est corporis nostri loco deperditarum partium minimam me-
diante insensibili transpiratione, per alia parte quarum pondus
sit equalis pondus illarum piam que necesse arguit ad corporis
nostri actiones mechanicas, quibus sit talis defectus nutri-
tionis, et ita qua ratione deueiat, aut diminuat, singulis die-
bus mensis, et annis sensibilibus cognoscis. mediante utraque
unde si e: gr: ponderabo corpus post 24 h. cognoscas deficit.

carum à solito pondere ꝫ uncias XV et post alias 24 horas i:
terum ponderabatur corpora deficiat à solito ꝫ uncias 22 præceden-
ti diei tunc videtur defectus solite nutritionis unius diei
ad alium efecit ut 15 ad 22. Eadem observatione et experimen-
tum fit non solum de die in diem verum etiam de mense
ad mensem et de anno ad annum. et conq. cognoscit an talis
defectus nutritionis crescat aut diminuat. Et in qua vone
72. Cur excrem. ab eis concocta sint multæ molis et
exigui ponderis? Cur supernatent ob aerem inclusum. et cur
que una vice secretantur. nunquam libris triente excedunt?

Quoniam optima digestio et nutritio cibi et potus ar-
guatur ex excrem. multæ molis, sed exigui ponderis, tunc enim
partes solidiores cibi et potus ita redactæ, sint ad minima ut
mediante motu et gravitate humorum ita minima aut uni-
ta, et incuneata sunt partibus solidioribus aut ingeruntur di-
versitati et separationi humorum aut ex ipsorum divisione, igni-
culis qui antea oppressi à soliditate partium cibi et potus u-
nit. partibus minimis superfluis et noxiis ꝫ viam brevio-
rem exterius expellunt. ab humoribus factis gravioribus ob
additionem minimarum partium cibi et potus unde alia mini-
ma, que intrare non possunt, neq. ad nutritionem neq.
ad diversitatem humorum neq. ad insensibilem perspiro-
nem ꝫ viam longiore motu intestinalium maiori tempo-
re exterius ꝫ recessu expellunt. At cum intestina sint aere plena isto
tempore maiori et motu intestinalium aer in istis minimis intru-
dit, inde est has partes tenere maiorem motum compositum
et aerem et ex supradictis minimis cuius gravitas specifica
ob multum aerem è minor qua est aquæ gravitas specifica
conq. 2. Legem hydrostaticam tale compositum debet super-
natant et nil mirum è qd excrem. que una vice secretantur
non contineantur pondus circiter 1/2 unciarum. Ex omnibus
istis deducit. 1. Ex omnibus principia excrementorum pondus
vone efecit compositum ex vone ponderis aeris inclu-
si intra excrem. et ex vone ponderis primi minima:
vone cibi et potus que expelluntur ꝫ recessu.

73. Cur si unica die ob aliquod erratum Libras perspiro-
nis retineat, natura trihus solita sit illud retentum insensibiliter
expurgare?

Quoniam materia superflua et noxia unius libris non expel-
lit ꝫ viam maiorem scilicet ꝫ insensibilem perspirationem eo qd
eius gravitas et momentum ob defectum unitatis igniculorum est
equale, aut est maius, quod è gravitas, aut momentum humorum

unde 2° hydrostatice legem hoc materia id est expelli ab alijs
humoribus habentibus eam. aut maius momentum unde
necesse sunt alij tres dies ad hoc ut mediante optima diges-
tione introducantur in humores. tot igniculi qui uniti uno
lunae materiae superfluae et noxiae quae illis omnibus diebus intro-
ducta est in humores derivata etiam materiae superfluae et noxiae
unius librae quae ante triduum retenta fuit ad hoc ut omnis
materia superflua et noxia mediante igniculorum mixtio-
ne fiat minus grauitatis et momenti quae est momentum
et grauitas humorum ut possit ab igne exteriore repelli. Hec
est ratio mechanica propter quam materia unius librae perspiro
nis quae unica die retenta sit ad hoc ut possit expelli natura
solita est triduo expurgare ut asserit in quae sita ex observatione
facta a Sancto ro.

74. Cur tunc natura multum insensibilis y notum ut
habetur y oiaiones et artuum extensiones retentum per-
spirabile excernere conatur.
Quoniam oscitatio quae habetur y motus voluntarius musculorum
maxillae inferioris ex Auctoritate Hippo: et Galeni li: 2° de
symplicium causis cap: 6° est motus medicus uirtutis apul-
sionis cerebri y quae connata aliqua in musculis uel humi-
ditate flatuosa uel spiritu flatuoso repurgantur. ex qua asser-
tionem uidentur colligi uentis huius super dictis quibus
tiam cognita fuit tempore Hippo: et Galeni apud quos humi-
ditas flatuosa et spiritus flatuosus sunt idem ac insensibilis
perspiratio. hoc idem etiam asserit a Gal: in 6° de morb. uel-
gar: et in 4° et 7° apho cap: 36 oscitandum fieri causa eua-
cuandi in musculis halitusorum excrementorum. Hoc
idem quod accidit in motu musculorum maxillae inferioris in os-
citate etiam uenit ex motu in contrario ardore y motum
musculorum extremarum corporis primum ut sunt os utraque quae 2°
Gal: in lib: 8° introductionis cap: 1° dicitur illa quae thoracem
mediam et costarum uentrem proterguntur. et quidam
promittit ultra os sacrum et carnosos musculos ibi repositos in
ferre usque ad pedes et id quod superne ultra thoracem et capu-
las usque ad manus. Evidens igitur est quod ex motu voluntari-
o itarum partium quae sunt nomine artuum sicut crura
illegitimus multum insensibilis euacuantur ut asserit in quae sita.

75. Cur perspirabile habeat duas partes, leues scilicet et
ponderosam.
Quoniam ex supradicta definitione generosius insensibi-
lis perspirationis uidentur demonstrari perspirabile compositum
esse ex duabus partibus quarum una est grauior quae grauior

sanguinis et aliorum humorum altera est minus gravis seu levi-
or, quod est 'gravitas sanguinis' et aliorum humorum. pars magis
gravis est numerus minimarum partium superflua et no-
xiarum, quae expulsi sunt ab humoribus muscularibus et alijs par-
tibus nostri corporis, tamquam inutiles superfluae et noxae in-
tentionis, motibus muscularum et humorum. Altera pars dici-
tur levior sit minus gravis, et est numerus igniculorum qui introducti
ab aere inspirato, ab a cibo, et potu in quibus erant oppressi
ante digestionem et uniti partibus gravioribus supradictis con-
stituunt compositum minoris gravitatis specificae quam gra-
vitas specifica sanguinis et aliorum humorum et ob hanc cau-
sam ut saepe dicendum est exterius expelluntur. tanta ut quae
est 'defectus' in aliis gravitatibus specificis humorum et insen-
sibilis perspirationis ut fuit demonstratum in hydrostatica.

§ 6. Cum ponderosa pars adeo effluat ut ex ipsa gene-
rentur alia ut cinices, pediculi et alia id generis.
Quoniam ex quaestione antea cognitis fuit de perspiratione
ponderosioris effluat humorum pars superflua et noxia quae si-
cut retentae in partibus internis corporis humani separatae
a partibus necessariis et utilibus, Lumbricos et alia alia gene-
rat intra corporis nostri viscera, ut quae sordida expelluntur
eadem ratione, et alia ponderosa materia perspirationis cuti-
lis, vel uestibus nostris adheret, ita ut sit in notabili quan-
titate, et in eis relicta longo tempore diversa alia quae
dicuntur insecta generantur, ut sunt cinices, pediculi, et
alia id generis.

Unde ista omnia alia genita sunt ex praesistentibus semi-
nibus seu ovis contentis in parte ponderosiori perspirationis in-
troducitur in corporis nostri ab a promerit aere inspirato vel
potu et cibo postea vero talia semina seu ova unita
igniculis facta sunt minoris gravitatis specificae, quod est gra-
vitas humorum et c. 2. principia hydrostatica cum ipsa
met immensibili perspiratione expulsa sint extra corpus
nostrum et ex illis quae remanent in cute, uestibus delpi-
lis post aliquod tempus nascantur cinices, pediculi et alia
animalia huius generis an vero ista insecta nascantur
ex putri, et sordida crepenti et sordida adherente cuti, pilis
et uestibus relicta ab immensibili perspiratione quae genera-
tio continetur. ex putri dicitur, omnes istae quaestiones ad philosophum
contentiosiores mihi solus notus sufficit, quod talia animalia
cuncta dissimilia genita sunt ex semine, et ovis aut ex put-
ri sunt producta a materia ponderosiori perspirationis adhe-
renti cuti, pilis, et uestibus post aliquod notabile tempus,

et in notabili quantitate ut asserit in quodam.

77. Cur a se perspirationis ponderosior, contagiorum
infectiones, febresque cubantibus proveniunt?

Quoniam ut asserit in eodem libro leue enim deuo
lat ponderosus vero adherens coinguit. Hic suppo
nit a Sanctonio quod ista pars ponderosior sit noxia et morbosa
et non amplius sit unita igniculis scilicet per leuiori.
Cum tunc hęc pars morbosa et contagiosa reddita magis
grauis quam est grauitas aeris necesse descendit et facile
se unire propter suam grauitatem cubi illius, qui simul cum
contagiosa persona in eodem lecto iacet tunc etiam perspi
ratione et elasticitate aeris introducit in corpus humanum
per cubi foramina tam maiora quam minora. Quod uero talis
persona remanet infecta signum euidentius est istius per
spirationis esse maiorem momenti quam est momenti
maioris contagiorum illius, qui simul in eodem lecto cubunt.
Tali etiam momento maiori sane persone perspi
ratio uelut matans perspirationis morbos; hęc uero mala
nica ob quod plures cubantes simul cum contagiosa perso
na non uere coinguant.

78. Cur si aliquid perspirabile in uementissi
mum calorem estituit exalare prohibeat calor sit molestus
quibus uero perspiratio sit ex parte sit libera calor
sit molestus?

Quoniam uementis calor, ut ab experientia cui
lenus deducit omnis quod aer maxime est mixtus igniculis pro
pter quos est ita rarefactus ut sua aucta perfusione et ela
sticitate ingrediens per cubi foramina tam maiora quam
minora ad igniculi intrusi in humoribus in maiorem hanc
fit maior diffusa grauitatem in per minores humores et
maiores uero igniculi unde est quod in hac maiorem
tunc aliquid perspirabile prohibeat et exterius non ex
pellat tunc necesse est humorum fermentationem concitari et
fieri maiorem, cum tunc sensus caloris erit maior et molestior.
Et contra quod perspiratio in uementis calorem est ita
nullo modo est impedita sed ex omni foraminibus tam mai
oribus quam minoribus cubi uero mediante maiorem igniculorum
continuo expellunt per superfluum et noxiu tunc fermen
tatio humorum fit minor cum tunc aer uementis salidus
tempore quod uero reddat tam molestus ut in ultimo quod
sit asserit.

79. Cur differat maius pondus à minori equè sa-
lubris?

quonia maius pondus plus accelerat senectute ut
affert à Sanctorio. Ab eodem enim fuit observatum quod
duo corpora equè sana, quorum minus pondus erat li-
brarum 200, et alterius idè quing. librarum excessus magis
accelerare senectute. cuius observationis ratio mechanica est
subsequens. Cum enim illius corporis ponderosiores partes sit
ossa, musculi, cartilaginee fibre, et oia alia cum sint minus
pondus tunc earum momentum et resista erit maior cum in
vires fluidorum nutritivum minori momento et vi dilatave-
re valeant posunt. Suprad. partes ponderosiores. quo
nimè maior partium pondus eo maior è earum resista
cum in minori è vi nutritiva humorum nutritivum. Legem
mechanicam. Unde remanet mechanice demonstratum quod
fuit observatum à Sanctorio, corpus vivens quod magis
ponderat, quod altius licet sint equè sana fient prius senes.

80. Cur caro animata vivat, et non pubescat ut mor-
tua? Cur pueri diutius, quod senes vivere possint? Cur
senes necesse moriantur?

Clarj. Sanctorius ad primum questionem respondet, quod caro
animata continuo renascatur, quod non evenit in mortua. Ad
2. quod pueri sepius possunt renouari incipientes ab infi-
nito totius habitudinis pondere usque ad ultimum. Sunt
etiam plurimorum salubrium pondorum capaces, quod non
venit in senibus, qui ultimum pondus hunc capaces
ideo necesse moriuntur. Senes enim fibre sunt duræ, et ut
tales non possunt amplius renouari. Unde mors.

Supradictæ Clarj. Sanctorii responsiones propter methodum
aphoristicam laconice fuerunt assignatæ. adhuc tamen remanet
ostendere quibus machinis utitur natura in pueris ad carnis re-
novationem ad primum corporis æquum: sed in quodammodo quam in
quantitate usque ad aliquam determinatam ætatem postquam
partes corporis animati neque fiunt maiori neque ponderosiores li-
cet continuo renouentur, ex qua ratione mechanica in senibus fi-
bre cartilaginee, musculi, ossa, et oia alie partes fiunt duræ
ita ut renouari nequeant unde mors. Artificium mechanicum quo
utitur natura ad ostensas operationes nutritionis et refectionis tum in
pueris, tum in senibus fusiùs explicatum est in illarum præfati-
onis principio.

81. Cur qui ex ordine perniciosi corripiantur sanentur?
quonia ut affert à Sanctorio multorum pondorum salubri-

um sunt capaces. It corporibus enim exorantur 30 libras
ferunt. Plus minusve prout corpora magis vel minus re:
pleta sunt et prout equitudo magis vel minus calida vel
longa existet. Machina quae utitur ad hoc ut expellantur
a corpore exoto circa 30 libras, a sanctorio in predicto auto
non fuit indicata afferente on prout corpora magis vel mi
nus repleta sunt prout equitudo magis vel minus cali
da et longe existunt. Ratio nostra principia equitudo ma
gis vel minus calida de quo in corpore exorantur deest mai
or vel minor n. igniculorum plus quam e. necessarius ad motus
favorium solidarium et placidum componentium corpus
notorum in statu sanitatis, valij maior n. igniculorum super
fluum et noxius unitus plus minusve ponderantio. necessij
ad sustentationem corporis viventi in statu sanitatis he
partes unitae igniculi reddunt minorij gravitatis re
ligio quam est gravitas humorum. unde necessum 2. hydro
statice legem exterius expellunt. y poros et reliqua pora
mina utij tanta ut quando e. diffa gravitatis flui
dorum et istarum minimarum plus quam unitae sunt igniculi.
Hec e. r. machina hydrostatica quae utitur. Natta ut cor
pora exorantia reddant minorij ponderis y 30 circa li
bras. Ratio autem istorum deperditorum ponderis unius equi
tudinij a aliis conponij. ex istis rationibus. It ex ratione ponderis
vum minimarum plus salubrium ex ratione quantitatum
perfluorum igniculorum et ex quantitate temporis equitudo
sanitatis. It non permittit equitudo et deperditam quanti
tatem ponderis 30 libras eo quod res ubi et potus causas optime
digestionis redeunt ad vivendum huiusmodi momentis quam
momentis unionis et connexionis plus musculorum et
reliques corporis exoti ob quod maius momentis incitant;
et inserunt. in musculos et reliques partes corporis exoti
ita ut quod maior e. cibi et potus minimarum plus incant
atio et insertio eo minori tempore corpus reddat sanum.
In hac prima sectione de ponderantia insensibilij
quoniam additi fuerunt alij textus in 2. editione huius
medicinis staticae. It quod notandum profectionis huius assignatus
minor e. quam e. necessarius ad hoc ut deest isti additi a phisicis
a nobis eadem methodo mechanica demonstrati. sed etiam
quod ex demonstrationibus aphorismorum quae usque adhuc tradite
sunt facile illigunt et demonstrant. eadem methodo de
ly additi in hac 2. sectione. ob hanc causam ad 2. sectionem
debemus transire.

Libro II De Aere et Aquis.

1.º Cur aer frigidus et Lavacra frigida corpora robusta calefaciant, eaq. auferendo superfluum reddant leuiora, debiliora refrigerent, eaq. auicendo calorem ponderosiora efficiunt.

Quoniam robusta corpora componuntur ex musculi fibris et humoribus, quorum momenta sunt maiora quam sunt momenta musculorum et humorum corporum debilium. Unde aer frigidus et Lavacra frigida licet habeant maiorem gravitatem specificam quam est aer calidus et Lavacra calida propter maiorem n. igniculorum. nihilominus robustorum corporum musculi, et humores propter suorum maiora momenta maiori vi resistunt ne cubij eorum sit ita pressus ab aere frigidiori, sicut graviori, tumetibus a Lavacris frigidis, ut eius foramina efficiant strictiora ex alia parte aer frigidus inspiratus per os ingrediens in humores propter id maiorem gravitatem specificam, reddit humores graviores, et propter hanc rationem addita maiorem gravitatem maiori vi et fermentatione, et in maiori quantitate expellit. insensibili perspiratio per poros, qui in corporibus robustis ab aere frigidiori non facti sunt minus aperturae. Inde et corpora animata reddita esse leuiora per hanc maiorem expulsionem insensibili perspirationis, et etiam fiunt leuiora propter aerem frigidiorum in quo ponderantur. Quia enim Leges hydrostaticae corpora in fluido graviori sic in aere frigido maius ponderant, quam in fluido habente minorem gravitatem specificam ut est aer calidus. E contra, vero in corporibus debilibus, musculi et humores habent minora momenta et energiam, unde aer frigidus et Lavacra frigida propter maiorem gravitatem quam est gravitas aeris calidi et Lavacris calidi suo maiori pondere totam cutem debiliorem reddant minus extensa, cum tamen eius foramina minus aperturae sint, propter quod insensibili perspiratio in corpore debili non expletur eadem facilitate ac in robusto, ita enim perspirationis retentio, necesse reddit corpus gravius.

2.º Cur aer calidus et Lavacra calida nisi obstant cruda iuvant perspirationis refrigerant interna viscerum et corpora efficiunt leuiora.

Quoniam ratio mechanica ex supradictis facile assignatur. aer enim calidus sicut etiam Lavacra calida iuvant perspirationis, caliditas enim in istis organis ex multo

placitate igniculorum qui inclusi sunt tam in aere quam
in aqua. Unde ob hanc causam foraminula cutis fiunt
maioris aperturæ, utrum etiam maior n. igniculorum in
trodūz in humoribus cutis in maior n. et maior quan-
titas insensibilis peripitoni et pelvis, unde necesse est
corpora fieri leniora.

3. Cur aer externus per arterias in profundum cor-
poris penetrans possit reddere corpus lenius et gravius?
Quoniam ut a Sancto apertis lenius corpus reddi-
si aer est calidus et tenuis, gravius si crassus, et humidus
sit. Certe enim est ex lege demonstrata in hydrostatica
n. corporis humores et omnes alia partes fieri lenio-
res, siue minus graves, si in eis intro ducuntur corpora
habentia minorem gravitatem specificam, quam gravitas
specificam ipsarum partium, que ab eis sunt. Et conon-
si introducta corpora sint minoris gravitatis specificæ illa-
rum partium que ab eis sunt. Unde lenius est id, quod per
in supradicto quæsito corpus fieri minus grave per intro-
ductionem aeris calidi qui minus ponderat propter mai-
orem n. igniculorum, et magis grave propter minorem
n. igniculorum, qui reperiuntur in aere crasso et humido.

4. Cur quantitas sit aeris ponderositas colligitur. 1. ex maiori
minoris gravitate aluminis fæcibus prius exiccatis in sole dein
de aere nocturno expositi. 2. ex eo quod sentiamus maius fr-
gus, quæ est observetur in instrum. temperamento aeris hu-
miditatis enim seu ponderositas nobis à lima frigiditatis. 3.
ex maiori, vel minori incursionibus tubuli subtilioris præci-
pue

4. ex contractione testudinis vel ex canabæ.
omnia ista instrum. ingeniose reperta à clarissimo Sancto
in eisdem istis inventis à Torricellio mediante aliqua fistula
mercurio plena quæ quoties singulis momentis coalescit
3. pondus atmospheræ fuisse fuerant explicata n. etiam
assignantur fuerunt eorum constructiones et rationes mechanice
propter quas exacta cognoscitur ponderositas aeris in prædictis
tribus istis proprietatibus aeris.

5. Cur quantitas sit aquæ ponderositas facile illigari
grave perpendas in aqua, et cur illa sit lenior, et y ceteris sa-
lubrior in qua grave magis gravit et. Illa vero, in qua mi-
nus gravit, ponderosior et insalubrior?
Quoniam, utquit demonstratis in prælectionibus hydro-
sic pondus quod habet maioris gravitatem, seu quædam
est graviora specificæ aquæ, minus gravitavit, præ quam est

pondus aque cuius molis e equali molis corporis grauioris
inde est verum esse asserendum in quarto. Item si corpus saluare
grauius aqua ponderat in aqua minus quod tunc in aere
ponderet decem libras: signum euidentis erit, quantitate
aque unius palmi ponderare 15 libr. Quod ad 2. partem
inquiri facilius e solutio ex supradictis aqua enim que minus
ponderat e salubrior eo qd. facilius expellitur y insensibilem
perspirans acce y uina et huiusmodi. Ichniuli enim uisibili
bus. minimis aque habentibus minoris grauitate. pelliculis
maiori uelocitate expellunt. ab humoribus, et tunc eodem
tempore maiori n. ab alijs p. grauioribus. humoribus extraco
rit tunc aqua minus grauis per se expellunt. et eodem n. i.
ichnuculorum qui uisunt. minus. partibus aque grauioris
minori uelocitate mouent. et expellunt. cons. Eodem tem
pore in min. n. ab alijs partibus grauioribus humoribus ex
tra corpus humanum expellunt.

De Cur aqua grauior et aer cenusior et ponderosior
conuertant insensibilem perspirans in ichorem qui uet
us et deinde in resolutus magna ex parte in diarrhexiam
facessere solent?

Quoniam ab Hippo. in quarto de ratione uict: uocat icho
res humiditates tenues acres, et mordaces que ueniosa aliqua
et maligna facultate praeditae sint. sicut et Gal: ex Plabone
nomine ichori illicet sanguinis seruus propter quem reddis. san
+ guinis mutatio nigra bilis et ferus, ab eodem Hippo. definitum.
adhuc ichores superflui, sicut, quas corpus acerbant ex qua
rum uapore, in solus capitis dolores nonnullis oborunt. sed
etiam suffusorum quorum hy pochionena uocant symp.
aliquando comitiales conuulsionem producant. Cuius effectus
ichori proueniunt tunc a mai grauitate aque, tunc aeris et e
tiam tunc aer e cenusior tunc animi ob defectum ichnuculorum
et ob causa maiori ponderositate minimam partem aeris
cenusioris et aque grauioris partes superflua et noxia in san
guine et alijs humoribus, acce habentes equali aut
momentum et energiam ac e momentum reliquarum partium
sanguinis, et humorum in possunt 2. legem mechanica ab
illis expelli. unde nihil mirum e qd ex tali mixture et per
manencia istarum partium superfluarum et noxiarum aque
grauioris et aeris cenusioris opant. supradicti effectus.

De Cur in aere frigido salubri prohibeas quoque
perspiratio, demum. meatus, uoborans. fibre, et perspi
rationis retenti pondus, nec ligat, nec sentiat.
Quoniam aer frigidus salubri ob carentiam caloris, mi

igniculorum est grauior, conz. maioris uero premit cutem no-
stram, que ob ualem maiorem preffione densas, et eius fo-
raminula fiunt minoris aperturæ, unde ex tali densita-
te cutis, tum etiam ob defectum igniculorum, qui in nino-
ri n.º introducuntur, ab aere frigido inspirato n.º ingrediuntur.
maioris quantitatibus perspirationis. quod ad 2.º quæsitum
respondet. p.º in corpore, tum internas, tum externas existen-
tes intra aerem frigidum inspiratum, et alia forami-
na cutis reddi liquores, et minus graues ob maiorem gra-
uitatem aeris frigidi, ut demonstratum fuit in prædictio-
hib. annis oryphæti de præuentione aeris in corpore hu-
mano, inde est quod materia superflua perspirationis retenta
in redditis corporis humani ponderosius, quæ aëre salubri
conz. nec legitur nec sentitur, ob eandem causam fibre, osia,
et uasa sua reddita sint minora, ut dicantur intra
aerem ponderosiorum facilius subtrahuntur a momento magis
longe, ut asseritur in quæsito.

6.º Cur in tenui aere prohibetur perspiratio meatibus
impleantur, sed in densiori. fibre laxentur, et in roborentur, et
porum perspirabilis retenti legat, et sentiantur.
Quoniam aer tenuis inspirabilis, et os, et reliqua forami-
na cutis introducit in corpus humanum humores innume-
rabiles partes minimas, quæ in solis ut asseritur in libro:
4.º busculanor. Cuius mali oleum uerum etiam dicitur 2.º mecha-
nice præca, ut sint maioris grauitatis, p.º, quæ sunt par-
tes minimæ humorum, unde est, quod hæc partes multo graui-
ores leuius introducuntur, ut ipso aere in humoribus non pos-
sunt expelli ab alijs minimis partibus humorum habentibus mi-
noris grauitatis. conz. ob hanc causam mechanica muscu-
lorum fibre impeditæ sunt perspiratio canales, et uasa im-
plentur istis humoribus, et lenius partibus, quæ corpora reddunt
grauiora, et ea legunt, ut asseritur in quæsito.

7.º Cur si aere est tenui aliquis superueniat illa dicit suppo-
sita, eadem uidetur libertate testatur, et circa perspirationem aëre
prohibeant, quæ nisi fiat sensibili, facili ad preuentionem uel ad eadem
facili disponuntur.
Quoniam temperata tenuis aer fit frigidus ob defectum calo-
ris, et idem est in atmosphæra de hie, illi n.º igniculorum pro-
pter quem aer dicitur calidus, unde aer frigidus inspiratus, et in-
troducitur, et os, et reliqua foramina cutis, continet minorum
humorum, conz. p.º minus superfluum, et noxi-
um igniculorum humoribus, conz. p.º minus superfluum, et noxi-
um, propter defectum unionis tali igniculorum remanent
in eadem, sed in minori grauitate, p.º, quæ est grauior, reli-
quas partes humorum, euidenter igitur est ob legem æquilibrationis.

Et perspirabilem superfluum et noxia remanere in humo-
ribus et si tractu temporis transpirata esset putrescentibus
mores et primum in corporis structura et compositio vadit
praeiudicium, quae graues dicitur cachexiae, ut affertur in ultio. pag. 10.

10. Cur prohibita perspiratio ad calorem inprovisum frigi-
ditate magis noceat debilibus quam sensim prohibita.
Quoniam debilitas corporis in omni ex deficientia mo-
mentorum et virium musculorum et ex materia superflua et
noxia humorum quae ob suam maiorem gravitatem vel equationem
quae est gravitas partium minimarum humorum remanet in eis
deinde, inde est ob aeris inprovisam frigiditatem in corpore multum
habentes minus momentum et vim subterfugere cutem
ne aer frigidus statim factus grauior sua maiori gravitate
te premit cutem et ne recedat illa sensibilibus et congestis
foraminula fiant minorum diametris propter quod impe-
ditur sit perspiratio. Ideo vero aeris frigiditas est paulatim ebor-
ans paulatim et maiori tempore cubi huius sit stric-
tor, longius maiori tempore prohibet perspirationem quod minus
est debilibus. Quod affertur in ultio. Quod etiam aer frigidus statim
factus ponderosior illico suo pondere ingrediens in humores
per os et alia foraminula cubi reddit humores statim pon-
derosiores. Longius momenta musculorum debilius subter-
fugantur humores et reliquas partes corporis statim fiunt debi-
liora, quod in euenit quod paulatim humores grauescentur et
aere frigido inspirato per os et reliqua cubi foramina.

11. Cur ob aeris frigidum supervenientem calorem uestro
sui denudatus minus degravatur librae circa dici cum super-
spirare soleat, nulla ab ipso animalis uestra molestia?

Quoniam v. huius experim. ex supradictis facile dedu-
citur, aer enim frigidus superveniens calori in solis ob suam
maiorem gravitatem maiori pressione premitur ut et illorum qui
vestibus sunt denudati et eorum foraminula ob rationem mai-
orem pressione fiunt minorum alevare, aeris etiam aeris fri-
gidus inspiratus per os et reliqua minora foramina cubi
introducitur minore vi musculorum, longius ob talis defectum
materia superflua et noxia ab humoribus expellitur sic ut affertur
in a. sancto 2. experim. factum cum sursum dicitur in:
pedibus est perspiratio pondere circa duarum librarum. Ad po-
stremum fit quod sic videtur quod corpus nunc existens in aere fri-
gido et demonstratur fuit in hydrosstatica minus ponderum
quam in aere calido, inde est quod superveniens aer frigidus
calori nulla ab ipso animalis uestra molestia est.

12. Cur aera incunda et frigidiuscula corpori.

corporibus ex calefactis magis nocet, quam aeris vel aquae frigus in excessu.

Ratio huius quaevis assignat ad ipsum met. Anthonio asserens auram incunam et frigidiusculam videri corpus minus ponderans sed obstruere et laxare; frigus vero in excessu obstruere et roborare. inde minus ponderosa corpora fieri. Tota haec ratio Anthonij dependet ex lege humoris calida, eo qd. aura incunam et frigidiuscula magis nocet corporibus ex calefactis, quam aeris, aquae, frigus in excessu. pma enim cu hac minore gravitate specifica, quam aer in excessu frigus minori impetu premit cutem nra ex calefactam. hinc ingrediens aura incunam y os et reliqua foras minula cutis nra habentia maiorem aperturam reddunt humores nros et musculos minoris momenti tunc etiam hi laxant, qd. substantant pars nra corporis in fluido aere habente maiorem gravitate specifica. Et vero aer in excessu frigidus cu habente maxima gravitate specifica statim obstruit et sua maxima pressione foramina cutis nra et corpus reddiz minus grave in fluida aëre nra maiori corpore musculi roborant, eo qd. substantant partes corporis habentes minorem gravitatem.

13. Aer malis aeris et aquae conditiones qd. ad malignam putredinem disponunt corpus ponderis magnae et parte videri et quasi qd. ad eandem corruptela vena fortioris fiant per inde de in phreneticis.

Quoniam aeris et aquae minime, sed noxii et putridi nati in aere aut aqua sunt eiusdem gravitatis, scilicet et aeris et aquae, unde haec partes noxiae et putridae ingredientis cu ipso met. aere et aqua y os aeris foramina cutis obstruunt squilibrij eodem modo gravitatis in humoribus ac gravitant aliquas minime partes aeris et aquae, optime conditionis, hinc haec partes putridae et noxiae modo gravitant in humoribus at ipsarum partium qualitas unde haec partes noxiae et putridae gale minus ponderantur mediante unione igniculorum qui sunt in humoribus inter se in nervos et musculos momentum inter se maius pro corruptione qua per noxias vapores unitis igniculis inde minoris gravitatis, et ob hanc causam in phreneticis musculi et nervi fortius agunt.

14. Aer natio in frigida post exercitium violentum incunam sed mortifera. Anthonio in hoc apto motu huius quoniam et asserit. Anthonio in hoc apto motu huius quoniam nati perniciosis. Et in mechanica huius experim.

facile ibi ex supradictis, Ius humano enim corpore ab exerci-
tium violentum introduci. cum ipso aere inspirato maior n. igni-
culorum tuba ab ex motu violento plura plura ignicula quae
antea erant oppressa, et inclusi in solitudine partium ob motum
violentum et in diminutione itarum extra expellunt. Unde hu-
mores in quibus introductus est ita notabilis quantitas igni-
culorum accipiunt notabilem fermentationem, et motum in-
regularem partium. ex alia p. his stantibus. propter super-
uenientem notationem in frigida statim cuti. sic rigida causa
maiori profusioni aquae frigidae; Cong eius foraminula fi-
unt minori aperture, et ita perspiratio notabilis, quae an-
team sine molestia extra cutem expulsa erat retrocedit
in iisdem humoribus magno detrimento, et periculo humani
corporis.

15. Cur quod proditorie disponet viscera ad malum, sepe nec
grave nec incundum videas?

Quoniam proditorie disponere viscera ad malum nihil aliud
est nisi ob aliquam actionem a nobis factam introducere median-
te potu et cibo aut aere ad optimum finem sanitatis aliquid quod
postea non obtinet sine praecedente iudicio, aut mutatione co-
poris in, quod praecipue nec grave, nec incundum antea expe-
tus sit.

16. Cur aura incunda et Austina ab exercitio violento
sepe morbifera sit. et cur ab aura Adipneustia, et ab
exercitio acimonia orias?

Quoniam v. mechanica quae per quosdam auras Austrina
viam introducere in humores n. innumeras res salinas, et quae
exercitatio est maior maiore n. itarum salinarum plura in-
troducitur in humores. in quibus orig. causa maiori gravitationi
plura salinarum lentescunt, et humores coagulatio et con-
mors. Quo ad 2. quae quosdam vesp. aura impediendum infer-
sibile transpiratione quae a vesp. dicitur Adipneustia tempe-
re quo corpus sit in exercitio esse causa, ut insensibilis per-
spiratio impedita remaneat infra cutem. Unde ob legem
mechanicam suo motu retrocedit et ex tali maiori quanti-
tate, et retrocessione motus vellicat per interiores intra cu-
tem, et ob tale maiorem vellicone necesse orig. itarum plura in-
fra cutem acimonia, et aperit in 2. quae quosdam.

17. Cur qui quiescent a cena auras frigidiusculas
magis quam par sit perspirabile partem vestis non in-
exhibere prohibeas. nocte vero, vel die postero luniores
sistent pati dolorem capitis?

Quoniam cum auras frigidiuscula sua minori gravi-

te premens cutē reddit eius foraminula minorū apertu-
ra, unde impeditur perspirabile. cū sit minorū graditū
quantū gravitas humorū ab ipsis sursum expellit. usq. ad
extremū cartilag. cons. cū infra cutem capitis post aliq.
tempus sit ibi minor quantitas perspirabilis mat. recentis,
maiori momento per capitis vellicant. ex quo orig. capitis
dolor.

18. Cur si corpora de repente transferant. ab aere
calido in frigidū, ledantur?

Quoniam ut asserit a Sanctorio reddunt. maiori pon-
deris quam par sit et a frigido in calidū ledunt. q. f.
unt minorū roboris. 2. autē mechanica propter quā cor-
pora reddunt. ponderosiora et q. musculi sint minorū
roboris, q. de repente corpora transferant. ab aere cali-
do in frigidū et q. de repente aer factus frigidus statim
reddat humores nros ponderosiores ut sepius demonstratū
fuit ex quo orig. mutatio instantanea et notabilis ipsa
pium, inaequalitas momentorum q. communis. dicitur ferme-
tatio, ex tali mai. et instantanea fermentone corpus cau-
tis gravius n. solum q. aerē inspiratū graviore uerū ali-
q. talem notabilem modū p. h. m. et ob eandē causā
musculi erant minorū roboris cū debent sustentare hu-
mores habentes maius momentum propter instantanea fer-
mentone ista et aerē inspiratū graviorem.

19. Cur debiles magis hyeme robusti estate perspi-
rabiles recentibus in uina conuertuntur?

Quoniam materia perspirabilis in debilibus ē minus mixta
igniculis et cons. ē magis gravis unde ab humoribus mino-
ri uelocitate et momento expellit. tempore uero hyemali
cū sit in ipsis humoribus minor u. igniculorū inde ē q.
materia superflua et noxia ob defectū igniculorū expellit
posuit q. intensibile perspiratione, sed y uina tempore hyema-
lis in magis debilibus tempore uero estius si perspirabilis
materia retenta sit, uel ob defectū igniculorū uel digestionis
non sit reducta in minoris gravitate specifica quā ē gra-
uitas humorū ad hoc, ut ab ipsis extrinsece expellat. tunc in uo-
luntate ob maiorem motum musculorū maiori uelocitate fit cir-
culatio sang. ⁱⁿ precipue tempore estius unde ex multipli-
cati circuli sanguinis talis materia inperspirabilis in maiori
quantitate disponit. in renibus et in uina conuertit.

20. Cur uentilabrum prohibeat perspiratione, reddat cor-
pus ponderosius et calidius?

Quoniam y uentilabrum colligit aer calidus ambiens circa

nostram faciem accedente aere minus calido habente minorum
morum igniculorum, contra maiorem gravitatem inde est ob tales
novum pondus aeris impellentibus facili cunctis exire in partem tantam
velocitatem magis perspirabilis, quae verentia reddit caput por-
derosius et calidius.

21. Cur ventus cunctis frigidior semper observatur, sem-
per sedat, et magis caput.

Quoniam vero ventorum impellentibus cunctis nostram componit
ex velocitate et motu aeris, et ex ratione ponderis eiusdem aeris
atque ventus frigidus sit ponderosior, quia ventus calidus in-
de est quod ventus frigidus magis premit cunctam nostram quam ca-
lidus. In eadem ratione composita ex supradictis ex caliditate
ostendit praesentem orta in solum ex maiori ponderositate aeris frigi-
di, verum etiam ex ipsius maiori velocitate foraminula cunctis necesse
fiunt minoris aperture, unde necesse est origo obstructio, et motus
lenius eiusdem cunctis, et quae magis exponit, ut est illa capitis,
ut aperit ab aethere magis frigido, et magis obstruit, contra. nu-
mus perspirat et haec materia perspirabilis superflua, et lenius
impedita ob cunctis obstructione, cum sit minus gravior quam
et gravitas reliquorum humorum ab istis 2. legem hydrostaticam
cum sursum ad caput expellit, ex quo origo dolor capitis.

22. Cur ex anni tempestatibus in universum siccitas
ates asidui imbris salubriores reddant corpora leniora?

Quoniam atmosphaera aeris dicitur siccior causa praecedenti
anno asidui imbris; ita atmosphaera remanet spoliata
minimis partibus aquae natantibus in ea, et remanentibus ignicu-
lis aut partibus aeris rarefactis, quae substantiant in oppositum
in ipso aere per minimas aquas, ante continuatum in
breve contra aeris inspiratus, rarefactus aut abundans ignicu-
lis reddit corpus nostrum minus grave, et contra salubrius, acce-
dens in praesentis.

23. Cur estate corpora temperata sunt minoris pon-
deris, quam hyemale tribus circiter libris.

Quoniam per tempore aestivo inspiratus et ingreditur
in corpus humanum ob quantitate igniculorum reddit humorum
ex eorum mixture minus ponderantes et facilius minime
per superfluum, et noxiam maiori velocitate, et in maiori parte
eius expelluntur a partibus ponderosioribus humorum contra. Evidens
est corpus ob hanc causam remanere notabiliter minus pon-
derans tempore aestivo, quam hyemali circiter tribus libris, ut
pius observatum fuit a Sancto.

24. Cur estate lassitudo sentiat?

Quoniam, et aperit a Sancto, in quo corpus sit maiori

ponderis, sed q. sit minoris roboris; huc debemus advertere id quod
sepius demonstratum fuit in solis ex hydrostaticis principiis, sed et
an ex ipsa met observatione facta instrum. Torricelliano ad
remotius minus ponderare quam hyemale. inde est q. partes
corporis minus sustentant. ab aere habente minus pondus
ut a aer ipsius quam ab aere habente maiore ponderositate
ut a hyemali. Et ob hanc causam estate sentis lassitudo, ut a.
sens. in quæstio.

25. Cur in aere calido corpus sit minoris roboris?

Quoniam ut asserit. ab Auctore cum perspiratione exhalat
aliquid bonorum spirituum, sed q. calor vel concentratur. tota
ista ratio reducitur ad hoc q. igniculi qui necesse sunt ad
fermentationem, et motum sanguinis et reliquorum humorum ob
nimiam perspirationem causantur ab aere calido auferantur. inde est
q. musculi ob defectum calium igniculorum substantia in aere
calido habente minores gravitates sunt minoris momenti
et roboris ut in quæstio asserit.

26. Cur si tota vis digestas. semper aliquid a calido,
q. servit etiam aliquid interni proprii humoris auferat.

Quoniam q. tempore æstivo vel ob alias causas humo:
res sunt calidiores, scilicet abundant igniculi, tunc in solum par
tes superflue, et noxie vitæ igniculi, et facte minus pon
derantes expellunt. ab alijs partibus qualioribus humoribus
verum etiam alijs partibus minime humoribus probe, et necesse
nutritionis vitæ vitæ igniculis superabundantibus fiunt minoris
gravitatis specifici, et conz. ab alijs gravioribus exterius expellunt.
q. foramina totius cubi. hęc a causa mechanica propter quā in
nisi calor in solum sit causa expulsionis minimarum piurum super
fluarum, et noxiarum, utrum etiam illarum que necesse sunt ad vitæ
humane sustentationem, dicitur a Sancto p. p. probe humorum.

27. Cur estate calore maxime non pmo et per se propter
aeris caliditatem, cum quolibet corporis pars sit aere estate calidior?

Quoniam in hoc quæstio respondet. a Sancto in aere estate
non est tanta frigiditas ut nati calor sufficiens concentratur quo
fit ut ita diffusum minus possit perspirare sua nata caliditate
insensibilis. exercere et q. necesse reddis aerem est in causa ut
magno maxime calore. P. in hydrostaticis, hoc idem quæstio
soluitur sequenti ratiocinio. Certum enim est insensibilis perspiro:
ne expulsa a qualibet pa cubi corporis nati calidiorum aere
quam calidior alijs q. idem est in perspiratione estate aere nati:
brevis igniculorum quantitate, quam in aere inspirato. conz.
perspiratio estate hęc minore gravitate specifica quam est
gravitas a gravitas specifica aeris, conz. ob hanc causam

tanta mai uelocitate extra expellit. ab ipso met aere inspira-
to quanta e dicta gravitatu aeris et perspirationis. unde ex tali
inditione motu uelocitate et contractu mate perspirabili pascunt
tubercula reliqua per interne maiori motu uexant, ut asienz
in quesito.

28. Cur corpora in summo astu ob somnum nocturnum
uel diurnum abunde perspirent, uel sudore reddant. Lemiora
et nullo illa die uexant. calore?

Quonia evidens est ex supradictis y sudore et abundantem
perspirationem innumerabiles igniculis extra corpus humanum expel-
lunt. in summo astu ob somnum nocturnum uel diurnum, Jude est,
cund in corpore hro sit minor n. igniculoru ob tale excessum
perspirationem et sudore, minor est calor sensibilis, ut asienz in
quesito, tubercula corpora reddunt. Lemiora cund y nimis perspi-
ratione et sudore expulsi sit notabilis quantitas mate superflue
et noxie, que reddunt corpora grauiora.

29. Cur estimo calorem superueniente frigore eodem
et libr. circi. excrementorum sensibilium magis ex parte dif-
flare prohibeat?

Quonia aer frigidus inspiratus y os et reliqua fora-
mina cubi continens minore n. igniculoru e grauior quas
a calidus in eadem proportionem in qua deficiunt igniculi
cong. talis aer frigidus mixtus humoribus introductis in eism
nove n. igniculoru, quas aer calidus ut sepius demonstra-
tum est. Vinde e humores sua gravitate non possit expellere
v. legem hydrostaticam tota mate superflua et noxiam
perspirabilem que remanet grauior ob defectum unionis igni-
culoru et ob hanc causam ut experientia constat eodem die
circi. huius mate superflue, una libra, remanet in humo-
ribus, ut asienz in quesito.

30. Cur si estis fiat similis ueni corpora raducant. ad
pondus estatis debitu excitent. sapores?

Quonia estis fiat similis ueni qto aer reddiz. tantu calori
quantus e calor ueni, qd idem e in aere estimo esse n. ignicu-
loru equale n. igniculoru aeris ueni. Cong. cund in ueni sit mi-
nor n. igniculoru in atmosphaera quatin estale evidens est
perspiratione facta tempore estimo qto aer estimo e similis ueni
v. ex defectu igniculoru esse minore et corpus magis pon-
derare unde necessitate ad hoc ut corpus pondus sit equale
pondus estatis debitu excitare sapores ut asienz in quesito.

31. Cur in estatis initio si de repente uehementer estis
superueniat frigus sapitudinis, que licet post aliquot dies estis
magis urgeat, ut perscuerat.

Quonia, ut asienz a Sanctonio nimis corpus perspi-

rabili pondus. Mechanica in eo propter quod in principio
statim fiat statim latitudine, si de repente uelentur quod in
perueniat ite nimis calor et solis sedior ex quo aer propter
nimiam calorem igniculorum quantitate de repente in eo super
uenientius fit notabilis. minus grauius. Conz. ob legem hydro:
staticam per corporis in statum minus substantiam ab ipso:
met aere habente notabile minore grauitatem conz. ob
tota mechanica momenta musculorum statim fit minus
cum hi debeant sustentare per corporis habentes maius mo:
mentum in fluide aere notabilis calidior, ite habente
minore grauitate specifica.

32. Cur eadem uires minus laborat cum minor quam
cum maior corporis pondere?
Quoniam uires, seu uires sustentantes per corporis in
sunt musculorum momenta quorum proportionem qualem sunt
a Clauis Borello in lib. de motu animalium 2° mechanice prin:
cipia exacte determinate, in hi fuerunt demonstrata. Un:
de cum ita musculorum determinata momenta maiore propor:
tione habeant ad momentum minoris pondus, quam ad momen:
tum maioris ff. 6. 5. ludi. Conz. quidem aut momenta seu
uires musculorum cum sint in maiore proportione quod pondus
et minus musculos sustentantes per corpus in hi labora:
rare quam cum per eandem sint maiore pondus ut affertur.

33. Cur perspiratio in aere uel aqua calida nocet
nisi eius malificum longe maiori beneficio compensetur?
Quoniam aer et aqua calida abunde igniculorum et quod aer uel
aqua est calidior, uel uicina calidior, et maiori uel minori
flore durat et maior, uel minor est n^o igniculorum intro:
ducibus unde hi igniculi introducti sunt in vasa corpo:
ris ex vasis caliditate, et tempore, conz. ex tali mi:
nuta ex vasis caliditate, et tempore aut maior, quam
necessaria n^o necessaria perspiratio aut maior, quam
necessaria, quod est malum. si in maiore perspiratione superflua
et noxia superabundet in humoribus, tunc nimis per:
spiratio excitata mediante aere uel aqua calida non est
malifica, ut affertur in quodam.

34. Cur estate interdum, hyeme uero corpora
robusta magis perspirant.
Quoniam corpora dicuntur robusta, quod eorum momenta
seu uires musculorum qui sustentant et mouent omnia pon:
deris corporis in sunt maiores, sed cum tempore est hi no:
es artificiales sunt longiores, et aer diurnus sit calidior
quam sunt dies artificiales tempore hyemali et aer est
minus calidus, euidenter etiam est tempore est hi intro:

ci ad aerem inspirato maiorem n. igniculorum quare impore
hyemalis ob hanc causam musculi robustiores maiorem veloci-
tate et momento movent fluida corporis nri, et ex balneo
tu maiori necess. ori. etiam maior expulso perspirationi
que citius habet. tempore estivo cum dies artificialiter sint bo-
niores et aer sit calidior quam tempore hyemali, ideo dies
artificialiter sint minus calidi et aer minus calidus. et hec
ratio mechanica ob quam corpora robusta estate interdum hy-
eme nocte magis perspirant ut asperiz. in questio.

35. Cur Adiapneustia que estate maligna febre, hye-
me uix minima alterone efficere possit?

Quoniam ut asperiz. a Saneonio corpora acioni perspira-
bili estate referta esse quam hyeme, hunc enim perspiratio-
nis acior quo vehemens est, est maiori uelocitate et impe-
tu mouet. causas ex maiori n. igniculorum qui uniti mater su-
perflua, et noxia componunt perspirationi minoris grauitatis
specifici, quae est grauitas fluidorum corporis nri; unde tanto
maiori momento expelluntur. exterius a maiori grauitate flu-
idorum quanto maior est diffa grauitatis fluidorum et perspi-
rationi ut demonstratum fuit in hydrostaticis. Et cum in esta-
te ab ipso mat aer inspirato quod et alio cubi foramina
introducatur. maior n. igniculorum quae hyeme; inde est quod perspi-
ratio maiori uelocitate et impetu expellitur; quae hyeme quae
impedita retrocedit eadem uelocitate et impetu insinuat.
in alias res solidas et iterum fluidis immisceat. ex qua insi-
nuone vel mixture istius mater noxia, et superflua tan-
notabilis impetu, et uelocitate res solidas quae fluidis
disoritur. febre maligna. Et symptomata scilicet capi-
tis dolor, uertigo, irregulares motus, deliria, pulsus frequen-
tes et inaequalis, sopor profundus, alui fluxus, maculae apparen-
tes in cute, aut rubrae aut violaceae et alia quae febrem
malignam constituent propter rationem mechanice impeditae
perspirationi tempore estate oriuntur. ut asperiz. in questio.

36. Cur dormitio optima delecto corpore uel sub
dum magna ex parte disponat ad putredinem prohibendo
perspirationem?

Quoniam perspiratione impedita, necess. res superflua et
noxiae remanent in corpore nro ex quo prius fluidorum
uasa ut supra furius demonstratum fuit, unde necess.
causant putredinem in eadem proportionem in qua est quanti-
tas mater superflua, et noxia contenta in perspiratione im-
pedita.

37. Cur Adiapneustia non calefaciat interna vis-
cera, nisi perspirabilia fiat aer ob motum, uel calorem?

franco, uel à motu uidentur?

Quoniam in quæsto 35 huius capitis perspiratio fit acri-
or, quò maiori uelocitate, et impetu mouet. qd causat
ex augum: igniculorum qui in maiori n. uinunt. perspiro
ni impedire, qd hoc impeditur: maiori tempore durat uel
ab aere notabilis. calido inspirato qd os et foramina reli:
qua cubi, uel ob motu uolentis tunc alius igniculi op:
preffus à p. corpore uis ob talem motu extrahit ex p. corpore.
Ex istis tribus causis perspiratio fit acris, et impedita califa:
intra uiscera.

36. Cur dum frigus superuenit calori extimo uinunt cor-
tus, noxa uia perspirat: si uero aer iterum incalescat deprimen-
tus proten extorq. h. sicut sentiat.

Quoniam ex obseruonib. sanctorum aperiunt: ad ipso insit:
6. aph. 2. qd. est coitus immoderatus 4. pars perspirationis
in pluribus prohibet: euident, igit. e. ex tali 4. partij inde
dicitur transpirationis corporis perspiratio grauiore, unde muscu:
lorum uices ad p. corpore grauiore hnt m. t. proporti:
one, quod ad p. habentet minore grauitate ex q. 5. l. uel:
quando uero aer fit frigidus statim post coitum immodera:
tum tunc p. corpore in aere frigido minuitur ponderis pro:
pter maiore grauitate aeris frigidi. Conz. augum tunc
ponderis corporis p. corpore, propter quartam p. perspirationis
defectus compensat. à subitanea aeris frigidi graui:
ty. At qd aer frigidus fit calidus, tunc talis compensatio
cepat et ob hanc causam defectus perspirationis quartæ p. pro:
pter nimis coitus, 3. sit dicitur deprimi: uinum musculorum
habent ut aperiunt. in quæsto.

37. Cur coitus non immoderati maleficiis aeris fri-
gido contrahantur calore equali beneficiis compensari solent.

Quoniam licet coitus non sit immoderatus aliquoties di:
minuit musculorum conz. uis corporis p. corpore minuat:
les respiratio difficilior, et oia alia mala ex diminutio:
ne momentorum uinum proueniunt. Ita maleficia compen:
sari solent aere frigido 3. solus qd. causat calorem concentrati:
onem ut aperiunt à sanctorum uerum etia ob tunc hydrosta:
tica. supradictam eo qd. aer frigidus suo maiori pondere et
momento reddit partes corporis nostri agiliore et minus
ponderantes. Conz. musculorum momentum licet factus sit
minus, facilius tunc subleuat p. corpore in aere frigido
ob quod oia supradicta maleficia proueniunt ex debili:
tate uinum causa coitus, licet moderati compensant. aere
frigido.

40. Cur uocibus spiritus corpora ad febres maxime dispo-
nant. ab aeris uarietate? Inuenit enim nocte aer e accensus
intempesta uero nocte e temperatior, in aurora frigidus
le solis perspirabile in correptis somno et stragulis denudatis
prohibet. et corpora ponderosiora fiunt, qd uocibus hy-
emalibus non euenit.

Quonia ut asserit a Sanctonio inuenit enim nocte aer
e accensus, intempesta uero nocte temperatior, in auro-
ra frigidus unde solis perspirabile in correptis somno et
stragulis denudatis prohibet. et corpora ponderosiora fiunt
qd uocibus hyemalibus non euenit. Atq; he uariationes ae-
ris tempore spiritus a Sanctonio asserit, geometrica et mecha-
nica demonstrant. Quonia aer inuenit nocte tempore qm
uo e accensus, qd e igniculi plenus quoru n. in principio uni-
us noctis ad n. alterius e in ratione composita ex ratione longi-
tudinis diebus artificialibus et ex ratione angulorum obliquita-
tis radiorum solariu ut in optica demonstratum fuit. In me-
dia uero nocte e temperatior, qd u abundat obus illis igni-
culis qui erant in principio noctis. per enim aeris prout graui-
res a principio usq; ad media noctem, igniculos habentes mi-
nore grauitatem sursum expellunt et quos noctes sunt lon-
giores, et temperatior e aer in media nocte. Tandem in au-
roa aer e frigidus, et contr. grauior ob defectu igniculo-
rum, qui ob sua minore grauitate toto tempore noctis,
quasi aer fuerunt sursum expulsi ab ipsis partibus aeris gra-
uionibus. et he frigiditates aeris unius noctis ad aliam in au-
roa sunt in ratione composita ex longitudine noctis et
ex ratione reciproca quantitatibus igniculorum remanentium
in ipso aere tempore aurora. Atq; he supradictae aeris
uariationes u sentiantur ab ipsis dormientibus qui in principio
noctis erant propter excessum calorem denudatis partibus cor-
poris dormiunt ob quod impedita transpiratione corpora red-
dunt ponderosiora et ob mala superflua et noxia im-
pedita perspiratione illa disponunt ad febres, ut asserit in
questio.

41. Cur ab equinoctio autumnali ad solstitium hye-
male qualibet die minus libra circis perspiramus, inde usq;
q; ad equinoctium uernale incipimus liberius perspirare.
Quonia equinoctium autumnale accidit qd motu pro-
prio sol uenit ad p. gradum librae qd accidit circis die 23. Septem-
bris tunc enim sol equalis distat ab utroq; mundi polo unde ne-
cessario erit dies artificialium equalis etiam nocti ab hoc tempo-
re usq; ad solstitium hyemale qd succedit circis die 21. Decembris
qd sol proprio motu accedit ad p. gradum capricorni, dies

artificiales fiunt minores et minores, unde necesse requiritur
a die 12. 7bris usque ad 21. 7bris calorem aeris fieri minorem
et minorem, q. a sole minor n. igniculorum vibrat. 3. solum
q. radij solares a 12. 7bris usque ad 21. 7bris semper fiunt omni-
quiores ad telluris superficiem, verum etiam q. a 12. 7bris usque
ad 21. 7bris semper moras qua sol existit super nos horizon-
tem decrescit. 7bris. eundem a. aeris inspiratus per nos et veli-
qua cubi foramina sicut etiam cubi et potus continere mi-
nor n. igniculorum 7bris. minor erit a. igniculorum intro-
ductus in corpus n. ob hanc causam insensibilis perspiratio
a minor cubi unius libe. 2. c. a solstitio hyemali sit
a 21. 7bris usque ad equinoctium vernale, q. accidit cubi d.
a 21. Martij eundem artificiales continuas crescunt igniculi
vibrati a sole qualibet die sunt in mai n. et ob hanc cau-
sam, ut sequens demonstratur fuit incipimus libere perspi-
rare, ut asserit in quibus.

4. 2. Cur autem in autumnu insalubris sit.
Quoniam, ut Sanctonius affirmat perspiratio a superue-
niente frigore prohibetur, vel q. diffusi prohibetur. aer et
mordax fit. Hec enim accedo, et mordacitas orta in humani
corporis partibus ex impedita perspiratione superueniente frigo-
re tempore autumnali orig. ex nova fermentatione cadu-
ta ex varietate gravitatis pium componendū humores
qui ob impedita perspiratione abundant igniculi, et panis super
flui, et noxii. frigus enim superueniens tempore ac-
tumali reddit cubi nre poros strictiores in eadem propor-
tione, in qua e. gravitas aeris, ita ut quo strictiores
sunt, eo maior e. fermentatio mordacitas, et accedo humo-
rum. Unde facile ostendit. 2. 3. geometrie, et mechanicum
cipia tales fermentationes, accedentes et mordacitates
morum, tempore autumnali superueniente frigore esse
in se in proportionem reciproca, siue contraria quantita-
tem minoritatis pororum cubi nre: q. d.

4. 3. Cur vitæ equitudo in autumnale si corpus au-
tumno non fieret in ditione p. cuius quam dum evadit.
Quoniam ex solutione precedentis quibus demonstrat-
um fuit 2. mechanicæ, p. equitudo in autumnale pro-
venire ex impedita transpiratione. Frigoris causa, 7bris. mata
superflua, et noxia retenta reddit corpus ponderosius in
proportionem, in qua perspirationis impeditur: e. maius,
vel minus, 7bris. etiam in eadem proportionem equitudo
autumnale sunt pervicioris et longiores, 2. c. vero n. ta-
ly mata superflua, et noxia sit omnino mediante insen-
sibili transpiratione exterius expulsa, ita ut corpus pondus

tempore autumnali sit tantum quantum erat estivo tempo-
re tunc accitans. equibundines autumnales, ut apparet in
quiesco.

44. Cur pondus seminum auctum, seminum minuendum sit?
Quonia minime cibi et potus per ponderantes superfluo
de noxia, necesse ad corporis uiuentis sustentatione imminuat
et incuneat, sunt tam intra per solidas quam intra fluidas
corporis uiuentis, cum expulse non sint et recessu unius neque
et insensibilem perspiratione post aliquod notabile tempus he
per minime reddunt corpus uiuentis sensibili. maioris ponde-
ris. unde si hoc colligendum sit necesse est ut fluidorum uires si-
ue momenta sint notabilis. autem mediante fermentatione
conz. salis notabilis fermentationis in humoribus causas mo-
tum extraneum et inebitum quod est malum. igitur euidenter ad hoc
ut euitetur salis instantaneus motus in humoribus ad expellen-
dum inuibile ac notabile pondus primum minimatum quod incu-
neatur sunt sensim in fluidas et solidas per, necesse est eas
seminum minueret ut apparet in quiesco.

45. Cur pondus corporis insolitum non uere sed autum-
no auferendum et cur frigidus superueniens pondus magis
uocet?
Quonia aer frigidus propter deficientiam igniculorum
magis ponderosior est uti tubo torricelliano quod dicitur demo-
stratum sit unde introductus in corpus humanum et impuro-
rum per cetera foramina cubi humores et aeris frigidi
mixtione redduntur ponderosiores conz. musculorum mo-
menta et uires fiunt debiliores cum debeant sustenta-
re maius insolitum pondus introductum per aerem frigidum
tempore hyberno quod minuendum est tempore autumnali
et non uergetur quod si colligitur tempore ueris aer calidus super-
ueniens estivo tempore ob quantitate maiore igniculo-
rum minus ponderosior est conz. in uedens per et reliqua
foramina cubi mixtus humoribus. reddit istos minus graues
ex alia parte cubi facti sint minus ponderosiores tem-
pore ueris, inde est tales humoribus ob nimiam grauitatem de-
perditum in posse expellere minimas per superfluas et no-
xias et insensibilem perspiratione. Hec est ratio mechanica pro-
pter quam pondus insolitum introductum tempore hyemali non
debetur expelli tempore ueris sed autumnali ut apparet.

46. Cur nulla autumno uexabundis equibundinis si
perueniens frigus inueniet te uestigium uires munitum. si
utem diuersum, et conseruabundis in eodem pondere ut antea.
Quonia superueniente frigore et supra demonstratum
fuit ob legem equilibrium redduntur humores pondero-

siores et depauperati igniculi ob quorum defectu res
minime superflue et noxie humores remanent in corpore
causante humiditatem. unde si superueniat frigus et cor
pus sit uestibus munitum et si de eorum diuretibus res
perflue expelluntur. et unum, siue per insensibilem transpi
rationem ob quod corpus conseruabitur in eodem pondere ac
ante et ob hanc rationem mechanica tempore autumnali
nulla erit equitudo ut asserit in questio.

47. Cur bene munitus uestibus melius perspiret, et
reddat corpus minori pondere?
quoniam in corpore uestibus bene munito igniculi quon
simus exalant cum igne nec insensibili perspiratione remanent
circa cutem, unde aer inspiratus per os, et poros cutis mixtus
istis igniculis introducit in humores maiores n. igniculorum
ob quod causa reddit corpus minus ponderans, et melius
perspirat, ut asserit in questio.

48. Cur qui morbi ab humorum copia procedunt. hy
eme vexati sunt soliti purgandi sunt Autumno et non
vere reducendi. sint ad pondus, quo fruebant. et ab ini
tione? quoniam ratio mechanica huius questio est eadem
demonstrata fuit in questio 45. quod confirmat. etiam de
diebus semper sunt calidiores usque ad initium aestatis. tunc au
tem calorem reddit atmosphaera nimis calida usque ad ini
tium autumnus, unde copia humorum causant morbos hy
emales ob rationem notabilem igniculorum n. et et euanescent
mediante insensibili perspiratione si adhuc sit aliqua hu
morum copia initio autumnus remanent quod dicitur artifi
cialiter incipiunt esse minores quod nocte, tunc igniculorum
magis, siue calor fit minor, tunc necesse est mediante ali
qua portione reducere corpus unum ad pondus, quo fru
ebant. et ab initio ut asserit in questio.

49. Cur dum morbi procedant a mala qualitate corporis
vere non autumno purganda sunt?
quoniam ut asserit in Sanctonio qualitate malitia magis
stata quod hyeme intendit. Debemus hic intelligere augmen
tum mali qualitate ortum ex parte et in hyeme prouenire ex
qualitate, que oriuntur a nimio calore sit a multiplicatione
igniculorum ob quod causa corpora vere et in autumno per
purganda sunt aliter ob nimium calorem existunt sit ob maiorem
n. igniculorum mali qualitates proueniunt a calore fieri
maiores et in eadem maiori proportionem in qua n. igniculorum
temperamentum est maius.

50. Cur qui in fine ueris prematuris se uersis spoliant
et autumno tardius induant, in febribus aestate in destitutione hyeme

me facile induant.

Quoniam in estate principio st. q. sol suo motu accedit ad p. gradus Cancer, tunc aer e. maxime calidus conz. introducit p. os et poros maiore n. igniculorum unde si corpus grauius uestibus spoliis. ante congruū tempus, eo maior n. igniculorum introducit. propter maiore longitudinem. dierum artificialium conz. igniculi in tali notabili abundantia introducti in humores decet. o. causant notabilem motum et fermentationem ex quo oritur febris. At e. c. in hyemis principio q. dies artificiales sunt minores ab aere inspirato minor igniculorum n. introducit in corpora. Unde humores istorum qui autumno tarde uestes grauiore induunt deperierat igniculi fiunt grauiore conz. materia superflua, et noxia ob defectum igniculorum istorum ut p. expelli y insensibile transpiratione, et ob hanc causa mechanica causant. destitutiones.

51. Cur perspirabile retentum ut aer febris et encephalica ut capiti apertemata, destitutiones, uel cachexia faciat?

Quoniam isti oes morbi ori in corpore humano ex retentione perspirationis diuersificantur. ex uaria eius pondere, si enim perspirabile retentum abundet igniculis, tunc h. minoris grauitatis specifica, unde retentum in humoribus causat in eis extraneum calorem, seu fermentationem ex qua oritur febris, siue encephalica. si uero perspirabile retentum deficiat igniculis et abundat materia superflua et noxia, tunc h. maiore grauitate specifica, et ob talem causa generant. destitutiones, et cachexia.

52. Cur externus frigus concentrando calorem reddat natura tanto robustiores quanta ultra solidum pondus ferre quoque possit duas libras circiter retentum perspirabile?

Quoniam q. aer calorem concentrat causa frigoris exterioris nil aliud e. q. aer fieri pondusior et densior q. de ferens igniculorum. It. q. maior e. ratio istorum defectuum do maiore ratio grauitatis aeris conz. eadem maiori proportionem aeris uiues substantantes humani corporis p. crescent conz. b. 2. lege hydrostatica in eadem proportionem in qua crescit grauitas aeris p. corporis n. substantantis in eadem proportionem robustiores fieri, ob hanc hydrostatica causa uidetur q. p. corporis n. propter frigus externum aeris robustiore redditas ultra solidum retentum insensibilis perspirationis pondus possit ferre circiter alias duas libras, ut observatum fuit a Sanctonio.

53. Cur corpora hyemis initio facile ad solidum pondus quod initio magno labore ad solidum pondus reducantur?

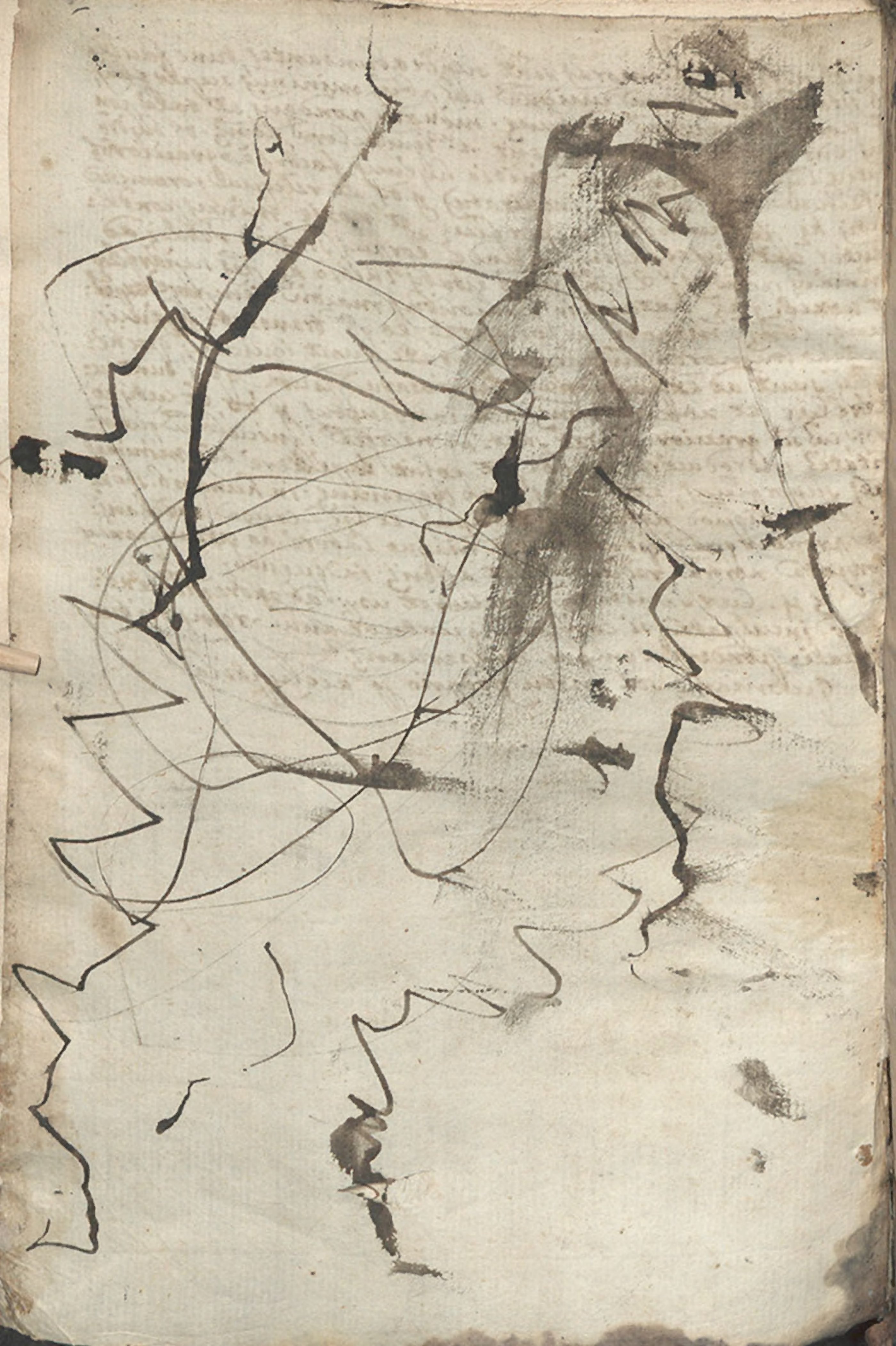
Quoniam aer et corpora nostra hyemis initio abundantia igniculis vibratis a sole in decursu estate transactis, unde

enim initio si humores sint superabundantes, tunc facile
ob istorum igniculorum unionem cel. p. b. minimis superfluis
et noxiis humoribus redduntur. minoris ponderis et talem pon-
dus aut minus, quo maior est n. igniculorum conz. ob hydro-
staticam legem ab herede qui initio hyemis factus est gravioribus
defectibus igniculorum inspiratus per os, et reliqua foramina
corporis h. p. humorum superfluis et noxiis minus ponde-
rantur, et tunc expelluntur. Unde corpus statim redditur ad
primum pondus. Et cum vero quibus initio h. p. superfluis
et noxiis, quae nascuntur in humoribus maior tempore expel-
luntur. conz. minori velocitate, eo q. transacti hyemis
causa humores tunc depauperati sunt igniculi, quare
cessant sunt ad expulsionem minimam partem quae sunt su-
perfluis et noxiis, conz. aer introductus per os, et cutis po-
tius cum sit gravior n. p. statim necessitas igniculorum quon-
titate introducere, ad hoc ut posset expellere omnes minimas
p. superfluas, et noxias, quae reperiuntur in humoribus. Sed
est aliquod notabile tempus. et h. p. causa methan-
ca propter quam estatis initio magno labore ad quatuor pondus
corporis nostra redeunt, et astenit in quibus.

54. Cum sanitas perseveret usq. ad extrema senectutem
inculcata, si corpora quatuor anni temporibus
equali pondere semper conservantur.
Quoniam sol motu proprio per eclipticam

100 -
oytx

20644

